

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО
ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ
НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**Матеріали
науково-теоретичної конференції
(Київ, 19 травня 2022 року)**

*Присвячено Дню науки
та пам'яті С.М. Легуші*

**Київ
2022**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО
ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ
НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали
науково-теоретичної конференції
(Київ, 19 травня 2022 року)

*Присвячено Дню науки
та пам'яті С.М. Легуші*

Київ
2022

Редакційна колегія:

Гусарєв С. Д., перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Пархоменко Н. М., завідувач відділу теорії держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор юридичних наук, професор;

Пендюра М. М., завідувач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Кривицький Ю. В., доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Корольчук В. В., т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 13 травня 2022 року (протокол № 8)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їх якість несуть автори

А43 **Актуальні** питання правового та патріотичного виховання здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану [Текст]: матеріали наук.-теорет. конф., присвяч. Дню науки та пам'яті С. М. Легуші (Київ, 19 трав. 2022 р.) / [редкол.: С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський, Н. М. Пархоменко та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. – 378 с.

УДК 34

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

<i>Чернявський С. С.</i>	13
<i>Гусарєв С. Д.</i>	14

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Пархоменко Н. М.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	15
--	----

Антіпова О. П.

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ	19
--	----

Арешонков В. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН	21
--	----

Білозьоров Є. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	23
--	----

Бондаренко В. В., Худякова Н. Ю., Шумко Я. В.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	29
---	----

Бостан С. К.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТІЙНО- ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ В ПРОСВІТНИЦЬКО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	34
--	----

Буличева Н. А., Грущенко О. А.

ФОРМУВАННЯ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАВИЧОК АНАЛІЗУ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО СПРЯМУВАННЯ	40
---	----

Власенко В. П. ПРАВОВА КУЛЬТУРА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ (АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ).....	44
Захаренко Л. М. ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ КУРСАНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ».....	47
Злагода О. В. АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	50
Іванчук Н. В. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	53
Колодій О. А. МАЙНОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	56
Корольчук В. В. АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	62
Кривицький Ю. В. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ	69
Кучук А. М. ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ ТА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ	77
Ланка О. Я. ПРАВОВИЙ МЕНТАЛІТЕТ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОСВІДОМОСТІ	80
Лукашенко А. А. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ	83
Марков М. М. ВНУТРІШНЯ (ОСОБИСТІСНА) ТА СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАВС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	86

Мінченко О. В. ДЕЯКІ ЗАУВАГИ ЩОДО ПОНЯТТЯ «ГЕНОЦИД».....	90
Мозоль В. В. ГРОМАДСЬКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	95
Мозоль Н. І. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	99
Назаренко О. А. ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	103
Овсянюк Д. І. КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	107
Павлишин О. В. ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО СВІТОГЛЯДУ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НАВЧАНЦІВ ЯК ЗАВДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ	110
Пендюра М. М. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО І ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ ПРАЦІВНИКІВ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА НАВС	116
Пікуля Т. О. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АГРЕСИВНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	125
Полудьонна Н. С. МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФУНДАМЕНТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	128

Симон Ю. С. ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ ТА ДИСКУРСИВНА ЕТИКА ЯК ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПОЛЩЕЙСЬКОГО	133
Старицька О. О. ДЕРЖАВНА СПОЖИВЧА ПОЛІТИКА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ)	138
Тараніч Є. А. СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ПРАВОВИХОВНОЇ РОБОТИ	141
Тарасенко О. С. СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З ОБІГОМ ПРОТИПРАВНОГО КОНТЕНТУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	143
Тихомиров Д. О. СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	147
Томма Р. П., Варваринець В. І. ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ (ВИКРИВАЧІВ), ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	151
Топорецька З. М. РОЛЬ СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ОБРАННІ ДЕРЖАВОЮ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ	153
Федоровська Н. В. ЗАЛУЧЕННЯ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ ДО ПРАВООПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ З МЕТОЮ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ	157
Харченко Н. П. МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ СУСПІЛЬСТВА	162

Харченко С. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ТРУПІВ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ	167
---	-----

Хіменес Х. Р., Домінюк М. М. ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ЯК СКЛADOVA СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ Й ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ЖІНОК ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	171
--	-----

Чорний М. В. АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ І СЛУХАЧІВ НАВС	176
--	-----

Чубань В. С., Пасинчук К. М. ВИПЛАТА ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ НЕ Є ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ, ЗА ШКОДУ ЖИТТЮ ТА ЗДОРОВ'Ю, ЗАВДАНУ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	179
---	-----

Чуприна О. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	182
--	-----

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Аїріней М.-С. С. ПРАВОВА КУЛЬТУРА КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ	186
---	-----

Александрова О. Р., Карапет'яни С. І., Коломієць Ю. М. ЗАЛУЧЕННЯ КУРСАНТІВ ЗВО СИСТЕМИ МВС ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	189
---	-----

Базір В. Б. ЗАСОБИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	193
---	-----

Бондар В. Ю.	
---------------------	--

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ДЕРЖАВА-АГРЕСОР», «ДЕРЖАВА-ОКУПАНТ» І «ДЕРЖАВА-ТЕРОРИСТ» СТОСОВНО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	198
---	-----

Борейко Р. М. НОРМИ РЕЛІГІЇ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	202
---	-----

Бровко В. К. ПРАВОВА ОСВІТА ЯК ФОРМА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	207
--	-----

Вдовіченко У. О. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН	212
---	-----

Гаснюк Б. В. ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ	215
---	-----

Гуцан В. Ю. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	218
---	-----

Данько В. А. ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ І ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ.....	223
---	-----

Даценко І. О. ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ.....	227
---	-----

Євсєєнкова К. А. ФАХОВА ВИЩА ОСВІТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	231
---	-----

Жук А. А. ПОВНОВАЖЕННЯ СЛІДЧОГО СУДДІ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ	234
---	-----

Журавель О. О. МОДЕЛІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	237
--	-----

Зеленуга Н. С. ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	241
Кавранська В. О. ФУНКЦІЇ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	244
Кньовець Я. О. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ МОВІ ВОРОЖНЕЧІ.....	249
Ковалюк М. О. МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ	252
Корнійчук А. Р. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ	255
Котяш І. Л. ВПЛИВ МІЖСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ	260
Красівський О. О. ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ.....	263
Красько І. А. ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ.....	265
Куранда Ю. В. СУТНІСТЬ, ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ	268
Курапова В. В. ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	271
Литвиненко Д. Р. САМОВИХОВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	274

Литвинюк І. С. МЕТА Й ЗАВДАННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОВС	278
Мазур М. І. ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	282
Мазур М. О. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СУТНІСТЬ І ЗАВДАННЯ.....	285
Малярчук О. М. ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ МВС: ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЇХ ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ.....	288
Мамульчик А. А. БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	294
Мозалевська В. О. ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ УКРАЇНИ	298
Молчанюк Д. А. ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	301
Муравська А. О. СУТНІСТЬ І ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	304
Осадча К. О. НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	309
Пендюра С. М. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	

ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	312
Підгородський Б. М. НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ»	315
Ремез О. Л. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КУРСАНТІВ (ПОЛІЦЕЙСЬКИХ) ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	319
Ренедє Т. С. ДЕЯКІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНЬОГО ОМБУДСМЕНА: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	322
Романенко (Легуша) Ю. С. ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	326
Ротт А. О. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	330
Савка Н. І. ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У ЗВО МВС УКРАЇНИ	332
Семирозум І. М. ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК НАСЛІДОК ВІДСУТНОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	336
Слободян О. С. ВЧЕННЯ ПРО ФОРМИ ДЕРЖАВИ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ	340
Соломонюк О. Я. ПРАВОСУДДЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	343

Ткачук Ю. А. СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО САМОВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ВИСОКОСВІДОМОГО ПРАВООХОРОНЦЯ	347
Товпига Л. М. НАУКОВА СПАДЩИНА СЕРГІЯ МИХАЙЛОВИЧА ЛЕГУШІ	350
Фаста М. О. ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ	353
Федонюк А. В. СИСТЕМА, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	357
Ханас В. Г. ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	360
Чабанюк І. М. ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	364
Ціко Х. В. ПРАВОВА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ.....	368
Ярошенко Ю. В. НАВЧАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	372

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Чернявський Сергій Сергійович,
проректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

Шановні колеги!

Щиро вітаю всіх учасників науково-теоретичної конференції!

Шануючи наукові традиції та прагнучи до примноження досягнень учених різних поколінь, Національна академія внутрішніх справ традиційно організовує та проводить різноманітні наукові заходи, присвячені Дню науки в Україні.

Цьоріч професійне свято працівників вітчизняної науки відзначають в умовах воєнного стану, зумовленого російським вторгнення в Україну. Війна за незалежність, яка розпочалася 85 днів тому, триває вісім років і ведеться століттями, є початком нової сторінки поступу України як цілісної, об'єднаної оновленою національною ідеєю, європейської держави. Для повного звільнення нашої землі від загарбників нам життєво необхідно здійснювати повномасштабні заходи на всіх фронтах – не лише безпосередньо воєнних, а й ідеологічних і світоглядних. У зв'язку з цим сьогодні ми відкриваємо засідання науково-теоретичної конференції на тему «Актуальні питання правового та патріотичного виховання здобувачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану», що спрямована на реалізацію та вдосконалення правового й національно-патріотичного виховання в Україні.

Захід має на меті презентувати різні аспекти дослідження таких видів суспільного виховання, як правове та патріотичне, обговорити актуальні проблеми в правовиховній і патріотично-виховній сферах окремих категорій населення, зокрема здобувачів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що сприятиме пошуку оптимальних теоретико-методологічних, педагогічних і психологічних засад розвитку правової культури та правосвідомості сучасного українського суспільства.

Ми раді бачити з-поміж учасників конференції науковців, науково-педагогічних працівників, аспірантів, здобувачів вищої освіти. Бажаю всім учасникам наукового заходу плідної співпраці й активного обговорення.

Слава Україні!

Гусарєв Станіслав Дмитрович,
перший проректор Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

Шановні колеги, вітаю!

Приєднуюся до вітань учасників науково-теоретичної конференції!

Дійсно, проблематика правового та патріотичного виховання громадян України є однією з найактуальніших і тривалий період перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Самостійне місце серед них посідає наш колега, науково-педагогічний працівник академії – Сергій Михайлович Легуша, науковий доробок якого присвячений, серед іншого, дослідженню проблем сутності, функцій і механізму правового виховання, зокрема курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Правове виховання є одним з необхідних механізмів розвитку правового суспільства, а також засобом подолання деформацій правосвідомості та правової культури громадян. Ефективність механізму управління правовиховним процесом залежить не лише від зусиль державних організацій, а й від активної участі інститутів громадянського суспільства. Крім того, правове виховання не може бути відокремлене від національно-патріотичного як на рівні державних програм, дошкільного, шкільного та навчання в закладах вищої освіти, так і на рівні діяльності громадських організацій. Адже метою патріотичного виховання є формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до Українського народу, Батьківщини, держави, нації тощо.

Сподіваємося, що результати конференції, напрацювання її учасників стануть вагомим теоретичним підґрунтям для виконання нагальних завдань у процесі підготовки курсантів і студентів Національної академії внутрішніх справ, їх правового та національно-патріотичного виховання.

Слава Україні!

Пархоменко Наталія Миколаївна,
завідувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
член-кореспондент НАН України,
доктор юридичних наук, професор

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Важливою складовою державотворення, забезпечення режиму законності та правопорядку, дії конституційного принципу верховенства права тощо є високий рівень правової свідомості та правової культури громадян як результат цілеспрямованого впливу правового виховання. Особливої ваги ця проблема набуває в умовах надзвичайного або військового стану, гібридної війни. Наразі загальновідомим є той факт, що однією з найважливіших причин стійкості, мужності й незламності Збройних Сил України, Національної гвардії України, Національної поліції України та пересічних громадян є високі патріотичні почуття, любов до Батьківщини та готовність її боронити, захищати, звільняти від окупантів.

Події лютого 2022 року та повномасштабні військові дії уперше за роки незалежності України висвітлили й загострили низку проблем, поставивши перед державою і суспільством чимало викликів, які не отримали протягом цього часу належної уваги та мають бути вирішені як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі. Серед іншого, йдеться про забезпечення ідеологічної складової національної безпеки, адже формування мотивації не лише правомірної, а й патріотичної поведінки громадян має надзвичайно важливе значення для здобуття перемоги й розбудови держави.

Фактично йдеться про ціннісний аспект механізму правового регулювання та правового впливу і від того, які саме цінності буде транслювати держава через норми права в правосвідомість громадян, які важелі та складові будуть закладені в процес виховання населення на всіх етапах становлення особистості, буде залежати духовна міцність держави. Зазначене перебуває в площині ідей, ідеалів, політичних та правових ідей та ідеалів як «ціннісно-

світоглядних відображень та упорядкування соціально-політичних реалій у вигляді мети, образів, уявлень про майбутнє; взірців досконалості, котрі виступають для суб'єктів моделлю бажаного, критерієм оцінки дійсності з позицій віддаленої мети» [2, с. 224].

Найбільш прийнятним середовищем для ефективного здійснення процесу правового і патріотичного виховання є середовище навчальних закладів, де головну увагу потрібно зосередити на формуванні в кожного студента чи курсанта позитивно-правових знань і психологічних механізмів поваги до права, як цінності та складової культурного надбання українського народу в структурі правосвідомості; створення умов для підвищення рівня правової культури населення, активної і свідомої участі громадян у державотворенні та правотворенні; насичення змістовного компоненту освіти відповідними цінностями.

Тому, в Україні має постійно зростати мотивація активного формування правової свідомості та правової культури громадян, особливо – молоді, їх активної громадянської позиції. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох чинників, але здебільшого від рівня організації правової освіти і патріотичного виховання, що базується на розробці змісту, форм та методів, які відповідають сучасним вимогам та сприяють формуванню його правової компетентності. У даному контексті серед засобів формування патріотичної свідомості варто виокремити: розробку змісту патріотичної освіти, який включає систему знань, систематичне та послідовне формування пізнавального інтересу та потреби в оволодінні національною культурою.

Патріотична освіта населення має значний виховний вплив, що проявляється у формуванні високого рівня патріотичної свідомості населення, попередженні та подоланні різного роду деформацій в цій сфері.

Особливе значення для забезпечення обороноздатності країни та національного правопорядку в надзвичайних умовах має діяльність, пов'язана зі створенням механізмів правового та патріотичного виховання курсантів закладів вищої освіти військового спрямування та охорони громадського порядку. Курсанти як майбутні офіцери та захисники Вітчизни, потребують особливої уваги та спеціальних навчальних програм і курсів, метою яких є формування знань, умінь та навичок для ефективних дій як за звичайних, так і надзвичайних умов виконати свій обов'язок та захистити права і свободи

українського народу, самоусвідомлюючи себе його частиною, зберегти його самобутність та неповторність, відстояти право на самовизначення. З іншого боку – це формування почуття гордості за країну, її здобутки в різних сферах, поваги до історичного минулого, дбайливого ставлення до народної пам'яті, збереження та опанування національними та культурними традиціями до гіркоти переживань за невдачі і втрати рідної країни, страждань через її біди [4, с. 471]. Відповідно, процес формування патріотизму передбачає свідоме сприйняття та засвоєння відповідних знань як особистісних цінностей та втілення їх у поведінку, що проявляється у повазі до свого народу та держави, готовності їх захищати.

Важливим ідеологічним чинником формування правової свідомості у процесі правового виховання та патріотичної освіти є втілення національної ідеї. Як соціальне явище національна ідея означає: а) важливу для суспільства ідею будь-якого змісту, щодо якої існує згода більшості громадян, або принаймні таку, що здатна одержати підтримку більшості громадян; в обох випадках цю ідею вважають такою, що сприяє громадянському єднанню; б) ідею нації; в) особливості національної свідомості, що знаходять свій вияв в уявленнях про національний ідеал, призначення нації, її місію, мету, мрію тощо [4, с. 113–114]. Переважно серед складових національної ідеї виокремлюють як досягнення добробуту, соціальної справедливості, забезпечення прав і свобод – тобто здобутків, що не мають національного забарвлення, так і ті ціннісні ідеали, які мають значення лише щодо української нації.

В останньому випадку варто звернути увагу на те, що як правова, так і політична ідеологія справляють безпосередній вплив на формування правового світогляду громадян як форми правової свідомості, наповнюючи його зміст. З огляду на це, національна ідея – це система поглядів, ідей стосовно комплексу питань, пов'язаних з уявленнями про оптимальний розвиток суспільства, нації, всього народу, який проживає на території держави [5]. Відповідно, українська національна ідея – це теоретичний вираз самоусвідомлення українським народом своєї самобутності та індивідуальності, власної самоцінності, права на самовизначення та самостійний розвиток, на національну незалежність [1; 5].

Суспільно-політичні, у тому числі й міжнародні, умови розвитку України в історичному контексті та сьогодні свідчать про постійний рух у цьому напрямі. На сучасному етапі йдеться про

утвердження національної ідеї саме такого змісту та надання їй характеру об'єднуючої, консолідуючої державної, яка оволоділа б свідомістю народу. Складовою правового світогляду сучасного українця має бути самоусвідомлення себе як частини нації, що існує в межах незалежної держави, яка будує своє сьогодення і майбутнє на історично перевірених цінностях.

Серед аргументів на користь національної ідеї як засадничого елементу правового світогляду громадян: рівність прав і можливостей усіх громадян; зміна пріоритетів: не боротьба «за» чи «проти», а в ім'я перемоги (від авт.), відновлення незалежності, розбудови суверенної держави; спрямування до загальної мети – духовного піднесення і матеріального добробуту громадян, де держава є надійним інструментом і одночасно гарантом досягнення зазначеного; забезпечення поступовості розвитку державності в Україні як спільності історичної долі всіх народів, що в різні часи мешкали і мешкають на її території та ін. [5, с. 123–125].

Тож національна ідея, будучи основою правового виховання через свідомість суб'єкта, стає складовою його правового світогляду, здійснюючи ціннісний вплив на процеси державотворення і правотворення, забезпечення прогресивного розвитку суспільства.

На переконання багатьох вітчизняних і міжнародних науковців, політичних діячів та лідерів сучасна війна в Україні сприяла тому, що Україна відбулася як нація, об'єднала та згуртувала весь народ навколо спільної біди, підняла національні й духовні цінності українського народу на найвищий щабель. Відповідно важливим завданням держави є зміцнення та розвиток цих здобутків всіма засобами нормативного, фінансового та організаційного характеру.

Окремо варто звернути увагу на те, що якщо проблематика правового виховання вже слугувала предметом дослідження та має певну історію, то проблема патріотичного виховання наразі не отримала та не отримує належної оцінки, але завжди буде актуальною, а необхідність її дослідження безпосередньо зумовлена та доведена об'єктивним розвитком суспільних відносин. З огляду на це, виховання любові до батьківщини, відповідальності за її долю, готовності служити її інтересам [4, с. 471], а за потреби – самовіддано боронити здобутки свого народу, має стати одним з основних завдань вітчизняної освіти й науки.

Список використаних джерел

1. Лемак В. В. Правова реформа в Чехії і Словаччині в умовах постсоціалістичної модернізації: теоретичні і практичні проблеми : автореф. дис. ... док. юрид. наук. Харків, 2003. 28 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд.: В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенька. 2-ге вид., доопрац. і переробл. Київ : Генеза, 2004. 763 с.
3. Томенко М. В. Національна ідея як елемент політико-правової легітимації суспільства. *Право і громадянське суспільство*. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-2-2013/item/224>.
4. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
5. Шакун В. І., Колодій А. М. Правова система – основа державно-правової реформи в Україні. *Державно-правова реформа в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. Київ, 1997. С. 123–125.

Антіпова Ольга Петрівна,

т.в.о. начальника відділу підготовки
навчально-наукових видань
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, старший
дослідник

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Стратегія виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка значною мірою визначає майбутній розвиток Української держави, засвідчує, що нині найбільш актуальними та офіційно визнаними виховними напрямками є «громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і складають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту

незалежності та територіальної цілісності України» [1]. Зазначене підтверджує значущість ідеологічної складової підготовки здобувачів вищої освіти безпекового сектору, передусім ЗВО системи МВС.

У контексті активних процесів демократизації та лібералізації суспільства до таких понять, як «ідеологія» та «пропаганда», нині ставляться з певним скептицизмом і недовірою, що пов'язано з активним застосуванням цих категорій у ХХ ст., коли їх асоціювали з недемократичними режимами, зокрема політикою радянської влади. Це зумовило недооцінку потенціалу вказаних понять у контексті позитивного виховного впливу, місця зазначених феноменів в ієрархії цінностей, на яких базується сучасна система освіти. Так, у буквальному значенні поняття «ідеологія» (грец. вчення про ідеї) означає організовану в систему сукупність ідей у формі певних соціальних моделей, настанов, гасел, програмних документів, концепцій тощо.

У сучасних реаліях ідеологічна складова освіти за значущістю не поступається іншим її компонентам (нормативному, інформаційному, практичному, інноваційному тощо). Адже ідеологія є системою форм суспільної свідомості, утіленням різних аспектів духовного життя соціуму, що відображає характер суспільних зв'язків із формами діяльності та мислення.

Безперечно, слід ураховувати, що вона передбачає широкий вплив на свідомість людей і може використовуватися як засіб маніпулювання поведінкою мас. Водночас вона здатна поширювати ідеї в інтересах суспільства, національного відродження, забезпечувати системним баченням завдань власного розвитку, вказувати шляхи й засоби їх виконання [2], а отже, сприяти становленню високопрофесійних правників, стійких у національно-патріотичних прагненнях правоохоронців.

Ідеологічна орієнтація освіти є однією із засад державності, адже слугує певним дороговказом для професійних дій майбутніх випускників, на що вони орієнтуються присягаючи на вірність українському народові. Передусім ідеться про ідеологію державності, що передбачає активну участь у державотворенні, державозахисті, утвердженні незалежності країни, зміцненні її міжнародного престижу та реалізації євроінтеграційних прагнень.

Отже, на сучасному етапі назріла потреба в переосмисленні пріоритетів державної політики в ідеологічній сфері. Основними

об'єктами ідеології державотворення мають стати суспільство загалом, його політичні, соціальні та економічні інститути, органи управління всіх рівнів, а передусім – заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Такий підхід слугуватиме передумовою підготовки високопрофесійних кадрів для безпекового сектору, стане запорукою підвищення рівня довіри до правоохоронних інституцій.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : наказ МОН України від 16 черв. 2015 р. № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>.
2. Отрешко В. Ідеологія як складова державотворення. *Освіта регіону*. 2013. № 1. (Серія «Політологія. Психологія. Комунікації»). URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/992>.

Арешионков Віталій Володимирович,
провідний науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
ННІ №1 Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Серед суспільно-небезпечних явищ, які становлять загрозу нормальному розвитку держави, суттєво обмежують права та свободи людини, значну кількість становлять правопорушення скоєні з використанням зброї. Забезпечення безпеки громадян, охорона їх життя та здоров'я, особистої недоторканності є одним з основних напрямів соціальної політики України. Водночас збільшення кількості зброї у населення слугує суттєвим фактором погіршення криміногенної ситуації в державі. У зв'язку з цим неконтрольоване поширення зброї, боєприпасів і вибухових речовин стає дедалі серйознішою проблемою, яку потрібно вирішувати різноманітними засобами та методами, у тому числі забезпеченням невідворотності покарання за злочини цієї категорії.

Кримінальна відповідальність за незаконний обіг вогнепальної зброї та вибухових речовин передбачена низкою статей КК України, серед яких ст. 262 «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем»; ст. 263 «Незаконне

поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами»; ст. 263¹ «Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв» і ст. 264 «Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів» та деяких інших. З криміналістичної точки зору розслідування всіх цих злочинів має багато спільного.

Відносно огляду місця події за злочинами даної категорії необхідно наголосити, що для найбільш якісного і максимально повного вилучення слідової інформації з місця події для проведення огляду обов'язково мають залучатись фахівці в галузі судової балістики.

У разі виявлення вогнепальної зброї, боєприпасів та слідів пострілу на місці події у протоколі огляду фіксуються: 1) предмети, вилучені з місця події (зброя, кулі, гільзи, предмети зі слідами пострілу); 2) точне місцезнаходження виявленої зброї, куль, гільз, пробойн та слідів пострілу на предметах обстановки (координати); 3) форма, розміри і взаємне розташування слідів, пробойн та названих вище предметів; 4) ознаки близького пострілу, виявлені на предметах.

Під час зовнішнього огляду вогнепальної зброї необхідно встановити і зафіксувати у протоколі огляду: а) вид зброї: револьвер, пістолет, гвинтівка тощо; б) система та калібр зброї; якщо їх встановлення ускладнене, то необхідно вказати лише форму і розміри; в) положення частин зброї — чи зведений ударник, чи поставлена зброя на запобіжник, чи є у каналі ствола патрон; г) наявність або відсутність на зброї відбитків пальців; г) інші сліди — забруднення, сліди змащення та ін.; д) наявність або відсутність специфічного запаху пороху, що згорів у каналі ствола; е) серію, номер та рік випуску зброї; є) зовнішній вигляд зброї; ж) індивідуальні особливості зброї; з) упаковка зброї, зокрема її характер, спосіб виготовлення, стан, характер матеріалу, можливість використання тільки для зберігання або ж і для носіння та ін. [1, с. 318-319].

Під час огляду зброї необхідно ретельно дотримуватися правил безпеки. Зі зброєю слід поводитися обережно, тримати її необхідно дулом вгору. При цьому не можна доторкатися до спускового гачка, оскільки зброя може бути заряджена і знаходитися на бойовому зводі. Зброя упаковується і вилучається тільки після того, як вона буде розряджена і поставлена на запобіжний звід.

У разі виявлення вибухових речовин та пристроїв працівники поліції, які задіяні в забезпеченні та проведенні огляду місця події, пов'язаного з використанням вибухових матеріалів, або таких, що їх нагадують, повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту (бронежилетами, захисними шоломами тощо).

У разі якщо патрульні поліцейські або слідчо-оперативна група першими прибувають на місце події, вони повинні провести евакуацію

громадян на безпечну відстань: на відкритій місцевості – 100 м, у будівлі – 50 м або на максимально можливу відстань з урахуванням властивостей місцевості, виставити оточення на безпечній відстані та забезпечити охорону місця події.

Важливо, що безпосередній огляд місця події при отриманні інформації про підготовку вибуху чи вибух проводять спеціалісти-вибухотехніки за участю інспектора-кінолога із службовим собакою з метою пошуку вибухових матеріалів. При виявленні вибухового пристрою вживаються спеціальні заходи безпеки, що забезпечують можливість вести детальний огляд вибухонебезпечного предмету і його складових частин без ризику вибуху. Слідчий і залучені ним спеціалісти проводять огляд вибухового пристрою або вибухонебезпечних виробів лише після переведення їх у безпечний стан спеціалістами-вибухотехніками [2, с. 22].

При упаковці частин вибухового пристрою потрібно дотримуватися вимог безпеки – роздільна упаковка, транспортування і подальше зберігання вибухових, вибухонебезпечних та легкозаймистих речовин і матеріалів; всіх видів засобів ініціювання і засобів передачі ініціюючого імпульсу.

Найбільш поширеними судовими експертизами при розслідуванні цієї категорії злочинів є: експертиза зброї та слідів і обставин її використання; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів та ін. У випадку призначення цих експертиз рекомендується залучати відповідних фахівців для консультацій із метою коректного формулювання завдань і надання необхідних об'єктів для дослідження. Це необхідно для мінімізації термінів проведення відповідних досліджень та повноти відповіді на поставлені на експертизу питання.

Список використаних джерел

1. Разумов Э. А., Молибога Н. П. Осмотр места происшествия. Київ, РИО МВД Украины. 1994. 672 с.
2. Федотов О. А., Буханченко О. А., Юсупов В. В., Сизоненко А. С. Огляд місця події за фактами вибуху вибухових матеріалів: метод. рек. Київ, Нац. акад. внутр. справ. 2014. 65 с.

Білозьоров Євген Вікторович,
заступник директора навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Нинішній етап розвитку юриспруденції, як і науки взагалі, певною мірою можна було б назвати етапом пошуку їх

методологічних засад. Розроблення методології визнано пріоритетним напрямом наукових досліджень в юридичній науці взагалі та її окремих галузях. Так, провідні міжнародні наукові конференції рекомендують вважати розробку методологічних проблем правознавства одним із найважливіших завдань юридичної науки. Зважений методологічний підхід орієнтує науковців на пошук принципово нових шляхів вирішення теоретичних і практичних проблем, результати якого були б початком майбутніх теоретичних досліджень і містили їх методологію [1, с. 7]. Проблема методології є неминучою для будь-якої науки. І це зрозуміло, адже плідність наукового пізнання, ступінь і глибина його проникнення в сутність досліджуваних явищ і процесів, а зрештою – приріст наукових знань значною, а нерідко й вирішальною мірою залежать від методологічного інструментарію, що використовується дослідниками. Ця проблема набула для пострадянського правознавства особливої актуальності. Панування довгі роки моністичного матеріалістичного підходу до вивчення правових явищ, негативне ставлення до всіх інших доктрин і теорій, побудованих на відмінних від матеріалізму світоглядних позиціях, перешкоджали використанню здобутків європейської і світової правової теорії, правової культури, збіднювали уявлення про право та його місце в системі засобів соціального регулювання та способів світосприйняття. Тому не випадково увага до проблем методології у вітчизняному, як і пострадянському загалом, правознавстві в останні два десятиліття помітно зросла [2, с. 22].

У філософсько-довідковій літературі під методологією розуміється складова сучасного наукового пізнання, сутність якої розкривається в кількох значеннях: 1) вчення про методи наукового пізнання; 2) метатеорія науки, завданням якої є реконструкція науки з метою виявлення особливостей будови та оптимізації її функціонування; 3) рівень теоретичного самоусвідомлення науки [3, с. 98]. В енциклопедичній праці із загальної теорії держави та права методологія визначається як сукупність методів (приймів, способів і засобів), що використовуються у процесі наукового пізнання та здійснення практичної діяльності. Це система науково обґрунтованих підходів, положень і процедур, які в поєднанні становлять єдину методологічну основу, застосовуються під час наукового пізнання та здійснення практичної діяльності; містить єдині правила щодо порядку й умов застосування пізнавального інструментарію. При цьому методологія юридичної науки – це система методів

(принципи, правила, прийоми, способи і засоби), які використовуються всіма юридичними науками в ході наукового пізнання, та містить правила їх використання. Методологія правознавства визначає взаємодію методів, забезпечує єдині підходи до вивчення предмета; забезпечує науковість пізнання; характеризує наукову діяльність як багатоаспектну, що здійснюється в межах чітко визначених етапів; забезпечує дослідження державно-правових категорій і характеризує їх призначення в суспільстві [4, с. 154–155].

У свою чергу М.С. Кельман відмічає, що методологією сучасного правознавства (юридичної науки) є вчення про структуру, логічну організацію, принципи, методи, засоби та форми діяльності дослідника у процесі пізнання ним досліджуваних державно-правових явищ. Методологія юридичної науки забезпечує як наукове пізнання, так і наукову діяльність учених-юристів. Вона є формою самопізнання та самосвідомості юриспруденції. Методологія правознавства повинна мати чітку структуру (вертикальну та горизонтальну), що охоплює загальні компоненти лише в різних відносинах між ними: домінуючий світогляд, тип наукового мислення, філософські й інші підстави, загальнонаукові та спеціальнонаукові парадигми, методологічні підходи, теорії та інші наукові знання, потенційно можливі й використовувані методи. Це – важлива передумова формування ефективної системи правового регулювання [5, с. 10].

Структурно методологія має кілька рівнів, основними з яких є такі: діалектико-світоглядний – визначає головні вектори та загальні принципи пізнання в цілому (вищий рівень); загальнонауковий (міждисциплінарний) – використовується під час пізнання особливої групи однотипних об'єктів (середній рівень); конкретнонауковий – застосовується у процесі пізнання специфіки окремого об'єкта (нижчий рівень); перехідний від пізнавально-теоретичної до практично-перетворюючої діяльності – розкриває загальні шляхи та форми впровадження результатів наукових досліджень у практику. Між цими рівнями методології існують органічний зв'язок, залежність, підпорядкованість і взаємопроникнення [6, с. 86]. Відповідно до позиції С.Д. Гусарєва та О.Д. Тихомирова, методологія сучасного правознавства представляє собою багатопланове утворення, яким охоплюються: 1) проблеми структури наукового знання взагалі та наукових правових теорій зокрема; 2) закони виникнення, функціонування правових теорій; 3) поняттєво-категоріальний апарат юридичної

науки та її окремих дисциплін; 4) структура та операційний склад методів юридичної науки; 5) аналіз її мови, формальних і формалізованих методів дослідження (методики і процедури дослідницької діяльності), типології систем наукового правового знання. Таким чином, зміст методології сучасного правознавства складає система принципів і способів організації, побудови і здійснення теоретико-пізнавальної юридичної діяльності в галузі дослідження державно-правової дійсності, а також вчення про цю систему [7, с. 63].

Таким чином, трансформуючи окреслені вище судження відносно предмета і завдань наукового пошуку, доречно виокремити такі складові методології конституційно-правових досліджень: по-перше, світоглядні, філософські, наукознавчі, соціологічні та теоретичні основи; по-друге, принципи наукового пізнання; по-третє, методологічні (дослідницькі) підходи; по-четверте, основні наукові методи вивчення предмета та побудови відповідних наукових знань. Такий підхід до опису структури методології осмислення конституційно-правових відносин не заперечує доцільність, можливість і необхідність інших, а навпаки, забезпечує їх збагачення і взаємодоповнення, цілісність їх сприйняття. Побудова різноманітних класифікацій або виокремлення різноманітних структур методології конкретної наукової розвідки не є самоціллю, а зумовлені необхідністю встановлення взаємозв'язків між її компонентами, що є необхідним для правильного вибору «арсеналу», «інструментарію» методологічних принципів, прийомів, правил, засобів конституційно-правових досліджень.

Ступінь достовірності пізнавальної діяльності визначається як відповідність її результатів «реальному стану речей», що залежить від обрання і використання правильного шляху та найбільш адекватних засобів наукового дослідження. Саме тому питання методологічного забезпечення є першочерговим для теоретичного осмислення в будь-якій предметній сфері. Лише за умови озброєності сучасною методологією вітчизняна юридична наука зможе виконати поставлене перед нею завдання щодо удосконалення конституційного процесу в Україні в умовах євроінтеграції.

Звідси слідує, що методологічні підходи є визначальною за евристичним потенціалом складовою (рівнем) методології конституційно-правових досліджень. Методологічні (дослідницькі) підходи безпосередньо залежать від наукових парадигм і

здебільшого є результатом їх використання, до того ж цей вплив здійснюється не лише за рахунок ідеалів, норм, правил досліджень, що містяться в парадигмі, а й їх предметних положень. Концептуальний підхід у системі методології правового пізнання – це загальна стратегія дослідження, спрямована на опис образу права з позиції деякої, наперед сформованої, фундаментальної ідеї або аксіоматичної засади. Використання концептуальних підходів є способом залучення позаправових ідей і концепцій, у тому числі найширшого, світоглядного рівня [8, с. 461].

Методологічний підхід є одним із головних компонентів парадигми та розглядається як своєрідний «ансамбль» взаємозалежних наукових методів. Методологічний підхід містить у собі різноманітні взаємозалежні методи, певним чином пов'язані між собою, серед яких один або декілька є ключовими, а всі інші підпорядковані їм, залежні від них, мають допоміжний характер. Поняття «підхід» є загальноприйнятим у сучасній соціальній науці з середини 1960-х років, одержавши досить чіткі визначення як певного «способу організації пізнавального процесу в конкретній науці, що фіксує не лише інструментальну сторону пізнання, але й світоглядну, загальнотеоретичну» [9, с. 227]. У цьому контексті заслуговують на увагу міркування А.О. Фальковського про те, що підхід стосовно методу є більш високим рівнем методології. В основі підходів лежить концептуальна ідея, що безпосередньо визначає спрямованість і впливає на інтерпретацію результатів дослідження. Підхід є формою органічного поєднання світоглядно-філософської спрямованості з методичним інструментарієм, який використовується в певній галузі дослідження. Сутність підходу не вичерпується сукупністю методів, а повинна включати також компоненти більш загального порядку (ідеї) та окремого, суб'єктивного (оцінки). Підходом у методології юриспруденції можна вважати загальну спрямованість дослідження, зумовлену певною фундаментальною ідеєю, крізь яку проходить процес осягнення права. Вибір підходу визначає відбір методів дослідження, а також інтерпретацію отриманих результатів крізь призму певної концептуальної ідеї [10, с. 11].

Провідну пізнавальну роль у конституційно-правових дослідженнях відіграє діяльнісний підхід як гармонійна сукупність установок, прийомів, ансамбль методів, серед яких метод діяльності вважається провідним, а інші стосовно нього виконують обслуговуючу роль. Цей підхід дозволяє зосередити

увагу дослідника не тільки на проблемі власне діяльності, а й на інших явищах, у співвідношенні або взаємодії з якими знаходиться людська діяльність. Слід констатувати досить широкі можливості застосування категорії «діяльність» як принцип або метод пізнання у сфері конституційно-правових досліджень. Головною рисою методу діяльності є можливість пізнання явища правової дійсності крізь призму існування такого чинника як людська діяльність. На відміну від методу, діяльнісний підхід дозволяє ставити та вирішувати більш складні науково-пізнавальні завдання, що підтверджується розширенням його гносеологічного інструментарію [11, с. 128].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку юридичної науки уявляється за доцільне функціональний та інші) до конституційно-правових досліджень, а їх певну сукупність, що сприятиме вирішенню різнопланових дослідницьких проблем.

Список використаних джерел

1. Балинська О. М., Яценко В. А. Методологія сучасного правознавства : посіб. / за заг. ред. О. М. Балинської. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 372 с.

2. Козюбра М. Методологія правознавства і методологія права: співвідношення понять та їх особливості. *Право України*. Київ, 2014. № 1. С. 22–32.

3. Петрушенко В. Тлумачний використовувати не окремо взятий підхід (аксіологічний, антропологічний, діяльнісний, системний, феноменологічний,

словник основних філософських термінів. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. 264 с.

4. Мала енциклопедія теорії держави та права / С. Б. Бобровник та ін. ; за ред. проф. Ю. Л. Бошицького. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. 368 с.

5. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 35 с.

6. Керимов Д. А. Методологія права: предмет, функції, проблеми філософії права : монографія. 4-е изд. М. : Изд-во СГУ, 2008. 521 с.

7. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 495 с.

8. Оборотов Ю. М., Горобець К. В. Методологія правового пізнання. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т.

Харків : Право, 2017. Т. 2 : Філософія права / редкол. : С. І. Максимов (голова) та ін. 2017. С. 460–463.

9. Хрідочкін А. В., Макушев П. В. Методологія сучасного правознавства : навч. посіб. Дніпро : Гельветика, 2017. 368 с.

10. Фальковський А. О. Аксіологічний підхід в методології сучасної юриспруденції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Одеса, 2011. 17 с.

11. Гусарєв С. Д., Білозьоров Є. В. Діяльнісний підхід як структурний компонент методології сучасного правознавства. *Методологія в праві* : монографія. Київ : Грамота, 2017. С. 122–128.

Бондаренко Валентин Володимирович,
завідувач кафедри спеціальної фізичної
підготовки Національної академії
внутрішніх справ, доктор педагогічних
наук, професор;

Худякова Наталія Юрївна,
доцент кафедри спеціальної фізичної
підготовки Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент;

Шумко Яна Валентинівна,
науковий співробітник відділу
підготовки навчально-наукових видань
Національної академії внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Проблема національної свідомості молоді лишається першорядною як для держави, так і для системи освіти. Військова агресія проти нашої держави актуалізувала питання національної свідомості та патріотичного виховання молоді, зокрема здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України.

У нормативних документах національно-патріотичне виховання дітей та молоді трактують як комплексну системну та цілеспрямовану діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної

свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [8].

В умовах прямої загрози денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникла нагальна необхідність переосмислення досягнутого та здійснення системних заходів, які спрямовані на посилення національно-патріотичного виховання в закладах освіти. Нині актуальним є пошук нових підходів і шляхів виховання патріотизму в здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України.

Аналіз сучасної наукової літератури засвідчив наявність значної кількості наукових праць, присвячених вивченню та пошуку перспективних напрямів національно-патріотичного виховання здобувацької молоді [1–5]. Однак недостатньо вивченим лишається питання патріотичного виховання здобувачів вищої освіти під час навчальних занять зі спеціальної фізичної підготовки в ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Серед видатних педагогів, котрі досліджували проблеми національно-патріотичного виховання необхідно згадати В. О. Сухомлинського, який відстоював «діяльний» патріотизм і зазначав, що патріотичне виховання передусім є сферою духовного життя. Тобто патріотичне виховання молоді тісно переплітається з поняттям «духовність», яке розглядають як внутрішньо-психічний досвід людини, тобто пов'язують з внутрішнім психічним життям і моральним світом. Духовність породжується соціумом протягом довгого історико-культурного буття на різних територіях; вбирає в себе соціальний досвід спільноти у вигляді шаблонів діяльності, стереотипів поведінки й тлумачення явищ світу; виконує функцію образу світу, який слугує конкретному індивіду для орієнтації в реальному світі [7].

Основними інститутами соціалізації та центрами національно-патріотичного виховання є сім'я й заклад освіти. Сім'я була й залишається першою ланкою національно-патріотичного виховання, оскільки саме в родинній системі

виховання кожен народ органічно продовжує себе у своїх дітях, неухильно генерує свій національний дух, характер, менталітет, традиційно-побутову культуру, рідну мову, спосіб життя. Заклад вищої освіти за своєю сутністю теж має бути невіддільним від національного ґрунту, оскільки саме він покликаний формувати та берегти національну культуру, органічно поєднувати й утверджувати загальнолюдські і національні цінності за допомогою цілеспрямованої організації педагогічної діяльності, яка допомагає здобувачам вищої освіти самовиразитися, самоствердитись у власній моральній сутності через самостійну діяльність [3].

Дослідниця М. М. Коба переконана, що сила й ефективність патріотичного виховання визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини проникає в духовний світ курсанта в період його становлення як людини та громадянина, наскільки глибоко він бачить світ і самого себе очима патріота [6].

Опрацювання наукової літератури дає підстави констатувати, що одним зі шляхів підвищення ефективності формування національно-патріотичної свідомості здобувачів ЗВО є встановлення тісніших міжпредметних зв'язків, які за своєю освітньою й виховною функцією мають закономірний цілісний вплив на свідомість, почуття та діяльність людини. Вплив міжпредметних зв'язків на формування національної свідомості здійснюється завдяки перебудові й удосконаленню внутрішньої логічної структури методів і методичних прийомів навчання та виховання. Зокрема, для виховання в здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України національної самосвідомості доцільно використовувати методи й методичні прийоми, що відповідають умовам (віковим і психологічним особливостям здобувачів вищої освіти, рівню їхніх знань, матеріальній базі ЗВО тощо): розповіді, бесіди, відвідування виставок, музеїв, майстерень народних умільців; зустрічі з майстрами народної творчості; інсценування національних літературних творів, проведення спортивних змагань, спортивно-розважальних свят і спортивних вечорів [6].

Процес опанування науковою системою знань про свій народ, свою націю, її історію, культуру не повинен бути епізодичним, а має інтегруватися в цілісну систему всіх дисциплін навчального процесу. На жаль, не всі навчальні дисципліни мають рівні можливості для забезпечення інтегрування патріотичного виховання у навчальний процес.

Специфічні можливості одних дисциплін мають безпосередній вплив на процес патріотичного виховання завдяки значній емоційній насиченості ідей та фактів, що містяться в їхньому змісті. Завдання науково-педагогічного працівника полягає в тому, щоб розкрити перед свідомістю здобувачів вищої освіти кожен дисципліну як інформаційне джерело розумового розвитку крізь призму державницької національної ідеї.

У ЗВО патріотичне виховання може здійснюватися як під час аудиторних занять, так і позааудиторних. Більшість заходів передбачено саме під час позааудиторної роботи. На думку О. І. Федоренко [9], ефективність патріотичного виховання у позааудиторній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, форм і методів його організації. Пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. Дослідниця акцентує на низці заходів, які можна застосовувати в межах позааудиторної роботи, зокрема: перегляд фільмів, телепередач і відеороликів патріотичного спрямування; заходи, які виховують любов до української мови, пов'язані з вивченням історії рідного краю і народу; заходи військово-патріотичного виховання (спортивно-масові заходи та змагання з військово-прикладних видів спорту). Цілеспрямована та систематична реалізація вказаних форм і заходів національно-патріотичного виховання в освітньому процесі ЗВО сприятиме формуванню у здобувачів почуття громадянського обов'язку, любові до Батьківщини, рідного краю, мови, збереженню звичаїв і традицій свого народу [9].

Під час проведення навчальних занять зі спеціальної фізичної підготовки в контексті національно-патріотичного виховання важливого значення набуває мова, якою спілкується науково-педагогічний працівник. Мова сприймається не просто як засіб комунікації, не лише як знаряддя формування думок, а також як засіб вияву духовно-емоційної сфери людини. Спілкування рідною мовою сприяє зростанню національної свідомості здобувача, формує його гідність, високі моральні якості українця.

Навчальні заняття зі спеціальної фізичної підготовки прямо або опосередковано впливають на здібності здобувачів вищої освіти, які дозволяють їм досягти гармонії знань і дій,

почуттів і спілкування, фізичного і духовного. Досягнення здобувачами такої гармонії забезпечує їм соціальну стійкість, активну життєву позицію. Важливим для науково-педагогічного працівника є створення умов для ефективного опанування здобувачами вищої освіти рухових умінь, навичок, розвиток фізичних здібностей, оскільки це важлива складова підготовки захисників правопорядку [4].

На заняттях зі спеціальної фізичної підготовки слід зосереджувати увагу здобувачів на правилах здорового способу життя та залучати їх до цього. Проте виховною метою на цих заняттях повинна бути не лише турбота про розвиток фізичних здібностей, збереження здоров'я, формування навичок із тактики самозахисту, а й забезпечення гармонійного розвитку фізичного й духовного життя, підготовка здобувача до суспільно корисної праці й захисту свого народу, нації, Батьківщини від ворогів. У цьому контексті уваги заслуговує впровадження в практичні заняття елементів національної культури – українських народних рухливих ігор, що за своїм змістом передбачають не лише розвиток основних фізичних здібностей, а й долучають до досвіду морального життя українського народу, надають можливість розвивати свою національну самобутність через сюжетність гри. Тобто, формування національної свідомості здобувачів під час освітньої діяльності має відбуватися без розриву засвоєння знань від морального розвитку. Успіх цього процесу залежить також від духовного багатства самого науково-педагогічного працівника, його ерудиції, культури, прагнення та вміння пов'язувати будь-який навчальний матеріал із завданнями національно-патріотичного виховання з метою комплексного впливу на свідомість, почуття й поведінку здобувачів.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. В., Данильченко В. А. Застосування діяльнісного підходу під час професійного навчання майбутніх працівників Національної поліції України. *Priority directions of science development : Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference* (Lviv, Ukraine 3–4 February 2020). Lviv : 2020. С. 415–418.
2. Бондаренко В. В., Данильченко В. А., Худякова Н. Ю. Кримець О. І. Методологічні підходи до професійного навчання майбутніх працівників патрульної поліції. *Педагогічні інновації:*

ідеї, реалії, перспективи. 2019. Вип. 2. С. 80–88. (Серія «Педагогічні науки»).

3. Бондаренко В., Сягровець В., Русанівський С. Професійне самовдосконалення правоохоронців у контексті реформування освіти системи МВС України. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2020. Вип. 2 (25). С. 83–90.

4. Бондаренко В. В., Худякова Н. Ю., Давигора Ю. І., Русанівський С. В. Формування професійних умінь і навичок у майбутніх правоохоронців під час фахової підготовки. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 4. С. 37–44.

5. Жевага С. І Роль фізкультурної освіти у патріотичному вихованні молоді. *Проблеми освіти* 72. С. 46–50.

6. Коба М. М. Патріотичне виховання курсантів у вищому навчальному закладі. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (54). С. 256–260.

7. Медведєв В. С., Шевченко О. М. Психологічні особливості патріотичного виховання курсантів у вищих навчальних закладах МВС України. *Юридична психологія і педагогіка*. 2011. № 1. С. 123–130.

8. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : наказ Міністерства освіти і науки України від 29 лип. 2019 р. № 1038. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>.

9. Федоренко О. І. Форми і засоби національно-патріотичного виховання в підготовці майбутніх правоохоронців. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. наук.-практ. конф. (Харків, 2 квіт. 2021 р.). Харків : ХНУВС, 2021. С. 26–28.

Бостан Сергій Костянтинович,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та трудового права
Інституту управління та права
Національного університету «Запорізька
політехніка», доктор юридичних наук,
професор

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТІЙНО-
ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ**

В ПРОСВІТНИЦЬКО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Кафедра теорії держави та права НАВС, на базі якої проводиться ця науково-теоретична конференція, має добрі традиції в організації і проведенні таких заходів. Серед таких традицій відзначимо зокрема щорічну їх періодичність та різноманітну тематику, зумовлену науковими інтересами колишніх співробітників, котрі, нажаль, пішли з життя. Сьогоднішня конференція присвячена пам'яті С. М. Легуші, доброї, щирої людини (з яким ми, незважаючи на різницю у віці, міцно дружили), зразкового сім'янина, перспективного викладача та науковця, який цікавився насамперед науковими проблемами правового виховання майбутніх правоохоронців. Отже не випадково в цьому ж руслі заявлена тематика конференції, одержані в ході її проведення результати можна буде вважати своєрідним продовженням роботи, яка здійснювалась С. М. Легушою у справі правового і патріотичного виховання молоді в сучасних умовах.

Виховання як планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування заздалегідь сформульованих настанов, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її розвитку, є найважливішою функцією суспільства з часів виникнення людської цивілізації. Воно має цілий комплекс засобів індивідуального і масового впливу, серед яких особливе значення має система понять та термінів, оволодіння якими сприяє формулюванню відповідно настанов та ціннісних орієнтацій людини. Коло та зміст цих понять і термінів значною мірою зумовлювався певними обставинами, що склалися в тій чи іншій ситуації. Наразі мова йде насамперед про умови, що склалися у зв'язку зі збройним нападом Росії на Україну 24 лютого 2022 року. Однією з особливостей поточного моменту стало досить швидке наповнення суспільного інформаційного простору поняттями і термінами, які донедавна не були характерними для нього. І не завжди їхнє використання можна назвати грамотним, коректним, що у свою чергу не може не зашкодити сприйняттю об'єктивної реальності. Тому цілком логічним, вважаємо, звернути увагу на актуальність використання понятійно-термінологічного апарату юриспруденції з урахуванням особливостей воєнного часу і його вплив на формування ціннісних орієнтирів суспільства.

Ключовими у вищезазначеному контексті є два терміни: **воєнний** і **військовий**, які за змістом не завжди правильно розуміють і, відповідно, використовують в публічній сфері.

Термін **воєнний** походить від слова *війна* – словом, що є загальноновживаним в лексиконі пересічного громадянина, зміст якого розуміється насамперед як збройна боротьба між державами, що породжує важкі наслідки для життя та здоров'я людей. Набагато складніше з понятійним розумінням зазначеного терміну в юридичній площині і прикладом цього є те, що, на відміну від громадян, ані наша влада ані російська офіційно не використовують юридичний термін «війна» відносно подій, що відбуваються в Україні, починаючи з 24 лютого 2022 року: українська сторона називає це «повномасштабним вторгненням в Україну», а російська – «спеціальною військовою операцією».

Що стосується української влади, то це пов'язане зокрема з відсутністю в нашому законодавстві чіткого понятійного визначення війни, свідомством чого є наявні законодавчі та інші нормативні акти в сфері безпеки та оборони. В одному з базових законів України, а саме «Про національну безпеку України», закріплено лише, що *війна* та *збройний конфлікт* є основними видами **воєнного конфлікту**. Але якщо *воєнний конфлікт* визначається як форма «розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили» (ст. 1) [1], то війна не містить такої дефініції. Російська ж федерація не використовує термін *війна*, по-перше, тому, що її влада дійсно вважала збройне вторгнення в Україну короткочасною спеціальною операцією, а по-друге, «планування, підготовка, чи розв'язування агресивної війни», а також «ведення агресивної війни» за Кримінальним кодексом рф є злочинами, за скоєння яких в першому випадку передбачено покарання у вигляді позбавлення волі терміном від семи до п'ятнадцяти років, а в іншому – позбавлення волі терміном від десяти до двадцяти років (ст. 353). Тобто, визнавши повномасштабне вторгнення в Україні війною, російське керівництво одразу ж підпадало під дію вказаних вище статей свого ж Кримінального кодексу.

Невизначеність з поняттям «війна» породжує певну плутанину з термінами і поняттями, похідними від нього. Це стосується, в першу чергу, такої термінологічної пари, як «**воєнний стан**» та «**стан війни**» [2].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Стан війни – особливі відносини між державами в умовах збройного протистояння з моменту оголошення війни між ними (або фактичним початком воєнних дій) до її закінчення. Стан війни в державі настає після його офіційного оголошення. Але в Україні реалізація процедури оголошення *стану війни* в державі є не зовсім чіткою та фактично і не реалізованою, оскільки ані нормами п.19 статі 106, ані нормами п.9 статті 85 Конституції України, іншими законодавчими актами не визначено поняття *стану війни*, а також умови (підстави), необхідні для його оголошення [4, с. 96–97]. Тому в день повномасштабного вторгнення збройних сил Російської Федерації в нашу країну за передбаченою конституційною процедурою в Україні оголошено лише воєнний стан.

Ще одна не дуже чітка за розумінням змісту термінологічна пара це «*воєнний злочин*» та «*військовий злочин*».

«*Воєнний злочин*» – збірне поняття у міжнародному праві, що об'єднує групу серйозних порушень правил ведення бойових дій та норм і принципів міжнародного гуманітарного права, що вчиняється умисно або через грубу необережність. Це кримінальне правопорушення має три основні види злочинів: злочин геноциду, злочини проти людяності та злочин агресії.

Геноцид – діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання

йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу.

Злочини проти людяності – це злочини, що завдають шкоди людині: здоров'ю, добробуту, честі: вбивство, доведення до самогубства, побої, катування, ненадання допомоги особі в небезпеці, незаконне позбавлення волі, захоплення заручників, торгівля людьми, експлуатація дітей, зґвалтування, розбещення неповнолітніх. В Україні також вживають словосполучення «злочини проти людства», визначаючи таким чином злочини, що несуть загрозу не конкретній людині, а людській спільноті, докільно, порушують правила людського співжиття. Це пропаганда війни, планування та ведення війни, застосування зброї масового знищення, піратство, створення злочинної організації, бандитизм, терористичний акт тощо. Вони караються не тільки законами певної країни, а й міжнародним правом.

Злочин агресії, це визначений статтею 8 bis Римського статуту, міжнародний злочин, котрий передбачає планування, підготовку, ініціювання або здійснення акту агресії, який в силу свого характеру, серйозності та масштабів являється грубим порушенням Статуту ООН, особою, яка перебуває в стані фактичного здійснення керівництва або контролю за політичними чи військовими діями держави, а також «акт агресії» відповідно до дефініції ст. 1 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1974 року як застосування збройних сил державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави [5, с. 31].

Воєнні злочини дуже часто плутають з **військовими злочинами**. Це особливо спостерігається в засобах масової інформації, коли професійним юристам або ж представникам правоохоронних органів приходится у цих випадках «підправляти» журналістів. У чому різниця між цими термінами? Якщо суто філологічно, то «воєнний», як вже зазначалося, похідний від слова «війна», а «військовий» – від слова «військо». Прикметник *військовий* позначає те, що стосується *війська*, тобто певної системи організаційно-структурних одиниць (підрозділів), що ведуть війну.

Військові злочини – це злочини, що вчиняються у «середині війська», причому не тільки у воєнний, а зокрема й у мирний час. Це правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів. Вони визначаються

національним кримінальним законодавством, в Україні зокрема, статтями 401–435¹ розділу XIX Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)». Серед таких кримінальних правопорушень: непокора (ст. 402), невиконання наказу (ст. 403), порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406), самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407), дезертирство (ст. 408), ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409), порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414), здача або залишення ворогові засобів ведення війни (ст. 427), залишення військового корабля, який потерпає (ст. 428), мародерство (ст. 432), погане поводження з військовополоненими (ст. 434) тощо.

В останній час, коли українські збройні сили на тих чи інших напрямках перейшли від оборони до «наступу», то у журналістському середовищі теж з'явилася плутанина, пов'язана з використанням останнього поняття. Його слід розуміти із контексту поняття **«військові бойові дії»**, які класифікуються як *оборонні, наступальні (контрнаступальні) та агресивні* (захоплення чужих територій). Отже, для України, котра до недавнього часу на усіх напрямках оборонялася, наступні бойові дії потрібно визначити як *«контрнаступальні бойові дії»*, для Росіян ж до недавнього часу були «наступальні агресивні дії».

Військові фахівці (експерти) визначають таку поетапність контрнаступальних бойових дій: *контрнаступальні дії* (короткочасні наступальні дії на окремих ділянках», *контратака (контрудар)* – наступ та перехоплення тактичної ініціативи на окремих напрямках, *широкомасштабний контрнаступ* на усіх напрямках, що передбачає максимальне вимотування сил супротивника, вибиття з лав противника найбільш боєздатних та мобільних частин та перехід до повномасштабного *наступу*. Тому, при усьому нашому бажанні «помічати» в діях Збройних сил України «наступ», слід усвідомити, що на середину травня ми можемо говорити тільки про *контрнаступальні дії*.

Отже, наведені вище приклади понятійно-термінологічної плутанини та можливі шляхи їх вирішення, можуть бути корисними для розуміння змісту актуалізованих воєнним часом юридичних термінів і понять, що сприятиме просвітницько-

виховній роботі серед молодших курсів здобувачів вищої юридичної або ж правоохоронної освіти, а також широкому загалу й особливо носіям публічної інформації, які в сучасних умовах зобов'язані змістовно коректно використовувати юридико-воєнно-військову термінологію.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19?find=1&text=%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8#Text>.

2. Кириченко С. О., Лобко М. М., Семененко В. М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. *Актуальні питання національної безпеки і оборони. Наука і оборона*. 2019. № 2. С. 9–16.

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

4. Топольницький В. В., Тична Б. М. Проблеми правового регулювання понять «воєнний стан», «стан війни» та «воєнний час». *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 91–99.

5. Важна К. А. Проблеми визначення поняття міжнародного злочину агресії у сучасному міжнародному праві. *Молодий вчений*. 2016. № 4.1 (31.1). С. 30–34.

Буличева Наталія Анатоліївна,

доцент кафедри публічного та приватного права Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат юридичних наук, доцент;

Грущенко Олена Анатоліївна,

доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

**ФОРМУВАННЯ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
НАВИЧОК АНАЛІЗУ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ
У ПЕРІОД ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН
ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО СПРЯМУВАННЯ**

Практичні заняття (грец. *prakticos* – діяльний) – форма навчального заняття, на якому педагог організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує уміння і навички їх практичного застосування шляхом виконання відповідно поставлених завдань. У структурі практичного заняття домінує самостійна робота студентів. Правильно організовані практичні заняття мають важливе виховне та практичне значення (реалізують дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою) і орієнтовані на вирішення наступних завдань:

- поглиблення, закріплення і конкретизацію знань, отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи;
- формування практичних умінь і навичок, необхідних в майбутній професійній діяльності;
- розвитку умінь спостерігати та пояснювати явища, що вивчаються;
- розвитку самостійності тощо [4].

Проводячи практичні заняття з навчальних дисциплін «Господарське право», «Інвестиційне право», «Страхове право» та «Основи економічної безпеки та ділової корпоративної розвідки» одним із питань у переліку тем, визначених робочою програмою навчальної дисципліни, які стосуються договорів (господарських, інвестиційних, страхових), є підготовка та проведення їх правової експертизи.

В нинішніх умовах воєнного стану, коли у сфері господарювання повсякчасно виникають практичні ситуації зриву виконання контрагентами взятих на себе зобов'язань через незалежні від них обставини, пов'язані з повномасштабною військовою російською агресією, актуальним вбачаємо приділення окремої уваги під час проведення практичних занять навичкам аналізу економіко-правового та фінансового стану підприємства, ризиків його діяльності у форс-мажорних обставинах (обставинах непереборної сили, в тому числі карантину, загальної військової мобілізації, військових дій, надзвичайного стану тощо) та формуванню практичних вмінь включення відповідних форс-мажорних застережень до змісту будь-яких господарських договорів, включаючи інвестиційні та страхові.

Згідно із Законом України «Про торгово-промислові-палати України» від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР, форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають

виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами. До таких обставин належать епідемії, війни або збройні конфлікти, воєнні дії, теракт, революція, захоплення підприємств, страйки, аварії, пожежі, вибухи, обмеження експорту й імпорту, стихійні лиха та інше.

Форс-мажорними можуть бути визнані також обставини, які не зазначені в переліку, наведеному в Законі «Про торгово-промислові палати України», проте відповідають критеріям форс-мажорних обставин, не суперечать законодавству та узгоджені сторонами у договорі як такі, що звільняють їх від цивільно-правової відповідальності [3].

Зазвичай в договорах, зокрема господарських, інвестиційних, застереження про форс-мажор має не лише формальний характер. З нього має бути зрозуміло: протягом якого часу сторона, яка не може виконати зобов'язання через обставини непереборної сили, повинна повідомити про це іншу сторону; який порядок та в якій формі має бути здійснене таке повідомлення; які наслідки неповідомлення іншої сторони про випадок форс-мажору; яким чином необхідно підтверджувати факт настання обставин непереборної сили. Тож під час укладення договору сторонам варто окрім обставин, які вважаються форс-мажорними, передбачити в договорі також детальну процедуру (телефонний дзвінок, месенджер, електронна пошта, офіційний лист та ін.) інформування іншої сторони про настання таких обставин, а також передбачити наслідки недотримання цієї процедури [1].

Також, при укладенні договору сторони мають право самостійно визначити, при настанні яких обставин вони будуть звільнені від відповідальності за їх невиконання. Статтею 219 Господарського кодексу України закріплено, що сторони можуть передбачити певні обставини, які через надзвичайний характер є підставою для звільнення сторони від господарської відповідальності у випадку порушення зобов'язання через дані обставини, а також порядок засвідчення факту виникнення таких обставин [2].

Слід зазначити, що сам по собі факт існування обставини (виникнення пожежі, загроза епідемії, стихійне лихо, карантин та інші) не є форс-мажором. Така обставина стане форс-мажором тільки в разі, якщо особою буде доведена неможливість виконання внаслідок цього передбачених умовами договору зобов'язань.

Другим важливим моментом, є те, що існування форс-мажорних обставин звільняє сторону договору від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання, однак не звільняє від обов'язку виконати це зобов'язання після припинення форс-мажору.

Протягом практичного заняття до студентів можна довести інформацію про формулювання конкретних умов, на зразок наступних:

«1. Сторони звільняються від відповідальності за часткове або повне невиконання зобов'язань по даному Договору, якщо це невиконання стало наслідком обставин непереборної сили, таких як пожежа, повінь, землетрус, страйк, ембарго, військові дії, надзвичайний стан, карантин, розпорядження державних органів, а також інших, що не залежать від волі Сторін обставин і якщо ці обставини безпосередньо вплинули на виконання даного Договору. При цьому виконання зобов'язань за Договором відсувається відповідно до часу, на протязі якого діяли відповідні обставини і їх наслідки.

2. Сторона, для якої створилася неможливість виконання зобов'язань за цим Договором, зобов'язана про настання вищевказаних обставин не пізніше 10 (десяти) календарних днів з моменту їх настання, у письмовій формі, повідомити іншу сторону. Таке ж повідомлення виконується і при припиненні дії зазначених обставин. Належним доказом наявності зазначених вище обставин та їх тривалості буде служити свідоцтво Торгово-промислової палати країни Покупця або Продавця відповідно.

3. Несвоєчасне повідомлення про обставини непереборної сили позбавляє відповідну Сторону права посилаючись на них в майбутньому.»

Підсумовуючи вищезазначене, слід підкреслити нагальну необхідність в умовах сьогодення приділенню уваги на практичних заняттях з навчальних дисциплін «Господарське право», «Інвестиційне право», «Страхове право» та «Основи економічної безпеки та ділової корпоративної розвідки» формуванню у студентів навичок включення відповідних форс-мажорних застережень до змісту господарських, страхових, інвестиційних договорів, а результативність такого заняття цілком і повністю буде залежати як від повноти і якості проведених підготовчих заходів викладача, так і від методики його проведення.

Список використаних джерел

1. Аналітичні матеріали офіційного сайту компанії DLF attorneys-at-law URL: <https://dlf.ua/>

2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18. № 19–20. № 21–22. Ст. 144.

3. Про торгово-промислові-палати України : Закон України від 2 груд. 1997 р. № 671/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 13. Ст. 52.

4. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. К. : Кондор, 2011. 628 с. URL: https://pidru4niki.com/16740216/pedagogika/praktichni_zanyattya_metodika_pidgotovki_provedennya.

Власенко Валерій Павлович,

доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ (АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

В умовах, коли реалізація інтеграційної державної політики, правової реформи, реформування органів державної влади визначаються в державі як магістральні напрями подальшої її розбудови, саме правова культура як правове явище, що акумулює досягнення суспільства в сфері права (правові ідеали та цінності суспільства, прав і свобод людини, їх гарантії та ін.), є соціальною гарантією дії верховенства права, належного стану правопорядку, здійснення народовладдя, економічної свободи, свободи особи на засадах рівноправності, взаємної відповідальності особи та держави тощо.

Правова культура виражає ступінь цивілізованості суспільства, його моральний та правовий стан. Її розуміють як систему правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відбивають в правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності [3].

Поняття «цінність» у наукових джерелах визначається як позитивна значимість дій, процесів, явищ задля задоволення потреб та інтересів особи і суспільства, спонукаючи цим самим до суспільного прогресу.

Правові цінності розуміються як конкретні соціально-правові явища, що позитивно сприяють досягненню суспільного прогресу у сфері прав та свобод людини. До них відносять: гарантії загальних прав і свобод людини, безпека особи, основоположні

принципи права, демократичні основи формування державного апарату, гарантії справедливого судочинства тощо [2].

Відповідно до соціологічного опитування у 2020 році, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у співпраці з Центром про права людини ZMINA за підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні, найбільш цінним для українців є: свобода (на першому місці), далі справедливість, безпека, гідність, відповідальність, рівність, вільний розвиток особистості, законотрухняність, порядок, матеріальна забезпеченість [4].

Серед видів правової культури виокремлюють правову культуру працівників поліції, що характеризує специфічний зріз соціального буття, пов'язаного з правоохоронною та правозастосовною діяльністю, складається в процесі професійного навчання та виконання службових обов'язків.

Систему цінностей правової культури працівників поліції складають загальнолюдські (справедливість, рівність, гуманізм, свобода та безпека особи тощо) та професійно-правові цінності (верховенство права, законність, неупередженість, обґрунтованість, доцільність, рівність перед законом, повага до людської гідності, недоторканність житла чи іншого володіння особи, недоторканність права власності, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, гласність і відкритість та ін.), що визначають зміст і спрямованість поліцейської діяльності.

На світоглядну спрямованість професійної діяльності працівників поліції у правових державах визначальний вплив здійснює природне право та загальновизнані міжнародні цінності, які закріплюються в конституціях країн світу. У такому разі, виконуючи правоохоронну і правозастосовну функції, працівники поліції зобов'язані виходити у свій службовій діяльності з пріоритету прав і свобод людини, інтересів суспільства та особи.

Правова держава розуміється як ідеальний тип держави, вся діяльність якої підпорядкована праву, її головне призначення полягає у максимально повному забезпеченні правовими засобами прав та свобод людини і громадянина [1, с. 35].

Таким чином, зазначене неодмінно актуалізує аналіз існуючих завдань, методів та форм правового виховання правоохоронців задля забезпечення підготовки поліцейських, здатних на належному рівні забезпечувати правопорядок у суспільстві.

Професійні правові знання поліцейських виступають основою у забезпеченні належного стану правопорядку в суспільстві і характеризуються особливим обсягом, глибиною та соціальним призначенням (знання про: форми, засоби, способи та методи забезпечення прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави; тактику дій поліції щодо протидії злочинності; особливості залучення і мобілізації населення щодо спільного забезпечення безпеки та правопорядку тощо), що в цілому впливає на рівень правової компетентності, де кваліфіковане застосування спеціальних теоретичних та практичних знань, умінь і навичок для реалізації прав та обов'язків працівників поліції, є важливим критерієм визначення якості виконання ними службових завдань.

Правові цінності здійснюють визначальний вплив під час формування правової позиції, правової свідомості поліцейського та завдань органів і підрозділів поліції. Розуміння працівниками поліції також цінностей суспільства, домінуючих в ньому настроїв, ідеалів сприяє самоорганізації та взаємодії в колективі, гармонізації знань про бажані та допустимі моделі поведінки, зокрема, проектування активної позиції щодо необхідності забезпечення верховенства права, прав та свобод людини і громадянина, демократичного та безпечного розвитку суспільства.

Враховуючи зазначене вище, правову культуру працівників поліції доцільно розуміти як сукупність загальнолюдських та професійно-правових цінностей, що виступають основою при визначенні завдань поліції та спрямовані перш за все на охорону прав, свобод людини і громадянина, забезпечення безпеки, законності та правопорядку в суспільстві, формування правової компетентності поліцейського.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ. 2003. Т. 5. П-С. 736 с.
2. Власенко В. П. Правові та моральні цінності у нормативному регулюванні діяльності поліції. *Наше право*. 2012. № 2. Ч. 1. С. 30–35.
3. Теорія держави і права : навч. посіб. / А. Колодій, С. Лисенков, В. Пастухов, В. Сумін, О. Тихомиров ; за ред. В.В. Копейчикова. Київ, 1995. 190 с.

4. Українці активніше захищають свої права: результати опитування. Соціологічне опитування у 2020 році. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у співпраці з Центром про права людини ZMINA за підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні. URL: <https://pon.org.ua/News/8390-ukrayinc-aktivnshe-zahischayut-svoyi-prava-rezultati-opituvannya.html>.

Захаренко Людмила Миколаївна,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
психологічного забезпечення
та психофізіологічних досліджень
навчально-наукового інституту заочного
та дистанційного навчання Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
психологічних наук

ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ КУРСАНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Формування правової свідомості та правової поведінки здобувачів вищої освіти є метою правового виховання як виховної діяльності вишів [1].

Навчальна дисципліна «Юридична психологія» включена до навчальної програми підготовки курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Відповідно до тематичного плану з навчальної дисципліни «Юридична психологія» на її вивчення передбачено лекційні, семінарські та практичні заняття, самостійну роботу, підсумковий контроль.

У центрі уваги юридичної психології знаходиться вивчення фактів, закономірностей і механізмів людської психіки у сфері правових відносин і правової поведінки, розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності правотворчої, правоохоронної і правозастосовної діяльності [2].

Під час вивчення навчальної дисципліни курсанти ознайомлюються з предметом, об'єктом, завданнями, структурою, методами, основними напрямками юридичної психології (кримінальна психологія, пенітенціарна психологія, правова психологія, психологія юридичної праці, судово-психологічна експертиза тощо). Засвоєнню теоретичного матеріалу значно сприяє демонстрація тих чи інших відомостей у

вигляді таблиць, алгоритмів, схем, фотодокументів, фрагментів відеофільмів, фабул справ, наведення прикладів тощо.

На лекційних заняттях курсанти поглиблюють свої знання щодо особистості як свідомого індивіда, що має певний соціальний статус і виконує конкретні соціальні функції в системі «людина – суспільство – право»; дізнаються про психологічні особливості правового опосередкування поведінки особистості (групи) у сфері правової дійсності.

На семінарських заняттях курсанти поглиблюють, розширюють та закріплюють свої знання щодо вивченого на лекційних заняттях матеріалу. Зокрема, щодо юридичного та психологічного поняття «особистість злочинця», «особистість правопорушника»; основних механізмів та етапів формування особистості злочинної поведінки особистості; організаційно-правових засад проведення судово-психологічної експертизи; завдань і умов ресоціалізації тощо. Значною мірою цьому сприяють проведення індивідуальних опитувань, групових обговорень, диспутів, бліц-опитувань, тестового контролю знань.

На практичних заняттях курсанти під керівництвом викладача виконують певні відповідно сформульовані фабули завдань, що дозволяє їм застосувати отримані знання при вирішенні конкретних справ, сприяє розвитку вмінь аналізу кримінальних ситуацій. Прикладом таких завдань можуть бути наступні:

Завдання: На основі перегляду відеоматеріалу та словесних характеристик конкретних осіб скласти за наведеною вище схемою психологічний експрес-портрет особистості злочинця.

Завдання: Надайте психологічну характеристику Андрію Н. Які ситуативні та психологічні чинники зумовили його криміногенність? Які ознаки були притаманні організованій ним злочинній групі? Чому слід приділити увагу в подальшій профілактичній роботі з підлітком?

Завдання: Спробуйте скласти психологічний портрет особистості злочинця. Які підозрювані особи можуть бути фігурантами у слідчих версіях?

Завдання: 1. Оцініть ситуацію. 2. Окресліть найбільш характерні особливості особистості злочинця. 3. Спробуйте скласти його психологічний портрет за типовою структурою для більш ефективного відпрацювання висунутих версій. Які ваші пропозиції щодо напрямів подальшого проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій?

На практичних заняттях курсанти вчаться застосовувати такі методи юридичної психології як методи наукового дослідження (спостереження, експеримент, вивчення продуктів (результатів) діяльності, тестування (анкетування) та експертне оцінювання) та методи психологічного впливу на особистість. Так, під час проведення бесіди вони мають змогу провести вивчення співрозмовника за допомогою виконання ним певних завдань або відповідей на сукупність запитань. Прикладом такого завдання може бути проведення бесіди-опитування одnogрупника з використанням наведеної схеми і настанов, що викладені в розділі «Психологічні особливості професійного спілкування», а також діагностування за відповідями та поведінкою опитуваного індикативних ознаки його поведінки.

За допомогою методу вивчення продуктів (результатів) діяльності курсанти набувають вмінь одержання інформації фактів шляхом аналізу матеріальних результатів психічної активності за зафіксованими матеріальними слідами. Наприклад, ознайомившись із матеріалами справи вони визначають, про які психологічні особливості особистості злочинця можуть свідчити численні поранення на тілі жертви та вчаться складати психологічний портрет злочинця.

Значна увага приділяється ознайомленню курсантів із методами психологічного впливу на особу, наголошується на дотриманні поліцейськими правомірності психологічного впливу на правопорушника. У контексті професійного спілкування ці методи реалізуються поліцейськими під час розкриття та розслідування злочинів, встановлення їх причин, ресоціалізації засуджених, превенції правопорушень тощо.

З метою поглиблення знань курсантів їм пропонуються завдання, які передбачають самостійну роботу з поглибленого опрацювання кожної теми. Такі завдання включають перелік рекомендованої для прочитання літератури, перелік рекомендованих для перегляду художніх та документальних фільмів.

Підсумковий контроль дозволяє провести оцінку результатів навчання курсантів та визначити якість засвоєння ними навчального матеріалу із даної навчальної дисципліни.

Таким чином, вивчення навчальної дисципліни «Юридична психологія» курсантами закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання здійснює позитивний вплив на формування і розвиток їх професійної правосвідомості та професійно важливих якостей.

Список використаних джерел

1. Легуша С. С., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. Київ : Київськ. юр. інст-т, 2005. 265 с.

2. Юридична психологія : підручник / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. Київ : КНТ, 2007. 360 с.

Злагода Ольга Валеріївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Боротьба зі злочинністю під час російсько-української війни у 2022 році, насамперед з її організованими формами, яким притаманні жорстокість, конспірація злочинного елементу, високий організаційний рівень підготовки та вчинення окремих видів злочинів, застосування не лише зброї і новітньої техніки, а й соціопсихотехнологій, потребує значної активізації діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України, освоєння ними сучасних оперативно-розшукових заходів, а також пошуку нестандартних методів і засобів успішного виконання завдань ОРД.

Відповідно до закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у статті 1 зазначається, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1].

Вирішення зазначених питань нерозривно пов'язане з проблемою правового виховання здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану, а саме психологічної складової підготовки майбутнього оперативного працівника, реалізації в оперативно-розшуковій

діяльності психологічних закономірностей, без яких якісне оновлення роботи оперативних підрозділів майже неможливе.

Питання використання спеціальних психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності органів Національної поліції України здавна цікавлять теоретиків і практиків.

Вибіркове ознайомлення з досвідом психологічного забезпечення діяльності поліції зарубіжних країн свідчить про те, що цій справі приділяється значна увага як в організаційно-методичному, так і в матеріальному відношенні. Відтак слід визнати наявність певних теоретичних напрацювань щодо втілення в оперативно-розшукову діяльність спеціальних психологічних знань. Однак загальною вадою в цьому питанні є відсутність відомчого концептуального бачення проблеми використання закономірностей психології в оперативно-розшуковій діяльності та шляхів її розв'язання [2, с. 3].

С.В. Асямов та Ю.С. Пулатов визначають, що психологічна підготовка працівників поліції – це спеціально організований, цілеспрямований процес впливу на працівників з формування, розвитку та активізації необхідних якостей, що зумовлюють ефективне виконання оперативно-службових завдань [3]. У загальній психології, навчання визначають як вид практичної діяльності, який є пізнавальним процесом засвоєння людиною соціального досвіду [4, с. 288].

На даному етапі навчання, психологічна підготовка могла б бути реалізована за рахунок насичення занять психологічним змістом, що досягається за допомогою таких прийомів:

- прискорення темпу діяльності, скорочення темпу виконання завдань;
- вирішення завдань при дефіциті інформації, створення обстановки протидії з наявністю елементів підвищеної відповідальності і ризику;
- введення у заняття неочікуваних перепон і ускладнень;
- постановка завдань, що потребують самостійного вибору рішення з кількох можливих варіантів;
- постановка завдань, які потребують взаємодії і взаєморозуміння.

Даний шлях досить плідний, хоча він не може повністю замінити професійну психологічну підготовку як самостійного напряму формування та удосконалення професійної майстерності, сформованого не тільки на тренування професійно важливих якостей, але й на досягнення майбутніми

оперативними працівниками органів Національної поліції достатнього рівня психологічної компетентності.

З урахуванням обставин які виникли в Україні після 24 лютого 2022 року коли російські війська повномаштабно вторглися на територію України виникає ряд питань щодо організації психологічної підготовки, а саме необхідно створити систему психологічного забезпечення діяльності органів Національної поліції. Така система передбачає сукупні узгоджені зусилля спеціальних психологічних підрозділів, науково-дослідних установ, навчальних закладів та практичних органів по таких основних напрямках:

- професійно-психологічна підготовка оперативних працівників органів Національної поліції;
- професійний підбір та професійний відбір фахівців для навчання і роботи в органах Національної поліції України;
- психологічна реабілітація оперативних працівників, що постраждали при виконанні службових обов'язків, піддалися професійній деформації під час воєнної агресії Російської Федерації;
- надання консультативної психологічної допомоги керівному складу практичних органів, підрозділів та навчальних закладів.

Підводячи підсумок, доцільно було б розглядати дану проблематику у контексті психології оперативно-розшукової діяльності, яка за своєю суттю є специфічною галуззю практичної психології. Їй притаманні «свої» особливі завдання (діагностика, оцінка, профілактика і корекція індивідуальних психологічних рис і особливостей поведінки особистості), а також «своя» психологічна технологія (цілісна методична система), що охоплює комплекс діагностичних, інтерпретаційних, оціночних та корекційних психологічних методик.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року. *ВВР*. 1992. № 22. Ст. 303 із змінами, внесеними 28.01.2021. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

2. Концепція психології оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ України / Я.Ю. Кондратьєв, Б.І. Бараненко, О.С. Звонко та ін. К. : РВВ МВС України, 2001. 30 с.

3. Асямов С. В. Професійно-психологічний тренінг співробітників ОВД / С. В. Асямов та Ю. С. Пулатов URL: <http://promoestate.com.ua/yurpsy/help/bib/tren/02.htm>.

4. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Либідь, 2005. 464 с.

Іванчук Наталія Віталіївна,

старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Побудова правової держави та громадянського суспільства в Україні передбачає суттєве підвищення правосвідомості та правової культури усіх суб'єктів суспільних відносин, оскільки без них неможливо побудувати таку державу і суспільство. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів, у тому числі і від рівня правового виховання і правової освіти населення країни.

Система правового виховання склалася ще в античних Греції та Римі, де у громадян вже з дитячих років виховувалася повага як до законів, так і до встановлених порядків.

Правове виховання є необхідною умовою підвищення правової активності громадян, формування правової культури суспільства, окремих соціальних груп або колективів, подальшого зміцнення законності і правопорядку. Воно тісно пов'язане з іншими видами соціального виховання – моральним, ідейно-політичним, естетичним, професійним та ін..

Правове виховання – це цілеспрямований, повсякденний і систематичний вплив держави та її органів, громадських об'єднань і організацій на свідомість людей з метою виховання у них відповідного рівня правової свідомості, правової культури і зразкової правомірної поведінки.

Метою правового виховання є надання громадянам необхідних для нормальної життєдіяльності юридичних знань, формування у них правових переконань, а також формування мотивів і звичок, правомірної, соціально активної поведінки. Тобто навчити їх поважати та додержуватися законів і

підзаконних актів, виробити у них стійку орієнтацію щодо законослухняної поведінки.

Правове виховання – це складна і багатоаспектна система діяльності, що забезпечує його порядок і організацію.

До основних елементів, які складають систему правового виховання, відносяться:

1) суб'єкти, тобто державні органи, їх посадові та службові особи, громадські організації, політики, юристи, викладачі, журналісти та інші спеціально уповноважені державою особи, що здійснюють правовиховну діяльність;

2) об'єкти, тобто свідомість (думки, почуття, уявлення), воля та поведінка громадян, окремих соціальних груп або колективів, яку під час правовиховного процесу необхідно сформувати надавши їй правових знань, навичок і вмінь. Конкретними групами людей, які можуть вважатися об'єктами правового виховання, є діти дошкільного віку, діти шкільного віку, молодь, дорослі люди, працююча частина населення;

3) механізм правового виховання, який є засобом управління правовиховним процесом та визначає межі дій, місце та значення кожного його компонента, тобто за допомогою якого суб'єкти правового виховання впливають на суспільну і індивідуальну свідомість громадян, допомагаючи їм сприйняти правові принципи і норми.

Правове виховання здійснюється у певних формах, серед яких виділяють такі основні:

1) правова освіта (навчання), тобто процес передачі, накопичення та засвоєння правових знань у всіх дошкільних, загальних середніх, вищих навчальних закладах, установах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Однією із цілей правової освіти є подолання правового нігілізму, який є антиподом правової культури, коли громадяни свідомо заперечують, ігнорують і негативно ставляться до права, чинного законодавства та правових форм організації суспільних відносин, прав і свобод інших людей. Правовий нігілізм породжує правопорушення і тому він несумісний з правовою державою;

2) правова пропаганда, тобто цілеспрямована діяльність по формуванню у більшості населення з застосуванням, як правило, засобів масової інформації, високого рівня правосвідомості і правової культури, роз'яснення правової політики держави і розповсюдження правових ідей, вимог та іншої правової інформації;

3) правова агітація, тобто правовий вплив на правосвідомість та настрої невеликої кількості населення шляхом колективних та індивідуальних співбесід, виступів на мітингах, зборах, а також за допомогою засобів масової інформації;

4) правове самовиховання, тобто цілеспрямована, повсякденна, систематична і самостійна діяльність громадян по оволодінню правовими знаннями і навичок правомірної поведінки. Важливим елементом процесу правового виховання виступають різні методи правовиховної діяльності.

Метод правового виховання – це сукупність прийомів і способів, за допомогою яких здійснюється вплив на формування у населення правових знань, умінь і навичок, поваги до права і тих суспільних відносин, які регулюються і охороняються чинним законодавством.

До основних методів правового виховання належать:

1) метод переконання, який передбачає вплив вихователя на свідомість, почуття і волю вихованців різноманітними засобами з метою формування у них позитивних особистих якостей та активної життєвої позиції;

2) метод позитивного прикладу, який передбачає цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість і поведінку вихованця сукупністю позитивних особистих прикладів з боку вихователя;

3) метод заохочення, який передбачає застосування комплексу засобів морального і матеріального стимулювання за успіхи та кращі результати у різнобічній діяльності вихованців;

4) метод примусу, який передбачає застосування таких заходів, які впливають на свідомість і поведінку невихованої частини населення і тим самим примушує їх виконувати покладені на них обов'язки та чинне законодавство всупереч їх волі. Також вихователь примушує вихованця вдосконалювати свої кращі якості і відмовлятися від шкідливих звичок.

Правове виховання може бути ефективним лише за дотриманням таких провідних засад, як науковість, плановість, систематичність, послідовність і диференційованість, забезпечення комплексного підходу, а також створення сприятливих умов для реалізації розвиненої здорової правосвідомості на практиці.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозоров та ін. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС ; Освіта України, 2017. 320 с.

2. Цвік М. В., Петришин О. В. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ вищ. навч. закл. Харків : Право. 2009. 584 с.
3. Лисогор В. Правова культура як елемент механізму реалізації прав і свобод громадян. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 5. С. 19–21.
4. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України. *Право України*. 2008. № 3. С. 122–125.
5. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові української держави. *Право України*. 2005. № 4. С. 24–25.
6. Макаренко Л. О. До проблеми формування правової культури в Україні. *Віче*. 2007. № 18. С. 52–53.
7. Макушев В. П. Правова та громадянська культури як різновид соціокультурних факторів з формування системи стримувань і противаг побудови громадянського суспільства. *Право і суспільство*. 2009. № 3. С. 8–16.
8. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Київ : Кондор, 2002. 353 с.

Колодій Олексій Анатолійович,
старший викладач кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук

МАЙНОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Дослідження майнових повноважень Українського народу необхідно розпочати із сучасного розуміння понять «майно», «власність», «право власності».

Отже, у шеститомній «Юридичній енциклопедії» зазначається, що «**МАЙНО** у цивільному праві – 1) Певна річ або сукупність речей, у т.ч. гроші і цінні папери. Вживається для визначення об'єктів права власності, предмета договорів дарування, майнового найму, позики тощо. 2) Сукупність речей та майнових прав (прав вимоги) певної особи (актив). Вживається у нормах про охорону М. гр-нина, визнаного безвісти відсутнім, а також у нормах про відповідальність юрид. осіб. 3) Сукупність прав та обов'язків певної особи, які характеризують її майнове становище. До складу М. у даному розумінні входять речі і права вимоги, що належать певній особі

і визначають актив М., а також її борги, що становлять пасив М. Використовується у нормах стосовно спадкоємства, реорганізації юрид. осіб, оскільки до правонаступників переходять не лише права, а й обов'язки, тобто створюється універсальне правонаступництво» [1, с. 551].

Грунтуючись на цих визначеннях можна однозначно стверджувати, що майно набуває неодноманітних юридичних ознак, сутності та змісту, по різному розглядається, розуміється та тлумачиться і це залежить від предмету та методу правового регулювання, інституту та галузі права, які його регулюють та охороняють.

«ВЛАСНІСТЬ – належність засобів і продуктів в-ва народові, а також відповідним фіз. та юрид. особам. Структура В. розкривається через такі її елементи, як володіння, користування і розпорядження *майном*. Врегульовані правовими нормами екон. відносини здійснюються як *правовідносини* і виступають у такій юрид. категорії, як *право власності* в сучасних державах. Право В. та її форми звичайно закріплюються у конст. порядку» [2, с. 492].

Досліджуючи право власності необхідно, насамперед, звернути увагу на ст. 316 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV, яка формулюючи поняття права власності стверджує, що «Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб», а ст. 317 цього ж Кодексу передбачаючи зміст права власності проголошує, що «Власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном» [3].

Із поняття та змісту права власності стає зрозумілим, що право власності (в об'єктивному розумінні) – це сукупність правових норм та принципів, які регулюють та охороняють суспільні відносини, пов'язані із володінням, користуванням і розпорядженням власником належним йому майном на свій розсуд і у своїх інтересах. А право власності (в суб'єктивному розумінні) – це гарантовані нормативно-правовими актами вид і міра можливої поведінки Українського народу, фізичної та юридичної особи щодо володіння користування та розпорядження належним особі майном.

Отже, враховуючи усе вищевикладене, можна стверджувати, що майнові повноваження Українського народу – це сукупність його первинних, основоположних прав та обов'язків, що закріплені за ним у нормативно-правових актах

або існують об'єктивно, реалізуються з метою забезпечення володіння, користування і розпорядження належним йому майном на свій розсуд і у своїх інтересах.

Із зазначеного визначення можна вичленити наступні ознаки майнових повноважень Українського народу:

- це сукупність прав та обов'язків Українського народу або його певної частини, тобто це, насамперед, колективні права та обов'язки;

- це сукупність його первинних, основоположних прав та обов'язків, тобто таких, які розповсюджуються на усіх соціальних суб'єктів, що мають власність, є реалізаторами права власності та усі об'єкти права власності Українського народу;

- закріплені за ним у нормативно-правових актах або існують об'єктивно;

- реалізуються з метою забезпечення володіння, користування і розпорядження належним йому майном;

- фактично втілюються на свій розсуд і у своїх інтересах.

Грунтуючись на вищезазначеному можна перейти до конкретних прав та обов'язків, які їх складають. Отже, найбільш важливим майновим повноваженням Українського народу є його право власності на землю, яка знаходиться в межах території України. На жаль, Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III не містить приписів які б були присвячені праву власності Українського народу на землю. А це дає підстави стверджувати, що він, щонайменше, не узгоджений із Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, які врегульовують право власності Українського народу, передбачаючи, насамперед, об'єкти права цієї власності. З цієї точки зору не можна не згадати за, такий, що втратив чинність, Закон України «Про власність» від 7 лютого 1991 р. № 697-XII, який у частині 1 ст. 1 розглядав національне багатство України, як власність її народу, у частині 1 ст. 3 визнавав Український народ одним із суб'єктів права власності і навіть передбачав Розділ II «Право виключної власності народу України», а у частині 1 ст. 10 проголошував, що народ України як єдине джерело державної влади має право шляхом референдуму вирішувати питання щодо правового стану природних об'єктів, їх використання та охорони. Є сенс згадати також за чинні на сьогоднішній час Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про економічну самостійність Української РСР» від 3 серпня 1990 р. № 142-XII, Декларацію про державний

суверенітет України від 16 липня 1990 р. № 55-ХІІ, у яких чітко визначався Український народ як суб'єкт власності, називалися об'єкти його власності, закріплювалося право та виключне право Українського народу на володіння, користування і розпорядження власністю, передбачалась процедура здійснення Українським народом права виключної власності, а це свідчить про те, що, на той час, зазначеними та іншими нормативно-правовими актами був передбачений реальний статус Українського народу як власника.

Ще одним майновим повноваженням Українського народу є його право власності на надра, які знаходяться в межах території України. На відміну від Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-ІІІ Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР затверджує, що «Надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності Українського народу на надра, є недійсними. Український народ здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради. Окремі повноваження щодо розпорядження надрами законодавством України можуть надаватися відповідним органам виконавчої влади». Беззаперечною перевагою Кодексу України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР у порівнянні із Земельним кодексом України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-ІІІ є те, що він закріплює право власності Українського народу на надра та у частині 1 ст. 1 формулює розуміння надр, а саме «Надра - це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння» [4].

Конституційно регламентованим майновим повноваженням Українського народу є його право власності на атмосферне повітря, яке знаходиться в межах території України. У цьому зв'язку Закон України «Про охорону атмосферного повітря» від 16 жовтня 1992 р. № 2707-ХІІ у частині 1 ст. 1 врегульовує, що «атмосферне повітря – життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень» [5].

На жаль, Закон України «Про охорону атмосферного повітря» від 16 жовтня 1992 р. № 2707-ХІІ не передбачає норм, які б стосувалися права власності Українського народу на

атмосферне повітря. На противагу цьому Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ у ст. 4, яка називається «Право власності на природні ресурси» у частині 1, 2 та 3 чітко закріплює, що «Природні ресурси України є власністю Українського народу.

Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах, визначених Конституцією України, цим та іншими законами України.

Громадяни України мають право користуватися природними ресурсами України відповідно до цього та інших законів» [6].

До майнових повноважень Українського народу належить також його право власності на водні ресурси, які знаходяться в межах території України. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР в абзаці 1 преамбули передбачає, що «Усі води (водні об'єкти) на території України є національним надбанням Українського народу, однією з природних основ його економічного розвитку і соціального добробуту», а у ст. 6, яка називається «Власність на води (водні об'єкти)», що «Води (водні об'єкти) є виключно власністю Українського народу і надаються тільки у користування.

Український народ здійснює право власності на води (водні об'єкти) через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради.

Окремі повноваження щодо розпорядження водами (водними об'єктами) можуть надаватися відповідним органам виконавчої влади та Раді міністрів Автономної Республіки Крим» [7].

До цієї ж групи належить право власності на інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України. Мається на увазі, насамперед, лісовий фонд, рослинний і тваринний світ, природно-заповідний фонд, гірничодобувні корисні копалини. З приводу цього комплексного права Українського народу хотілося б зазначити, що Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ у частині 1 та 2 ст. 7 «Ліси як об'єкт права власності» відповідно закріплює, що «Ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу.

Від імені Українського народу права власника на ліси здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України» [8].

Майновим є повноваження власності Українського народу на природні ресурси континентального шельфу. При цьому ст. 1 Конвенції про континентальний шельф, від 29 квітня 1958 р., набула чинності 10 червня 1964 р. передбачає, що у статтях Конвенції термін «континентальний шельф» використовується стосовно:

а) до поверхні і надр морського дна підводних районів, прилеглих до берега, але які знаходяться поза зоною територіального моря, до глибини 200 метрів, або, за цими межами, до такого місця, до якого глибина покривних вод дозволяє розробку природніх багатств цих районів;

б) до поверхні та надр подібних підводних районів прилеглих до берегів островів [9].

На жаль, Конвенція про континентальний шельф, від 29 квітня 1958 р., набула чинності 10 червня 1964 р. не містить приписів, які б регулювали та охороняли право власності народів, а тим більше Українського народу.

До майнових повноважень Українського народу належить право власності на природні ресурси виключної (морської) економічної зони. Ст. 2 Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 р. № 162/95-ВР формулює визначення виключної (морської) економічної зони України, а саме передбачає: «Морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що їй належать, становлять виключну (морську) економічну зону України.

Ширина виключної (морської) економічної зони становить до 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України» [10].

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : Укр. енцикл., 2001. Т. 3: К-М. 2001. 792 с.

2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А-Г. 2001. 672 с.

3. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

4. Кодекс України про надра від 27 лип. 1994 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

5. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовт. 1992 р. № 2707-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 50. Ст. 678.

6. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

7. Водний кодекс України від 6 черв. 1995 р. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

8. Лісовий кодекс України від 21 січ. 1994 р. № 3852-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 17. Ст. 99.

9. Конвенція про континентальний шельф, від 29 квітня 1958 р., набула чинності 10 червня 1964 р. *Відомості Верховної Ради СРСР*. 1964. № 28.

10. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 трав. 1995 р. № 162/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. Ст. 152.

Корольчук Віктор Володимирович,
т.в.о. начальника відділу організації
наукової діяльності та захисту прав
інтелектуальної власності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Інтеграція до Європейського Союзу для України – один зі стратегічних напрямків зовнішньополітичної діяльності, який є актуальною проблемою з часу здобуття Незалежності. Європейська інтеграція нашої держави відкриває нові перспективи співробітництва з розвиненими країнами, шлях до економічного, соціального та інтелектуального прогресу. Важливим аспектом входження України до європейського співтовариства є також застосування права ЄС на території нашої держави.

Сьогодні виклики, пов'язані з правовою природою джерел права ЄС, стосуються особливостей застосування регламентів ЄС, врахування рішень Суду Європейського Союзу як джерела права ЄС, включення міжнародних зобов'язань держав-членів

ЄС та самого ЄС до відповідних директив і регламентів, формулювання окремих положень в актах ЄС [8].

Даній проблематиці присвячена низка праць вітчизняних авторів. Зокрема, значний внесок у теоретико-правову розробку євроінтеграційної політики зробили дослідники В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, Т. Безверхнюк, М. Іжа, О. Коротич, П. Надолішній, А. Попок, Л. Приходченко та ін. Проблемам інтеграції України до ЄС, як окремому аспекту глобалізації, присвячені наукові праці: Ф. Барановського, І. Грицяка, М. Кордона, М. Назаренко, Я. Малика, І. Нагорної, В. Стрельцова, Е. Топалової та ін. Теоретико-методологічну базу сучасних процесів європейської інтеграції розкрили в своїх наукових дослідженнях: Г. Асланян (проблеми удосконалення інституційних механізмів європейської інтеграції України), М. Гнатюк (відносини України з ЄС та процес європейської інтеграції української держави), Н. Гнидюк (механізми координації політики європейської інтеграції в Україні), М. Калина (нормативно-правове регулювання державної євроінтеграційної політики України), І. Кравчук (удосконалення стратегічного планування європейської інтеграції України), О. Овчар (інституційні перетворення в системі реалізації євроінтеграційної політики України) та ін. [2, с. 112]. Ефективність механізму реалізації захисту прав і свобод людини та громадянина, демократизації суспільного життя й владних інститутів має бути метою та основним напрямом реформування правової системи України щодо її наближення до європейських стандартів, що відображено у збірниках: «Формування громадянського суспільства та правової держави в контексті європейської інтеграції» (редактор – Л. Кравченко) [20] та «Напрями реформування правової системи України у європейській інтеграції» (автор – Н. Сюр) [10].

Одним з визначальних факторів, що надає стабільності функціонуванню та розвитку Європейського Союзу, є його правова організація, що становить якісно нову форму, перш за все економічної інтеграції держав. Це – новий правовий порядок, що відрізняється як від міжнародного правопорядку, так й від внутрішнього правопорядку держав. Він є синтезом взаємодії відповідних норм міжнародного права, правових приписів та юриспруденції Євросоюзу.

Варто відзначити, що відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуєчої в

ЄС країни, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав Незалежність України [4]. Як зазначається на сайті Міністерства юстиції України, намір України розбудовувати відносини з Європейським Союзом був вперше проголошений у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України», яка набула чинності 2 липня 1993 року [15]. Угода про партнерство та співробітництво (УПС) стала першою правовою основою відносин між Україною та ЄС [17], яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. 11 червня 1998 року було схвалено Стратегію інтеграції України до ЄС [16], якою був підтверджений та розвинутий курс України на європейську інтеграцію. З метою надання двостороннім відносинам нового імпульсу і для врахування нових умов співробітництва, зокрема в контексті розширення ЄС 2004 року, сторони розробили та 21 лютого 2005 року під час засідання Ради з питань співробітництва схвалили План дій Україна – ЄС [12] – двосторонній політичний документ, який дав змогу суттєво розширити двостороннє співробітництво України та ЄС без внесення змін до чинної договірно-правової бази. З 1 липня 2010 року політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [14].

1 вересня 2017 року після тривалого процесу ратифікації усіма державами-членами Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі [19]. Ця Угода стала найбільшим міжнародним нормативно-правовим документом, підписаним Україною. Її укладення формує договірно-правову основу співробітництва України та ЄС на середньострокову перспективу. Зокрема, Угодою передбачено підтримання регулярного діалогу на найвищому рівні у формі щорічних самітів, а також створення нових постійних органів двостороннього співробітництва – Рада асоціації, Комітет асоціації, Комітет асоціації у торговельному форматі, галузеві підкомітети Комітет асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства.

Україна зобов'язана гармонізувати принаймні частково своє наявне національне законодавство до сотень нормативно-правових актів ЄС із багатьох галузей права. До них належать такі ключові галузі, як митне право, трудове право, фінансові послуги, захист прав споживачів, захист довкілля та багато інших. Законодавча робота таких масштабів не може бути

виконана безладно й поспішно і потребує ґрунтовного та належного планування. Для цього також необхідні дуже добрі знання джерел права ЄС, його походження, цілі та основоположні принципи, а також належне розуміння структури і тлумачення права ЄС [18, с.7].

Термін «право Європейського Союзу» вживається з початку 1990-их рр. з появою Європейського Союзу, до цього правовий масив, що склався позначався як «право Європейських співтовариств», «право Європейського співтовариства», хоча останні поняття не рівнозначні поняттю «право Європейського Союзу». Деякі вчені розглядають поняття «Право Європейського Союзу» як синоніми ширшого поняття «Європейське право», яке використовується у більш вузькому сенсі [13].

Суд Європейських співтовариств, звернувшись у своїх рішеннях до аналізу правової природи Європейських співтовариств, дійшов висновку про те, що їх правова система не може бути ідентифікована ані з національним, ані з міжнародним правопорядком. Суд ЄС зробив з цього приводу два принципових висновки, а саме: 1) це є особлива система права, інтегрована у систему права держав-учасниць (і має обов'язковий характер для їх судових органів); 2) право Співтовариства – це такий масив норм, що застосовується як до вихідців з цих країн, так і до самих держав [7, с. 126].

Внутрішня структура вторинного права ЄС значною мірою відображає структуру національних законодавств, де в цілому законодавство поділяється на акти парламенту і підзаконні акти. Таке розмежування офіційно існує в правовій системі ЄС після набуття чинності Лісабонського договору. Він запровадив нову класифікацію актів вторинного права, що зараз регулюється статтями 288–291 ДФЄС. Вони поділені на дві основні групи: законодавчі акти; незаконодавчі акти, що, в свою чергу, поділяються на: делеговані акти; імплементаційні акти; інші незаконодавчі акти. Оскільки нормативно-правові акти у всіх цих категоріях можуть підпадати під дію УА між Україною та ЄС, важливо повністю розуміти їхні особливості [18, с. 34–35].

Відзначимо, способами імплементації є інкорпорація (міжнародно-правові норми без змін відтворюються у нормативно-правових актах держави, що імплементує міжнародні норми), трансформація (міжнародні норми переробляють, переносючи у національне законодавство, з метою урахування національних особливостей, зокрема юридичної техніки), а також загальна, приватна або конкретна відсилка (міжнародно-правові норми

безпосередньо не входять в текст закону, в якому міститься інформація про нього [11, с. 339].

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*. Проте адаптація законодавства це не тільки вдосконалення існуючого законодавства, а й розробка проєктів нормативно-правових актів з урахуванням *acquis communautaire*. *Acquis communautaire* – це правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства, прийняті в рамках трьох стовпів ЄС, але не обмежується ними. До трьох стовпів ЄС належать Європейське співтовариство, Спільна зовнішня політика та політика безпеки і Співробітництво в сфері юстиції та внутрішніх справ. Європейське співтовариство, в свою чергу, було утворено з Європейського Економічного Співтовариства, Європейського об'єднання вугілля та сталі та Європейського співтовариства з атомної енергії [3].

Серед всього наявного «арсеналу» принципів правової системи ЄС у контексті адаптації вітчизняного фінансового законодавства до *acquis communautaire* на особливу увагу й прискіпливий науковий аналіз заслуговує принцип правової визначеності. Згідно з цим принципом, норми права ЄС мають бути чіткими і передбачуваними для всіх суб'єктів. Наведений принцип заперечує зворотну силу правових актів, що погіршують становище осіб порівняно з чинним правовим регулюванням і зобов'язує забезпечити доступність з'ясування права адресатами відповідних правових актів [9, с. 247].

Для ефективності правового механізму взаємодії ЄС та України важливо сформувати систему правових заходів, які забезпечували б інтеграційні процеси на кожній зі стадій. Така система заходів має включати: по-перше, порівняльно-правове дослідження правових систем ЄС та України, виявлення їх особливостей; по-друге, визначення оптимальних форм гармонізації, уніфікації і відповідних засобів їх здійснення; по-третє, визначення видів та рівнів гармонізації й уніфікації та сфер і меж їх застосування; по-четверте, виявлення умов здійснення цих процедур; по-п'яте, узгодження термінології, створення словників термінів і понять [6].

У вже згадуваній Угоді про асоціацію, зокрема, в частині «Юстиція, свобода і безпека» визначені напрямки взаємодії у відповідних сферах. Положеннями розділу, зокрема, передбачається поглиблення співпраці з метою боротьби з

відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, незаконним обігом наркотиків, організованою злочинністю, тероризмом, а також розвиток співробітництва у сфері надання правової допомоги у цивільних та кримінальних справах.

Не тільки основоположні договори Євросоюзу, а й інші обов'язкові акти, що формують *acquis* ЄС, мають першочергове значення над національним законодавством. Це охоплює не лише внутрішні закони, що застосовуються *erga omnes*, а й окремі адміністративні акти. Таким чином, сформульована доктрина верховенства перетворилася на принцип, що гарантує ефективність права ЄС [1].

У наш час діяльність органів влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС стає системною та невід'ємною складовою політики інтеграції України до ЄС. В умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів дослідницька увага до компетентного управління збільшується у прогресії від управління організацією до управління публічними справами, що особливо постає важливим для України в умовах її реформування [5].

Зважаючи на певні кроки, які зроблено на законодавчому рівні, ми можемо констатувати, що в Україні триває активний процес адаптації вітчизняного права до права Європейського Союзу. Водночас, цей процес – довготривалий, потребує детального вивчення та опрацювання, а також чітких дій від керівництва держави.

Список використаних джерел

1. Верховенство права Європейського Союзу: юридична авантюра, що окупилася. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/verhovenstvo-prava-yevropeyskogo-soyuzu-yurydychna-avantyura-shcho-okupylasya>.

2. Друк В. В. Управлінські аспекти здійснення державної інтеграційної політики в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 18. С. 112–114.

3. Інституційний механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Міністерство юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4748.

4. Історія становлення відносин Україна – ЄС. Міністерство юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>.

5. Лубчак В. Що загрожує суверенітету України: доповідь НАН України «Національний суверенітет України в умовах глобалізації». День. № 74. URL: www.day.kiev.ua/227664.

6. Луць Л. Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом. *Віче*, 2006. Вип. 7–8. С. 54–57.

7. Луць Л. А. Міждержавна правова система: загальнотеоретичні та міжнародно-правові аспекти. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2001. Вип. 5. С. 122–128.

8. Межі імплементації *acquis communautaire* в Україні у сфері охорони довкілля: аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2016. 30 с.

9. Назаренко О.А. Загальні принципи права ЄС в правовій системі ЄС. *Правове регулювання економіки*. 2015. № 15. С. 242–249.

10. Напрями реформування правової системи України у європейській інтеграції / Н.В. Сюр // *Наук. вісн. Нац. акад. внутріш. справ України*. 2005. № 1. С. 16–19.

11. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. *Часопис Київського університету права*. 2012/1. С. 338–342.

12. План дій «Україна – Європейський Союз». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text.

13. Правова система Європейського Союзу: джерела, принципи, структура. Українське право. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_union_law/pravov-a-systema-evropeys%60kogo-soyuzu-dzherela-pryntsypy-struktura/.

14. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148/98#Text>.

15. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>.

16. Про основні напрями зовнішньої політики України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>.

17. Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

18. Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення до права ЄС. Київ, 2018. 104 с.

19. Угода про асоціацію. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.org/uhoda-pro-asotsiatsiiu>.

20. Формування громадянського суспільства та правової держави в контексті європейської інтеграції: тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 квіт. 2006 р.). Ч. 1 / редкол.: Л.В. Кравченко. К., 2006. 254 с.

Кривицький Юрій Віталійович,

доцент кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Прогресивні перетворення, що здійснюються в українському суспільстві протягом останнього часу в усіх сферах суспільного життя – соціальній, економічній, правовій – спрямовані на зміцнення та розбудову демократичної, соціальної, правової держави. Водночас відбуваються зміни в реалізації прав і свобод людини, створюються необхідні умови для творчого розвитку особи, забезпечення її гідності та добробуту. Конституція України проголошує пріоритетність правових основ життя, що визначені в її принципах, нормах, положеннях і підкріплюються демократичними засадами та суспільною практикою. На сучасному етапі активного праводержавотворення істотного значення набуває проблема правового виховання населення, оскільки в більшості громадян рівень правової свідомості та правової культури має бути значно вищим. Без глибокого розуміння соціокультурної ролі права, сутності та змісту його норм, значення правовідносин неможливе свідоме сприйняття і виконання населенням, державними службовцями вимог норм права [1, с. 4].

Правосвідомість і правова культура суспільства набувають істотного значення саме в період реформаторських змін, оскільки будь-яка нова правова ідея може бути втілена в життя лише тоді, коли вона сприйнята населенням. Успішне проведення правової реформи потребує якісно нового рівня суспільної правосвідомості й правової культури, найважливішим зняттям з формування яких є правове

виховання. Крім того, правова реформа зумовлює зміни правового мислення, юридично значущої поведінки суб'єктів права та потребує адекватного реагування правовиховними інструментами. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження загальнотеоретичних засад правового виховання в якості засобу забезпечення правової реформи.

Правове виховання як складний і багатоплановий соціально-педагогічний процес, провідними елементами якого є правова соціалізація, правова культура та правосвідомість, посідає особливе місце в системі суспільного виховання, взаємодіючи з іншими його видами: культурним, моральним, політичним, естетичним, патріотичним, професійним тощо. В юридичній словниково-енциклопедичній літературі під правовим вихованням традиційно розуміється система державних і недержавних заходів, спрямованих на формування у громадян належного рівня правосвідомості й правової культури [2, с. 40]; цілеспрямована, систематична діяльність державних органів та їх посадових осіб, інших суб'єктів права, виражена в системі державних і недержавних заходів, спрямованих на формування у громадян належного рівня правосвідомості й правової культури [3, с. 714]; цілеспрямована та систематична діяльність держави й суб'єктів громадянського суспільства з метою формування у громадян належного рівня правосвідомості та правової культури шляхом усвідомлення ними низки соціально-правових цінностей і норм, що є підґрунтям правової поведінки та позитивної соціалізації людини [4, с. 655].

У вітчизняній юридичній доктрині представлено різні підходи до розуміння сутнісних особливостей правового виховання, зокрема через родові поняття «діяльність», «вплив», «процес», «механізм», «функція», «політика» тощо. У загальному плані правове виховання розглядається як складний соціокультурний феномен, невіддільний від таких комплексних юридичних явищ як правова культура, правова свідомість і правова соціалізація. Правове виховання в основному спрямоване на формування та підвищення рівня правосвідомості й правової культури. Саме свідомість людини, її інтелект і здатність сприймати, оцінювати та здійснювати певні правові явища є об'єктом правового виховання. За результатами міждисциплінарного дослідження правове виховання визначається як здійснювана на основі норм і принципів права за допомогою спеціальних форм і методів

послідовна, систематична та цілеспрямована діяльність суб'єктів права, що має на меті підвищення рівня правової свідомості та правової культури окремих індивідів, соціальних груп та суспільства в цілому і зорієнтована на їхню соціально активну правомірну поведінку [5, с. 400].

У розрізі осмислення загальнотеоретичних засад правового виховання окремих категорій населення особливий науковий інтерес становлять напрацювання С.М. Легуші стосовно сутності, функцій і механізму правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України [1; 6]. На його переконавання, правове виховання курсантів – це цілеспрямована, організована, послідовна та системна діяльність з боку державних органів, інших учасників правовиховного процесу з метою формування в них необхідного рівня правової свідомості, правової і професійної культури, свідомого ставлення до виконання вимог нормативних актів, законслухняності, службової дисципліни, правомірної поведінки, прагнення до соціально-правової активності. При цьому сутність правового виховання курсантів, з одного боку, проявляється в його функціях, де синтезуються основні напрями правовиховного процесу, а з іншого – вона базується на системі норм права та здійснюється за допомогою засобів, форм і методів цього напрямку виховання [6, с. 4, 12].

Ключовими цілями правового виховання є виховання в особи поваги до права, прав і свобод іншої людини і психологічного бажання й готовності поводитися правомірно; досягнення глибокого розуміння сутності права, свідоме ставлення до прав та обов'язків, повага до правового порядку, готовність дотримуватися і сумлінно виконувати норми права, які відповідають універсальним правовим цінностям і основоположним принципам права. Змістом правового виховання є роз'яснення особі основних аспектів цінності права та необхідності дотримання норм права для нормальної життєдіяльності всього суспільства та самої особи. Правове виховання включає правову освіту населення, різні форми пропаганди права, прищеплення поваги до форм (джерел) права і свідомої реалізації норм права. Серед ознак правового виховання виокремлюють такі: послідовність; систематичність; цілеспрямованість; реалізація через діяльність суб'єктів права; цільова спрямованість на формування і підвищення правової свідомості та правової культури; використання правовиховних форм і методів; базування на принципах і нормах права [5,

с. 401]; воно пов'язане з іншими формами соціального виховання (розумовим, моральним, громадянським, політичним тощо); має інтенціональний і екстенціональний компоненти; носить ескалаційний (ступеневий) характер; тісно пов'язане з правовою соціалізацією; має цілеспрямований характер, внутрішню будову, структуру; під час здійснення правового виховання вивчається правова реальність [7, с. 21].

Систему правового виховання утворюють такі елементи: суб'єкти – державні органи, організації, спеціально уповноважені державою особи, які здійснюють правовиховну діяльність (офіційні та неофіційні, формальні й неформальні); об'єкти – люди або суспільні групи, яких виховують; сукупність правовиховних засобів; форми та етапи правового виховання. Форми та засоби правового виховання, що можуть застосовуватися в суспільстві, спрямовані на реалізацію його низки функцій: передача вихованцям (індивідам, суспільним групам) певної сукупності правових знань, умінь і навичок; формування правових ідей, емоцій, почуттів, переконань у правосвідомості вихованців, вироблення правової настанови на правомірну поведінку. Вивчення системи правового виховання дозволяє більш глибоко зрозуміти природу самого права, закономірності й тенденції його впливу на свідомість і поведінку учасників суспільних відносин, а також характер зумовленості сутності права пануючими в суспільстві уявленнями про справедливість, свободу, рівність та інші правові цінності, що значною мірою формуються завдяки правовому вихованню.

Будь-який реформаторський період у кожній сфері діяльності людини потребує не зниження, а суттєвого підвищення рівня правосвідомості та правової обізнаності. Це одна з основних вимог громадянського суспільства, оскільки право народу на належне урядування передбачає і участь у прийнятті державницьких рішень, і їх імплементацію в законодавство, а це не можливо без належної якості та обсягу правових знань. Рівень правової освіти й достатній для розвитку громадянського суспільства ступінь правової освіченості конкретної особи, безперечно, сприятимуть ефективному полілогу держави, громадянського суспільства, науки та людини. Це буде суттєвим кроком в усіх реформаторських трансформаціях суспільних відносин, зокрема у сфері правосуддя [8, с. 106].

Конкретними показниками ступеня наближення до суспільного ідеалу є темпи і якість державотворчих процесів, які безпосередньо зумовлені станом правової свідомості та правової культури в цілому і спрямованістю правового виховання зокрема. Вплив останніх на процес розбудови держави відбувається за рахунок таких чинників: а) стан юридичної науки, яка впливає на державотворення шляхом формування суспільного ідеалу, концептуального обґрунтування і розроблення державно-правових реформ і нормативно-правових актів, наукового забезпечення юридичної освіти; б) рівень правової вихованості суб'єктів владних повноважень як гарантія додержання режиму неухильного виконання законів; в) якість вищої юридичної освіти, що зумовлює створення корпусу професійних юридичних кадрів; г) показники та якість правової вихованості громадян, які уможливають функціонування державного механізму; д) здатність правового виховання попереджати та виправляти прояви деформації правосвідомості, тобто орієнтувати на правомірну поведінку, а також вирішальний вплив правового виховання та цінностей, закладених у його основу, на обрання стилю правомірної поведінки [5, с. 318].

Особливе значення для становлення правової держави має рівень правової вихованості суб'єктів влади, зокрема державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування, оскільки від їх рішень залежать долі громадян, майбутнє суспільства. Сучасний стан розвитку держави характеризується значним збільшенням законодавчої бази, у практику державної діяльності впроваджуються нові принципи. Ці процеси відбуваються в умовах певної політичної конфронтації між владними структурами й опозицією, невизначеності взаємовідносин владних інститутів між собою, посилення бюрократичних тенденцій у сфері виконавчої влади і місцевого самоврядування, значного розвитку відомчої нормотворчості, що часто призводить до порушення Конституції та законів України, прав і свобод людини і громадянина та унеможливорює існування правового суспільства. Тому нині питання етики публічної служби, правової вихованості управлінських кадрів вимагають першочергової уваги. Крім того, в умовах транзитивного суспільства курс на побудову правової держави передбачає масштабне реформування. При цьому політико-правова, адміністративна, судова, економічна реформи повинні забезпечуватися не лише належними юридичними механізмами,

фінансовими і матеріальними ресурсами, а й професійними кадрами. Так, у перебігу реформи державної служби має бути сформовано корпус професійних чиновників, здатних ефективно виконувати управлінські функції, додержуватися прав і свобод людини і громадянина, сприяти їх реалізації [5, с. 321].

Звідси слідує, що будь-які заходи в межах правової реформи необхідно розпочинати з підвищення рівня правосвідомості та правової культури як усього населення, так і суб'єктів, які уповноважені здійснювати правову реформу (політичної та правової еліти) [9, с. 38]. В умовах правової реформи саме правове виховання створює умови для розвитку правової активності громадян у суспільстві, прищеплює позитивне ставлення до права, формує почуття поваги до таких цінностей як справедливість, свобода, рівність і гуманізм, забезпечує безперешкодний доступ населення до форм (джерел) права.

Відповідно до позицій Н.М. Пархоменко та Т.С. Подорожної, пріоритетами всіх реформ є людина, сім'я, суспільство і держава. Це визначає зміст основних елементів (напрямів) концепції правової реформи, яка має такі ціннісні орієнтири: 1) питання правового забезпечення низки найважливіших напрямів формування і функціонування державності й розвитку повноцінного громадянського суспільства; 2) законодавче забезпечення системи прав людини в суспільстві, передусім реальних гарантій прав і законних інтересів особи; 3) зміцнення і захист конституційного ладу; 4) реформування державного управління, в тому числі вдосконалення системи державної реєстрації громадських об'єднань та інших юридичних осіб і контроль за їх діяльністю; 5) створення цілісної правової бази організації та діяльності судової системи і органів юстиції; 6) формування правової бази та інституційна реформа правоохоронної системи для посилення протидії злочинності; 7) вироблення принципових напрямів і форм здійснення реформи місцевого самоврядування; 8) розвиток системи правового виховання, в тому числі поліпшення системи юридичної освіти й юридичної науки; 9) проведення правової експертизи в нормотворчій і правозастосовній практиці тощо [10, с. 27]. Таким чином, правова реформа проводиться в першу чергу з метою реалізації положень Конституції України та зміцнення на її основі української державності, правових основ українського суспільства, а також забезпечення системності, плановості та координованості нормотворчого процесу [11, с. 30 – 31; 12, с. 103].

Заперечуючи революційні методи перетворення правової реальності, сучасна філософія правової реформи визнає пріоритет еволюційних змін спочатку у правовій культурі та правосвідомості, а потім у правовій діяльності [13, с. 19]. Водночас організація ефективної системи правового виховання неможлива без вдосконалення всієї правової системи, оновлення чинного законодавства, підвищення правосвідомості та правової культури посадовців, юристів, усього суспільства. Завершення правової реформи в Україні покликане підсилити механізми підтримання правового порядку на основі принципів самоврядування та народовладдя, а також верховенства права в усіх сферах життя суспільства. Проте одне лише впорядкування і вдосконалення правової системи навряд чи переросте у правову культуру чи стабільну правосвідомість громадян, адже сама по собі правова система не гарантує реалізацію законів у суспільному житті. Унаслідок цього необхідно не лише вдосконалювати законодавство, а й відроджувати моральність населення України, на основі якої буде розвиватися правова культура нашого суспільства [5, с. 387]. Саме тому одним з найважливіших завдань демократичної трансформації в Україні, рівноправного входження її у світовий економічний і правовий простір є інтенсивне формування духовних засад суспільства, утвердження в ньому за допомогою реформованої системи загальної освіти і виховання загальнолюдських морально-етичних цінностей, які мають протистояти будь-яким міркуванням економічної користі та політичної доцільності [14, с. 71].

Отже, правове виховання відіграє суттєву роль в умовах розбудови в Україні правової держави і громадянського суспільства, утвердження верховенства права та розвитку «людського фактора». Впливаючи на правовий розвиток і правовий прогрес, правове виховання є важливим засобом забезпечення реалізації правової реформи. Адже ефективність останньої безпосередньо залежить від низки чинників, зокрема актуального стану суб'єкта правової реформи, його мотивації й підготовленості до правових перетворень і рівня правосвідомості та правової культури суспільства в цілому. При цьому одним із завдань і напрямів правової реформи є формування всебічно та гармонійно розвинутих особистостей, юристів-професіоналів з належним рівнем правосвідомості та правової й професійної культури. Звідси слідує, що правове виховання та правова реформа перебувають між собою в діалектичному взаємозв'язку і взаємовпливі. Правову реформу

варто здійснювати на певних засадах, однією з яких можна вважати правове виховання, що здатне ініціювати правові зміни, нововведення в усіх сферах буття людини та суспільства.

Список використаних джерел

1. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. Київ : Київ. юрид. ін-т, 2005. 97 с.

2. Батанов О. В., Кудлай Т. П. Правове виховання. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 5 : П – С. 2003. С. 40.

3. Ганзенко О. О. Правове виховання. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрид. думка, 2012. С. 714–715.

4. Калиновський Ю. Ю. Правове виховання. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Харків : Право, 2017. Т. 2 : Філософія права / редкол. : С. І. Максимов (голова) та ін. 2017. С. 655–659.

5. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман / за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2013. 440 с.

6. Легуша С. М. Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 16 с.

7. Федосєєва С. В. Загальнотеоретична характеристика правового виховання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3 (66). С. 15–23.

8. Оніщенко Н. М. Правосудна діяльність і правове виховання: запити громадянського суспільства. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 1 (28). С. 101–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_1_7.

9. Кривицький Ю. В. Правова культура як визначальний чинник правової реформи. *Організаційно-управлінські, економічні, психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Черкаси, 17 берез. 2017 р.). Черкаси : ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. С. 38–39.

10. Пархоменко Н. М., Подорожна Т. С. Правова реформа як інструмент конституціоналізації правового порядку. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 26–31.

11. Ленгер Я. І. Реформування правової системи України як засіб підвищення її ефективності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 215 с.

12. Сердюк В. О. Правова реформа: теоретико-правові засади правового визначення терміну. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. Ч. І. Т. 1. С. 99–103.

13. Кривицький Ю. В. Філософія правової реформи: світоглядно-методологічний вимір. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 2 (22). С. 11–21.

14. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти : монографія. Київ : Ін Юре, 2002. 724 с.

Кучук Андрій Миколайович,
професор кафедри права та методики
викладання правознавства Сумського
державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка, доктор
юридичних наук, професор

ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ ТА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

На сьогодні одним з важливих завдань будь-якого цивілізованого суспільства є створення умов для вільного розвитку людської особистості. Виконання цього завдання є неможливим без належної організації освіти в державі. Через здобуття освіти закладається та основа світосприйняття і світорозуміння, яка дозволяє людині бути активним учасником суспільних відносин. При цьому важливим є чітке розуміння змісту навчання та тих явищ, що підлягають вивченню. Саме зважаючи на означене вважаю за необхідне акцентувати увагу на наступних аспектах освіти правників.

По-перше, доволі часто в контексті освіти правників використовується таке поняття як «правове виховання», яке, на мою думку, має нульовий зміст, не несе ніякого змістовного наповнення. Відтак, його використання (а ще й у якості освітньої мети) тільки нівелює сам освітній процес. Зумовлено це, на моє переконання, наступним.

Слід взяти до уваги, що право є динамічною системою правил поведінки, які відображають соціальні цінності. Тому право слід розглядати як соціокультурний феномен. При цьому за будь-якого типу суспільства право має дуже тісний зв'язок з мораллю (у свою чергу цей зв'язок знову таки виникає на основі

ціннісної складової права). Навіть у державі з недемократичним державно-правовим режимом право буде відображати пануючі у суспільстві цінності. Типовим прикладом правильності цієї тези є російське суспільства з його ставленням до людських прав, людської гідності, рівності та толерантності тощо. Авторитарність (подекуди й тоталітарність) російської влади ґрунтується на кардинально протилежних цінностях, які й складають основу російського права (доречно наголосити, що в межах цього типу суспільства, коли право розглядається як воля публічної влади, що знаходить свою об'єктивацію у офіційних текстах, у цілому можна говорити про правове виховання як процес вивчення «низамми» законодавства для з'ясування волі пануючого стану, «донесення» до «низів» волі «вождя»).

Тісний зв'язок права та моралі робить можливим регулюючий вплив права на суспільні відносини (переважна більшість населення не читає текстів прийнятих органами публічної влади законів; однак, від цього не збільшується загальний рівень злочинності; це дозволяє мені вкотре відзначити можливість залучення до наукового обігу терміну «відчуття справедливості», яке використовується в межах західного правового дискурсу).

Цілком очевидно, що це «відчуття» більш розвинене у правників, які вивчають не тільки тексти законів, але і філософію права, історію права тощо, аналізують рішення судових органів, вчать застосовувати абстрактні правові приписи до конкретних життєвих ситуацій.

Саме правники багато у чому і впливають на розвиток справедливості, її трансформацію. Показовим у цьому контексті є ставлення західного суспільства до смертної кари, зокрема, через аналіз тексту Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та протоколів до неї.

Відтак, суспільством і ставляться підвищені етичні вимоги до правників. Саме тому надзвичайно велику вагу у західній традиції права має професійна правника деонтологія. Недобросесна людина, навіть з найкращими знаннями законодавства, не отримає право займатися правничою діяльністю або, якщо вже займається, буде позбавлена такої можливості організаціями самих правників (відповідними етичними комісіями тощо).

На жаль, така практика тільки набуває впровадження у національну систему права і на прикладі Вищої ради правосуддя

та Етичної ради бачимо який спротив відбувається зі сторони суддівського корпусу.

Ведучи мову про правничу освіту не можна не торкнутись питання патріотичного виховання. Особливо в умовах війни Росії проти України. І нині часто можна чути тези про відсутність різниці щодо мови у мовному дискурсі, щодо «не на часі» тощо. Відзначу, що саме ціннісні аспекти (одна мова – один народ) були покладені в основу обґрунтування початку війни проти України. Додам тезу, відображену у тексті рішення Конституційного Суду України у справі що стосувалась «мовного закону». «Українська мова є невіддільним атрибутом української державності, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокіївської доби. Українська мова – доконечна умова державності України та її соборності <...> тому будь-які зазіхання на юридичний статус української мови як державної на території України неприпустимі, оскільки порушують конституційний лад держави, загрожують національній безпеці та самому існуванню державності України» [1] – відзначив орган конституційної юстиції.

Однак, доводиться констатувати, доволі часто, як це показують соціальні мережі, відеохостинги, зокрема YouTube, працівники Національної поліції під час виконання своїх повноважень використовують не державну мову, а російську (яка на сьогодні є мовою держави, яка воює з Україною). Більш того, не можна не згадати і окремих экс-міністрів, які навіть попри численні судові позови (у тому числі й задоволені на користь позивачів) продовжували послуговуватися мовою держави-агресора.

Таким чином, у контексті правничої освіти замість безмістовного терміну «правове виховання» доцільно вести мову про професійну етику, правничу деонтологію. Наріжним аспектом патріотичного виховання має бути українська мова.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 14 липня 2021 року № 1-п/2021. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>.

Лапка Оксана Ярославівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ МЕНТАЛІТЕТ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОСВІДОМОСТІ

Правотворчість, реалізація права, стан законності і правопорядку відчують на собі потужний вплив усвідомлюваних та прихованих, наскрізних та ситуативних процесів відображення права у загальносоціальній, груповій, професійній, індивідуальній свідомості. Це обумовлює практичну спрямованість теоретико-правових досліджень правосвідомості як специфічної форми суспільної свідомості, питань її змісту і структури, її різновидів та окремих складових. Особливий інтерес в сучасних умовах становить така складова правосвідомості, як правовий менталітет, оскільки успіх реформування національної правової системи не в останню чергу залежить від урахування в цьому процесі глибинних, сутнісних рис ментальності українського народу [1, с. 42].

В загальному розумінні менталітет розглядають як своєрідний генетичний код» або дух» народу, що формується під впливом культурно-історичних, геополітичних, природно-кліматичних, релігійних факторів та пронизує всі сфери життєдіяльності людей. Свій менталітет притаманний цивілізаціям, історичним типам суспільства (аграрне, промислове, постіндустріальне), народам, етносам. Він проявляється в національному характері, в типових способах поведінки. Його можна простежити через прислів'я, міфи, казки, звичаї, традиції тощо [1 **Ошибка! Закладка не определена.**, с. 4 5].

Говорячи про взаємозв'язок правосвідомості та правового менталітету, то в науковій літературі відсутня одностайність з цього питання. Традиційно в структурі правосвідомості розрізняють: правову ідеологію, правову психологію. Іноді в структурі правосвідомості розрізняють: ідеологічні, психологічні, поведінкові елементи. Поряд з тим висловлюється позиція щодо доцільності за критеріями ролі та місця у правосвідомості виокремлювати як відносно самостійні елементи: правовий світогляд; правове мислення; правовий менталітет (О.В. Волошенюк, Ю.М. Дмитрієнко, О.Ф. Скакун,

А.М. Шульга, Н.М. Юрашевич та ін.) [2; 3, с. 17–18; 4, с. 142; 5, с.88]. Так, О.Ф. Скакун розглядає правовий менталітет народу через етнокультурний зміст права. На думку вченого, правовий менталітет (ментальність) проявляється у вигляді глибинного шару свідомості, певною мірою взаємодіючи з юридичною підсвідомістю [3, с. 17–18]. Такої ж позиції притримується і Н.М. Юрашевич, яка переконана, що правовий менталітет є шаром правової свідомості, який являє собою сукупність почуттів, поглядів, теорій, ідей суб'єктів права про правове життя, що складаються протягом тривалого періоду часу [5, с. 88].

Як частину правосвідомості розглядає правовий менталітет І.М. Сенін. З погляду науковця правовий менталітет є духовно-психологічною складовою правосвідомості, що виконує функції щодо її впорядкування, стабілізації, консервації [6, с. 124].

Типовою і усталеною основою змісту правосвідомості розглядає правовий менталітет А.М. Шульга. На думку науковця правовий менталітет визначає цілісне сприйняття (усвідомлюване, неусвідомлюване; позитивне, негативне) людьми явищ правової дійсності, особливості їх правового мислення, правового світогляду. Правовий менталітет є внутрішнім чинником юридично значущої поведінки.

Заслуговує на увагу і позиція А.І. Коваленко. Автор підкреслює, що правовий менталітет – це світосприйняття тієї чи іншої соціальної групи, класу, нації, народу і суспільства держави, права, способу їх існування і функціонування. Він становить особливу роль правової та політичної реальності в житті суспільства. Правовий менталітет – це стан розуму колективного суб'єкта політики стосовно шляху і способу реформування права і держави, їхніх структурно-функціональних компонентів [7, с. 20].

Вищенаведені погляди науковців вказують, що правовий менталітет є основою для формування та прояву правосвідомості, являє собою глибинний феномен, який відображає зміст і значення існуючих правових реалій. Він є статичною стороною правосвідомості, що характеризується стійкістю, стабільністю.

Характерними ознаками правового менталітету є: бінарність (поєднання природно-біологічних і соціальних початків; сукупність усвідомлених і неусвідомлених правових уявлень, стереотипів, ціннісно-правових орієнтацій, установок; включає в себе як позитивні, так і негативні прояви); історично утворюєму культурологічну своєрідність; консервативний, стійкий і статичний

характер; типовість уявлень, оцінювання, реагування; колективний характер; ціннісно-нормативну природу [8, с. 12].

Складовими правового менталітету є:

- *правові уявлення* – образні знання про правову дійсність, які виникають на підставі пригадування або продуктивної уяви;

- *правові стереотипи* – «стандартизовані», спрощені образи певних явищ політико-правової дійсності, схеми, які лише фіксують деякі риси явищ, інколи приписувані їм суб'єктивно;

- *ціннісно-правові орієнтації* – сукупність якостей (правових знань, досвіду тощо), які визначають позицію ставлення до права і відповідно регулюють поведінку;

- *правові установки* – стан психологічного складу особистості, схильний до певної активності з позиції потреб і особистого інтересу [8, с. 13–14];

- *колективна правова пам'ять* – є основою єдності нації, з її допомогою формуються зразки правової поведінки.

- *мова права* – знакова система; містить у собі загальну форму уявлень, що живуть у душі народу, та закони їх зв'язку. Образи, що виробляються за допомогою мови, відіграють найважливішу роль у формуванні правового менталітету, передачі основних ціннісних установок з покоління в покоління. Мовленнєві метафори, які використовуються у сфері юриспруденції, найбільш точно відображають правові явища тільки тоді, коли вони сформульовані та сприймаються в рамках однієї й тієї ж соціокультурної спільності [9, с. 63].

Структурні компоненти правового менталітету знаходяться в постійній взаємодії забезпечуючи збереження і стійкість національного ментального простору. Вони розташовуються на двох рівнях: усвідомленому – особа усвідомлює свою приналежність певній спільності, поділяє її цінності, правові орієнтації та установки, здійснює оцінку конкретних подій під кутом правового належного; неусвідомленому – емоційна складова, переживання своїх прав та обов'язків.

Підсумовуючи вищевикладене можна констатувати, що правовий менталітет є важливою умовою розвитку національної правової системи, формування громадянського суспільства й розбудови правової державності. Адже історично сформовані світоглядні уявлення особи, спільноти про верховенство права, пріоритетність прав і свобод людини та громадянина, законність, справедливість тощо формують стійкі поведінкові стереотипи.

Список використаних джерел

1. Волошенюк О. В. Правовий менталітет як складова суспільної правосвідомості. *Форум права*. 2015. № 1. С. 42–47.
2. Дмитрієнко Ю. М. Становлення і розвиток української правової свідомості: ментальні та ідеологічні права її суб'єктів в аспекті української правової ментальності. *Форум права*. 2011. № 2. С. 244–252.
3. Скакун О. Ф. Етнокультурний зміст права. *Часопис Київського університету права*. 2004. № 4. С. 17–23.
4. Шульга А. М. Правовий менталітет як складова правосвідомості та об'єкт пізнання. *Форум права*. 2018. № 4. С. 141–148.
5. Юрашевич Н. М. Правовой менталитет белорусского общества. *Вестник БГУ*. Сер. 3. 2007. № 3. С. 85–88.
6. Сенин И. Н. Правовой менталитет и правосознание современной России. *Инновационное образование и экономика*. 2011. Т. 1. № 8. С. 123–126.
7. Коваленко А. И. Краткий словарь-справочник по теории государства и права. М., 1994.
8. Меньяло Д. В. Правовой менталитет : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Волгоград, 2003. 23 с.
9. Скуріхін С. М. Правовий менталітет: структура та види. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 61–64.

Лукашенко Альона Анатоліївна,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ

Суспільство ХХІ століття називають ерою інформатизації або епохою інформації і наукових знань, де існує велика кількість різних гаджетів та постійно змінні великі потоки інформації. За таких умов значної популярності набув компетентнісний підхід в освіті, у тому числі і вищої, який орієнтує не тільки на накопичення знань, але й на вміння їх застосовувати, упроваджувати у процес власної діяльності для того, вони були актуальними та відповідали потребам сьогодення. У втчизняній дидактиці поняття «компетентність»

розуміється як критерій ефективності педагогічної діяльності з акцентом на змістовий та процесуальний компоненти у їх постійному оновленні. Експертні комісії країн Європейського Союзу включають до компонентів компетентності індивідуальні та соціальні потреби, цінності, емоції, поведінкові компоненти, знання та вміння для мобілізації активної дії [6] та інші; проєкт Тьюнінг – поєднання знань, умінь, навичок, здатностей, розвиток яких є метою навчальних програм з різних дисциплін, де розрізняються між собою результати навчання (факт наявності знання, розуміння та їх демонстрації після завершення навчання), на основі яких формується кожна компетентність (знання, розуміння, навички, здібності у їх динамічній взаємодії) та інше. Вітчизняне законодавство унормовує термін «компетентність» в законах України «Про освіту» (п. 15 ст. 1) [5], «Про вищу освіту» (п. 13 ст. 1) [1], Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (п. 3. ч. 4) [2]. Як правило, прийнято виділяти ключові, загальні компетентності (або універсальні навички) та спеціальні або фахові. Зазначене викликає науковий та професійний інтерес у сфері вищої освіти до такого терміну як «правова компетентність», який складається з термінів «право» і «компетентність» та перебуває на стику педагогіки і юриспруденції, що має міждисциплінарний характер і само по собі вже сприяє активному обговоренні таких зв'язків у подальшому. У педагогічній науці по-різному тлумачили поняття «правова компетентність» Я. Кічук, Л. Кузьменко, О. Пометун, А. Твердохліб, М. Томчук, А. Якименко та інші, а її окремі компоненти досліджували Г. Буш, А. Вербицкий, Л. Кузьменко та інші.

Юридична наука досить часто акцентує увагу на правовій культурі та правовому вихованні, що також взаємопов'язане із педагогічною наукою. Зазначене наголошує на потребі окремого комплексного дослідження. Як об'єкт багатьох дослідників правова компетентність розуміється по-різному з акцентами на рівень правосвідомості здобувача освіти, комплекс знань, ідей, ціннісних уявлень, здатність до професійної діяльності за різних умов, які залежать від ринку праці та яка має свою специфіку залежно від професійної сфери діяльності. Перелік її компонентів базується на загальній природі компетентності, яку ми проаналізувати на початку, а тому базові її компоненти знаходяться між собою у тісному взаємозв'язку та становлять систему. Більш конкретно зазначимо, що до таких компонентів

слід віднести правові знання, уміння, навички, досвід, механізми дії права, правові технології, дискреційні повноваження, правову свідомість (погляди, переконання, настанови, внутрішня позиція), правову культуру (знати та вміти доцільно застосовувати норми чинного законодавства та ефективно їх використовувати у професійній діяльності, поведінка професіонала, яка відповідає сучасним вимогам суспільства та професійної галузі тощо). Все це вказує на те, що формування правової компетентності тісно взаємопов'язане із цінностями в світі та суспільстві, мисленням майбутнього фахівця у сфері права, особливостями професійної сфери діяльності (захист прав, свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави, охорона публічної безпеки та порядку, протидія злочинності та інші поліцейські послуги, що є у змісті освіти закладів із специфічними умовами навчання МВС України відповідно до вимог законодавства).

Питання правової компетентності тісно взаємопов'язане із загальними та професійними компетентностями, що відображено у стандартах вищої освіти та типових освітніх (професійних) програмах МВС України, які ми проаналізуємо.

Для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у розділі IV переліку компетентностей випускника у загальних компетентностях стандарту досить наближено до правової науки виокремлено дві: ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні та ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій. Натомість серед переліку спеціальних (фахових) компетентностей їх вже без виключення всі шістнадцять [3]. Для другого (магістерського) рівня серед загальних компетентностей, які використовують у змісті слова «право» та різні його модифікації у розділі IV переліку компетентностей немає. Натомість у переліку спеціальних (фахових) компетентностей слід зазначити всі п'ятнадцять [4]. Зазначені компетентності тісно взаємопов'язані з програмними результатами навчання, що слід обов'язково враховувати у навчальних та робочих навчальних програмах з навчальних дисциплін.

Ми навели далеко не повний перелік компонентів правової компетентності курсантів у закладах вищої освіти МВС України, тому що вони є досить об'ємними, охоплюють обов'язкову та варіативну компоненти змісту освіти, відповідну індивідуальну освітню траєкторію, що потребує подальшого дослідження як у педагогічній, так і у юридичній науках. Крім того, єдиного усталеного поняття «правової компетентності» не існує, що також актуалізує подальші наукові розвідки.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>.
3. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ МОН України від 12 груд. 2018 р. № 1379.
4. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : наказ МОН України від 17 серп. 2020 р. № 1053.
5. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. DeSeCo. Definition and Selection of Competencies : Theoretical and Conceptual Foundations. URL: <http://www.deseco.admin.ch//>.

Марков Михайло Миколайович,
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ВНУТРІШНЯ (ОСОБИСТІСНА) ТА СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАВС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, що мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення в першу чергу долі нашої країни, а можливо, і подальшого світового порядку на

планеті. У сучасних важких і болісних ситуаціях, викликів та загроз і водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд з забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави [1].

Тому сьогодні, в умовах воєнного стану, як ніколи потрібно ставити нові задачі та цілі, шукати нові підходи до виховання патріотизму як базової якості особистості.

Заходи з патріотичного виховання потрібно проводити з першого курсу освітнього процесу в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, починаючи з ознайомчих теоретичних занять. Основними заходами в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання з патріотичного виховання на сьогоднішній день є проведення науково-теоретичних й науково-практичних конференцій, інтернет-лекцій, круглих столів, лекцій, зустрічей за участю ветеранів органів внутрішніх справ, поліції, учасників бойових дій тощо.

Але щоб якісно та професійно здійснювати патріотичне виховання здобувачів вищої освіти на сьогоднішній час в умовах воєнного стану, бачити в подальшому бажаний результат такого виховання, необхідно одночасно (паралельно) посилено готувати їх бути фізично, морально, спеціально, а головне – психічно та психологічно готовими до розвитку таких подій і явищ, що виникли в перші дні війни на окремих територіях нашої держави і, нажаль, продовжуються донині.

У силу об'єктивних та суб'єктивних причин не всі представники органів державної та місцевої влади, а також правоохоронні органи та Збройні сили України були відповідним чином готовим до розвитку таких подій, але тому є пояснення, і ми маємо вчитися на власних помилках, щоб надалі їх уникати.

Із початку воєнного вторгнення в Україну задля виконання поставлених цілей ворог практично цілодобово здійснює обстріли з наявного озброєння території нашої держави для подальшої окупації з метою:

- 1) посіяти в кожній людині (мешканця населеного пункту) страх за своє життя, життя рідних, неможливість власними зусиллями та наявними засобами забезпечити себе та близьких;

2) посіяти в місцевого населення паніку масштабного характеру, хаос, страх, показати дезорганізацію і невпевненість в організації діяльності всіх інститутів державної та виконавчої влади, включно її збройних сил, правоохоронних органів, громадських організацій, у тому числі міжнародних, про неспроможність захистити й забезпечити безпеку об'єктів державної власності та об'єктів критичної інфраструктури, а також цивільного населення та майна (квартир, будинків, автомобілів, господарських будівель тощо), нормальну (як до збройного конфлікту) життєдіяльність;

3) припинення і/або неможливості продовження ведення економічної, фінансової та іншої підприємницької діяльності всіма господарськими суб'єктами, незалежно від форм власності та підпорядкування;

4) порушення транспортних логістичних ланцюгів для забезпечення населення необхідними повсякденними товарами, включно з товарами першої необхідності (ліками, водою, продуктами харчування, побутовою хімією, одягом, взуттям тощо), а також стратегічними запасами (дизельним паливом, бензином, машинним маслом, газом та іншими нафтопродуктами), які необхідні для забезпечення власних автомобілів, об'єктів критичної інфраструктури та цивільних організацій, що фінансуються виключно з державного бюджету;

5) пошкодження і/або знищення об'єктів (майна, обладнання, механізмів, запасних частин, складських, офісних та навчальних приміщень, ремонтних баз, документації, інфраструктури тощо), що забезпечують населені пункти електроенергією, газом, водою. Пошкодження/знищення соціально значущих об'єктів: лікарень, медичних лабораторій, шкільних закладів, дитячих садочків, санаторіїв, будинків відпочинку, профілакторіїв, будинків для осіб похилого віку, аптек тощо, у результаті чого в населення відсутня можливість вести звичайний, нормальний безпечний спосіб життя;

6) пошкодження і/або знищення транспортної інфраструктури та об'єктів (залізничного та дорожнього покриттів місцевих, регіональних і державного значення доріг, станцій, вокзалів, мостів тощо), унаслідок чого в населення відсутня можливість самостійно пересуватися та виїздити за межі населеного пункту з метою евакуації та отримання зовнішньої гуманітарної допомоги;

7) пошкодження/знищення об'єктів інформаційної системи (теле- і радіостанцій, мобільного зв'язку, Інтернету). У результаті

виникає збій в оперативній інформаційній комунікації між громадянами (рідними, близькими, колегами по роботі та спільній праці, діяльності тощо); органами державної влади (правоохоронними органами, спеціальними службами тощо).

Враховуючи такі обставини, не кожна людина, навіть та, яка має значний життєвий досвід і підтримує здоровий та нормальний спосіб життя, перебуваючи в тимчасовій ізоляції від зовнішнього світу, зможе витримати такий фізичний, моральний, психічний та психологічний тиск, а також здолати всі негативні наслідки, що настають особливо в перші дні збройної агресії.

В умовах воєнного стану у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання потрібно максимально додатково ввести проведення спеціальних практичних тренінгових занять на полігоні, воєнно-патріотичних змагань, виїзних практичних занять за межами навчального закладу, продовжити практику залучення до проведення бінарних занять та майстер-класів представників поліції та військовослужбовців, які брали участь у бойових діях із різних спеціальностей, представників інших правоохоронних органів України, а також представників Міністерства закордонних справ, Міністерства економіки та інших практичних інституцій для надання всебічної та об'єктивної інформації щодо ситуації, що склалася в державі.

Здобувач вищої освіти має бути обізнаним у максимально різних напрямках життєдіяльності держави, адже так він може допомогти іншим громадянам України, які опинилися в критичній життєвій ситуації, викликаній агресією, та бути особисто готовим до подолання життєвих викликів.

Навчально-науковий інститут № 1 Національної академії внутрішніх справ, розташований за межами міста, його територія найбільш підготовлена в усіх аспектах (матеріально-технічному, освітньому, інфраструктурному, логістичному), тут можливе впровадження новітньої (переосмисленої) практичної діяльності з підготовки та патріотичного виховання здобувачів вищої освіти.

Бажано передбачити та запровадити в освітньому процесі практичні курси (факультативні заняття) з виживання в екстремальних умовах сьогодення, коли особа вимушена вийти з комфортних умов життя. Найбільшу увагу потрібно приділити психологічній, психічній та спеціальній тактичній підготовці для подолання стресових ситуацій, протидії негативному впливу як із середини, так із зовні.

Крім того, найкраще підготовлених курсантів третього та четвертого курсів можна залучати науково-педагогічними працівниками академії до проведення факультативних занять із курсантами першого та другого курсів. У такому форматі практичного навчання-спілкування ми можемо максимально звузити міжособистісний бар'єр між здобувачами, об'єднати їх задля досягнення необхідного результату та спільної мети із захисту держави.

Головним критерієм у патріотичному вихованні здобувача вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану має бути його особистісна (внутрішня) переоцінка системи цінностей та спроможність завдяки спеціальній практичній підготовці в академії до подолання загроз сучасності та протистояння агресивним силам із зовні.

Саме таку мету в патріотичному вихованні здобувачів вищої освіти із специфічними умовами навчання має ставити перед собою кожний науково-педагогічний працівник Національної академії внутрішніх справ щоденно, а не тільки в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : наказ МОН України від 29 лип. 2019 р. № 1038.

Мінченко Ольга Василівна,
доцент кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

ДЕЯКІ ЗАУВАГИ ЩОДО ПОНЯТТЯ «ГЕНОЦИД»

Геноцид – це частина людської
цивілізації від самого її початку...
Історії геноциду немає кінця...

Норман Наймарк

В засобах масової інформації та з вуст найвідоміших політиків світу майже кожного дня лунає термін «геноцид», озвучуючи ті події, які відбуваються в Україні. Здавалося б, що все цілком зрозуміло: геноцид, як пояснюється у енциклопедії сучасної України – це кампанія повного чи часткового знищення

національної, расової, етнічної, релігійної групи як такої [1], і саме ми є свідками таких подій.

Однак, термін «геноцид» досить складний як в історичному, політичному, соціологічному, так і в правовому розумінні. До сьогодні існують суперечки щодо того до якої сфери знань він є найближчим. Часто «геноцид» вважають надмірно політизованим, лунають навіть думки, що через зловживання від терміна «геноцид» краще відмовитися. Ми вживатимемо термін геноцид в контексті «злочин геноцид», який професор Стенфордського університету Норман Наймарк – дослідник геноцидів зі світовим ім'ям, американська історикinja Венді Лавер називають злочин над злочинами.

Деякі дослідники зазначають, що з терміном «злочин геноцид» треба бути дуже обережним, оскільки, наприклад, до цього часу не всі держави Голодомор в Україні 1932–1933 рр. визначають як «злочин геноцид». І, не дивлячись на те, що міжнародне гуманітарне право трактує геноцид, як найтяжчий злочин проти людства, воно ж (міжнародне гуманітарне право) не передбачає покарання за війну як таку, яка зараз триває в Україні.

Тому варто розібратися з правовим терміном «злочин геноцид». Саме слово «геноцид» пов'язане з польським правником-лінгвістом, який закінчив Львівський університет Рафаелем Лемкіним. На форумі Ліги Націй у Мадриді 1933 р. Лемкін представив доповідь про потребу визнати два нові злочини – варварство (вбивство цивільних осіб окремої етнічної групи через їхню приналежність до цієї групи) та вандалізм (знищення культурної спадщини таких груп).

Згодом, у 1944 року в книзі *Axis Rule in Occupied Europe* («Правління держав “Вісі (Осі)” в окупованій Європі») Р.Лемкін вжив вперше саме слово «геноцид». Воно складається з грецького слова «генос», що означає расу, плем'я, народ і латинського слова «цид», що означає вбивати. Р.Лемкін визначає геноцид у такий спосіб: «Взагалі кажучи, геноцид не обов'язково означає негайне знищення нації, крім випадків, коли здійснюються масові вбивства всіх членів нації. Він, скоріше, означає скоординований план різних дій, спрямованих на знищення суттєвих основ життя національних груп з метою їхнього знищення. Метою такого плану буде розпад політичних і соціальних інститутів, культури, мови, національних почуттів, релігії та економічного існування національних груп, а також знищення особистої безпеки, свободи, здоров'я, гідності та навіть життя осіб, що належать до таких груп» [2]. Дослідник

створив цей термін частково у відповідь на нацистську політику систематичного винищення євреїв під час Голокосту, але також у відповідь на попередні історичні випадки цілеспрямованих дій з метою винищення певних груп людей. Згодом Рафаель Лемкін вимагав визнання геноциду міжнародним злочином.

Вперше геноцид визнали злочином в межах міжнародного права 1946 року на Генеральній асамблеї Організації Об'єднаних Націй 1946 року. Його кодифікували як окремий злочин в «Конвенції щодо запобігання і покарання злочинів геноциду» 1948 року. В статті другій визначено геноцид як «будь-яку з наступних дій, скоєних з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- а) вбивство членів такої групи;
 - б) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи;
 - в) навмисне створення для групи таких умов життя, які розраховані на фізичне знищення її в цілому або в частині;
 - г) заходи, розраховані на запобігання дітородіння в середовищі такої групи;
 - д) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу [3].
- Слід відзначити, що до цього часу немає офіційного українського тексту зазначеної Конвенції, хоча вона була ратифікована 18.03.1954. Загалом текст «Конвенції щодо запобігання і покарання злочинів геноциду» складається з 19 статей.

У статті першій Конвенції вказано, що злочин геноциду може бути скоєний в ході збройного конфлікту, міжнародного або неміжнародного, але також і в мирних умовах [3]. Останнє більш рідкісне, але можливе. Та стаття встановлює обов'язок сторін – учасниць запобігати злочину геноциду і карати за нього.

Визначення злочину геноциду, яке містяться в статті другій ««Конвенції щодо запобігання і покарання злочинів геноциду» було результатом переговорного процесу і відображає компроміс досягнутий між державами – членами ООН 1948 року під час створення Конвенції, оскільки перший проект Конвенції включав політичні вбивства. Відповідно з Конвенцією геноцид визначений так само і в Римському статуті Міжнародного кримінального суду і в статутах інших міжнародних та гібридних юрисдикцій. Багато країн також вписали злочин геноциду у свої внутрішні закони.

Так, в ст. 442 ч.1 КК України досить чітко визначено поняття злочину Геноцид, тобто діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу.... [4].

Виходячи з погодженого на міжнародному рівні визначення злочину геноциду є низка проблемних питань. Так, дослідник Антонович М.М. до спірних аспектів визначення злочину геноциду відносить ідентифікацію жертв, згадуючи про чотири групи, що частково збігаються. В. Шабас доводить, що вислів «національні меншини» більш уживаний у Центральній та Східній Європі, тоді як вислів «етнічні меншини» переважає на Заході [15]. Спірним є встановлення наміру знищити, цілком або частково, національну, етнічну та інші групи. Культурного знищення недостатньо, так само як і намірів просто розпорошити групу. Саме спеціальний намір (*dolus specialis*) робить злочин геноциду таким особливим. На додаток судова практика пов'язувала намір з існування плану держави чи організації, або політики, навіть якщо визначення геноциду в міжнародному законі не включає такого елементу. Тобто це має бути не просто масове навмисне вбивство цивільних, а таке вбивство, наміром якого є винищення нації, етносу тощо. А не, припустимо, безцільне бомбардування цивільної інфраструктури та інші воєнні злочини.

В цьому контексті, існує й інше розуміння геноциду, яке відрізняється від попереднього тим, що не надає такого великого значення мотивам геноцидодіїв, а спирається на дії та їхні наслідки – знищення спільноти чи її частини. Різномісний у тлумаченні геноциду призводить до застосування інших термінів на позначення реальних історичних подій. Одним з них є етноцид (політика, спрямована на знищення ідентичності й культури конкретного народу (етносу), є складовою геноциду).

Спірним аспектом визначення злочину геноциду є фраза «в цілому або частково», що стала предметом численних дискусій між вченими міжнародного гуманітарного права, а також встановлення вини, при характеристиці суб'єктивної сторони злочину.

Існують також відмінності тлумачення геноциду між різними країнами, особливо між тими, що є правонаступниками держав, влада яких вчиняла геноцид, та тими, людинність яких зазнала геноциду. Крім цього, існують суттєві відмінності в оцінці певних дій та їхніх наслідків з погляду історичних наук і з погляду юридичного. Проте, не потребує доведення той факт, що злочин геноцид – це процес, який має свою тривалість, а не є одномоментною подією, може торкатися мільйонів, а може – і тисяч осіб; політичні діячі та уряди майже завжди є головними винуватцями; будь-який геноцид відзначається стрімкою агресією та жорстокістю.

Важливим є те, що геноцид в юриспруденції, і в цьому переконані більшість юристів-міжнародників та істориків, є злочином із злочинів, хоча з цього приводу час від часу сперечаються, проводячи паралелі злочинів проти людяності та воєнних злочинів і зважаючи на те, що Міжнародний кримінальний трибунал має три судові палати: щодо геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів.

Таким чином, зважаючи на події, які відбуваються в Україні, необхідним є чітке розуміння поняття геноциду і осягнення його наслідків, яким немає кінця, усвідомлення правової характеристики злочину геноцид.

Список використаних джерел

1. Дж. Мейс. Геноцид. Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / редкол. І. М. Дзюба [та ін.]. К. : Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2001–2020. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=29090.
2. R. Lemkin. *Genocide as a Crime Under International Law. The American J. of International Law*. 1947. № 41.
3. Конвенція про запобігання злочинів геноцид та покарання за нього. Прийнята та запропонована до ратифікації та підписання Генеральною Асамблеєю ООН, резолюція 260 А (III) від 9 грудня 1948 р., набрала чинності 12 січня 1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text.
4. Геноцид (частина перша статті 442 КК України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3056>.

Мозоль Вікторія Василівна,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
превентивної діяльності та запобігання
корупції навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

ГРОМАДСЬКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Агресія з боку Російської Федерації викликала хвилю патріотизму, яка сколихнула всю Україну. Самоорганізація громадянського суспільства, відданість і героїзм пересічних українців, військовослужбовців та добровольців постають визначальним фактором у боротьбі з агресором.

Сьогоднішні непрості події у нашій державі показують, що забезпечення належним чином національного суверенітету і територіальної цілісності України потребує докорінного реформування вітчизняної системи виховання молоді, її спрямування на становлення свідомих громадян і патріотів української соборності. Сьогодні питання патріотичного виховання здобувачів закладів вищої освіти набуло надзвичайно важливого значення, адже від його вирішення багато у чому залежить майбутнє нашої нації.

У сучасній ситуації пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд з забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтеграції в європейське співтовариство, є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави. Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності [1].

Патріотичне виховання, як складова національно-патріотичного виховання, має забезпечувати становлення самодостатнього громадянина – патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання своїх громадянських

обов'язків та успадкування духовно-культурних надбань Українського народу.

Основною настановою патріотичного виховання є готовність до захисту Батьківщини, так виступає невід'ємною складовою системи забезпечення національної безпеки України. У сучасних умовах актуальним завданням є теоретичне переосмислення підвалин патріотизму, формування нових підходів до національно-патріотичного виховання молоді.

Невід'ємною частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у громадян готовності захищати, а якщо необхідно і віддати своє життя за Батьківщину. Крім того, військово-патріотичне виховання покликане забезпечити суспільну значущість й повагу до військової служби, сформувані бажання у молоді здобувати військові професії, психологічну і фізичну готовність проходити військову службу [2].

Патріотизм – це одна із якостей людського характеру. Він, подібно до любові, керує людською свідомістю, заставляючи робити великі і малі вчинки в ім'я своєї батьківщини. Патріотизм – величний вияв нескінченної любові до рідного краю. Патріотизм, як і честь виховує великих, сильних людей, які не рахуються з ціною свого життя й здатні пожертвувати ним заради рідної землі. Патріотизм породжує впевненість у собі, волю в перемогу, віру в свою націю, свій народ, він перетворює звичайну людину в безстрашну машину, яка не відчуває страху і болю, йдучи впевнено та безстрашно до своєї мети. Тоді мета патріота стає метою усього народу. Патріот живе в єдності зі своїм народом, він живе своїм народом, адже життя народу стає його життям [3].

Як зазначав великий український педагог В.О. Сухомлинський, «Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується». Громадянські цінності людини, серед іншого, виявляються в усвідомленні нею своєї належності до держави, нації, етносу, у її ідентифікації зі своїм народом, у глибокій повазі до рідної мови та національної культури, в любові до Батьківщини, інтересу до героїчних і трагічних сторінок її історії тощо.

Формування громадянських цінностей складає головну мету національного виховання, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян

Української держави, розвиток духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Патріотичне виховання – це планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго ставлення до Батьківщини. Таке виховання включає розвиток любові до своєї країни, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальності за природу; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі та європейських цінностей: повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); участь у громадсько-політичному житті країни; повага до прав людини; верховенство права; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей; рівність усіх перед законом; готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України [4].

Національно-патріотичне виховання є важливим засобом громадянської освіти. Утвердження поваги до державної мови, піднесення її престижу серед громадян є важливим аспектом формування й розвитку особистості та основою національно-патріотичного виховання. В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей. В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей [5].

Національно-патріотичне виховання здобувачів вищої освіти спрямоване на формування та розвиток особистості громадянина-патріота своєї держави, що характеризується самостійністю мислення, моральними якостями, почуттям

громадянського обов'язку, проявом почуття любові до Батьківщини, рідного краю, мові, звичаїв і традицій свого народу, толерантним ставленням до інших народів та культур, шанування національних святинь і символів, повагою до Конституції, правовим основам держави. Національно-патріотичне виховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі [6, с. 19].

Отже, сьогодні для всієї спільноти демократичних держав в умовах військових, економічних, політичних, інформаційних та інших загроз, що підривають основоположні правові цінності та принципи, як ніколи, нам необхідно об'єднати зусилля всіх фахівців, котрі опікуються питаннями виховання майбутнього покоління в Україні, задля накопичення та узагальнення передового досвіду, формування єдиних підходів до системи патріотичного виховання в нашій державі і тільки завдяки спільній праці ми зможемо зупинити російську агресію, яка буде мотивувати до розбудови та процвітання України.

Список використаних джерел

1. Бортник С. М. Сучасний стан національно-патріотичного виховання в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2020 URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/2.pdf.

2. Патріотичне виховання молоді як невід'ємна складова системи забезпечення Національної безпеки України. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwisx_ma5NL3AhWFlosKHbPjDI8QFN0ECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fniss.gov.ua%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2016-06%2Fpatriotuzm-d0e63.pdf&usg=AOvVaw15ByxqFICNG-eaEKXXIX3l.

3. Ковальчук О. Є. Сучасний погляд на національно-патріотичне виховання. URL: <http://vvak.in.ua/attachments/article/251/Сучасний%20погляд%20на%20національно-патріотичне%20виховання.pdf>.

4. Про Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді : рішення МОН України від 26 берез. 2015 р. № 3/5. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS24824?ga=2.147209599.971535072.1652038114-534840994.1651940459>.

5. Стратегія національно-патріотичного виховання: затв. Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.

6. Федоренко О. І. Зміст та етапи реалізації національно-патріотичного виховання курсантів і студентів у Харківському Національному університеті внутрішніх справ. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2020 С. 18–20.

Мозоль Наталія Іванівна,

доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Кожна держава хоче бачити своїх громадян освіченими, компетентними, соціально-активними. Особливого значення набуває виховання свідомої, патріотично налаштованої особистості-громадянина, для якої поняття поваги та любові до рідного краю є не декларацією, а внутрішньою потребою та сутністю існування.

Суспільно-політична ситуація в Україні зумовлює актуальність проблеми розвитку громадянського патріотизму зокрема в здобувачів вищої юридичної освіти, що сприятиме формування відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Необхідність вирішення означеної проблеми увиразнилася з 24 лютого 2022 року – дати початку відкритого воєнного повномасштабного вторгнення Російської Федерації за підтримки Білорусі в Україну, що є частиною російсько-української війни, розв'язаної Росією ще 2014 року.

Термін *патріотичне виховання* трактуємо як виховання, змістом якого є любов до Вітчизни, відданість, гордість за її минуле й сучасне, прагнення захищати інтереси Батьківщини. Дане визначення актуалізує роль патріотичного виховання, оскільки саме через активну діяльність людини на користь суспільства виявляються її справжні почуття.

Розуміння патріотизму характеризується різноманітністю і неоднозначністю. Це пояснюється складною природою даного

явища, багатим його змістом і розмаїттям форм виявлення. Окрім того, проблема патріотизму розглядається суб'єктивно різними дослідниками в різних історичних, соціально-економічних і політичних умовах.

У вітчизняній освіті традиційно приділяється значна увага проблемі виховання у молоді етичних якостей особистості, почуття колективізму, громадянської свідомості, любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до історії своєї країни, її державних символів, до свого народу.

Так, К. Ушинський вважав, що патріотизм є не тільки важливим завданням виховання, а й могутнім педагогічним засобом: «Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з його поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами» [4, с. 73].

В. Сухомлинський вважав, що школа повинна виховувати у молоді прагнення до беззавітного служіння Батьківщині, до активної трудової і громадської діяльності. У своїх дослідженнях педагог вказував і на складність у вихованні патріотизму, пояснюючи їх тим, що у повсякденному житті ми не зустрічаємося з мірою, за допомогою якої можна було б виявити цю важко зрозумілу цінність – Патріотизм. Любов до Батьківщини стає силою духу тільки тоді, коли у людини відображені в свідомості образи, пов'язані з рідним краєм, мовою, коли з'являється відчуття гордості від того, що все це – твоя Батьківщина [4, с. 127].

Проблема національного, громадянського та патріотичного виховання є об'єктом дослідження сучасної наукової думки. Детальний аналіз проблема отримала у працях вітчизняних учених-педагогів, філософів, істориків, діячів культури та мистецтва: І. Бега, А. Бойко, М. Боришевського, О. Вишневського, П. Ігнатенка, В. Івашковського, С. Карпчук, О. Киричука, Н. Косарева, О. Кузьменко, О. Кучер, І. Кучинської, А. Крицької, В. Кузя, В. Мачурського, Б. Мельниченко, Н. Нікітіної, О. Пометун, В. Поплужного, О. Рацул, Ю. Римаренка, С. Сліпченко, О. Сухомлинської, Г. Філіпчука, Л. Хітько та інших.

За роки незалежності нашої держави було розроблено низку концепцій:

- Концепція національної системи виховання (1996);

- Концепція національно-патріотичного виховання (2009);
- Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013–2017 рр.;
- Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012).

Зауважимо, що вказані документи не набули послідовної реалізації загалом у закладах вищої освіти, зокрема юридичної.

У 2015 році було прийнято Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді, затверджено план заходів щодо реалізації зазначеної Концепції та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання, Президентом України видано Указ «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» [2].

Провідні ідеї зазначеного документу набули послідовного розвитку в Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року [1]. Окреслена в програмі мета реалізації Концепції полягає в удосконаленні та розвитку цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження української громадянської ідентичності на основі єдиних суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність) і загальнолюдських цінностей, принципів любові та гордості за власну державу, її історію, мову, здобутки та досягнення у сфері культури, економіки, науки, спорту, дієвому сприянні органам державної влади та органам місцевого самоврядування в захисті та охороні національної державності Українського народу, готовності до захисту державної незалежності та територіальної цілісності України, усвідомленні громадянського обов'язку з розвитку успішної країни та забезпечення власного благополуччя в ній.

Таким чином патріотичне виховання молоді є пріоритетом молодіжної політики України. Процес патріотичного виховання є важливою складовою національної безпеки України. Реалізація єдиної комплексної програми патріотичного виховання молодих громадян України забезпечує ґрунтовну мотивацію молоді до захисту та праці на користь України, дозволить сформувати реально не байдужу людину до власної долі та долі держави в цілому.

Становленню самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста та демократа, готового до виконання

громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, що сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави сприяє система навчальних дисциплін для здобувачів вищої освіти в Національній академії внутрішніх справ.

Під час навчання в закладі вищої освіти майбутній фахівець юридичної галузі формуються як професіонали, особистості, патріоти, які мають бути готові захищати Батьківщину, вирішувати національні та суспільні проблеми; як громадяни, зорієнтовані на побудову та розвиток демократичного громадянського суспільства.

Сучасна педагогічна наука та практика викладання юридичних дисциплін у закладах вищої освіти безперервно повинна еволюціонувати, набувати все глибшого національного змісту і характеру, творчо використовуючи кращі світові досягнення. Потребує вдосконалення й філософія та ідеологія, методологічні, теоретичні положення. Сучасним викладачам закладів вищої юридичної освіти потрібно оволодіти не лише системою наукових знань, а, насамперед, цілісною національною культурою, духовністю, не виключаючи вищі здобутки культури, духовності цивілізованих народів.

Зокрема потребують осмислення в реаліях сьогодення інтегральна, загальні та спеціальні компетентності, задекларовані у Стандарті вищої освіти за рівнем зі спеціальності «Право». Комплекс п'ятнадцяти окремих компетентностей, узагальнено окреслює вимоги до здобувачів вищої юридичної освіти. Необхідно вказати на формування здатності майбутніх фахівців застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем [3] як визначальний чинник свідомого громадянина-патріота.

В умовах сьогодення, коли здобувачі вищої юридичної освіти мають необмежений доступ до інформації в інтернеті, на телебаченні тощо, що інколи має «фейковий» зміст, на кожному занятті без винятку повинні мати місце критичне мислення, оцінка фактів, аналіз різних ідей, формування власної точки зору.

Таким чином, сучасна вітчизняна юридична освіта має готувати фахівців із чіткою патріотичною та громадянською позицією. Майбутні спеціалісти-правознавці мають свідомо відстоювати права й свободи держави загалом та кожного

окремого громадянина, розуміти відповідальність, яку вони несуть перед суспільством і державою.

Список використаних джерел

1. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR201233.html.

2. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/.

3. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf>.

4. Сухомлинський В. О. Батьківщина в серці. М., 1980. 175 с.

5. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. *Твори* : у 6 т. Т. 1. М. : Педагогіка, 2000. 160 с.

Назаренко Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії держави
та права Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Важливою цінністю для кожної людини завжди буде залишатись справедливість, яку вона прагне відшукати протягом свого життя. Адже, рано чи пізно кожен з нас зустрічається з відчуттям гострої потреби її присутності у найрізноманітніших проблемних ситуаціях буденного життя. Саме в цей момент нам найбільше за все потрібне право, як запорука того, що проблеми будуть вирішені ефективно та у відповідності до особливостей кожної конкретної ситуації. Право представляє собою унікальне явище, яке покликане реалізовувати на практиці важливі для життєдіяльності суспільства стратегічні ідеї. Тому, так важливо зосередити увагу на правовій ідеології, яка представляє собою невід’ємну умову для повноцінного суспільного розвитку.

Особливість правової ідеології полягає в тому, що вона представляє собою важливу сукупність життєво необхідних цінностей, які формують характер світогляду різних поколінь. Важливою соціальною цінністю представляється об'єктивне розуміння людством гуманності, справедливості, доброчесності, законності та правопорядку. Правова ідеологія являє собою складовий елемент правової культури, яка відображає комплексне коло знань, уявлень та поглядів на право. Так, С. В. Береза зазначає, що правова культура охоплює характер і ступінь розвитку особистості, який відображається як різновид її діяльності в правовій сфері, що вміщує якісний стан правового життя суспільства, відображеного в правовій та правозастосовній діяльності, правосвідомості та правовому розвитку особистості, досягнутому рівні досконалості правових актів [1, с. 112]. Натомість сама правова ідеологія на думку О. М. Полякової є систематизованим науковим вираженням правових принципів, поглядів, вимог різних прошарків та груп населення, суспільства, які чинять активний вплив на формування та функціонування політичного режиму, створення ціннісно-нормативної орієнтації суспільства [2, с. 38]. Також, А. М. Михайлов зазначає, що правова ідеологія може бути визначена як цілісний, володіючий внутрішньою єдністю, штучно створюваний на основі філософських та релігійних вчень механізм впливу системи ідей на суспільну, групову та індивідуальну правосвідомість з метою легімізації позитивного права, юридичної практики, забезпечуючи єдність правової системи і її відтворення шляхом перекладу правових ідей в нормативні настанови свідомості та формування відповідних моделей поведінки [3, с. 32]. В сучасній науковій літературі продовжується жваве обговорення та пропонуються різні погляди на розуміння правової ідеології, яка сприяє пізнанню правових цінностей та формуванню відповідного характеру суспільної поведінки. Таким чином, варто підтримати думку Л. В. Карнаушенко який вважає, що правова ідеологія – це один з ключових елементів соціально-правової системи тісно пов'язаних з духовною культурою суспільства. Стабільно функціонуюча система правової ідеології формує особливе світосприйняття, коли людина раціонально усвідомлює необхідність дотримання законів, важливість права як основного регулятора життя в державі [4, с. 119]. Слушною можна вважати думку, яку висловлює М. Недюха, який зазначає, що правову ідеологію доцільно розглядати як сукупність

концептуально обґрунтованих положень, стимулів, ідей принципів і мотивів, правових і морально-етичних норм, що сприяють утвердженню та зміцненню правомірних засад інноваційно-технічного забезпечення функціонування суспільства і держави, позиціонування країни в світовому та європейському просторі [5, с. 91]. Загалом, правова ідеологія представляє унікальне явище, що відображає собою багатоманітний світогляд, який здатний впливати на формування об'єктивної нормативної дійсності суспільного життя.

Також, цікаво поглянути на структуру правової ідеології, яка на думку О. С. Устименко містить у собі: правові знання, правові ідеї, правові концепції, правові поняття та правові уявлення. На думку автора ці елементи становлять бузову складову всієї правосвідомості, адже саме за їх допомогою формується стійке уявлення про правову дійсність, чинне законодавства та норми права [6, с. 56]. Власне такі елементи у більшості наукових підходів характеризують її наповнення, а також кожен з них розкриває певний бік притаманних для неї різносторонніх наповнень. Серед функцій правової ідеології Х. Маркевич виділяє: правотворча, мобілізаційна, консолідації, прогнозування, когнітивна, оцінювальна [7]. У науковій літературі можна зустріти погляди інших дослідників, які звертають увагу на цілий ряд особливостей функцій правової ідеології – як загальних, так і спеціалізованих. Мова йде про «конструктивно-компенсаційної функції у відношенні права та правової системи; функції формування правової сутності як особистості особового духовного складу»; автономність та структуризація суспільства (і суспільних відносин); формування правової держави і функції правової легімізації структури сучасного політично організованого суспільства у його нормальному стані [4, с. 120]. Функції правової ідеології мають багатогранний характер та охоплюють собою широкий спектр різних напрямків. Важливо зазначити, що на процес формування правової ідеології на думку Т. Тарахонич впливає цілий ряд факторів. Їх поділяють на зовнішні та внутрішні, які знаходять прояв у різних сферах життєдіяльності суспільства. Серед зовнішніх факторів заслуговують на увагу глобалізаційні, інтеграційні процеси, які мають місце в світі. Серед внутрішніх факторів заслуговують на увагу: соціальні, що пов'язані з розвитком суспільства та формуванням державності; процеси конституціоналізації, розвиток правової системи, її складових та

необхідність формування в свідомості суб'єктів ідеологічного підґрунтя їх діяльності, мотивації їх поведінки; процеси, які відбуваються в державі по вдосконаленню політичної системи та її інституцій тощо [8, с. 21]. Названі автором фактори безперечно мають значення для формування правової ідеології, як невід'ємного явища у суспільно політичному житті. Соціальні цінності та ідеї, які в ньому формуються мають важливе значення для розбудови демократичних та правових засад політичного життя.

Отже, підводячи підсумок можна побачити, що на сьогоднішній день правова ідеологія залишається ключовим поняттям, яке відіграє важливу роль у сучасному соціальному та політичному житті. Будучи невід'ємним елементом правосвідомості, а разом з тим і правової культури, вона говорить про правові цінності, які орієнтують світогляд людини на реальну повагу до приписів законів та обов'язку їх неухильного дотримання. Сама ж правосвідомість відображає дійсне уявлення про право людиною, формування її знань та роздумів про нього. На шляху до зміцнення позицій правової культури важливе значення відіграє правове виховання, яке покликано працювати над обізнаністю кожної людини у сфері права, розуміння його основоположних та невід'ємних принципів. Сучасне суспільство повинно бути націлено на побудову високих демократичних гарантій встановлення та забезпечення пріоритетності прав і свобод людини. У зв'язку з чим першочергове завдання населення полягає в тому, щоб засвоїти більшу кількість елементарних знань про право та реалізувати потребу постійного підвищення рівня юридичної освіченості у відповідності до тенденцій і потреб державного розвитку. Разом з тим керуватись правовою ідеологією з метою впливу на такі базові елементи правової культури, як правові відносини, правопорядок та правова свідомість, які мають особливе значення для реалізації юридичних засад суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Береза С. В. Правова культура і політика : взаємозв'язок і взаємозалежність. *Держава і право*. 2005. № 29. С. 112–117.
2. Полякова О. М. Правова культура і правосвідомість як засоби стабілізації політичного режиму. *Держава і право*. 2005. Вип. 29. С. 34–39.

3. Михайлов А. М. Правова ідеологія та юридична догматика. *Genesis: історичні дослідження*. 2017. № 1. С. 31–52.
4. Карнаушенко Л. В. Правова ідеологія: особливості репрезентації в масовій свідомості. *Суспільство і право*. 2018. № 3 (65). С. 119–123.
5. Недюха М. Правова ідеологія українського суспільства: інноваційний потенціал процесу соціальних змін. *Політичний менеджмент*. 2013. № 59. С. 86–94.
6. Устименко О. С. Правова ідеологія як структурний елемент правової свідомості. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 54–57.
7. Маркович Х. Функціональне призначення правової ідеології: теоретико-правовий аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. С. 108–115. (Серія «Юридичні науки»).
8. Тарахонич Т. Правова ідеологія як внутрішня детермінантна правового впливу. *National Law Journal: Theory and practice*. 2016. С. 19–21.

Овсянюк Дмитро Іванович,
начальник аналітичного відділу (Центр
кримінальної аналітики) Національної
академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Ураховуючи необхідність постійного вдосконалення правоохоронної системи та посилення її спроможностей, Національна поліція України досліджує та впроваджує найбільш ефективні методи та способи протидії злочинності, особливо організованої, з урахуванням передового міжнародного досвіду правоохоронної діяльності, зокрема найкращих практик використання можливостей кримінального аналізу та його інструментів.

Кримінальний аналіз набув активного розвитку в 60–70-х роках минулого століття в Сполучених Штатах Америки у формі картографування злочинності, виявлення її тенденцій та закономірностей, як статистичним методом, так і шляхом вивчення конкретних поліцейських звітів про злочини. Довівши свою дієвість у протидії злочинності, підрозділи

кримінального аналізу поступово стали невід'ємною частиною структури багатьох правоохоронних органів, а напрям отримав суттєве фінансування.

У Великій Британії кримінальний аналіз, у сучасній його формі, було впроваджено в другій половині 80-х років минулого століття, а 90-ті стали періодом його розквіту у світі. Зокрема, було створено відповідний підрозділ у Генеральному секретаріаті Інтерполу та рекомендовано країнам-членам розглянути можливість створення таких підрозділів, зважаючи на важливість кримінального аналізу, як корисного інструменту боротьби та запобігання всім видам злочинності на національному й міжнародному рівнях. Рада Європи, узагальнивши сучасні методи роботи серед держав-членів, зокрема у сферах боротьби з економічною та організованою злочинністю, прийняла Рекомендацію Комітету міністрів державам-членам щодо необхідності діяти на основі стратегії, зокрема шляхом використання оперативних даних і кримінального аналізу для досягнення поставлених цілей.

Водночас у цей період створюються та активно розвиваються технології пошуку, обробки, аналізу, зберігання, візуалізації інформації та картографування.

Посилення аналітичної складової в діяльності поліції слугувало основою формуванню та розвитку в провідних правоохоронних структурах світу нової моделі боротьби зі злочинністю та поліцейської практики – концепції поліцейської діяльності, керованої розвідувальною аналітикою (Intelligence-led Policing (ILP)), головною ідеєю якої є управління та формування рішень у правоохоронній сфері на основі аналізу.

Упровадження цієї Концепції в Національній поліції України за участю міжнародних експертів стало однією з відповідей на сучасні загрози та виклики правоохоронній системі України.

Попри те, що аналітична робота й кримінальний аналіз існували в органах внутрішніх справ до створення Національної поліції України та надавали суттєві результати, ця робота багато в чому була недооцінена та не набула значного поширення, здійснювалась не системно.

Значним кроком у напрямі впровадження концепції ІЛР в Національній поліції України стало створення 2017 року профільного самостійного підрозділу в структурі кримінальної поліції – Управління кримінального аналізу. На сьогодні профільним підрозділом у сфері кримінального аналізу є

відповідний Департамент, а підрозділи кримінального аналізу створені в складі всіх головних управлінь Національної поліції в регіонах та м. Києві.

За п'ять років свого розвитку, підрозділи кримінального аналізу довели свою необхідність та здатність суттєво підвищувати ефективність поліцейської діяльності з протидії злочинності, зокрема під час розкриття злочинів та викриття порушників закону.

На сьогодні Департамент кримінального аналізу – це ефективний структурний підрозділ Національної поліції, працівники якого постійно вдосконалюють аналітичні навички, працюють з найсучаснішими аналітичними інструментами та залучаються до розкриття найбільш резонансних кримінальних правопорушень.

Організація кримінального аналізу в сучасному вигляді стала можливою завдяки новій концепції діяльності, яка базується на пошуку, дослідженні та впровадженні найбільш ефективних інформаційних технологій і підходів до організації роботи, адаптації найкращого міжнародного та вітчизняного досвіду до сучасних реалій.

Зокрема, на основі вивчення та аналізу зарубіжного досвіду, а також досвіду аналітичних підрозділів інших правоохоронних органів України, роботу кримінальних аналітиків організовано за моделлю «лінійного» аналітичного супроводження слідчих і розшукових заходів. Окремі аналітики закріплені та здійснюють аналітичне супроводження заходів з протидії: розбійним нападкам, незаконному заволодінню транспортними засобами, незаконному обігу наркотиків, незаконному заволодінню грошима шляхом пошкодження банкоматів, злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми і незаконною міграцією, незаконному обігу зброї, злочинам проти життя та здоров'я, кваліфікованим крадіжкам, учинених учасниками злочинних груп. Такий підхід дозволяє накопичувати, систематизувати та узагальнювати наявну інформацію, на основі якої створюються нові концептуальні моделі організації протидії вказаним видам злочинів і перейти до більш системного підходу в боротьбі зі злочинністю, стати проактивними в попередженні правопорушень.

Не менш важливим кроком у розвитку кримінального аналізу стала передача автоматизованої інформаційної системи оперативного призначення до структури підрозділів кримінального аналізу та формування ними автоматизованих інформаційних систем, що утворюються в процесі здійснення

підрозділами Національної поліції аналітичної і оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи.

З огляду на посилення ролі систем відеоспостереження в протидії злочинності й забезпеченні публічної безпеки та порядку, у структурі Департаменту кримінального аналізу створили підрозділ відеоаналізу. Працівники підрозділу працюють з інноваційним програмним продуктом аналізу відеозображень, що дозволяє суттєво підвищити якість та оперативність аналізу масивів відеоінформації.

Шлях розбудови моделі поліцейської діяльності, керованої аналітикою, є непростим, а успіх її реалізації передбачає поєднання багатьох факторів. Водночас результати її впровадження засвідчують, що на сучасному етапі цей шлях є оптимальним.

Павлишин Олег Володимирович,
завідувач кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО СВІТОГЛЯДУ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НАВЧАНЦІВ ЯК ЗАВДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання безумовно мають свої особливості організації освітнього процесу, тим більше, і це слід враховувати, під час воєнного стану. Втім, це не означає, що навчанці повинні отримувати редуковані знання з соціогуманітарних дисциплін і мати недостатньо розвинений правовий світогляд в сучасному інформаційному суспільстві. Про це неодноразово йшлося в ряді праць дійсного члена (академіка) НАПрН України, члена-кореспондента НАПН України, заслуженого юриста України М.В. Костицького, члена-кореспондента НАПрН України С.І. Максимова, професорів О.О. Бандури, О.І. Гвоздіка, О.М. Литвинова, І.С. Смазної, в низці вітчизняних та іноземних публікацій автора й інших представників київської та інших розвинених українських шкіл філософії права [1, с. 9409–9414; 2, с. 89–107; 3–27].

Радше навпаки – можна зробити висновок, що навряд чи реально побачити правника, правоохоронця чи психолога, який ефективно здійснює професійну діяльність без ґрунтового

розуміння основ організації суспільного життя, базових політологічних чи психологічних знань [3–9; 27], відтак можна попередити незадоволення загальною ерудицією працівників Національної поліції України та інших правоохоронців, якщо повернути світоглядні дисципліни в систему професійної освіти.

Приміром, елімінація релігієзнавства з навчальних планів правознавців і правоохоронців призвела до того, що випускники взагалі не орієнтуються в релігійних переконаннях громадян, не здатні попереджати та припиняти релігійні конфлікти, розв'язувати інші завдання, які вимагають розуміння передумов релігійного екстремізму та протистояння (чого варта одна загроза терористичних актів з боку прихильників Ісламської Держави або ж загострення у відносинах між християнськими конфесіями, пов'язане із отриманням Томосу від Вселенського Патріархату Православною Церквою України, а так само переосмислення ролі УПЦ як частини РПЦ в умовах війни).

Зникнення політології, культурології, релігієзнавства (сучасних релігійних течій та об'єднань України), етики та естетики (професійної етики та естетичної культури працівників правоохоронних органів), а також філософії з системи вищої юридичної освіти явно не йде на користь правникам і правоохоронцям. І навіть підготовка різноманітних навчальних видань [10; 11] не в змозі виправити ситуацію, треба звернути належну увагу на актуальні проблеми викладання та змістовне наповнення дисциплін, достатню кількість годин, світоглядне супроводження освітнього процесу на всіх курсах тощо.

Також виникає риторичне запитання про те, хто, коли і як буде займатися у ЗВО формуванням і розвитком національної свідомості та національно-патріотичним вихованням, адже останні в сучасних умовах мають непересічне значення [9–27]. Не можна забувати і про загрозу морально-професійної деформації правоохоронців та корупції, протидії яким присвячено окремі авторські дослідження, викладені в списку літератури [8–25] з метою ознайомлення читача з результатами попередніх спеціальних розвідок і якнайбільш повного розуміння тез, стисло викладених у даній доповіді.

Як відомо, основними суб'єктами правової освіти та правового виховання, про функції якого писав С.М. Легуша в низці наукових і навчальних публікацій, виступають органи та організації, серед яких окремо слід назвати заклади вищої освіти,

та цілий ряд професійних юристів-теоретиків і практиків, які виконують роботу з підвищення загальної та правової культури навчанців і населення в цілому. Об'єктом – населення країни, соціальні групи, окремі громадяни, їх правова культура та правосвідомість. У процесі осмислення проблем і завдань правового виховання слід розуміти, що їх можна вирішити не лише суто юридичними засобами і методами, але й за допомогою світоглядної підготовки юристів і правоохоронців, відповідного психологічного та морального впливу, через розвиток їхньої художньо-естетичної культури, оскільки правова освіта і правове виховання не можуть існувати автономно, будучи «відірваними» від духовного життя суспільства.

Особливу роль у формуванні загальної та правової культури населення відіграють соціально-гуманітарні дисципліни: логіка, культурологія, культурна антропологія, етика, естетика, мистецтвознавство, філософія, історія, економіка (економічна теорія), менеджмент, соціологія, політологія, демографія, лінгвістика, літературознавство, етнографія, психологія, педагогіка та інші. Для юристів високого рівня важливе значення має вивчення у вищих навчальних закладах дисципліни «Філософія права». Як відзначає Л. В. Твердохліб у тематичній статті «Педагогічні умови формування правової культури в навчальних закладах нового типу» ще у 1999 р., зокрема, у Віснику Одеського інституту внутрішніх справ МВС України, реалізація мети правової освіти, а саме – формування особистості фахівця з високою правовою культурою можлива, якщо забезпечити та підтримувати гуманістичну спрямованість навчально-виховного процесу, що дозволяє об'єднати загальнокультурну та правову підготовку навчанців, а також систематичне використання виховного потенціалу мистецтва. Про це зазначається і в інших публікаціях автора та інших дослідників правового виховання, правничої (юридичної) освіти та правової культури.

Підсумовуючи, зауважимо, що хоча керівництво Національної академії внутрішніх справ цілком розуміє необхідність світоглядної підготовки навчанців, особливо в умовах воєнного стану, та компенсує відсутність цих курсів, запровадивши для курсантів першого та другого курсу відповідні тренінги, проте повернення згаданих нормативних дисциплін

соціогуманітарного циклу видається доцільним і обґрунтованим з метою підвищення довіри громадян до правоохоронців, зростання серед населення авторитету системи державних органів, а головне – задля підвищення якості правової освіти.

Список використаних джерел

1. Abysova, Mariia A., Antipova, Olha P., Pavlyshyn Oleg V., Bondar, Serhii V. Nation's Historical Past under Multicultural Conditions. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Vol. 8. Issue 4. P. 9409–9414.
2. Bandura O., Lytvynov O., Maksymov S., Pavlyshyn O., Smaznova I. Semiotics of law in modern philosophical and legal research. *CUESTIONES POLITICAS*. 2022. Vol. 40. No. 72. P. 89–107.
3. Kostytsky M. V., Kushakova-Kostytska N. V., Serdiuk I. V., Gvozdik O. I., Pavlyshyn O. V. The Analysis of the Essence on the Information Society in the Legal and Philosophical Context. *Cuestiones Políticas*. 2020. Vol. 37. № 65. P. 169–181.
4. Mychailo V Kostytsky, Nataliia V Kushakova-Kostytska, Vitalii M Kravets, Oleg V Pavlyshyn, Olena Y Kovtun. Parliamentary-presidential or presidential-parliamentary republic as modes of one political model or different concepts of government. *Revista San Gregorio*. 2020. No. 42. Special Edition. Vol. 1. P. 144–155. URL: <http://dx.doi.org/10.36097/rsan.v1i42.1551>.
5. Pavlyshyn, O. V., Ustymenko, T. P., Babiuk, M. P., Kaida, N. Y. ., & Shkrebet, D. V. . (2021). Social Responsibility as a Performance Indicator of Public Authorities. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. No. 10(3). P. 111–122. doi: <https://doi.org/10.36941/ajis-2021-0068>.
6. Кравець В. М., Павлишин О. В. Проблеми і перспективи розвитку правової культури та її значення для вищої юридичної освіти в Україні. *Вища освіта України*. 2010. Т. VII (25). С. 314–321.
7. Павлишин О. В. Поєднання іншомовної підготовки та професійно-етичних знань правоохоронців у спілкуванні з іноземними громадянами. *Іншомовна підготовка працівників ОВС та фахівців із права : матеріали XI міжвузів. наук.-практ. інтернет-конф.* (Київ, 23 квіт. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 60–65.
8. Кравчук О. В., Лев О. Р., Павлишин О. В. Морально-етична культура правоохоронця як основа запобігання

професійній деформації працівників Національної поліції України. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права*. 2020. С. 157–160.

9. Мартенко О. Л., Павлишин О. В. Взаємозв'язок мислення, свідомості та мови в концепціях античних мислителів. *Юридична психологія*. 2019. № 2 (25). С. 31–38.

10. Основні принципи професійної етики поліцейського : пам'ятка; В. М. Кравець, Т. А. Кумеда, О. В. Павлишин та ін. ; за наук. ред. М. В. Костицького, 2020. 48 с.

11. Основи професійної етики та естетичної культури до проведення масових заходів та спортивних змагань : навч. посіб. / Павлишин О.В., Петрова Г.М., Кумеда Т.А. та ін. Київ : КНТ, 2012. 192 с.

12. Павлишин О. В., Дурдинець М. Ю. Національно-патріотичне виховання молоді як передумова подолання світоглядних загроз українству в процесі державотворення. *Українство: динаміка сенсів і вимірів національного буття*. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 41–44.

13. Павлишин О. В. Дурдинець М. Ю. Світоглядні та політико-правові передумови протидії корупції в сучасних умовах розвитку українського суспільства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 80–84.

14. Павлишин О. В. Етико-естетичне виховання української молоді як націоконсолідуєчий фактор. *Виклики українській ідентичності: політико-економічні та соціокультурні проблеми*. К. : Нац. акад. управління, 2008. С. 117–120.

15. Павлишин О. В., Кравчук О. В., Лев О. Р. Антропологічно-правові виміри професійної деформації моральної свідомості працівників Національної поліції України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 2 (18). С. 71–80.

16. Павлишин О. В., Кравець В. М. Виховання національної свідомості та розвиток теоретичного світогляду як завдання української правової освіти. *Митна справа*. 2011. № 2 (74). Частина 2. С. 172–176.

17. Павлишин О. В. Правова культура та юридична освіта в контексті семіотичних досліджень права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2012. № 1. С. 102–110.

18. Павлишин О. В. Національно-духовне виховання та його значення для гармонійного розвитку особистості. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти*. Ірпінь: НАДПСУ, 2006. С. 45–48.

19. Павлишин О. В. Актуальні проблеми правотворчості в умовах трансформації права на пострадянському просторі. *Європейські інтеграційні процеси та трансформація права на постсоціалістичному та пострадянському просторі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару (Київ, 23–24 верес. 2005 р.) / редкол.: О.М. Джужа, М.В. Костицький, Б.Ф. Чміль та ін. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. С. 241–245.

20. Павлишин О. В. Правова культура як семіотико-правова категорія. *Теорія та практика юридичної освіти*: перша Всеукр. Наук.-практ. конф. (20 квіт. 2012 р.). К. : Європ. ун-т, 2012. С. 155–158.

21. Павлишин О. В. Правова культура як показник рівня розвитку системи юридичної освіти (семіотико-правовий аспект). *Юридична психологія і педагогіка*. 2013. № 2 (13). С. 82–93.

22. Павлишин О. В. Правова освіта як передумова подолання внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці держави. *Європейське право і європейська правова освіта – пріоритетні напрями підготовки вітчизняних фахівців права*. 2014. Вип. 3. С. 58–60.

23. Павлишин О. В. Проблеми і перспективи викладання філософських дисциплін у вищих навчальних закладах системи МВС України. *Юридичний журнал*. 2008. № 5 (71). С. 92–97.

24. Павлишин О. В. Світоглядні загрози процесу творення політичної нації та передумови їх подолання. *Сучасна політична нація: духовно-моральні, культурно-етичні та соціально-економічні засади розвитку*. Київ : Нац. акад. управління, 2014. С. 107–108.

25. Павлишин О. В. Природно-правові засади функціонування механізму захисту прав людини в сучасній Україні. *Приватно-правові механізми захисту прав людини*. матеріали міжкафедр. наук.-теорет. круглого столу (Київ, 10 груд. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 93–96.

26. Павлишин О. В., Савойська С. В. Національне врядування як основа побудови нової моделі мовної політики в

сучасних умовах. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 1 (21). С. 72–78.

27. Павлишин О. В. Тлумачення принципу політичної нейтральності в законодавстві України про запобігання корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 123–126.

Пендюра Максим Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО
Й ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ
НАВЧАННЯ В НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ
ПРАЦІВНИКІВ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ
ТА ПРАВА НАВС**

Національне виховання, забезпечує кожній нації найширшу демократизацію освіти, коли її творчі сили не будуть покалічені, а, значить, дадуть нові оригінальні, самобутні скарби задля вселюдного поступу: воно через пошану до свого народу виховує в дітях пошану до інших народів...

Софія Русова

Серед загальноакадемічних кафедр Національної академії внутрішніх справ, які забезпечують фундаментально-методологічну, інтегративну, юридичну підготовку юристів і правоохоронців, виокремлюється кафедра теорії держави та права, яка була створена у 1989 році, пройшла у складі академії непростий шлях перетворень і на сьогодні склалася як потужний та самодостатній науково-педагогічний колектив, який ефективно забезпечує не лише освітній процес, але й на достатньо високому рівні здійснює за напрямками роботи організаційну, методичну, наукову, соціально-виховну та оперативно-службову діяльність.

На кафедрі протягом її функціонування працювали і працюють небайдужі викладачі, справжні фахівці своєї справи, творчі, натхненні, душевні, відкриті. Це однодумці єдиної мети, але із плюралістичними підходами, які прагнуть крізь призму міжнародних та національних освітніх стратегій, програм і положень із урахуванням викликів та загроз в сфері безпеки і оборони держави передати здобувачеві вищої освіти весь свій досвід, сформувати на засадах гуманізму, демократичності, справедливості, толерантності, освічену та глибокоморальну особистість, справжнього правоохоронця, яка реалізувала б їхні мрії та вимоги громадянського суспільства про щасливу незалежну Україну [1, с. 10]. Тож, тема нашого наукового заходу, яка піддається сьогодні обговоренню, а саме проблеми правового виховання, формування особистості правоохоронця на засадах патріотизму є не лише продовженням пріоритетного напрямку концепції розвитку структурного підрозділу академії, але й головною метою в повсякденній науково-педагогічній діяльності [12, с. 116]. Особливо гостро та актуально ця проблема набуває різномірного та міжвідомчого вивчення, удосконалення, зараз, коли держава Україна піддалася відкритій агресії з боку Російської Федерації.

До дослідження інституту правового виховання населення в педагогічній, психологічній практиці, юриспруденції, в різні періоди часу зверталось багато зарубіжних та вітчизняних науковців таких, як А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський, професори В. Д. Бабкін [13], О. Ф. Гранін, М. Д. Касьяненко [4], Л. С. Нечипоренка, Я. В. Подоляк [5], П. М. Рабінович [15], Ю. І. Римаренко, Б. Г. С'єдін, М. О. Супрун [2], В. Я. Тацій [23], та ін., які з'ясовували завдання, мету, зміст, принципи, функції, засоби, форми, методи, ефективність та критерії його виміру [2, с. 4]

Кардинальні ідеологічні зміни в дослідженнях проблем правового виховання відбуваються на початку 90-х років ХХ століття, коли Україна проголосила себе незалежною державою. Різномісцеві аспекти правового виховання населення того часу знайшли своє висвітлення в працях В. В. Головченка, Г. І. Неліп, М. І. Неліпа, К. М. Левківського, Є. І. Федика та ін. [14; 15], у підручниках з теорії держави і права В. В. Копейчикова, В. О. Котюка, М. М. Марченка, О. Л. Слюсаренко та ін. [3]. З філософської точки зору правове виховання розглядали В. С. Каптарь, В. А. Чефранов, М. Й. Штангрет та ін. [6; 7; 8].

Також, змістовні дослідження були проведені українськими фахівцями, що спеціалізуються на проблемах правового і патріотичного виховання курсантів (слухачів) та студентів ЗВО МВС України, зокрема: В. Г. Андросюком, М. І. Ануфрієвим, О. М. Бандуркою, Я. Ю. Кондратьєвим, О. Д. Тихомировим, О. М. Ярмишем та ін.) [2, с. 5]. Значною подією в розробці теорії та методології правового виховання фахівців органів і підрозділів МВС стала монографія А. М. Столяренка «Юридическая педагогика» [9].

Разом із цим, розкриваючи змістовно тему цієї публікації, варто відмітити, що крізь призму поступу структурного підрозділу академії, кафедра теорії держави та права та її працівники ніяким чином не залишались осторонь від складного процесу виховання здобувачів вищої освіти, а завжди були в

авангарді наукового ядра держави Україна, всіляко досліджували та впроваджували в освітньо-наукову і соціально-виховну діяльність навчанців і слухачів різні способи та методи. Серед найбільш визнаних науковців кафедри, які досліджували проблематику

теорії держави і права, законності, дисципліни, поведінки, етики та естетики, правового виховання і правової культури здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України були та залишаються на сьогодні Олексій Федорович Гранін, Олена Леонідівна Слюсаренко, Григорій Герасимович Потапов, Сергій Михайлович Легуша [1; 10].

Так, зокрема в науковій творчості професора Олексія Граніна був притаманний постійний пошук нових підходів до вирішення проблем загальної теорії держави та права. Зокрема, він, чи не найперший серед теоретиків права, ще у 1975 році у докторатійному дослідженні на здобуття вченого ступеня доктора юридичних наук узагальнив результати галузевих досліджень і започаткував послідовне теоретичне осмислення проблем правоохоронної діяльності; специфіки організації і діяльності міліції; гарантій забезпечення законності в її діяльності тощо. Із застосуванням діяльнісного підходу до зазначених проблем, а саме цей підхід, як до речі й системний та аксіологічний, найбільш цікавив Олексія Федоровича, він дослідив методи та форми забезпечення діяльності органів

внутрішніх справ, механізми застосування ними норм права, питання співвідношення законності та доцільності, ініціативи працівників органів внутрішніх справ, особливості їх професійної свідомості та інші складові цих проблем.

Значення, яке він надавав саме цій проблематиці чітко витікає із спрямованості його публікацій тих років. Так, у 1963 році вийшла наукова праця присвячена законності, як провідному принципу організації і діяльності міліції; 1966–1968 роках досліджує проблеми правової культури працівників органів внутрішніх справ і проблеми законності в їх діяльності, результатом чого стають праці щодо дисципліни в органах МООП та її ролі в укріпленні законності (1967) та щодо правової культури працівника органів внутрішніх справ (1969); 1969–1970 роках спрямовує свої творчі зусилля на вивчення протиріч, правопорушень, ініціативи і оперативного ризику в діяльності органів внутрішніх справ. Публікуються праці присвячені проблемам законності і правопорядку (1970); 1972–1973 роках в центрі його уваги суспільний порядок, правове виховання, правосвідомість, примус і переконання в діяльності органів внутрішніх справ, і відповідно виходять публікації щодо переконання і примусу у правоохоронній діяльності (1973). Поряд з вище названими напрямками він вивчає проблеми структури суспільного порядку, соціальні відхилення, правове виховання, оптимізацію навколишнього правового середовища, правовий прогрес тощо. Другий напрям наукових досліджень Олексія Федоровича був – аксіологічні проблеми права, зокрема – правова культура, правове виховання, правовий прогрес, у їх різноманітних зв'язках та аспектах. І знову слід підкреслити, що й у розробці проблем правової культури та правового прогресу він був, щонайменше, серед перших. Його праця «Правовая культура работника учреждений внутренних дел (1969 р.), у подальшому використовувалась майже усіма

дослідниками цієї проблеми [10].

На початку та в середині 90-х років ХХ століття в умовах патріотичного вибуху українського суспільства, отримання очікуваної самостійності та незалежності, кафедру

поповнили досвідчені освітяни і працівники різних правоохоронних органів, державних освітніх і дослідних установ. Потужний вклад в правове виховання здобувачів вищої освіти, працівників МВС України, які в той час проходили підвищення кваліфікації, перекваліфікацію внесли професори, доценти Олена Слюсаренко, Олексій Карпов, Сергій Лисенков, Леонід Самофалов, Олександр Осауленко, Григорій Потапов, Володимир Копейчиков, Олексій Шмоткін, Анатолій Олійник, Віктор Чурпіта, Олександр Тихомиров, Станіслав Гусарев, Ростислав Калужний, Анатолій Колодій, Олександр Мурашин, Володимир Шилінгов, Юрій Бондар, Юрій Прокопенко [1, с. 13]. Своїми професійними знаннями, вміннями та навичками, завзятістю, чувством гумору, простотою спілкування, вони не лише створювали духовну атмосферу затишної кафедральної сім'ї, а й передавали її в аудиторію до вихованців, аспірантів, ад'юнктів/ докторантів, практичних працівників правоохоронних органів. Вимогливість, об'єктивність та справедливість були та залишаються у прийдешніх науково-педагогічних працівників кафедри тими якостями, що виховували у здобувачів вищої освіти в першу чергу людяність з високими моральними засадами.

Саме завдяки таким підходам навчання і виховання, на початку та в середині двохтисячних ХХІ століття, на кафедру зайшли та продовжили примножувати золоту скарбничку, багато молодих аспірантів та ад'юнктів/ докторантів, викладачів-методистів і викладачів, які склали омолоджений та міцний її якісний склад. Серед них були Сергій Коталейчук, Оксана Тюріна, Оксана Горова, Ірина Гамалій, Тетяна Пікуля, Наталія Лазнюк, Сергій Легуша, Олександр Гіда, Оксана Пунько, Андрій Осауленко, Максим Пендюра, Олена Іваненко,

Євген Білозьоров, Юлія Максименко, Денис Тихомиров, Ольга Старицька, Андрій Завальний, Наталія Харченко, Юрій Кривичкий, Наталія Заяць, Ольга Мінченко, Оксана Лапка [1, с. 17–19; с. 33]. Своєю наполегливою і кропіткою працею, харизмою ними були підготовлені не одна сотня висококваліфікованих юристів та правоохоронців.

Переймаючи позитивний багаторічний досвід золотого ядра кафедри та продовжуючи славесні її традиції щодо наукового пошуку

ефективних методів і способів правового виховання здобувачів вищої освіти в системі МВС України був доцент кафедри Сергій Михайлович Легуша. Підтримуючи в межах функціональних обов'язків тісні зв'язки із закладами вищої освіти та науково-

дослідними установами, зокрема Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького, під науковим керівництвом доктора юридичних наук, професора Бабкіна Володимира Дмитровича, ним було підготовлено та успішно захищено у 2002 році дисертаційне дослідження «Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України».

У цій роботі, а згодом в монографії у співавторстві із Супрун М. О. здійснено комплексний аналіз проблеми сутності, функцій і механізму правового виховання здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України, визначено поняття правового виховання курсантів, його мету та завдання, здійснена їх диференціація, розкрито органічний зв'язок освітнього, виховного та розвиваючого характеру навчання; сформульовано загальні та спеціально-професійні принципи, які необхідно використовувати у правовиховній роботі з даною категорією населення; здійснено аналіз засобів, форм і методів правового виховання курсантів, сформульовано критерії ефективності правового виховання і підготовки курсантів у тому числі й до дій в екстремальних ситуаціях [2, с. 61–63].

Ця робота і до сьогодні є актуальною та користується великою популярністю серед молодих науковців і знаходить відображення у роботах: Р. Андрусишин «Поняття та сутність правового виховання» (2016), де відображено за С. Легушею, функції правового виховання; О. Нестеренко, «Правове виховання у сучасному суспільстві: теоретико-компаративіське дослідження» (2019), опирається на дослідження С. Легуши, та використовує ці дослідження для порівняння; К. Бойправ, В. Кондратьєв, «Правове виховання як засіб формування правової свідомості населення України», спираючись на С. Легушу, розкривають необхідність правового виховання населення. Також науковця Сергія Легушу у своїх роботах з проблем правового виховання і культури молодіжного середовища згадують: Федосєєва С. В., Осташова В. О.,

Черкашин А. І., Іванюта Н. В., Чорней В. С., Орлова О. О., Власенко В. П., Мозоль Н. І. та інші [19; 20–24].

Спираючись на вище сказане, стає зрозуміло, що

спадщина науковця С. М. Легуші є великим надбанням для розвитку юридичної науки та дослідження сутності виховання у різних його формах та проявах, не дивлячись на те, що змінюються часи, обставини, покоління, суспільство...

Всі ті здобутки, що зазначені вище, не мали би місця без справжніх фахівців своєї справи, творчих, душевних та відкритих до обговорення науково-педагогічних працівників, ветеранів кафедри, заслужених працівників, які й далі працюють в стінах академії та різних науково-дослідних інституціях. Це те наукове ядро, яких хвилювало і далі хвилює майбутнє наших вихованців й доля держави Україна. Вони прагнули і прагнуть сформувати високоосвічену Особистість, з глибокими моральними засадами, шаною до батьків, людини, як найвищої соціальної цінності та любові до Батьківщини.

На жаль, уже немає серед нас знаних педагогів-виховників Дмитра Тихоновича Яковенка, Тамари Устимівни Воробейкової, Олексія Федоровича Граніна, Олексія Михайловича Карпова, Володимира Володимировича Копейчикова, Сергія Леонідовича Лисенкова, Сергія Михайловича Легуші, Олександра Геннадійовича Мурашина, Юрія Михайловича Бондаря, Олега

Федоровича Фрицького, але зберігаючи духовні традиції, кафедра щороку проводить наукові заходи залучаючи до них талановитих здобувачів вищої освіти академії, співробітників та науковців, аспірантів і докторантів академії, інших закладів вищої освіти, наукових установ та організацій, присвячені пам'яті цим видатним науковцям [10; 11]. На зміну їм приходять молоді працівники, які вносять свіжий подих та нове бачення в розвиток кафедри, методику викладання і виховання, при цьому неодмінно зберігаючи багаторічне надбання попередників.

Згадаємо і вклонимося нашим фундаторам, академікам, професорам і доцентам, викладачам, які сформували кризь роки потужний колектив в стінах академії [1, с. 20].

Список використаних джерел

1. Здобутки кафедри теорії держави та права кризь призму сторічного поступу Національної академії внутрішніх справ : матеріали круглого столу. К. : Маслаков, 2021. 176 с.
2. Легуша С. С., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. Київ : Київ. юр. ін-т, 2005. 265 с.
3. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій : навч. посіб. для юрид. фак. вузів. К. : Вентурі, 1996. 208 с.
4. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва : навч. посіб. К. : Вища школа, 1993. 320 с.
5. Класична педагогіка: навч. посіб. / Л. С. Нечипоренко, Я. В. Подоляк, В. Г. Паснюк. Х. : Основа, 1998. 419 с.
6. Чефранов В. А. Правовое сознание как разновидность социального отражения (философско-методологический очерк). К. : Вища школа, 1976. 210 с.
7. Каптарь В. С. Правовое воспитание как средство активизации человеческого фактора : автореф. дис. ... канд. филос. наук. Кишенев, 1989. 19 с.
8. Штангрет М. Й. Правове виховання як засіб національної безпеки: філософський аспект. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1999. № 1. С. 130–135.
9. Столяренко А. М. Юридическая педагогика : курс лекций. М. : ЭКМОС, 2000. 496 с.
10. Кафедра теорія держави та права: етапи становлення та перспективи розвитку. Матеріали науково-теоретичної конференції / редкол.: А. М. Завальний, Н. В. Лазнюк, Д. О. Тихомиров. К. : НАВС, 2016. 198 с.

11. Права людини і поліція у сучасному світі : матеріали круглого столу, присв. пам'яті С.Л. Лисенкова / редкол.: А.М. Завальний, Н.В. Лазнюк, М.М. Пендюра, Д.О. Тихомиров. К. : НАВС, 2018. 285 с.
12. Пендюра М. М., Українчук О. В. Проблемні аспекти виховання духовності особистості як необхідної складової соціальної безпеки України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 4. С. 116–120.
13. Бабкин В. Д. Правовое воспитание студентов. К. : Вшца школа, 1983. 53 с.
14. Головченко В. В., Неліп Г. І., Неліп М. І. Правове виховання учнівської молоді: питання методології та методики. К. : Наук, думка, 1993. 140 с.
15. Козюбра Н. И., Оксамытный В. В., Рабинович П. М. и др. Правовое воспитание молодежи. К. : Наук, думка, 1985. 319 с.
16. Федик Є. І. Формування правової культури студентів-юристів: теоретичні та прикладні аспекти (на матеріалах діяльності навчальних закладів з підготовки молодших спеціалістів): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 1996. 19 с.
17. Регульський В. Л. Підготовка висококваліфікованих спеціалістів – першочергове завдання вищого навчального закладу МВС. *Підготовка кадрів вищої кваліфікації для органів внутрішніх справ України*. Львів: 1995. С. 3–8.
18. Сливка С. С., Рудницький М. І., Підгурський М. Т. та ін. Формування правосвідомості юриста. Львів: ЛІВС, 1997. 96 с.
19. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.
20. Власенко В. П. Правова культура працівників міліції в сучасних умовах (аксіологічний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2013. 20 с.
21. Власенко В. П. Конструктивна роль правової культури у формуванні громадянського суспільства. *Митна справа*. 2012. № 1 (79). Ч. 2. Кн. 1. С. 7–14.
22. Мозоль Н. І. Освоюємо нові форми виховної й просвітницької роботи. *Європейське право і європейська правова освіта – пріоритетні напрями підготовки вітчизняних фахівців права* : матеріали наук.-теорет. семінару (14 трав. 2014 р.). Вип. 3 / редкол.: О.І. Осауленко (голова), Ю.М. Бондар (відп. ред.), М.Г. Братасюк, С.Д. Гусарєв, А.М. Завальний, Н.І. Мозоль, О.Г. Мурашин, А.Ю. Олійник, О.В. Чернецька, Б.Ф. Чміль. К. : НАВС, 2014. С. 87–88.

23. Тацій В. Я. Правове виховання студентства як елемент формування правової держави. *Виховання в контексті соціально адаптації студентства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.-семінару кер ВНЗ та вчених дослідників із пробл. виховання студентства в сучасних умовах (7 листоп. 2003 р.). Ч. 1. Х., 2003. С. 228–235.

24. Орлова О. О. Правове виховання і роль міліції у його здійсненні на сучасному етапі розвитку суспільства (теоретичні та прикладні аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2008. 20 с.

Пікуля Тетяна Олександрівна,
доцент кафедри теорії та історії права
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
кандидат юридичних наук, доцент

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АГРЕСИВНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Президент України Володимир Зеленський у своєму виступі зазначив, що напад Російської Федерації анулював і європейську, і глобальну безпеку [1]. Попередня система безпеки, яка діяла останні 80 років, себе вичерпала. Не працює ні ООН, ні ОБСЄ, ні інші міжнародні та регіональні структури.

Однак, відповідні організації ніколи не мали практичної можливості забезпечити мир та безпеку в усьому світі. Новітня історія свідчить, що «мир» є винятком із загального правила «війни», завжди є умовним.

Перша світова війна призвела до революцій, появи нових диктаторських режимів і спровокувала II світову війну. По завершенню останньої країни-переможниці розділили Європу утворивши сфери впливу – демократичний Захід і комуністичний Схід. Але, протиборство між Заходом та Сходом відбувалося на рівні окремих регіональних конфліктів: Іран, Корея, В'єтнам, Афганістан та ін.

III світова війна у жовтні 1962 року, так звана Карибська криза, виникла внаслідок таємного розміщення Радянським Союзом ядерних ракет на Кубі, і ледь-ледь не призвела до великої ядерної війни [2].

Розпад Радянського Союзу в останні десятиріччя XX ст. ознаменував завершення 70-літньої історії комуністичної

ідеології і домінування двополярної системи безпеки в світі [3]. Посприявши політично та економічно поваленню СРСР Захід втратив пильність, бо Російська Федерація стала залежною, потребувала колосальних фінансових впливань. Попри все усі керівники в пострадянській Російській Федерації – від першого президента Б. Єльцина до нинішнього глави Російської Федерації В. Путіна – прагнули відновити імперію, що автоматично означало обмеження або/і позбавлення суверенітету колишніх радянських республік, які отримали незалежність після розпаду СРСР та розширення своїх державних кордонів за рахунок територій суверенних держав. Москві, до початку військового вторгнення в Україну у 2014 році, прощалася агресивна зовнішня політика, як плата за постачання нафти і газу до Європейській країн.

Агресивна зовнішня політика Російської Федерації, що проявилася у спровокованих військових конфліктах по усьому світу, має таку хронологію:

1. У 1992–1993 роках Росія окупувала придністровський регіон Молдови, внаслідок чого виникла самопроголошена Придністровська Молдавська Республіка. Придністров'я перетворилось на сіру зону, не визнану ніким, зі зруйнованою економікою та міжнародною ізоляцією [4].

2. У 1992–1993 роках – 14 серпня 1992 року Російська Федерація спровокувала війну між абхазькими сепаратистами та урядом Грузії, підтримавши сепаратистів. Причиною конфлікту стали дії проросійської частини абхазької політичної еліти, спрямовані на від'єднання від Грузії і приєднання до Росії. Війна закінчилася відторгненням Абхазії від Грузії, чого і хотіла Росія [5].

3. У 1994–1996 роках – завдяки Російській Федерації відбулася перша російсько-чеченська війна. Конфлікт полягав у прагненні Російської Федерації приєднати до себе Чеченську Республіку Ічкерію, яка завдяки прийнятому в СРСР у 1990 році закону отримала можливість реалізувала своє конституційне право на вихід зі складу СРСР. Кампанія завершилася битвою за Грозний. Результатом конфлікту стала перемога чеченських збройних сил та виведення російських військ та збереження Чечнею незалежності.

4. У 1999–2009 роках – відбулася друга російсько-чеченська війна. У 1999 році непідконтрольне уряду Чечні воєнізоване формування розпочало бойові дії на території Дагестану. Виступ придушили і Росія, використавши це, як

привід для вторгнення, розпочало другу військову кампанію проти Ічкерії, яка закінчилася встановленням проросійського чеченського уряду.

5. У 2008 році відбулася так звана «П'ятиденна війна», яка вважається першою військовою операцією Російської Федерації поза своєї території. російські війська під приводом «захисту цивільного населення» вторглися до Грузії з територій сепаратистських республік Північної Осетії та Абхазії. Відтоді Південна Осетія є невизнаною республікою під контролем Росії [6].

6. У 2015 році вторгнення Російської Федерації в Сирію стало вирішальним моментом у громадянській війні, яка розпочалася у 2011 році в Сирії. Це втручання допомогло президенту Сирії Асаду досягти військової переваги над повстанцями, та підтримує його режим донині.

Останній збройний конфлікт спровокований російською федерацією розпочався у 2014 році, який триває і по теперішній час – російсько-українська війна.

Навесні 2014 року Росія окупувала Крим та спробувала створити «народні республіки» на сході, півдні та у центрі України. Російські громадяни під виглядом «руху за незалежність» захопили владу у Донецьку та Луганську за підтримки російських військ. Україна розпочала «антитерористичну операцію». Після важких боїв у 2014 та 2015 роках непроголошена війна на сході України перейшла у стан «замороженої». 24 лютого 2022 року Росія офіційно напала на Україну, назвавши це «операцією» [7].

Спільним для усіх військових конфліктів спровокованих російською федерацією є те, що вони це називають «миротворчими місіями» та «спеціальними операціями» на «захист російськомовного або православного населення».

На думку британської аналітичної компанії The Economist Intelligence Unit (EIU), військове вторгнення Росії в Україну знаменує собою визначальний момент у перебудові геополітичного порядку. Битва за Україну – це не просто чергова регіональна війна, вона являє собою розрив відносин Росія-Захід, що матиме глибокі наслідки для Європи та світу.

Список використаних джерел

1. Україна та крах глобальної системи безпеки. Що з нами зараз? URL: https://lb.ua/world/2022/03/11/509088_ukraina_krah_globalnoi_sistemi.html.

2. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=9804.

3. Розпад СРСР 1991 р. URL: <https://www.zsu.gov.ua/year/5fe440852f429b1f88ce9cb8>.

4. Енциклопедія історії України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Prydnistrovia.

5. ЄСПЛ виніс перше рішення у справі Грузії проти Росії за війну 2008 року. Обидві країни оголосили про свою перемогу. <https://babel.ua/news/58027-yespl-vinis-pershe-rishennya-u-spravi-gruziji-proti-rosiji-za-viynu-2008-roku-obidvi-krajini-ogolosili-pro-svoyu-peremogu>.

6. «Пятидневная война». Deutsche Welle. 20.04.2022. URL: <https://www.dw.com/ru/%D0%BF%D1%8F%D1%82%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%8F-%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B0/t-44326954>

7. Війни Росії за останні 30 років та їхні наслідки. URL: <https://ukrainer.net/viyny-rosii/>.

Полудьонна Наталія Станіславівна,
професор кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
психологічних наук, доцент

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФУНДАМЕНТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Однією з важливих тенденцій розвитку цивілізації вважається створення суспільства, заснованого на законі. Правові норми, у свою чергу, мають силу, якщо вони моральні, якщо вони утверджують добро і справедливість, захищають панівну мораль та відповідають моральним очікуванням народу.

Знання та розуміння тих чи інших норм, орієнтація поведінки на них визначається рівнем вихованості, освіченості, навченості та розвиненості особистості, т.б. простежується ланцюг із компонентів:

— знання норм права,

- розуміння норм права,
- прийняття норм права,
- бажання контролювати власну поведінку відповідно до норм,
- уміння поводити відповідно до норм,
- звичка поводити відповідно до норм,
- вимогливість щодо дотримання норм іншими. Інакше кажучи це: моральні знання, погляди та переконання, морально-психологічні установки та мотиви, морально-психологічні вміння та навички, морально-психологічні звички, морально-психологічна стійкість.

У закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання здійснюються різні види професійної підготовки курсантів. Серед таких як правова, тактична, вогнева, фізична, медична, психологічна, стройова чільне місце посідає морально-психологічна підготовка. Її сутність полягає у вивченні:

- взаємозв'язків моралі та права, моральних та деонтологічних аспектів правоохоронної діяльності, професійної етики,
- аналіз моральних аспектів життя академічної групи, ставлення до служби,
- розвиток гуманного мислення та відносин до громадян, морального значення дотримання їх прав, захисту від правової несправедливості,
- розвиток моральних якостей,
- обговорення поведінки на службі, поза нею, питань здорового способу життя тощо.

На думку авторки, саме морально-психологічна підготовка є фундаментом для усієї професійної підготовки курсанта та передумовою розвитку його особистості як фахівця і громадянина [4]. І кращим аргументом на таку позицію є виявлені особливості самої правоохоронної діяльності. Так, робота працівника поліції має особливу суспільну значущість з високим ступенем персональної відповідальності за помилки і характеризується: суворою правовою регламентацією і владним характером повноважень, наявністю екстремальних (нестандартних) ситуацій та задач, виконання яких пов'язане із небезпекою для життя та здоров'я, тривалим перебуванням у стані оперативного і психічного напруження, нелімітованістю робочого дня з «ламаним» графіком роботи, жорсткими часовими обмеженнями вирішення професійних завдань.

Крім цього, діяльність поліцейського здійснюється також як служба з елементами воєнізованості, що передбачає: управління на основі єдиноначальності; підтримання суворої дисципліни і порядку; здобуття та використання інформації, що становить державну та службову таємницю; чітко визначений порядок проходження за місцем та займаною посадою; присвоєння спеціальних звань; користування табельною зброєю; носіння відповідного форменого одягу; дотримання встановленої субординації стосунків.

Конфліктність являє собою ще одну характеристику діяльності поліцейського, що виявляється у різних неприхованих і прихованих формах психологічного впливу (брутальність, провокаційні дії правопорушників), наслідками якого стають психічні розлади працівників, підвищення рівня тривожності, нейротизму тощо. Поряд із цим, використовуються й більш активні форми психологічної протидії, такі як образа, дискредитація, залякування, шантаж самого працівника та членів його родини, провокування на протиправні дії.

Виходячи з викладеного, можна констатувати, що правоохоронна діяльність дійсно пов'язана із високими морально-психологічними навантаженнями, витримувати які може людина з відповідною морально-психологічною підготовкою. Означені особливості професійної діяльності поліцейського передбачають також наявність низки вихідних якостей, які є структурним особистісним утворенням, що формуються у процесі навчання у закладі вищої освіти і самої діяльності.

За різними джерелами до типових результатів морально-психологічної підготовки курсантів відносять наступні [2]: світоглядна переконаність, цілеспрямованість, професійний обов'язок, відповідальність, гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм, які у сукупності забезпечують громадянську спрямованість; моральні якості, які забезпечують досягнення поставлених цілей, а саме: ініціативність, наполегливість, самостійність, сумлінність тощо; витримка, ввічливість, володіння власним психічним станом, стресостійкість; діловитість, моральність; здатність до адекватної самооцінки, самокритичність, вимогливість до себе, справедливість у ставленні до інших.

Звісно, що умови вступу до закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання суттєво відрізняються від цивільних тим, що абітурієнти проходять спецперевіру, професійно-психологічний та медичний відбір [1]. Позаяк, на

навчання приходять особи із різним ступенем моральної свідомості, моральними переконаннями, моральними звичками (як корисними для суспільства формами поведінки) та моральною оцінкою суспільних подій і явищ.

Безперечно підвалини моральних цінностей закладаються у сім'ї – з маминої колискової, з бабусиної казки, із народної пісні. Більшість цих цінностей залишаються на все життя та управляють поведінкою особи. І жодна спецперевірка чи будь-який психологічний відбір не спроможні виявити моральність абітурієнта.

Тому важливим акцентом морально-психологічної підготовки курсанта у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання є, перш за все, засвоєння принципів загальнолюдської моралі, зокрема таких як: патріотизм, справедливість, доброта, громадянська відповідальність. У розвитку моральності важливе місце належить також національній свідомості та самосвідомості, що проявляється у таких маркерах як:

- любов до рідної землі, до свого народу, гордість за свою Батьківщину, усвідомлення себе як частину нації;
- готовність працювати в ім'я України та відчуття власної причетності до розбудови національної державності;
- відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави;
- шанобливе ставлення до державної мови й культури;
- патріотизм, що сприяє утвердженню національної гідності.

У всі часи ці якості були важливими для офіцера. Не знизилася важливість і сьогодні. Виникає два питання: чи досягнуті означені цілі та як можна оптимізувати процес морально-психологічної підготовки?

Звісно, що підготовка курсантів здійснюється відповідно до соціального замовлення й державних освітніх стандартів. Інакше говорячи, науково-педагогічний персонал не вільний у виборі кінцевих педагогічних цілей оскільки вони впливають із освітньо-професійної програми. Національна академія внутрішніх справ, як заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання, має значний потенціал задля її реалізації. Як свідчать відгуки з практичних підрозділів, рівень знань випускників не викликає критичних оцінок, але у погоні за знаннями ми можемо загубити

задачу з формування особистості фахівця, якщо не посилимо саме морально-психологічну підготовку.

Так, аналізуючи Стандарт вищої освіти за спеціальністю «Право» ступеня вищої освіти бакалавр, ми дійшли висновку, що з 16 спеціальних фахових компетентностей лише 2 стосуються морально-психологічної підготовки. До загальних, відповідно, з 15 – 7. Виходить, що морально-психологічна підготовка не формує фахові компетентності. Але ж, такого не може бути! Щодо програмних результатів, то було б логічно, щоб вони відповідали тим задачам, які вирішує на практиці фахівець, а також його функціональним обов'язкам. А матриця відповідності програмних результатів взагалі заводить викладача до глухого кута. До того ж, дуже важко перевірити реалізацію програмних результатів кожною окремою навчальною дисципліною. На думку авторки, Стандарт вищої освіти простіше було б реалізувати, якщо б чітко розмежовувати усі його рівні, а саме: державний, галузевий та вузівський.

Як бачимо, виникла необхідність пошуку нових моделей і підходів до морально-психологічних основ професійної підготовки курсантів. При цьому немає необхідності ламати існуючий освітній процес – потрібно доповнювати, розширювати його особистісно-формуючий простір. Задля цього можна:

- більше уваги приділяти індивідуальній та груповій роботі з курсантами;
- гуманізувати виховне середовище у закладі вищої освіти;
- досягнути єдності навчання та виховання у професійній підготовці;
- анонсувати прийоми самовиховання;
- включити до нормативної частини освітньо-професійної програми низку навчальних дисциплін соціально-гуманітарних наук, зокрема: етику, юридичну педагогіку, соціологію;
- оптимізувати психологічний супровід курсантської молоді;
- формувати суб'єкт-суб'єктні взаємини у педагогічному процесі ЗВО шляхом організації та постійної підтримки суб'єктної міжособистісної навчальної взаємодії між науково-педагогічним працівником та курсантом, між курсантом і курсантом;

– удосконалювати змістовний і методичний компоненти освітніх програм з акцентом на морально-психологічну підготовку.

Огляд наукової літератури свідчить про те, що досвід західних країн не вивчений належним чином, тому і не достатньо втілений у системі професійної підготовки курсантів. Так, одна з основних особливостей ізраїльської армії – мінімальна увага до стройової підготовки [3, с. 27]. І справді, ми ж не готуємо фахівців для парадів, а для низки дуже серйозних завдань. Складно не погодитися з тим, що стройова підготовка забирає багато часу, який можна було б використовувати більш ефективно.

Таким чином, морально-психологічна підготовленість майбутнього фахівця – важливий напрямок закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання та педагогічна мета усіх суб'єктів освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Відбір кадрів на службу до органів внутрішніх справ з виявленням мотиваційних характеристик кандидатів: нНаук. пропозиції / Н. С. Полудьонна, О. А. Лупало, Ю. Б. Ірхін та ін.; за ред. проф. О. М. Джужі. К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 76 с.

2. Клименко І. В. Морально-психологічна стійкість працівника поліції в системі його професійно важливих якостей. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76).

3. Особистість в екстремальних умовах : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (17 трав. 2019 р., Львів). Львів, 2019. С. 27.

4. Полудьонна Н. С. Наукова компонента підготовки фахівців права і функції правосвідомості. *Криміналістика ХХІ століття: історія, теорія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. форуму, міжвуз. круглого столу й Всеукр. конф. К. : Київ. ун-т права НАН України, 2012. С. 59–62.

Симон Юрій Сергійович,
доцент кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
філософських наук, доцент

**ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ ТА ДИСКУРСИВНА ЕТИКА
ЯК ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ
ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО**

Актуальність дослідження проблеми ролі та значення практичної філософії і дискурсивної етики в системі професійного самовизначення особистості поліцейського зумовлена потребами формування кадрового потенціалу системи МВС, який можливо забезпечити завдяки оптимізації відомчої системи освіти й удосконалення процедури підготовки кадрів, що відповідатиме запитам суспільства щодо професіоналізму працівників Національної поліції. Значимість предмету дослідження також зумовлено «вимиванням» професійного ядра і некомплектом персоналу органів системи МВС, недостатньою ефективністю системи підготовки, відбору та управління персоналом, відсутністю прозорих механізмів кар'єрного зростання, необхідністю впровадження сервіс-орієнтованого підходу в діяльності органів Національної поліції. Таким чином, сучасний етап розвитку МВС України вимагає вироблення результативної політики в галузі відомчої освіти, оптимізації системи існуючих навчальних закладів, забезпечення дотримання принципів безперервності освіти та дієвого поєднання теорії з практикою, створення професійного кадрового складу [1].

Стратегія реформування системи МВС висуває новітні вимоги не тільки до особистості поліцейського, а й до якості освітньої діяльності ЗВО із специфічними умовами навчання. Зміст оновленої поліцейської освіти має бути спрямований на створення таких умов розвитку особистості майбутніх професіоналів, які забезпечать формування професійної компетентності й актуалізацію особистісного потенціалу та іміджу правоохоронців.

Реформи вищої освіти загострюють питання цілей та результатів навчання академічних дисциплін, які визначають їхню роль у навчальних планах. Цінність філософії як навчальної дисципліни є визнаною на міжнародному рівні – зокрема, це підтверджують такі документи, як «Заява щодо ролі філософських програм у вищій освіті» Американської філософської асоціації; Стандарт викладання філософських дисциплін у бакалаврських програмах з філософії Агентства із забезпечення якості вищої освіти Великої Британії [2]; збірка рекомендацій ЮНЕСКО «Філософія, школа свободи: викладання філософії та навчання філософувати» [2] та ряд інших. Так, у розробленому Агентством із забезпечення якості вищої освіти Великої Британії стандарті викладання

філософських дисциплін у бакалаврських програмах з філософії є таке формулювання: «Філософія прагне розуміти та критично розглядати ідеї щодо природи реальності, цінностей та досвіду, які відіграють всеосяжну роль у розумінні світу та нас. Проблематичні поняття, такі як існування, причина та істина з'являються у кожній сфері людського дослідження та діяльності». Крім того, експерти ЮНЕСКО в своїх рекомендаціях закладам вищої освіти світу наголошують: «Знову підтверджуємо ключову важливість навчання філософії для критичного мислення» [2]. Дуже близько до функції розвитку критичного мислення знаходиться інша функція, яку забезпечує філософська культура – функція розвитку аргументативних навичок навчання, а також функція усвідомлення етичних підстав відповідальності і метатеоретична функція.

Роль і значення філософських дисциплін неодноразово підкреслювалося провідними українськими вченими – такими, як О. Бандура, І. Бичко, О. Гвоздік, М. Костицький, С. Кримський, О. Кулик, М. Попович, С. Пролеєв, Л. Шашкова, В. Шинкарук та ін.

Як зазначає С. Кримський, сучасна філософія прокладає стратегічні траєкторії людського самобудівництва, виступає як смислотворчість життя (літургія смислу) і є «єдиним засобом поставити людину перед основними проблемами буття». Разом з тим, вона «не уникає авантюри духу, бо сподівається наблизитись до безкінечного, абсолютного, вічного та незбагненного» [3, с. 111].

Сьогодні у вітчизняному освітньому просторі відбувається активне переосмислення статусу філософського знання і як наслідок, інституціоналізація відносно нових філософських дисциплін – практична філософія та дискурсивна етика. Безумовно, що наукові розвідки у цій царині будуть сприяти осмисленню їх пріоритетів і стратегії [4].

У сучасних умовах здобувачі вищої освіти повинні мати ґрунтовну світоглядну підготовку, яка дозволяє ефективно здійснювати юридичну та правоохоронну діяльність. Вміння усвідомити високий гуманістичний зміст своєї діяльності, обґрунтувати свою теоретичну позицію і оптимальне практичне рішення є ознакою високого професіоналізму і громадянської позиції юриста та правоохоронця. Таке обґрунтування, особливо в галузі практичних рішень, не завжди усвідомлюється, однак воно значною мірою визначається домінуючими настановами правового

світогляду, і забезпечувати формування цього світогляду має філософія. Спроби вирішувати фундаментальні теоретичні проблеми юриспруденції або правоохоронної діяльності без філософського обґрунтування призводять, як правило, до їхньої релятивізації, або догматизації.

Таким чином, важливість і цінність філософських дисциплін визначається тим, що вони забезпечують світоглядно-методологічну підготовку здобувачів вищої освіти, яка передбачає не лише передачу знань, але й формування філософського світорозуміння, гуманістичних ціннісних настанов та орієнтацій, ідеалів добра та справедливості, а також національної самосвідомості, закріплення навичок критичного, конструктивного мислення, розвиток вміння висловлювати та аргументувати власні думки, міркувати послідовно та логічно правильно, вести діалог і полеміку.

Слід зауважити, що викладання філософії – це, перш за все, соціальний процес формування критичного мислення суб'єкта діяльності в конкретних історичних умовах його існування, що обумовлено прагненням звернути увагу на підстави, що сприяють, незважаючи на всю складність сучасних історичних умов «виживання» філософії у ЗВО, формуванню творчого мислення навчання, і саме тому, цей соціальний процес не співпадає із ідеалами суспільства споживання [5, с.88].

Дослідження значення та ролі практичної філософії і дискурсивної етики в професійному самовизначенні особистості є актуальним ще й тому, що в останні роки докорінно змінились економічні, політичні і соціокультурні обставини життєдіяльності особистості і суспільства, утвердились нові пріоритети й цінності.

Сучасні зміни у соціальних відносинах потребують підвищення вимог до спеціаліста, де професійне самовизначення та ідентичність особистості виступають однією з головних передумов адаптації на етапі професійного становлення. Сформована фахова ідентичність є вагомим чинником з попередження професійних криз, пов'язаних зі специфікою змін у суспільстві.

Професійне самовизначення особистості поліцейського є важливою складовою процесу соціалізації, його результати полягають у змінах в структурі самосвідомості, які відбуваються поступово, нелінійно, супроводжуються формуванням професійних цінностей і професіоналізму.

Проблема професійного самовизначення на сьогодні стає однією з центральних у дослідженні становлення особистості поліцейського та її соціальної ефективності, успішності, професійної та життєвої самореалізації. Її наукове розв'язання відображає прагнення людини бути активним творцем, суб'єктом власного життя, самовизначатися у світі на основі усвідомлення себе та власного потенціалу.

Провідна роль і визначне місце філософії в системі вищої освіти на сучасному етапі має тільки зростати. Бо освітня і професійна підготовка фахівця без відповідного духовного наповнення за умов ринково-орієнтованого суспільства здатна виявляти не так доброчинності, як пороки. Все це ще більше актуалізує місію філософії в класичному її розумінні: самовіддано служити істині, прирощуючи наукове знання як таке; утверджувати дух свободи і вільного мислення; здійснювати комплексний (інтелектуальний і духовний) розвиток людини [6].

Перспективи подальших досліджень з відповідної тематики є обґрунтування конструктивних пропозицій щодо тенденцій та механізмів забезпечення системи всебічного особистісного розвитку, якісної підготовки до майбутньої професійної діяльності, постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності особистості навчанців на етапі освітнього процесу у ЗВО, підвищення світоглядно-методологічної освітньої компоненти в цій підготовці, впровадження ефективних методів розвитку критичного мислення, аргументативних навичок, усвідомлення етичних підстав відповідальності у здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку системи МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/infographics/strategiya-rozvitku-sistemi-mvs-ukrayini>.
2. Кулик О. Роль філософії в університеті. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/21_2018/8.pdf.
3. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії. К. : Вид. дім Києво-Могилян. акад., 2008. 397 с.
4. Лой А. М. Основи практичної філософії : підручник / А.М. Лой, А.О. Баумейстер, Т.І. Ящук та ін. Вид. 2-ге, випр. та доповн. К. : Київ. ун-, 2016. 432 с.

5. Рибка Н. М. Практична філософія у справі адаптування людини до сучасного світу. *Філософія та гуманізм*. 2016. № 2 (4). С. 84–93.

6. Тур М. Г. Роль та місце філософії в освіті і науці. *Вісник гуманітарного наукового товариства*. 2014. Вип. 14. С. 68–77.

Старицька Ольга Олексіївна,
доцент кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ДЕРЖАВНА СПОЖИВЧА ПОЛІТИКА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ)

Новітня державна політика в Україні, розбудова її як правової, соціальної країни, формування людиноорієнтованої ринкової економіки, по суті, є неможливими, якщо представники владних інституцій і соціум разом не будуть утверджувати моральні та правові цінності. Саме гармонійна взаємодія усіх верств суспільства в державі зумовлює запровадження довготривалої державної політики, орієнтованої на потреби соціуму.

Як показує практика, відправним етапом реалізації будь-якої із сфер державної політики є етап правоформулювання, тобто надання бажаним перспективним правовідносинам юридичного закріплення.

Для більш ґрунтовного сприйняття юридичної конструкції державної споживчої політики, варто спочатку досягнути змістовне наповнення усього понятійно-категоріального апарату, що огортає підняту нами проблематику. Так, відома вітчизняна вчена теоретик Н.М. Оніщенко під терміном «політика» пропонує розуміти мистецтво управління державою; участь у справах держави, визначення форм, завдань, змісту діяльності держави; сферу діяльності, що пов'язана з відносинами між різними суб'єктами стосовно здійснення державної влади [4, с. 199–200].

На переконання Н.В. Коршунової під поняттям «державна політика» варто розуміти «спосіб абстрактного уявлення результатів пізнання представників філософії, історії,

економіки, науки державного управління, політології та юриспруденції через усвідомлення ними істотних характеристик державної політики» [3, с. 75]. Проте, на нашу думку, таке визначення є дискусійним, оскільки розглядається виключно як результат ретроспективної діяльності і не відображає перспективність подальшого розвитку держави. Саме тому, під цією юридичною конструкцією нами пропонується розуміти стратегічний та перспективний, тривалий курс подальшого розвитку (формування, закріплення та реалізація) внутрішньої та зовнішньої діяльності держави.

У процесі економічного та соціального функціонування будь-якої країни, особливо актуальним постає питання наявності державної політики споживчої сфери, що зумовлено значним розгалуженням як самих видів продуктів, послуг та робіт, але й способом їх належного отримання та захисту у разі порушення прав споживачів. Як показує досвід крайніх двох років, окреслене питання стає ще більш вагомим з юридичної точки зору, оскільки зумовлено поширенням коронавірусної хвороби та частковим обмеженням звичних конституційних прав людей. Попри зазначене, піднята проблематика стає особливо назрілою і в останній період, коли фактично уся наша країна перебуває у правовому режимі воєнного стану, коли обмежуються не лише деякі конституційні права, але й свободи особи, унеможлиблюється й реалізація звичних нам цивільних прав. Нагадаємо, що у відповідності до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1, ст. 1].

З огляду на підняту нами тематику, варто також акцентувати увагу і на тому, що у соціальному просторі існує явище споживчої політики, яке безпосередньо пов'язане із

державою, оскільки правовідносини, що виникають у ході її реалізації безпосередньо пов'язуються із надійним функціонуванням уповноважених державних інституцій, в тому числі в умовах воєнного стану.

Так наприклад, О.В. Зверева вказує, що під цим поняттям варто розуміти «політику держави, спрямовану на створення сприятливих умов для насичення споживчого ринку якісними та безпечними товарами (роботами, послугами) і підвищення рівня захисту здоров'я й безпеки споживачів, а також удосконалення законодавства про захист прав споживачів» [2, с. 5].

Таким чином, із вищезазначеного можемо дійти висновку, що юридична конструкція державної споживчої політики може бути інтерпретована як діяльність держави щодо формування, законодавчого закріплення і впровадження перспективних засобів та способів забезпечення належного рівня використання споживачем якісних товарів, робіт та послуг, захисту його порушених прав у внутрішній та зовнішній сферах реалізації економічних правовідносин.

Однак, як вже було вказано вище, попри наявні нормативно-правові акти державної політики споживчої сфери, сучасний правовий стан усієї нашої держави перебуває у невідомій їй раніше хаотичній та дестабілізаційній обстановці, що спричинена воєнним вторгненням. При цьому, варто зазначити на наявність та реалізацію відповідного Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у статтях якого містяться положення про особливості дії нормативно-правових актів (ст. 13); гарантії законності (ст. 19); про правовий статус та його обмеження (ст.ст. 20, 21); про відшкодування збитків та повернення неушкодженого майна (ст. 23); про умови здійснення правосуддя (ст. ст. 12², 26) тощо. Із аналізу цих статей виходить, що хоча в державі і діють значні правові обмеження, однак реалізація деяких споживчих прав все ж таки гарантується владою.

Отже, як висновок можемо стверджувати, що на сучасному етапі розвитку України, попри запровадження загальнодержавного правового режиму воєнного стану, в обмеженому форматі відбувається реалізація державної споживчої політики, спрямованої на гарантування найбільш важливих стратегічних потреб суспільства, спрямованих на економічне збереження потенціалу країни, вирішення найближчих цілей щодо захисту державного суверенітету, цілісності території України.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Зверєва О.В. Захист прав споживачів : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2007. 192 с.
3. Коршунова Н.В. Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук. Київ : 2018. 240 с.
4. Мала енциклопедія теорії держави та права / [С.Б. Бобровник, О.Г. Варич, Т.О. Дідич та ін.] ; за ред. Ю.Л. Бошицького. Київ : Кондор, 2012. 368 с.

Тараніч Євген Анатолійович,

викладач циклу загальних
та кримінально-правових дисциплін
КЦППП «Академія поліції» навчально-
наукового інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ПРАВОВИХОВНОЇ РОБОТИ

Особливості змісту і методики правового виховання студентів, необхідність регулювання їх правової поведінки у навчально-виховному процесі вимагає дотримання специфічних принципів правового виховання.

Принцип єдності правового і морального виховання впливає з того, що принципи і норми моралі мають загальний характер, охоплюють усі аспекти суспільного життя і регулюють відносини людей, їх ставлення до суспільства і держави. На цих моральних нормах ґрунтуються норми права і правові відносини.

Реалізація принципу оперативності виховання передбачає своєчасне пропагування і роз'яснення прийнятих законів чи нормативних актів, а також організацію цілеспрямованої правовиховної роботи в тій академічній групі, на курсі чи факультеті, де виявлено випадки порушень дисципліни чи правопорушень.

Суть принципу поєднання переконання з примусом полягає в тому, що у правовиховній роботі окрім засобів переконання у деяких випадках застосовують і засоби примусу (покарання студентів адміністрацією вищого навчального

закладу, правоохоронними органами тощо). Це змушує недисциплінованого студента чи правопорушника дотримуватись загальноприйнятих морально-правових норм людського співжиття.

Студенти мають знати свої права, передбачені законом для активної діяльності на благо суспільства і держави, і свої обов'язки перед суспільством. Лише за таких умов правове виховання сприятиме формуванню соціально активної молоді людини з почуттям високої відповідальності.

Правове виховання сприяє підвищенню ролі молоді в студентському самоврядуванні. Реалізовуватися права студентських колективів щодо участі в управлінні справами вищого навчального закладу можуть лише в процесі практичної діяльності. Важливо створити правову основу студентського самоврядування: адміністрація вищого навчального закладу зобов'язана сприяти студентським колективам у здійсненні їх повноважень, надавати на їх прохання необхідну для прийняття рішень інформацію, приміщення для проведення заходів, обладнання і матеріальні засоби, у встановлені терміни давати відповіді на пропозиції, що вносяться студентськими колективами. Студентські колективи повинні мати право призупиняти виконання рішень адміністрації, прийнятих без урахування інтересів студентів.

Одним із важливих напрямів виховної роботи зі студентами вищого навчального закладу є профілактична робота, спрямована на запобігання негативним проявам поведінки окремих студентів.

Правове виховання студентської молоді може бути результативним за дотримання таких умов:

- розкривати зміст усіх галузей права, не акцентуючи на жодній, оскільки у повсякденній діяльності та житті людина керується основними положеннями усіх галузей права;
- характеризуючи конкретні правові норми, показувати їх зв'язок із мораллю, на якій ґрунтується право;
- ілюструючи порушення норм права, не зловживати негативними прикладами, а використовувати зразки, які вчать, як потрібно діяти у певній правовій ситуації;
- описуючи факт скоєння злочину, не вдаватися до деталей, щоб не викликати бажання його наслідувати; важливо розкрити суть негативного вчинку;

– залучаючи до правовиховної роботи працівників правоохоронних органів, наголошувати їм на особливостях спілкування з молодими людьми, специфіці студентської аудиторії;

– залучати студентів до посиленої правоохоронної діяльності;

– високий рівень правової культури педагогів і відповідний право-моральний клімат у вищому навчальному закладі.

Прилучення студентської молоді до правової культури збагачує її духовне життя, а знання нею своїх прав і обов'язків розширює можливості самореалізації. Правове виховання зміцнює життєву позицію, підвищує громадянську активність, загострює почуття непримирності до негативних явищ.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

2. Цвік М. В., Петришин О. В. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ вищ. навч. закл. Харків : Право. 2009. 584 с.

3. Лисогор В. Правова культура як елемент механізму реалізації прав і свобод громадян. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 5. С. 19–21.

4. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України. *Право України*. 2008. № 3. С. 122–125.

5. Макаренко Л. О. До проблеми формування правової культури в Україні. *Віче*. 2007. № 18. С. 52–53.

Тарасенко Олег Сергійович,
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВOPOPУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З ОБІГОМ ПРОТИПРАВНОГО КОНТЕНТУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Спеціально-кримінологічне запобігання має на меті не допустити вчинення реально можливих кримінальних правопорушень, а якщо вони почали відбуватися, то зупинити їх на ранній стадії. Важливою ділянкою запобіжної діяльності є виявлення та усунення так званих криміногенних факторів. При цьому зазвичай використовуються організаційні, економічні, правові й оперативно-розшукові та інші заходи. Спеціально-кримінологічне запобігання здійснюється у формі відомих планів або програм правоохоронного органу для підсилення боротьби зі злочинністю. У них передбачається система заходів, спрямованих на запобігання конкретних видів і груп злочинності, злочинності взагалі, злочинності на певній території (держава, регіон). Передбачувані програми заходів реалізуються через взаємодію та взаємоузгодженість діяльності суб'єктів профілактики. Безумовно, ефективність запобігання кримінальним правопорушенням залежить від узгодженості програми боротьби зі злочинністю з концепцією державного плану економічного та соціального розвитку країни [1, с. 169].

Основою спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, повинна стати кримінологічна інформація щодо: 1) стану поширеності цього протиправного явища (кількісно-якісні параметри); 2) детермінант; 3) ефективності заходів, спрямованих на протидію цим правопорушенням [2].

Основними суб'єктами, які виконують завдання щодо недопущення вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет є Національна поліція України. Відповідно до Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України [3], саме на цей оперативний підрозділ покладено завдання щодо запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет.

Виходячи зі специфіки діяльності оперативних підрозділів, спеціально-кримінологічні заходи повинні здійснюватися у формі оперативно-розшукового запобігання, під яким необхідно розуміти самостійну організаційно-тактичну форму ОРД та складову частину спеціально-кримінологічного запобігання, що складається із сукупності заходів, спрямованих на не визначене коло осіб з метою профілактики вчинення кримінальних правопорушень,

пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, а також цілеспрямованих оперативно-розшукових та інших заходів щодо окремих груп та конкретних осіб, які виношують злочинні наміри, замислюють вчинення кримінального правопорушення, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою відвернення кримінального правопорушення, відмови від злочинної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності, а також припинення кримінального правопорушення, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, на стадії його підготовки або замаху. Оперативно-розшукове запобігання в частині відвернення та припинення кримінального правопорушення має місце тоді, коли злочинна поведінка певних осіб проходить етап від моменту формування злочинного мотиву до початку вчинення кримінального правопорушення [2].

Головними заходами спеціально-кримінологічного запобігання вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет є здійснення моніторингу та аналізу кримінологічно значимої інформації, що розміщена в соціальних Інтернет-мережах, створення спеціалізованих блогів, організація чатів; створення спеціалізованих сайтів з практичними рекомендаціями щодо запобігання; картографування кримінологічних даних з використанням веб-технологій геоінформаційної системи поширення забороненого контенту; автоматизованого збору оперативно-значимої інформації, її зберігання, обмін та аналіз за допомогою технологій Інтернету речей (Internet of Things Technologies), технологій великих даних (Big Data Technologies); хмарних технологій (Cloud Technologies); поширення оперативної інформації щодо розшуку злочинців, повідомлень про заборонений контент та щодо можливої небезпеки для мешканців певних територій; інформаційна підтримка в соціальних Інтернет-мережах об'єднань громадян (соціальних груп сусідів), білих «хакерів», що визначають пріоритетом в своїй діяльності запобігання протиправному контенту; розроблення інтерактивного блогу запобігання з метою налагодження в соціальних Інтернет-мережах комунікаційного зв'язку між працівниками різних правоохоронних інституцій та громадянами; створення веб-чату для оперативного спілкування працівника з громадськістю для швидкого вирішення питань запобігання злочинності, координації дій громадян в

небезпечних ситуаціях; створення комунікаційних центрів між громадськістю та правоохоронними органами за моделлю Community Policing (діяльності поліції, орієнтованої на громаду) з можливістю використання електронного сервісу «Безпека для всіх» у вигляді мобільного додатку для повідомлення про вчинені злочини та отримання оперативної інформації на смартфон тощо.

Виходячи з вищевикладеного можна сформулювати визначення терміна «оперативно-розшукове запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, під яким необхідно розуміти організаційно-тактичну форму ОРД та складову частину спеціально-кримінологічного запобігання, що складається із сукупності заходів, спрямованих як на невизначене коло осіб з метою профілактики вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, а також цілеспрямованих оперативно-розшукових та інших заходів щодо окремих груп і конкретних осіб, які виношують злочинні наміри, замислюють вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою відвернення кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, відмови від злочинної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності, а також припинення кримінального правопорушення, пов'язаного з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, на стадії його підготовки або замаху. Її особливостями є використання оперативно-розшукових засобів, способів і методів.

Таким чином, оперативно-розшукове запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, повинне здійснюватися як до, так і з моменту виникнення впливу об'єктивних факторів на особистість, тобто зовнішніх причин, умов та обставин, що можуть підштовхнути осіб, схильних до розповсюдження протиправного контенту в мережі Інтернет, на формування злочинного задуму.

Список використаних джерел

1. Іванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. та переобл. К. : Паливода А.В., 2008. 292 с.
2. Тарасенко О. С. Теорія та практика протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет : монографія. Одеса : Гельветика, 2021. 432 с.

3. Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 10 листоп. 2015 р. № 85. Київ : Нац. поліція, 2015. 7 с.

Тихомиров Денис Олександрович,
доцент кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Соціальна безпека явище, що досліджується різноманітними гуманітарними науками. Проблеми соціальної безпеки в різних контекстах розв'язувалися в чисельних сучасних вітчизняних соціологічних дослідженнях, що зумовило потребу їх узагальнення, що й було здійснено у працях Дубровського І. М., Гужви О. А., Косулі І. Ю., Ніколаєвського В. М., Підлипної Р. П., Тімошук М. Р. та інших вчених, які запропонували різні варіанти формування загального розуміння соціальної безпеки. Так, М. Р. Тімошук вважає що «диференціація таких видів безпеки як політична, економічна, екологічна, інформаційна потребує виокремлення «генералізуючого» виду безпеки», яким «є соціальна безпека, що виступає як надійна захищеність життєво важливих інтересів соціальних суб'єктів (макро- та мікрорівнів), збереження й розвиток людського потенціалу, систем життєзабезпечення людей, незмінних цінностей їхнього способу життя, моральної поведінки та діяльності». Підлипна Р. П., на підставі порівняльного аналізу дефініцій соціальної безпеки, робить висновок, що «підходить до розуміння суті соціальної безпеки можна згрупувати за двома основними напрямками: статичний (традиційний) та наслідковий».

У першому випадку соціальна безпека розуміється «як певний стан захищеності соціальних інтересів особи і суспільства у широкому та вузькому значеннях», а у другому – «як певний стан рівноваги у суспільстві, а й як наслідок низки дій з боку держави, тобто комплексу заходів забезпечення соціальних інтересів та соціальних потреб громадян» [1, с. 277–278]. На основі синтезу цих підходів автором пропонується таке визначення «соціальна безпека – це захищеність життєво

важливих інтересів людини, громадянина, суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація загроз національним інтересам у соціальній сфері, за якої забезпечуються належний рівень життя населення, розширене відтворення, людський розвиток та соціальний прогрес у суспільстві» [1, с. 278].

В соціологічній літературі зазначається, що систематизацію визначень соціальної безпеки доцільно здійснювати з позицій: її ієрархічної структури, що базується на соціальній безпеці регіонів та окремих територій («вертикальний» аспект); функціональної структури, яка охоплює трудовий потенціал, соціальну сферу, ринок праці і зайнятості населення, міграційну безпеку («горизонтальний» аспект); ступеня захисту життєво важливих інтересів соціальних одиниць на макро- і мікрорівні, зокрема, людського потенціалу, стимулювання їхньої діяльності та життєзабезпечення («зовнішньоекономічний» аспект); забезпечення соціальної безпеки як вирішення проблеми тіньової економіки, корупції та ін. («моністичний» аспект) [2, с. 214].

На підставі порівняльного аналізу сучасних визначень соціальної безпеки Савранська Г. М., робить такий висновок: «найбільш поширеними є шість підходів до визначення цього поняття: офіційний, аксіологічний, натуралістичний, системнодіяльнісний, організаційний та інституціональний» [3, с. 67] і підкреслює, «що найбільш універсальним і логічно обґрунтованим варто вважати все ж таки інституціональний підхід. Інституціональне розуміння соціальної безпеки фактично включає в себе інші трактування і дозволяє зняти притаманні їм недоліки та протиріччя» [3, с. 67–68].

Таким чином, можна констатувати, що в розумінні соціальної безпеки існує як плюралізм підходів вчених, так й пропозицій щодо формування загального її розуміння. Більшість вчених тяжіє до інтерпретації соціальної безпеки в контексті розвитку та стабільності соціального життя. В якості основи для конкретних визначень соціальної безпеки знову таки беруться, такі варіанти тлумачення безпеки як властивість, стан, діяльність, захищеність тощо. Так, підкреслюється, що їх ключовим елементом є загроза як сутнісна характеристика, а варіантами – властивість соціальної системи, побудованої на принципах стійкості, саморегуляції і цілісності та її здатності зберегти свої основні характеристики в умовах вірогідного або

цілеспрямованого руйнівного впливу ззовні або в самій системі, тому принциповою стає постановка питання щодо соціальної безпеки «не як комплексу охоронних або захисних дій, а як властивості соціальних систем, їх готовності до небезпек і здатності використовувати потенціал ризику як постійний фактор мобілізації на забезпечення стійкості і цілісності, без чого неможливий якісний розвиток» [4, с. 184].

Щодо діяльності правоохоронних органів. На прикладі національної поліції України то доцільно звернутись до основних завдань та повноважень у їх взаємозв'язку з існуванням соціальної безпеки.

Ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» вказує на вплив поліції у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності та надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [5]. Отже виходячи з цього можна зробити висновок, як мінімум суттєвого впливу поліції не тільки на існування публічної безпеки і порядку, а і на соціальної безпеки, що виходячи з вище вказаного має більшу сферу охоплення. При цьому Поліція, як представник правоохоронного органу є складовою суспільства, що з однієї сторони охороняє, з іншої – відновлює порушені норми, а з третьої сама по собі є елементом тієї ж самої охорони, оскільки кожен представник поліції є людиною з відповідним комплексом прав, обов'язків, інтересів потреб, що є предметом правового регулювання, а частина не являється і не може являтися у зв'язку з самим концептом існування правового регулювання в континентальних правових системах, до яких відноситься і Україна.

Серед великої кількості повноважень поліції доцільно виокремити ті, що напряму пов'язані з забезпеченням існування соціальної безпеки. Серед таких виділяється: превентивна та профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; забезпечення публічної безпеки і порядку; регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками; у межах своєї

компетенції, визначеної законом, здійснення контролю за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі; вжиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі; здійснення контролю у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення; участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремі місцевості [5] тощо.

Отже можна зробити висновок, що явище соціальної безпеки виходить частково за рамки повноважень та завдань, що стоять перед національною поліцією та правоохоронними органами. Проте доцільно вказати, що це пов'язано з широким колом суспільним відносин, що включаються до розуміння соціальної безпеки та особливостями здійснення правового регулювання щодо віднесення соціальної норми до норми права і надання їй статусу важливості охоронюваності та забезпечення за допомогою діяльності державних органів.

Список використаних джерел

1. Підлипна Р. П. Методологічні засади тлумачення дефініції «соціальна безпека». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.2. С. 277–278.
2. Антонюк П.П., Теоретико-концептуальні підходи до поняття «соціальна безпека» підприємства: характеристики, переваги, недоліки *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 1 (63). С. 214–217. (Серія «Економічні науки»).
3. Савранська Г. М. Порівняльний аналіз сучасних підходів до визначення поняття «соціальна безпека». *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 14. С. 64–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_14_15.
4. Дубровський І. М. Соціальна безпека: щодо питання про концептуалізацію. *Право і безпека*. 2009. № 2. С. 182–185
5. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Томма Роман Павлович,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент;
Варваринець Василь Іванович,
викладач кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ (ВИКРИВАЧІВ), ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

При виявленні та припиненні конкретного корупційного правопорушення державні та особисті інтереси часто не збігаються. Обов'язок держави полягає у застосуванні встановлених і регламентованих законом засобів з метою встановлення винуватого у вчиненні правопорушення та притягнення його до відповідальності.

Викривач – особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог антикорупційного законодавства іншою особою (ст.53 Закону України «Про запобігання корупції») [2].

При аналізі нормативно-нормативно-правових актів, які передбачають правовий статус та заходи щодо забезпечення безпеки викривачів нами було проаналізовано ряд нормативно-правових актів:

1. *Закон України «Про запобігання корупції»* ст. 53. Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, або їх близьких осіб, у зв'язку із здійсненням повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [2].

2. *Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»* ст. 2. передбачає право на забезпечення безпеки у кримінальному провадженні, за наявності відповідних підстав, окрім інших учасників

кримінального судочинства: осіб, які заявили до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, запобіганню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень; підозрюваному, обвинуваченому. Як позитив відмічаємо, що такі категорії, як викривач та свідок у диспозиції ст. 2 Закону присутні, але формально викривач може виступати у кримінальному провадженні свідком обвинувачення, що стосується категорії осіб, які заявили до правоохоронних органів про кримінальне правопорушення, то у ст. 2 Закону відсутнє поняття «викриття кримінального правопорушення», а така особа (викривач) приймає участь саме у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою [3].

Аналіз зазначеного закону дозволив визначити ряд заходів, які застосовуються під час забезпечення безпеки осіб, які уклали угоду про визнання винуватості, умовою якої є обов'язок щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, а саме:

- особиста охорона, охорона житла і майна (житло і майно цих осіб можуть бути обладнані засобами протипожежної та охоронної сигналізації, можуть бути замінені номери їх квартирних телефонів і державні номерні знаки транспортних засобів, що їм належать (ст. 8 Закону);

- видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку (ст. 9);

- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів за письмовою заявою цих осіб або за їх письмовою згодою (ст. 10);

- заміна документів та зміна зовнішності (ст. 11);

- зміна місця роботи або навчання (ст. 12);

- закритий судовий розгляд (за мотивованою ухвалою суду) тощо.

3. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції (стаття 53 Державний захист викривачів) передбачає, що:

- викривачі, їх близькі особи перебувають під захистом держави;

- за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненням повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень правоохоронними органами до них можуть бути застосовані спрямовані на захист від протиправних

посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3];

– для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої Законом України «Про безоплатну правову допомогу», або залучити адвоката самостійно [4].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що ряд заходів щодо забезпечення безпеки такої особи також передбачено у КПК України [1], але без прив'язки до категорії осіб, які нами розглядаються. Тобто викривачі як особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції можуть виступати у якості свідка у кримінальному провадженні, чи особи, яка співпрацює зі слідством (уклала угоду про визнання винуватості).

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88.

2. Про запобігання корупції від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 46. Ст. 2047.

3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 11. Ст. 51.

4. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції від 17.10.2019.

Топорецька Зоряна Миколаївна,

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ОБРАННІ ДЕРЖАВОЮ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ

Європейські глобальні цінності поступово стають частиною національних цінностей України, проникаючи в усі сфери суспільного життя [1]. В частині грального бізнесу, всі без

виключення країни Європи дозволяють його організацію на території своєї держави. Проте, розуміючи суспільну шкідливість цього явища, публічне управління ринком гравального бізнесу здійснюється в суспільних інтересах, тобто жорсткий контроль суспільно шкідливої діяльності та водночас фінансування за рахунок коштів від цього суспільно шкідливого виду діяльності корисних цілей для невизначеного кола людей: освіта (Велика Британія), спорт (Франція), охорона навколишнього природного середовища, лікування онкохворих людей (Данія), фінансування капітального будівництва закладів освіти та охорони здоров'я (Греція), фінансування капітального будівництва стадіонів, басейнів та інших спортивних споруд (Польща) [2, с. 50].

Для ефективного розділення національних та глобальних цінностей вбачається важливим розуміння поділу цінностей. Як зазначає О. Радченко важливим є поділ цінностей на первинні, базові та інструментальні. До первинних відносять життєві ресурси як матеріально-фізичні блага. Базовими є невелика частина найбільш цінних та найбільш стійких для певної спільноти ідеалів, цілей стратегічного суспільного розвитку, що складають кістяк ціннісної системи суспільства. За цими цінностями, як правило, й називаються відповідні суспільства: комуністичне, ісламське, християнсько-демократичне, ліберально-демократичне, патерналістичне тощо (на цьому рівні маємо місток між цінністю та державним режимом). Нарешті, інструментальними є цінності (правові норми, традиції), що суттєво полегшують отримання первинних матеріальних цінностей. Найважливішою інструментальною цінністю є влада, адже вона дає змогу розпоряджатися не тільки первинними матеріальними, але й почасти духовними та майже цілком іншими інструментальними цінностями [3, с. 275]. Переслідуючи виключно національні базові цінності, мусульманські країни забороняють гравальний бізнес в своїй країнах та встановлюють жорстке покарання за його незаконну організацію.

Звісно, що гравальний бізнес не є цінностями суспільства, адже є суспільно шкідливим видом діяльності. Але саме національні та глобальні цінності впливають на вибір моделі публічного управління гравальним бізнесом, адже не секрет, що повна заборона гравального бізнесу є більш шкідливою для

суспільства, ніж його регулювання певного виду, яке завжди є жорсткішим порівняно з іншими видами діяльності.

Виходячи з суспільних цінностей саме тому, країни, вводячи кримінальну відповідальність за організацію незаконного грального бізнесу, відносять його до злочинів проти громадського (суспільного) порядку та моральності. Лише в Україні незаконний гральний бізнес є злочином у сфері господарської діяльності, що є неправильним з позицій публічного управління. Детально цю проблему автор з М. Погорецьким вже досліджували і надавали пропозиції щодо удосконалення чинного кримінального законодавства в частині необхідності віднесення незаконного грального бізнесу до злочинів проти громадського порядку та моральності та обов'язкового встановлення особи потерпілого під час розслідування цього виду злочинів [4, с. 10-23].

В цьому контексті важливою є теза, що публічне управління, на відміну від державного управління, характеризується іншими механізмами впливу на об'єкти управління, адже не завжди виконання певних норм забезпечується примусом, часто застосовуються переконання, надання певних матеріальних чи інших ресурсів або інші заохочення. В публічному управлінні гральним бізнесом «ставка робиться» саме на цінності суспільства і користь суспільства.

The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (Організація економічного співробітництва та розвитку) є міжнародною організацією, діяльність якої спрямована на формування кращої політики для кращого життя. Як зазначає директор OECD Marcos Bonturi, жодна демократія не процвітає, якщо її громадяни не процвітають. Але сьогодні дуже низький рівень довіри до державних установ свідчить про те, що занадто багато людей відчують, що уряди їх провалюють свою роботу. Уряди повинні зробити більше для того, щоб реагувати на потреби громадян [5]. Фактично публічне управління означає довіру громадян до Уряду, делегування їм виконання своїх цілей та дотримання суспільних цінностей, захисту інтересів суспільства. Якщо Уряд чи інші гілки влади діють не в інтересах суспільства, громадянське суспільство, використовуючи демократичні інструменти впливу на владу, корегує її поведінку або ж змінює владу.

Існує тісний зв'язок між державою та суспільством в процесі реалізації публічного управління певною сферою: суспільство визначає певні цінності, якими має керуватись держава, здійснюючи управління певною сферою та одночасно делегує їм такі повноваження, але в той же час і держава, здійснюючи таке управління, делегує ряд функцій представникам громадянського суспільства через залучення громадських організацій як організаторів певного бізнесу або через залучення таких організацій до розподілу і витрачання коштів, які надходять від грального бізнесу.

Таким чином публічне управління гральним бізнесом – це результат суспільного договору між державою та суспільством, згідно якого держава дозволяє на своїй території організацію та проведення азартних ігор (як суспільно шкідливого виду діяльності) на умовах максимального захисту членів суспільства від шкідливого їх впливу через використання владних повноважень та за умови компенсування суспільству негативних наслідків грального бізнесу суспільно-корисними проектами, які реалізуються та фінансуються ним.

Список використаних джерел:

1. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2013. URL: http://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf.
2. Погорецький М.А., Топорецька З.М. Гральний бізнес: історія та правове регулювання. – К.: ВД «Дакор», 2014. 92 с.
3. Радченко О. Антропологічна природа ціннісної системи суспільства / О. В. Радченко // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. Вип. 2 (21). С. 275–282.
4. Погорецький М.А., Топорецька З.М. Розслідування зайняття гральним бізнесом: процесуальні й криміналістичні засади: монографія. – К.: Алерта, 2015. – 250 с.
5. The Directorate for Public Governance // <https://www.oecd.org/gov/oecd-work-on-public-governance-2020.pdf>

Федоровська Наталія Володимирівна,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
превентивної діяльності та запобігання
корупції навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ

ЗАЛУЧЕННЯ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ ДО ПРАВОПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ З МЕТОЮ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

В умовах сьогодення, коли Україна ціною життя Героїв Небесної Сотні, зусиллями Збройних сил України, в тому числі добровольців, територіальної оборони, Національної поліції, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання молоді.

Цілі покоління українців були виховані в душі відчуження від рідної землі та національного самозречення. В нас формували почуття національної меншовартості, покривдженості, комплексу неповноцінності, навіювали переконання в перевазі «старшого брата». Навмисне поширення російськомовної літературної та музично-пісенної продукції, висвітлення неправдивої історії, висміювання українського характеру і традицій формувало явище етноциду.

Українців намагалися позбавити усіх ознак культурної та духовної самостійності. На сучасному етапі розвитку України, коли є пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникла нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;
- верховенство права;

– толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;

– рівність усіх перед законом;

– готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України.

Патріотичне виховання курсантів та студентів Національної академії внутрішніх справ здійснюється керівництвом академії та інститутів, курсовою ланкою інститутів, відділом виховної, соціальної роботи та дозвілля, науково-педагогічним складом, а також кураторами навчальних груп під час освітнього процесу, через систему виховних заходів, гурткову роботу, проведення екскурсій, зустрічей із видатними особами держави, волонтерство, участі у наукових заходах з метою підвищення авторитету поліції, формування та розвитку в учасників освітнього процесу особистої відповідальності за виконання вимог Конституції та законів України, вірності Присязі, формування особистої відповідальності за свідоме виконання правил етичної поведінки поліцейських, високої духовної культури і моральних якостей, почуття патріотизму, державного світогляду.

Патріотизм в Україні традиційно завжди мав духовні корені, насичені Православною вірою, яка вчить нас любити Батьківщину, як рідну матір, а якщо треба буде, то захищати її до останньої краплі крові.

Нагальною необхідністю для українців залишається вивчення історії України, думати про її героїчне минуле, про майбутнє своєї нації, про розбудову своєї країни і своє місце в цьому процесі. Як кажуть розумні люди, що далі ми спроможемося подивитися назад, то далі побачимо вперед: чим глибше ми пізнаємо свою історію, тим більше у нас шансів не повторювати помилок минулого, тим успішнішим буде наш життєвий шлях [1, с. 131].

Слід наголосити також, що провідна роль у вихованні молоді належить українській мові як духовному стержню нації. Рідна мова – найважливіший засіб патріотичного виховання. Вона була і є важливою сферою впливу на національну свідомість молоді. Розуміння курсантами та студентами процесу повернення до рідних коренів, витоків українства, національного самоствердження і саморозвитку вже є проявом патріотизму. Молодь має усвідомити, що без оволодіння державною мовою

неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України та й просто інтелігентною людиною, кваліфікованим спеціалістом будь-якої галузі господарства. Актуальними сьогодні є думки І. Огієнка та В. Сухомлинського про те, що до найважливіших ознак нації належить рідна мова, а з нею витворена культура, яка стає душею нації, її духом.

Так, у межах національно-патріотичного виховання курсанти ННІ № 3 академії відвідали музей-студію «Сила патріотизму» Героя України Володимира Матвієнка для ознайомлення із життєвим шляхом Героя України, батьком української гривні. При особистій зустрічі у 2017 році Володимир Павлович Матвієнко побажав: курсантам «Навчайтеся для себе! Любіть Україну і будьте патріотами!» [2], а у 2021 році курсанти переглянули документальний фільм «Соловей співає, доки голос має» [3], який має на меті розвінчати міфи, що побутують у нашому інформаційному просторі й активізувалися, зокрема, з 2014 року. Фільм важливий і цікавий для будь-кого, кому болить Україна й проблеми мовного питання [4]. У фільмі висвітлено Атлас української мови (зібрання лінгвістичних карт, на яких відбито поширення явищ української мови на всій території її побутування, загальномовний національний атлас). У 2006 року за роботу над атласом колективу авторів була присуджена Державна премія України в галузі науки і техніки, серед них був мій дідусь-мовознавець Варченко Іван Олексійович.

Як відомо, велике починається з малого. Любов до України починається з любові до рідного дому, рідної малої батьківщини. Велику роботу в напрямку патріотичного виховання курсантів та студентів проводить куратор, а під час правопросвітницької роботи із школярами набувають власного досвіду комунікації та формування вже в учнів норм правової культури, поваги до Конституції, законодавства України, законів при проведенні занять на тему «Закон-єдиний для всіх», «Закон і право», «Відповідальність неповнолітніх», «Права дитини».

Отже, мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

– підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;

– усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

– сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

– формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

– утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

– культивування кращих рис української ментальності, працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

– формування мовленнєвої культури;

– спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [5].

Патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого демократичного суспільства і виступає суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенціальних соціальних можливостей в духовній, економічній і соціальних сферах життя суспільства. Тому метою Національної академії внутрішніх справ на сучасному етапі є виховати правоохоронця гуманним, творчим, відповідальним, з активною життєвою позицією, який міг б реалізувати себе. А також формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації як найважливішого пріоритету національно-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Череповська Н. І. Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді : навч.-метод. посіб. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 156 с.

2. Сила патріотизму (30-11-2017). URL: <https://www.naiu.kiev.ua/news/sila-patriotizmu.html>.

3. Документальний фільм «Соловей співає. Доки голос має». URL: <https://youtu.be/Y9cuoFJR-OA>, <https://www.youtube.com/watch?v=rDErIyEQFGM>.

4. Кураторська година: курсанти ННІ № 3 НАВС відвідали музей-студію «Сила патріотизму» (09-02-2021). URL: <https://www.naiu.kiev.ua/news/kuratorska-godina-kursanti-nni-n-3-navs-vidvidali-muzej-studiyu-sila-patriotizmu.html>.

5. Національно-патріотичне виховання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya>.

Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

МІСЦЕ ТА РІЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ СУСПІЛЬСТВА

Євроінтеграційні прагнення України сприяють переосмисленню багатьох концептуальних засад функціонування різноманітних суспільних та державних інституцій. Наразі наші довгоочікувані бажання можуть бути реалізовані в зв'язку з появою можливості спрощеної процедури отримання статусу кандидата на членство ЄС. Героїчне протистояння українців та Збройних сил України широкомасштабній війні з боку Російської Федерації ще раз продемонстрували не лише високий моральний дух нашого народу та держави, а й відданість міжнародним та європейським цінностям, закріплених чисельними міжнародними правовими актами, серед яких повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини тощо.

Як визначено в Лісабонській угоді, ухваленій ще у 2009 році, що «Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [1], а також задекларовано, що «...будь-яка європейська держава, яка визнає і шанує визначені принципи, зобов'язується їх дотримуватись, може подати заявку про її прийняття в члени Союзу» [2].

Саме тому вагомим кроком щодо вступу до ЄС було подання заявки на членство України в Європейському Союзі, яку було підписано Президентом України 28 лютого 2022 року. Україна ще раз підтвердила своє бажання інтегруватись у європейській простір відповідно до задекларованих ними цінностей.

Лісабонський договір передбачає багато нововведень, але одним з основних досягнень є введення нової правової категорії – категорії цінностей, яка до прийняття договору зазначалась лише в доктрині, а вже після Лісабонського договору отримала законний вираз [3, с. 4].

Звичайно інтеграція до ЄС вимагає перманентного оновлення засад правової політики нашої держави,

спрямованих, насамперед, на підвищення рівня правової культури населення та представників державної влади.

Ця культура передбачає глибоку повагу до правової основи держави і суспільного життя; розуміння соціальної ролі права і переконання в необхідності точного дотримання його норм і принципів; нетерпимість до будь-яких порушень законності; готовність до повсякденного співвідношення своєї поведінки із принципами і нормами закону і до сприяння формування такої ж позиції в інших членів суспільства тощо [4, с. 13].

Влучно визначила актуальність правового виховання крізь призму формування правосвідомості громадян України О. М. Нестеренко, яка зазначила, що воно «відбувається під впливом багатьох факторів. З одного боку, на цей процес впливають ментальні особливості соціалістичного минулого, економічна криза, політична нестабільність, військовий конфлікт на Сході країни, а з іншого – спостерігається відкритість українського суспільства загальносвітовим тенденціям розвитку соціуму, його поступове входження до європейського ціннісного, культурного та освітнього простору. Звідси – певна амбівалентність, еклектичність ціннісно-нормативної системи координат українських громадян, суперечливе поєднання у ній змістовно-символічних складових різних історичних епох і ментальних моделей» [5, с. 21].

Дослідження загальнотеоретичних розвідок у сфері правового виховання дозволяє дійти висновку про поліваріативність визначень цього поняття.

На думку О. Ф. Скаун, «...правове виховання – це цілеспрямований постійний вплив на людину з метою формування в неї правової культури й активної правомірної поведінки. Основна мета правового виховання – дати людині необхідні в житті юридичні знання і навчити її поважати закони та підзаконні акти, дотримуватися їх, тобто сформувати достатньо високий рівень правової культури, здатний значно зменшити кількість правопорушень. Кожна людина, знаючи свої права й обов'язки, може грамотно захищати себе від незаконних дій із боку юридичних органів, що застосовують право» [6, с. 479–480].

О. М. Нестеренко пропонує тлумачення поняття правового виховання як постійний історично і соціально обумовлений вплив на суб'єктів щодо первинного формування правосвідомості та корегування вже сформованої свідомості, що забезпечує знання вимог права, їх позитивну оцінку і

трансформацію правових принципів та цінностей в особисті переконання і мотиви правомірної поведінки [5, с. 22].

С. М. Легуша сформулював, що правове виховання – це цілеспрямована, організована, послідовна, систематична та системна діяльність з боку держави, її органів, установ та організацій, інших учасників правовиховної діяльності з метою формування у особи належного рівня правової свідомості та правової культури, законослухняності, правомірної поведінки, а також прагнення до соціально-правової активності»[7, с. 14].

Актуальними є також виокремлені дослідником суттєві недоліки, які роблять процес правового виховання поверховим, зокрема: 1) мало теоретичних розробок, які стосуються проблеми правового виховання окремих категорій населення, йдеться про те, що в умовах сьогодення не існує спеціальних державних програм, які враховували б специфіку окремих груп населення; 2) правовиховна робота нерідко має декларативний характер, тобто проводиться поверхово, відображаючи основні правовиховні заходи на папері, що призводить до негативних наслідків; 3) повільно долається правовий нігілізм. Йдеться про те, що неповага та невиконання законів, положень, норм та принципів Конституції України та інших соціальних норм останнім часом стала притаманною значній кількості громадян, установ та організацій; 4) неврахованість правових потреб людей, тобто відповідні державні та громадські органи, організації та установи, педагоги та вихователі поверхово доводять до громадян ті правові знання, які їм будуть потрібні у роботі, навчанні та повсякденному житті» [7, с. 14].

Підтримує цю позицію також О. М. Нестеренко, зауважуючи, що розбалансованість правової системи, економічна криза, радикальна зміна соціальних цінностей спричиняють поляризацію громадської думки, поглиблення правового ідеалізму і правового нігілізму [5, с. 1].

Нині в правовій системі України хвалено чималу низку нормативно-правових актів, спрямованих на «...підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття громадянами правових знань»[8]. Головним з яких є Указ Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» від 18 жовтня 2001 року. Слід зауважити, що даний нормативний акт зумовив ухвалення та затвердження місцевих програм правової освіти населення [9; 10].

Звичайно, що удосконалення системи правового виховання в Україні спрямоване на подолання деформацій правосвідомості чи правової культури не лише суспільства, а й, насамперед, на підвищення правової і етичної культури державних службовців та співробітників правоохоронної системи. З одного боку вони мають бути прикладом наявності високого рівня правової культури, з іншого боку – на них покладається значний масив функцій щодо подолання правової неграмотності населення, а також превенції правопорушень.

Цю думку поділяє також й Н. Р. Андрусишин: «Роль правової освіти у формуванні правової культури працівників ОВС не є однозначною. З одного боку, сучасний співробітник ОВС покликаний бути високоосвіченою, культурною людиною, прикладом високої правової культури для інших членів суспільства. Така риса проявляється у його повсякденній правоохоронній діяльності, у рівні його юридичної грамотності, умінні вирішувати юридичні суперечки, дотриманні ідей справедливості, свободи, рівності, доброчесності, розумності, поваги людської гідності, прав людини. З іншого боку, працівники ОВС виконують функціональне завдання щодо сприяння правовому вихованню й освіті населення, беруть активну участь у реалізації правовиховної політики» [11, с. 165].

Попри те, що концептуальні засади підвищення правової культури співробітників правоохоронної системи України визначені у Законі України «Про Національну поліцію» від [12] та в інших нормативно-правових актів [13], удосконалення їх правової культури передбачає постійне підвищення якості підготовки кадрів шляхом вдосконалення навчального процесу, модернізації навчальних планів і програм, посиленням практичного впровадження засвоєних теоретичних знань.

Список використаних джерел

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union. *Official Journal of the European Union*. Series C. 2007. Vol. 50. № 303. 35 p.
2. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. *Official Journal of the European Union*. Series C. 2007. Vol. 50. № 306. 271 p.
3. Габро І. В. Лісабонська угода та основні цінності ЄС. *Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що*

змінлося у функціонуванні ЄС? : матеріали наук.-практ. конф. (Миколаїв, 2 груд. 2019 р.). Миколаїв, 2019. С. 4–5.

4. Бахновська І. П., Кривчак Д. О. Проблеми формування правового виховання у молоді в українському суспільстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 12–15.

5. Нестеренко О. М. Правове виховання у сучасному суспільстві: теоретико-компаративістське дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2019. 28 с.

6. Скакун О. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

7. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. К. : Київ. юрид. ін-т, 2005. 265 с.

8. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18 жовт. 2001 р. № 99/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>.

9. Про затвердження Програми правової освіти населення Хмельницької міської територіальної громади на 2021–2025 роки. URL: <https://khm.gov.ua/uk/content/pro-zatverdzhennya-programy-pravovoyi-osvity-naselennya-hmelnyckoyi-miskoyi-terytorialnoyi>.

10. Про затвердження Програми правової освіти населення Полтавської області на 2021–2025 роки. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/Novyny/u-poltavi-zatverdly-programu-pravovoyi-osvity-naselennya-oblasti-na-2021-2025-roky/>.

11. Андрусишин Р. М. Правове виховання працівників ОВС: теоретико-правовий вимір. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів. 2016. 218 с.

12. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

13. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>.

Харченко Сергій Володимирович,
старший викладач кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ТРУПІВ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Аналіз слідчої практики свідчить про те, що при розслідуванні військових злочинів та злочинів проти життя особи, а саме всіх видів вбивств, в умовах воєнного стану, запровадженого Указом Президента України у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, обов'язково виникає необхідність пред'явлення трупів для впізнання, що як правило відбувається за не найбільш сприятливих та складних умов та обставин.

Насамперед, пред'явлення для впізнання – це слідча (розшукова) дія, яка полягає в пред'явленні свідку, потерпілому, підозрюваному в передбаченому законом порядку певного об'єкта, з метою встановлення його тотожності, подібності або відмінності з тим об'єктом, який спостерігали раніше, зберегли в пам'яті і про який давали показання (статі 228–231 КПК України) [2, с. 383].

Мета впізнання – отримання доказів, які являють собою висновок одного з учасників процесу, про результати проведеної ним ідентифікації – тотожність, схожість або відмінність осіб чи об'єктів, представлених для ознайомлення, з ознаками, що збереглися в його пам'яті.

Зміст впізнання полягає у візуальному огляді, спостереженні або сприйнятті іншим чином предметів або окремих осіб та їх ідентифікування з зафіксованим у пам'яті образом, тобто порівняння впізнаючим відбитого в його пам'яті образу предметів чи осіб, яких він раніше спостерігав, з ознаками предметів чи людей, що пред'явлені йому для впізнання, та здійснення на цій основі логічного висновку про їх тотожність, схожість або відмінність.

Трупи пред'являють для впізнання у тих випадках, коли не можна встановити особу загиблої людини за документами або зовнішність трупа значно змінена. Пред'явлення для впізнання трупа може бути одним із засобів встановлення його особи.

Порядок пред'явлення трупа для впізнання регламентовано статтею 230 КПК України Пред'явлення трупа

для впізнання здійснюється з додержанням вимог, передбачених частинами 1 і 8 статті 228 КПК України [1].

У практиці досудового розслідування трапляються два основні випадки пред'явлення трупа для впізнання. Перший випадок має місце при організації пред'явлення відразу ж після огляду місця події, і слідчий часто позбавлений можливості допитати кого-небудь щодо прикмет невідомої особи, труп якої пред'являтиметься. За таких обставин без попереднього допиту труп пред'являється мешканцям навколишніх будинків, вулиць, а також службовим особам, які спілкуються з населенням. Другий випадок має місце тоді, коли на момент впізнання є дані про зникнення певної особи, допитують її близьких чи знайомих, а потім пред'являють їм труп для впізнання.

Тактика пред'явлення для впізнання трупів відрізняється від впізнання інших об'єктів такими особливостями:

- а) труп пред'являється один;
 - б) якщо на трупі є ушкодження, то проводиться його «туалет» або «реставрація», надається вигляд, який особа мала за життя;
 - в) спочатку труп пред'являється особам, які заявили, що людина пропала безвісно, а пізніше – іншим особам, яких попередньо треба допитати;
 - г) під час впізнання відкритим, як правило, залишається тільки обличчя трупа, інші частини закриваються простиралом.
- Впізнаючий під час впізнання може оглянути інші частини тіла трупа, на яких можуть знаходитися індивідуальні ознаки (родимки, шрами тощо).

Трупи для впізнання пред'являються близьким родичам або іншим особам, які добре знали не лише загальні риси зовнішності померлого, а й особливі прикмети. Ураховуючи важливі етичні моменти, а також специфічність об'єкта, труп для впізнання може бути пред'явлений лише один, тобто на цей різновид пред'явлення для впізнання не поширюється правило про пред'явлення для впізнання серед схожих осіб.

Труп може пред'являтися як у місці виявлення, так і в морзі. Впізнання трупа, за можливості, слід проводити одразу ж після його виявлення. Невиправдане зволікання призводить до появи трупних змін, які можуть ускладнити процес упізнавання. Смерть може змінити окремі риси обличчя, його загальний вираз, колір шкіри та волосся, внаслідок чого навіть людині, яка добре знала загиблого, іноді буває важко впізнати її труп [5, с. 46].

В. Ю. Шепітько вказує, що впізнання трупа слід проводити у тому одязі, що є на ньому [4, с. 321]. Ми погоджуємося з цим твердженням, але в разі необхідності цьому повинна передумати так звана «реставрація» трупа, що полягає у видаленні бруду і крові з його обличчя, приведенні у звичайний вигляд зачіски. Тільки в особливих випадках, до яких слід віднести наявність значних ушкоджень на обличчі чи його зміну внаслідок тривалого перебування у воді тощо, можна визнати доцільною реставрацію обличчя трупа. Для ідентифікації особи необхідно широко використовувати прикмети, що є на трупі, а для впізнання слід надати впізнаючому можливість оглянути обличчя трупа, а в разі необхідності – все тіло. При пред'явленні трупа для впізнання враховувати деякі дані психології, оскільки трапляються випадки помилкового впізнання внаслідок психологічного настроювання, самонавіювання тощо; іноді при цьому необхідна присутність судово-медичного експерта [3, с. 242–243].

Труп потрібно пред'являти для впізнання прикритим тканиною (наприклад, простиралом), не порушуючи етичних норм. Якщо особу можуть упізнати за прикметами, які знаходяться на інших частинах тіла (наприклад, животі, ягодилах), то їх можна оголити. Для того, щоб особа, яка впізнає, могла уважно оглянути прикмети трупа, його положення можна міняти [5, с. 45].

Якщо труп не впізнано, його відправляють до моргу. Слідчий продовжує роботу щодо встановлення осіб, які можуть впізнати труп (наведення довідок про осіб, які зникли безвісти, перевірка за даними криміналістичного обліку тощо). Для впізнання може пред'являтися труп особи або його частини.

Пред'явлення для впізнання трупа має істотні психологічні особливості. Найчастіше в такій слідчій дії беруть участь близькі родичі, члени сім'ї, друзі, колеги і знайомі, які знали за життя померлого. Тому особливу увагу слідчий повинен приділити психологічній підготовці впізнаючого до проведення впізнання. З цією метою може бути запрошений психолог. Особливо це актуально, коли йдеться про злочини проти життя особи, що стали наслідком військової агресії та викликали загибель багатьох людей.

Смерть дуже змінює зовнішність людини. Тому важливо перед пред'явленням для впізнання попередньо з'ясувати, чи може впізнаючий впізнати труп, опитати того, хто впізнає труп, про зовнішній вигляд і прикмети померлого, які слід зафіксувати у протоколі. Такі дії активізують пам'ять

впізнаючого і дозволять підвищити ступінь надійності результатів пред'явлення для впізнання трупа.

З етичних міркувань для участі у пред'явленні для впізнання трупа, якщо це можливо, як понятих доцільно запросити співробітників моргу чи лікарні, або ж застосувати безперервний відеозапис.

Для встановлення особи вбитого нерідко пред'являються фотознімки трупа. Звичайно ці фотознімки використовуються у випадках, коли пред'явлення трупа не дало позитивних результатів і його поховали. Фотознімки можуть пред'являтися не тільки на тій території, де було виявлено труп, а й інших місцях.

Про проведення пред'явлення для впізнання складається протокол згідно з вимогами КПК України, у якому докладно зазначаються ознаки або сукупність ознак, за якими особа впізнала труп.

До порядку складання й змісту протоколу пред'явлення для впізнання додатків до нього висуваються загальні вимоги, що встановлені статтями 104, 105 і 106 та 231 КПК України [1].

Протокол має бути складений як при позитивному, так і при негативному результаті проведення впізнання. Протокол підписують: особа, яка провадила процесуальну дію, а також особи, які були присутні або брали участь у і проведенні цієї слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 травня 2022 р. : (ОФЦ. ТЕКСТ, джерело документа: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін., за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.

3. Криміналістика / кол. авт. : В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., переробл. і доповн. Х. : Право, 2008. 464 с.

4. Криміналістика : підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти / Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. К. : Ін Юре, 2001. 684 с.

5. Чаплинський К. О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканості особи : навч.-практ. посіб. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2007. 94 с.

Хіменес Христина Робертівна,
доцент кафедри теорії спорту
та фізичної культури Львівського
державного університету фізичної
культури імені Івана Боберського,
кандидат наук із фізичного виховання
і спорту, доцент;
Домінюк Михайло Михайлович,
викладач кафедри спеціальної фізичної
підготовки Львівського державного
університету внутрішніх справ

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ Й ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ЖІНОК ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Процес підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції України (НПУ) до професійної діяльності відбувається в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи Міністерства внутрішніх справ України (ЗВО МВС) й обумовлюється низкою чинників, зокрема, вимогами до спеціальної підготовленості фахівців, в тому числі і правоохоронців-жінок, які мають вільно й швидко орієнтуватися в умовах службово-оперативної діяльності, здатні ефективно діяти в екстремальних умовах, під час переслідування, затримання й конвоювання правопорушників, під дією несприятливих чинників тощо [7].

Спеціальна підготовленість офіцерів-жінок підрозділів НПУ характеризується їх об'єктивною готовністю до ефективних професійних дій з мінімальним ризиком для життя та здоров'я і включає такі компоненти: високий рівень фізичної підготовленості; сформовані рухові навички та вміння застосовувати прийоми фізичного впливу, тактики самозахисту та особистої безпеки; долаття різних типів перешкод; належний фізичний розвиток працездатність й рівень функціонування організму [2; 7; 10].

З вище зазначеного простежується, що одним із ключових компонентів спеціальної підготовленості офіцерів-жінок підрозділів НПУ є їх фізична підготовленість. Окрім того, сьогодні, коли Україна перебуває в умовах воєнного стану, особливої значущості набуває національно-патріотичне

виховання майбутніх офіцерів НПУ, складовою частиною якого також є фізична підготовка курсантів ЗВО МВС.

Високий рівень фізичної підготовленості, висока патріотична свідомість, почуття вірності Батьківщині, готовності до захисту національних інтересів, цілісності та незалежності України у майбутніх офіцерів-жінок підрозділів НПУ досягається у процесі систематичних занять спеціальною фізичною підготовкою [5; 7]. Спеціальна фізична підготовка, яка є однією із складових системи службової підготовки працівників Національної поліції України, здійснюється відповідно до наказу МВС України № 50 та спрямована на формування усебічної підготовленості майбутніх фахівців НПУ [6]. Майбутні офіцери повинні вміло та ефективно виконувати поставлені завдання, не порушуючи вимог Конституції та законів України, здійснювати силове затримання правопорушника, часто в умовах фізичного опору, стійко переносити фізичні та психологічні навантаження без зниження професійної працездатності, діяти вміло, без упередження за будь яких нестандартних ситуацій [3; 5].

Емпіричні дослідження з метою вдосконалення фізичних якостей, покращення фізичної працездатності та функціонального стану жінок-поліцейських підрозділів НПУ частково висвітлені у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених: О. І. Тьорло (2008, 2015, 2021), М. О. Боровика (2016, 2017, 2020), О. С. Панової (2018, 2019), А. К. Карданова (2013, 2016), М. Л. Логвиненко (2020), О. А. Яреценка (2021), В. В. Бондаренка (2021), О. А. Жидкової (2016), Н. Л. Полішко (2020), О. А. Ярмошук (2001), Н. Ю. Худякової (2020), А. В. Сковцова (2017) та інших.

Так, О. І. Тьорлоу своїх дослідженнях [8] вказує, що сьогодні існує нагальна потреба у підвищенні фізичної підготовленості, фізичної працездатності та покращення функціонального стану курсантів-жінок протягом навчання у ВНЗ системи МВС України, із урахуванням індивідуальних особливостей жіночого організму, з метою ефективного виконання своїх функціональних обов'язків у майбутньому у підрозділах поліції на офіцерських посадах.

Цікавим є науковий погляд М. О. Боровика [1], який запропонував створення відповідних педагогічних умов для формування фізичної витривалості, як складової фізичної підготовленості майбутніх поліцейських шляхом організації та проведення комплексних занять з вогневої, тактичної та спеціальної фізичної підготовки з імітацією ситуацій майбутньої

професійної діяльності курсантів на штурмовій смузі перешкод, тактичному містечку, стрілецькому комплексі.

Фахівці О. М. Лаврентьєв, О. В. Буток та А. В. Дашковська [4] вважають що для швидкої адаптації майбутніх правоохоронців до фізичних навантажень та підвищення рівня їх фізичної підготовленості доцільно скоректувати навчальну та робочу програму дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» з внесенням до змісту комплексу функціональної підготовки

Вивчаючи проблему організації практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки з майбутніми офіцерами Національної поліції України, а також представницями інших спеціальних служб жіночої статі у напрямі застосування заходів фізичного впливу (сили) О. А. Ярещенко з групою фахівців [9] вказує на те, що у сучасних освітніх програмах не враховано індивідуальні психофізіологічні особливості жіночого організму, що знижує рівень їх підготовленості. Автори рекомендують внести відповідні зміни до програм професійної освіти майбутніх офіцерів-жінок, що забезпечить формування необхідних професійних компетентностей щодо надійного виконання ними завдань за призначенням у різних умовах службово-оперативної обстановки.

Систематизуючи наукові погляди, можемо констатувати, що високий рівень фізичної підготовленості майбутнім офіцерам-жінкам необхідний для:

- припинення як поодиноких, так і групових порушень громадського порядку, а також масових заворушень;

- затримання злочинців або правопорушників, у тому числі озброєних, як особисто, так і у складі групи з правомірним застосуванням поліцейських заходів примусу;

- припинення протиправних дій за допомогою застосування заходів фізичного впливу (силовий та механічний вплив) й вогнепальної зброї (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження);

- ефективного володіння прийомами особистої безпеки в штатних та екстремальних ситуаціях, у разі силового припинення протиправних дій, а також у разі аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій;

- результативного застосування основних різновидів спеціальних засобів, які перебувають на озброєнні в підрозділах

НП, та дотримання правил їх експлуатації та застосування [2; 3; 7; 10].

Однією з ключових особливостей майбутньої професійної діяльності жінок-поліцейських є застосування ними поліцейських заходів примусу для успішного виконання функціональних обов'язків. До поліцейських заходів примусу відносяться: фізичний вплив (силовий); застосування спеціальних засобів; застосування вогнепальної зброї [7].

При цьому фізичний вплив передбачає застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

За допомогою аналізу спеціальної літератури [10], було встановлено, що серед заходів фізичного впливу, які застосовували поліцейські під час затримання правопорушників, основними прийомами є загини рук за спину та важелі руки назовні або всередину. Крім того, майже до половини затриманих осіб було застосовано спеціальні засоби.

У зв'язку із цим можемо рекомендувати під час практичних занять з майбутніми офіцерам-жінками більше часу відводити на відпрацювання прийомів затримання зловмисників та прийомів самозахисту в обмеженому просторі, у форменому одязі, конвоювання сходами, посадку та висадку з автомобіля тощо.

Водночас слід зазначити, що існують певні труднощі щодо застосування зброї та фізичної сили у випадках, коли жінки-поліцейські опиняються в конфліктній ситуації під час несення служби. Так, здебільшого жінки невисокі на зріст та з невеликою власною масою тіла, виглядають потенційно уразливішими ніж чоловіки, і викликають схильність правопорушників зневажати їх, що у свою чергу ще раз підкреслює необхідний високий рівень фізичної підготовленості жінок-поліцейських [9]. Тому доцільно під час практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки з майбутніми офіцерами-жінками формувати вміння та навички із застосування прийомів рукопашного бою, у тому числі з положення лежачи, дотриманні особистої дистанції, влучної стрільби, ефективного переслідування, використанні захватів та больових прийомів, а також психологічної стійкості та впевненості у власних можливостях.

Таким чином аналіз спеціальної літератури та власний педагогічний досвід засвідчили необхідність підвищення уваги щодо ролі спеціальної фізичної підготовки та патріотичного виховання майбутніх офіцерів-жінок у процесі навчання в ЗВО МВС. Новітні наукові здобутки доводять позитивну кореляцію між розвитком

фізичних якостей поліцейських, їх патріотичним рівнем свідомості ефективністю їхньої професійної діяльності. Підвищення рівня фізичної підготовленості офіцерів-жінок підрозділів НПУ сприятиме покращенню показників їхньої службової діяльності.

Список використаних джерел

1. Боровик М. О. Особливості фізичної підготовки жінок поліцейських. *Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 26–27 трав. 2017 р.). Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. С. 11–15.

2. Вареньга Ю. В. Удосконалення фізичної підготовки працівників МВС України на етапі професійного становлення : дис. ...канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Львів, 2015. 262 с.

3. Домніцак В. В. Удосконалення спеціальної фізичної підготовки курсантів ВНЗ МВС України як компонента професійної готовності майбутніх офіцерів міліції. *Право і безпека*. 2012. № 1 (43). С. 222–226.

4. Лаврентьев А. Н., Бутко О. В., Дашковская А. В. Актуальные проблемы физической подготовки женщин в правоохранительных органах Украины *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2013. Вип. 3 (31) ІЗ. С. 74–79.

5. Ливицький О. В. Фізичне виховання учнів як складова національно-патріотичного виховання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 7 (296). С. 102–107.

6. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26 січ. 2016 р. № 50. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16>.

7. Спеціальна фізична підготовка : навч. посіб. / [В. Бондаренко, С. Решко, В. Дідковський та ін.] ; за заг. ред. В. Чернея, Р. Сербина. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; Кандиба Т. П., 2021. 341 с.

8. Тюрло О. І. Зміни показників спеціальної фізичної підготовленості та фізичної працездатності курсантів-жінок протягом навчального року : монографія. Львів. ЛДУВС, 2010. 264 с.

9. Ярещенко О. А., Партико Н. В., Євтушенко Є. Г., Белошенко Ю. К., Литовченко А. О. Вихідні передумови формування готовності майбутніх офіцерів Національної поліції України жіночої статі до застосування заходів фізичного впливу (сили). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : мат. наук.-практ. конф. 2021. С. 214–220.

10. Bondarenko, V., Okhrimenko, I., Tverdokhvalova, I., Mannapova, K., & Prontenko, K. (2020). Formation of the professionally significant skills and competencies of future police officers during studying at higher educational institutions. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. № 12 (3). P. 246–267. doi: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.3/320>.

Чорний Микола Васильович,
доцент кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
медицини наук

АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ І СЛУХАЧІВ НАВС

Здобуття вищої освіти передбачає не лише формування інструментальної сфери особистості, зокрема засвоєння систематизованих знань, набуття умінь, практичних навичок і способів мислення. Упродовж навчання у вищому навчальному закладі в курсантів формується ціннісно-мотиваційна сфера, основою якої є професійні, світоглядні й громадянські якості, а також морально-етичні цінності (різні форми вираження моральних вимог, зокрема норми і принципи моралі, моральні ідеали, поняття добра, справедливості, честі, гідності, обов'язку тощо). Моральні цінності можуть стати фактором морального ставлення до дійсності тільки тоді, коли виявляються в реальній поведінці, вчинках людей. Саме у практичній діяльності, у конкретних вчинках людина виявляє свої моральні цінності [1].

Анексія частини території України та подальша військова агресія Росії зумовила необхідність зміни парадигми патріотичного виховання, яке останні роки перебувало в занепаді, як пріоритетного напрямку освітнього процесу. Після розпаду СРСР радянську систему патріотичного виховання було демонтовано, натомість формування української системи відбувалося вкрай повільно, а за часів політичного курсу на

зближення з Російською Федерацією, що реалізовувався В. Януковичем, фактично призупинено. Патріотичне виховання наслідувало переважно російські ідеологічні підходи, все більше поглиналось експансивною концепцією "Русского мира". Результатом такої ситуації стало не лише формальне відношення до проведення відповідних заходів, нерозуміння їх значення та важливості, але й набуття ними дещо спотворених форм, що сприяло вихованню українських громадян прихильниками імперської політики сусідньої держави, де Україна подавалася як несправжня, штучно утворена держава, що не має власної історії, території, мови та культури, а є лише відгалуженням єдиного російського народу. Поширення цих поглядів в певних регіонах України та відсутність альтернативної української патріотичної пропаганди спричинили до заміни національної ідентифікації та укоріненню сепаратизму, а в умовах гібридної війни призвели до численних фактів зради військовослужбовців, переходу на бік ворога та співпраці з окупантами. Загальносуспільні тенденції не обійшли стороною й Національну академію. Протягом останнього десятиліття основні зусилля науково-педагогічного складу було спрямовано на підготовку висококласних фахівців для підрозділів ОВС, водночас патріотичному вихованню приділялося значно менше уваги. В цьому питанні викладачі здебільшого покладались на підрозділи по роботі з особовим складом, які мали вже підібрати «готових» патріотів, ті, у свою чергу, – на школу, яка мала їх виховати, а школа вважала це обов'язком родини. Держава не забезпечувала належне патріотичне виховання на жодному з цих етапів, недостатньо протидіяла проросійським та відверто антиукраїнським впливам, що у підсумку призвело до формування у молоді України, зокрема й майбутніх співробітників ОВС, різного сприйняття історичних подій, пріоритетів національних інтересів та моральних цінностей. Зрозуміло, що законодавчі та політичні прогалини, які формувалися десятиліття не зникнуть за рік. Водночас, активне формування громадського суспільства в Україні, патріотичне піднесення часів Революції гідності та практично всенародна підтримка наших військовослужбовців на фронті дозволяє стверджувати, що патріотизм українського народу зазнає відродження і посилення. Ця тенденція має знайти своє відображення і у виховній роботі серед курсантів та слухачів Академії. Науково-педагогічний склад Академії є, по-суті, останньою ланкою патріотичного виховання юнака, якому

завтра буде доручено захист української державності. Відтак, в цьому процесі ми мусимо надолужувати недопрацювання родини, школи, кадрового підбору, виправляти помилки у світоглядному сприйнятті чи історичній оцінці фактів, спричинені російською пропагандою, викорінювати зародки фейкових суспільних цінностей, зневіри у українській державності та європейських перспективах які активно поширюються окремими політичними силами та зарубіжними спецслужбами використовуючи складну економічну ситуацію в державі та політичну нестабільність [2].

Отже, якщо ми не хочемо, щоб добре підготовлені нами фахівці опинилися завтра по ту сторону лінії розмежування (в прямому чи переносному сенсі) найважливішим завданням має бути виховання патріотично-налаштованого офіцера поліції, а вже потім – доброго фахівця, і аж ніяк не навпаки, оскільки незайняту нами ідеологічну нішу світосприйняття та національної ідентифікації одразу ж займе наш супротивник. Для покращення патріотичного виховання курсантів на сьогодні потрібно аби воно не обмежувалося заходами у річниці чи свята, а відбувалося щоденно, щогодинно, на кожній лекції, на кожному семінарі чи практичному занятті. Перш за все треба посилити усвідомлення майбутніх офіцерів національної ідентичності, приналежності до народу України, усвідомлення своєї ролі в розбудові Української держави. Необхідно також доводити правдиві факти та спростовувати спотворену інтерпретацію української історії, яка є ідеологічним підґрунтям агресора. Сприяти розширенню вживання української мови, розуміння її самобутності, знань про звичаї та культурні традиції українців та їх походження. Нагадувати про одвічне прагнення українців до незалежної держави. При цьому не уникати висвітлення історичних подій, які неоднозначно сприймаються населенням України (на кшталт Волинської трагедії, визнання голодомору геноцидом, сприйняття діяльності УПА тощо), роз'яснювати взаємозв'язок мовного фактору та національної безпеки, демонструвати сучасні тенденції та перспективу формування в Україні політичної нації, що сприймає і обстоює європейські культурні цінності та саме у Європейській цивілізації бачить свій подальший розвиток. Формування вираженої та сталої громадянської позиції курсантів і слухачів на рівні внутрішнього переконання, вміння аргументовано вести дискусію з цих питань дозволить не лише зміцнити інформаційні фільтри особистості, уникнути чи гідно

протистояти маніпулятивним та інформаційно-психологічним антиукраїнським впливам, але й посилити ідеологічну складову оперативної діяльності майбутніх працівників ОВС, оскільки людський фактор у цій сфері дотепер є домінуючим і вимагає ретельного врахування.

Список використаних джерел

1. Діденко О. В. сучасні тенденції та проблеми професійного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників. *Актуальні питання організації та забезпечення військово-патріотичного і професійного виховання фахівців сектору безпеки України* : зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 29 квіт. 2016 р.). Київ : Нац. акад. СБУ, 2016. С. 105–107.

2. Шлапаченко В. М. Патріотичне виховання як пріоритет освітнього процесу в сучасних умовах. *Актуальні питання організації та забезпечення військово-патріотичного і професійного виховання фахівців сектору безпеки України* : зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 29 квіт. 2016 р.). Київ : Нац. акад. СБУ, 2016. С. 79–80.

Чубань Вікторія Сергіївна,

доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, кандидат економічних наук, доцент;

Пасинчук Кирило Миколайович,

доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, кандидат педагогічних наук

ВИПЛАТА ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ НЕ Є ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ, ЗА ШКОДУ ЖИТТЮ ТА ЗДОРОВ'Ю, ЗАВДАНУ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ ПРОТИ УКРАЇНИ

3 24 лютого 2022 року – дня початку повномасштабної війни РФ проти України не лише військові, правоохоронці, прикордонники, рятувальники, а і сотні тисяч держслужбовців,

комунальників, енергетиків, медиків, водіїв, залізничників, журналістів ризикуючи своїм життям і здоров'ям забезпечують функціонування державних інституцій – безперебійну професійну роботу органів державної влади та місцевого самоврядування, об'єктів критичної інфраструктури, а також висвітлення усіх жахів війни у ЗМІ та донесення інформації про звірства загарбників до світової спільноти.

Наявність продуктів харчування, електрики, води, тепла, зв'язку тощо – усього, без чого життя та здоров'я кожного українця знаходиться під загрозою на територіях, наближених до зони бойових дій, та місцях ракетних обстрілів забезпечують відважні українці, які незважаючи на небезпеку виконують свої посадові обов'язки.

05 травня 2022 року зареєстровано Проект Закону України «Про виплату одноразової грошової допомоги за шкоду життю та здоров'ю, завдану спричиненими військовою агресією проти України пораненням або загибеллю під час проходження публічної служби, виконання обов'язків на об'єктах критичної інфраструктури та здійснення професійної журналістської діяльності» №7353 [1].

Так, державна служба як професійна діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави має забезпечити безперебійне функціонування державних органів у період дії воєнного стану. Вкрай необхідним в умовах воєнного стану також є належне функціонування об'єктів критичної інфраструктури, які реалізують життєво важливі функції та/або послуги, збої, переривання та порушення надання яких 2 призводять до швидких негативних наслідків для національної безпеки, а також органів місцевого самоврядування, діяльність посадових осіб яких спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом.

Є випадки загибелі та поранень під час виконання посадових обов'язків. Трагічний випадок, що завдав значних втрат, стався на Миколаївщині, де окупанти влучили в будівлю ОДА, загинуло 38 державних службовців, є поранені, зниклі безвісти. Попередньо такі ж факти сталися в Харківській ОДА, загинуло 29 держслужбовців при виконанні обов'язків в адмінбудівлі.

За період з початку повномасштабної війни до кінця квітня 2022 року під час виконання службових обов'язків загинуло 9 працівників закладів охорони здоров'я Житомирської, Київської, Миколаївської, Херсонської, Чернігівської областей, поранено 44 працівників (вогнепальні поранення, важкі поранення, включаючи травматичні ампутації та вогнепальні поранення в голову). При цьому, на сьогодні відсутні будь-які законодавчі гарантії щодо захисту публічних службовців, працівників об'єктів критичної інфраструктури, журналістів або членів їх родин у разі загибелі (смерті) годувальника або поранення під час виконання службових обов'язків у період війни.

Проектом Закону пропонується визначити такий рівень одноразової допомоги особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, працівникам об'єктів критичної інфраструктури, журналістам або членам їх родин:

- у разі загибелі (смерті), що настала внаслідок поранення (контузії, травми) 1 млн. грн.;
- у разі встановлення групи інвалідності від III до I, що настала внаслідок поранення (контузії, травми) в розмірі від 200 до 800 тис. грн. [1].

Отже, проектом акта пропонується:

- законодавчо визначити гарантію виплати одноразової допомоги, випадки її виплати, обставини, за яких можлива виплата;
- покласти вимогу по відшкодуванню здійснених коштом державного бюджету виплат на державу – агресора – РФ відповідно до міжнародного права;
- встановити, що порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги визначається Кабінетом Міністрів України;
- визначити коло осіб, на яких поширюється дія закону;
- передбачити ретроактивну норму щодо застосування закону з дня оголошення воєнного стану, а саме з 24 лютого 2022 року.

Вважаємо, прийняття Закону України «Про виплату одноразової грошової допомоги за шкоду життю та здоров'ю, завдану спричиненими військовою агресією проти України

пораненням або загибеллю під час проходження публічної служби, виконання обов'язків на об'єктах критичної інфраструктури та здійснення професійної журналістської діяльності» забезпечить визначення правових та організаційних засад для встановлення одноразової виплати особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, працівникам об'єктів критичної інфраструктури, журналістам, які загинули або отримали поранення під час виконання своїх посадових (службових) обов'язків у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Список використаних джерел

1. Про виплату одноразової грошової допомоги за шкоду життю та здоров'ю, завдану спричиненими військовою агресією проти України пораненням або загибеллю під час проходження публічної служби, виконання обов'язків на об'єктах критичної інфраструктури та здійснення професійної журналістської діяльності: проект Закону України №7353. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1289474>.

Чуприна Олена Віталіївна,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
медичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні посилила увагу до стану системи підготовки поліцейських з домедичної допомоги та тактичної медицини. Зараз, як ніколи раніше, негайною потребою стало забезпечення належного рівня знань, вмінь та навичок з медико-тактичної підготовки особового складу військових формувань та правоохоронних органів, які зобов'язані надавати домедичну допомогу, в тому числі й цивільному населенню.

У сучасній практиці проведення домедичної підготовки здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання існує комплекс невирішених суперечностей, коли в

багатьох випадках цивільні медичні протоколи змішуються між собою або заміщуються курсами бійця-рятувальника.

Важливим у підготовці поліцейських беззаперечно є вміння усунути негативні наслідки для здоров'я людей під час надзвичайних ситуацій природного, техногенного чи соціального характеру (стихійного лиха, великої виробничої аварії, транспортної катастрофи, групових порушень публічного порядку, тощо) [1, с. 3].

На даний час підготовка поліцейських з домедичної допомоги повинна здійснюватись відповідно до статті 18 Закону України «Про Національну поліцію», Концепції розвитку системи екстреної медичної допомоги, затвердженою розпорядженням Кабінету міністрів України від 22.05.2019 № 383, постанови Кабінету міністрів України від 21.11.2012 № 1115 «Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу», пункту 8 Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 25.03.2015 № 267 (в редакції Кабінету міністрів України від 24.01.2020 № 90) та з урахуванням Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 04.08.2021 № 1627 «Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти».

Протоколи домедичної допомоги та тактичної медицини значно відрізняються між собою тим, що перша використовується для порятунку постраждалого в цивільних умовах, а друга – в умовах бою, в основному, у вигляді самопомоги та взаємодопомоги. Від даного факту залежить алгоритм (порядок) дій рятувальника, можливості проведення евакуації та терміни прибуття до постраждалого кваліфікованого фахівця-медика.

Тактична медицина є умовною назвою комплексу дій та маніпуляцій з надання домедичної допомоги постраждалим в умовах бойових дій (Tactical Combat Casualty Care) (TCCC). Цим протоколом передбачається застосування медикаментів, інфузійної терапії, використання знеболювальних препаратів та, навіть, невеликих хірургічних маніпуляцій, таких як - голкова декомпресія та конікотомія, що є абсолютно неприпустимим при наданні допомоги в цивільних умовах.

Реалії сьогодення вимагають дієвих змін - необхідно розробити нові комплексні навчальні програми та програми перепідготовки поліцейських на основі доказової медицини, запровадити визнані вітчизняні стандарти, а також нові моделі навчання на основі занять з цивільними та військовими парамедиками. Це стосується, як організації процесу навчання, так і розробки нового підходу до домедичної та медико-тактичної підготовки поліцейських на основі доказової медицини та запровадження в систему їх навчання міжнародних визнаних стандартів: «Порятунок життя в бою» (Combat Life Saving Care, CLS), «Основні принципи тактичної допомоги пораненим у бою» (Army Tactical Combat Casualty Care, TCCC) «Тактична надзвичайна медична допомога» (Tactical Emergency Casualty Care, TECC) та «Тактична екстрена медична допомога» (ТЕМД).

Засоби парамедичної підготовки здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання повинні включати, але не обмежуватися манекенами, спеціалізованими та імпровізованими засобами надання домедичної допомоги, тестовими та аудіовізуальними матеріалами. В окремих випадках необхідно залучати технічні засоби, автомобілі тощо, що обумовлюється вимогами проведення конкретної теми та специфікою діяльності слухачів.

Проведення таких курсів вимагає спеціалізації місця для практичного навчання, яким може бути полігон, лісова зона, промислова зона віддалена від житлових приміщень та спортивний зал з проектором та екраном для одночасного розміщення усіх слухачів.

Слід зазначити, що досвід вищих навчальних закладів Служби безпеки України, Міністерства оборони, Національної гвардії України, навчальних департаментів інших силових відомств свідчить про необхідність застосування проведення повторних занять з тактичної медицини та домедичної допомоги для збереження практичних навичок здобувачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Проходження єдиного курсу першої допомоги співробітниками екстрених служб є світовою практикою. В Європі та США базовий курс для рятувальних та поліцейських служб має назву First Responder. Головною ідеєю

цього курсу є навчання «розмовляти однією мовою» рятувальників всіх екстрених служб [2, с. 511].

На нашу думку, створення єдиної системи в Україні, яка могла б координувати діяльність поліції, медичних закладів та інших аварійно-рятувальних служб за європейським досвідом є раціональним та доцільним. Останнє забезпечить суттєву можливість зменшення кількості смертності, пов'язаної з невчасним або неправильним наданням домедичної допомоги постраждалому під час ведення бойових дій та в цивільних умовах.

Список використаних джерел

1. Atkins DL. et al. An Update to the American Heart Association Guidelines for Cardiopulmonary Resuscitation and Emergency Cardiovascular Care. *Circulation*. 2018. Vol. 137(1). P. 1–6. doi: 10.1161/CIR.0000000000000540.

2. Suseel A. et al. An Analysis of the Efficacy of Different Teaching Modalities in Imparting Adult Cardiopulmonary Resuscitation Skills among First-year Medical Students: A Pilot Study. *Indian J Crit Care Med*. 2019. Vol. 23(11). P.509–512. doi: 10.5005/jp-journals-10071-23284.

Аїріней Марія-Северина Северинівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент *Ланка О. Я.*

ПРАВОВА КУЛЬТУРА КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Правова культура є зовнішнім відображенням ставлення суспільства або конкретної особи до правових цінностей у державі, зовнішнім вираженням правосвідомості [1, с. 192].

Розглядаючи правову культуру майбутнього працівника органів внутрішніх справ, варто відмітити, що вона залежить від правової культури суспільства тому і передбачає творче та критичне осмислення правових законів, норм, нормативів з огляду на їх демократичний, моральний та гуманістичний зміст.

Аналізуючи поняття професії працівника органів внутрішніх справ, яке наводять В.С. Венедиктов та М.І. Іншин, можемо виокремити засади, на яких має формуватися правова культура курсанта Національної академії внутрішніх справ. Зокрема, професія працівника органів внутрішніх справ це сукупність знань, вмінь і навичок, а також його ділових, особистісно-психологічних і моральних якостей, які дозволяють працівнику вміло виконувати службові функції на посадах в органах та підрозділах системи МВС України [2, с. 72].

На думку А.С. Морозова, правова культура не є простим накопиченням знань, уявлень, понять правового змісту. Вона являє собою комплекс духовно-практичних якостей, які забезпечують саморганізацію високого рівня професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ [4, с. 20].

Варто погодитися з О.В. Косаревською, яка розглядає особливості розвитку правосвідомості та правової культури курсантів, що формуються в період навчання у вищих навчальних закладах МВС України і становлять різнобічну підготовку. До них відносяться:

- загальна правова підготовка, тобто знання законодавства;

- спеціальна правова підготовка – навчання майбутній професії (оперативно-розшукова підготовка, підготовка слідчого);
- загальна фізична підготовка та ін.

Не можна не погодитись із думкою С.С. Сливки, що наводить належні вимоги, які висуваються до майбутнього фахівця органів внутрішніх справ та доповнюють його правову культуру, підґрунтям яких є внутрішнє веління службового обов'язку. До таких вимог належать:

- психологічні вимоги, тобто знання психіки, психічних явищ людини, уміння користуватися психодіагностикою та психокорекцією у ході роботи;

- моральні та етичні вимоги – визначають засвоєння гуманістичних принципів моралі та вміння керувати ними на практиці;

- естетичні вимоги – виражаються у засобах спілкування, знанні та застосуванні службового етикету [2, с. 72].

Заслужовують на увагу і аспекти правової культури працівників органів внутрішніх справ, які виділяють Н.В. Федіна та С.В. Зеленко. Адже на цих аспектах і формується правова культура курсантів Національної академії внутрішніх справ, майбутніх фахівців органів внутрішніх справ. Зокрема, Н.В. Федіна наводить такі основні завдання професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ:

- набуття працівниками знань і спеціальних навичок, необхідних для успішного виконання оперативно-службових завдань, та постійне їх удосконалення;

- забезпечення дотримання працівниками поліції прав людини та громадянина під час виконання ними службових обов'язків;

- розвиток у працівників поліції особистих моральних якостей, почуття відповідальності за власні дії, прагнення до постійного вдосконалення свого професійного та загальнокультурного рівня [5, с. 145].

В свою чергу С.В. Зеленко досліджуючи структуру правової культури працівників органів внутрішніх справ, наголошує на необхідності виділення таких елементів:

- знання і розуміння правової дійсності й законодавства та чіткого усвідомлення функціональних прав та обов'язків працівника органів внутрішніх справ;

- творчого використання правового інструментарію, юридичної техніки, наукових і практичних рекомендацій у повсякденній правоохоронній діяльності;

- розуміння соціально-правової значущості та цінності прав, свобод людини, права та закону;
- формування та виховання працівниками органів внутрішніх справ у собі поважливого ставлення до права і чинного законодавства;
- розвиток правової активності;
- постійне сприяння формуванню соціальної стабільності, суспільному компромісу інтересів, шляхом поширення правових та правоохоронних знань, правових засад та ідей, що є однією з функцій працівника органів внутрішніх справ як носія певної юридичної, правової культури [3, с. 65].

Вищепроведений аналіз поглядів науковців дозволяє констатувати, що в науковій літературі відсутнє одностайне розуміння сутності, змісту правової культури в цілому, зокрема і правової культури у курсантів Національної академії внутрішніх справ. Акумулюючи те спільне, що присутнє в позиціях науковців, можна виокремити наступні основні складові правової культури курсантів Національної академії внутрішніх справ: внутрішнє прагнення до професії, усвідомлення потреби дотримання правомірної поведінки, одержання фундаментальних правових знань, дотримання прав і свобод людини та постійне удосконалення і засвоєння нових аспектів професії.

Список використаних джерел

1. Дякова О. О. Формування правової культури працівників Національної поліції України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2 (73). С. 189–199.
2. Зарічанський О. А. Формування правової культури в майбутніх працівниках органів внутрішніх справ як соціально-педагогічна проблема. *Вісник Львівського Державного університету безпеки життєдіяльності*. 2010. Т. 2. № 4. С. 69–74.
3. Зеленко І. П. Правова культура працівників органів внутрішніх справ (загальнотеоретичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2006. 224 с.
4. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. К. : Київ. юрид. ін-т, 2005. 265 с.
5. Федіна Н. Професіоналізм як чинник регулювання ефективної діяльності поліції. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 145–149.

Александрова Олена Русланівна,
курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності Одеського
державного університету внутрішніх
справ;

Каранет'янець Святослав Ігорович,
викладач кафедри спеціальної
та фізичної підготовки Одеського
державного університету внутрішніх
справ;

Коломієць Юрій Миколайович,
старший викладач кафедри спеціальної
та фізичної підготовки Одеського
державного університету внутрішніх
справ

ЗАЛУЧЕННЯ КУРСАНТІВ ЗВО СИСТЕМИ МВС ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В Україні на теперішній час надзвичайно складна ситуація, в країні ведений воєнний стан. Російська Федерація продовжує ведення повномасштабної агресії проти України. Враховуючи ситуацію в країні, університети МВС продовжують працювати, освітній процес здійснюється дистанційно. Очевидно, що війна Росії проти України це не просто намагання захопити одну країну і зруйнувати життя в ній. Це посягання на свободу українського народу та незалежність української нації. І тому для усіх вільних людей світу важливо, щоб наша країна не залишалась сам на сам в протистоянні з росією. Важливо, щоб кожен народ допомагав. Тому для посилення сил допомоги під час дії воєнного стану для забезпечення охорони публічної безпеки і порядку за наказом МВС України від 24 лютого 2022 року № 164 «Про направлення здобувачів освіти ЗВО МВС до Національної поліції» ректорами закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських було направлено курсантів II–IV курсів, магістрів, ад'юнктів, докторантів ЗВО МВС, а також слухачів післядипломної освіти та первинної професійної підготовки ЗВО МВС у оперативне розпорядження керівників ГУНП для участі в забезпеченні публічної безпеки і порядку.

Поліцейський повинен служити суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Якщо ж розглядати курсанта (який, також є поліцейським) то можна сказати, що курсанти мають інший статус, а це означає що у курсанта інші обов'язки та завдання.

Статус «курсант» надається особам рядового та молодшого начальницького складу органів внутрішніх справ (військовослужбовцям, що не мають звань офіцерського складу), які в установленому порядку зараховані до ЗВО і навчаються за денною (очною) формою навчання з метою здобуття певного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів за рахунок коштів державного бюджету [1].

З цього ми розуміємо, що під час перебування на навчанні головна ціль курсанта – це навчання, вивчення нормативно правової бази, здобуття навичок тактико спеціальної та вогневої підготовки. Тобто, це поліцейські рядового складу, які ще здобувають освіту та не можуть виконувати складні завдання, які виконують діючі співробітники. Але курсанти можуть бути направлені в службові відрядження для забезпечення охорони громадського порядку за відповідним наказам керівного складу Національної поліції України або за проханням територіальних підрозділів Національної поліції до ректора університету.

Якщо вводять в дію посилений варіант несення служби, то такий наказ буде розповсюджуватись, як на рядовий, так і на начальницький склад. Під цей варіант несення служби не підпадають лице курсанти, які на момент введення в дію посилений варіанта несення служби не досягли 18-річного віку, та працівників, які не пройшли початкової підготовки.

Залежно від ситуації що склалась на посилене несення служби можуть бути переведені усі працівники органів чи підрозділів системи МВС України, їх частина або окремі структурні підрозділи.

Тому, залежно від обставин за яких було введено даний режим ми можемо поділити осіб, яких було залучено до несення служби на три певні категорії:

- основні сили – це підрозділи патрульної (роты, взводи, групи) поліції та підрозділи поліції громадської безпеки;
- додаткові сили – це стрйові підрозділи поліції Державної служби охорони, оперативний начальницький склад органів і підрозділів внутрішніх справ;

– придатні сили – це частини і підрозділи поліцейських, які приступлять в оперативне розпорядження патрульної служби для посилення перших двох категорій під час ускладнення оперативної обстановки. До них відносять резервні підрозділи МВС, органи внутрішніх справ і особовий склад навчальних закладів МВС України.

Перше про що потрібно пам'ятати поліцейським під час діяльності в умовах воєнного стану це про принципи за якими вони повинні діяти, а саме: принцип законності, комплексного використання сил і засобів, оперативності, постійної готовності сил і засобів до різних ситуацій, маневрування силами та засобами, оперативного управління силами і засобами.

Основною дією поліцейських під час воєнного стану є сприяння усунення загрози, допомога з ліквідацією тяжких наслідків, нормалізація обстановки що склалась, відновлення правопорядку та конституційних прав і свобод громадян і юридичних осіб, створення нормальних умов для функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інститутів громадянського суспільства, підтримки публічної безпеки та порядку [2, с. 54].

Поліція працює єдиним механізмом з іншими правоохоронними органами, щоб протидіяти будь-яким спробам дестабілізувати ситуацію в країні. Під час воєнного стану правоохоронні органи працюють в посиленому режимі, ситуаційні центри переведено на посилений варіант несення служби. Цілодобово здійснюється збір та узагальнення інформації. Поліція забезпечує патрулювання вулиць, перевірку документів у підозрілих осіб, а в разі потреби має право проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян. А також під час воєнного стану в Україні поліцейські зобов'язані здійснювати перевірку магазинів, щодо заборонени торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними та отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі. Крім того поліція також здійснює перевірку магазинів на продаж гуманітарної допомоги, яку категорично заборонено продавати.

Також, в умовах воєнного стану в Україні був запроваджений особливий безпековий режим. В країні діє комендантська година й встановлені блокпости, де транспортні засобами пропускають представники тероборони, нацгвардійці та офіцери поліції. Силовики здійснюють перевірку документів водіїв та пасажирів.

Верховною Радою прийняти законопроект № 7147 з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії режиму воєнного стану.

Законопроектом № 7147 доповнено статтю 23 Закону України «Про Національну поліцію» новими пунктами та наділено поліцію повноваженнями, необхідними для виконання покладених на неї завдань, у тому числі в умовах воєнного стану. Зокрема, доповнення стосуються питань взаємодії органів і підрозділів Національної поліції з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними особами державної форми власності, у тому числі щодо військовополонених, забезпечення конвоювання та утримання затриманих осіб, розмінування та допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт, а також представництва в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі.

Крім того, передбачені Законопроектом № 7147 зміни також спрямовані на врегулювання питання збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання, а також розширення переліку підстав для зупинки поліцейським транспортного засобу та його перевірки, а також перевірки водія та пасажирів [3].

Отже, наші захисники та захисниці ЗВО системи МВС героїчно боронять рідну землю від російського окупанта. Головним завданням їхнім є допомога ГУНП в забезпеченні та підтримці охорони безпеки громадян та публічного порядку на вулицях рідного міста. А також, правоохоронні органи України працюють у цілодобовому режимі, і здійснюють обмін інформацією та координацію з Генеральним штабом Збройних сил України, Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки України, головним управлінням розвідки Міністерства оборони, Управління державної охорони та Держспецзв'язку.

Відзначається, що особовий склад підрозділів МВС перевели в посилений режим несення служби.

Під час дії воєнного стану МВС та підпорядковані йому структури здійснюють свої безпосередні повноваження. Зокрема, структури будуть в межах своєї компетенції брати участь у впровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану, відповідно до вимог чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Про Положення про проходження військової служби (навчання) курсантами вищих військових навчальних закладів (військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти)

Служби безпеки України : Указ Президента України від 9 жовт. 2019 р. № 739/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/739/2019#Text>.

2. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетр. : Панов, 2015. 316 с.

3. Проект Закону про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 13 берез 2022 р. № 7147. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39210>.

Базір Вікторія Богданівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

Кривицький Ю. В.

ЗАСОБИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Абітурієнти, поповнюючи ряди курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, мають бути готові до дотримання внутрішньої дисципліни та розпорядку дня у своєму майбутньому закладі найближчі три – чотири роки. До закладів зі специфічними умовами навчання належать такі заклади, які здійснюють підготовку фахівців саме для правоохоронних органів – Служби безпеки України, податкової, поліції тощо. До такого виду освітніх закладів належить і Національна академія внутрішніх справ (далі – НАВС, академія), яка має свої відділення по всій території України. Саме тут готують спеціалістів вищого профілю, які потім будуть працювати на благо суспільства та держави. Тому особливу увагу приділяють правовому вихованню курсантів уже з перших днів їх навчання, оскільки вони є майбутніми охоронцями права та порядку.

Чіткої дефініції «правового виховання» в літературі зустріти неможливо. Адже однозначної відповіді на питання що це жоден з науковців і дослідників дати не може. Так, О.Ф. Скакун запропонувала таку дефініцію цього поняття: правове виховання – це цілеспрямований постійний вплив на людину з метою формування в неї правової культури і активної правової поведінки. У свою чергу Н.П. Волкова вважає, що правове виховання – це виховна діяльність сім'ї, школи, правоохоронних органів, спрямована на формування правової свідомості та правомірної поведінки дітей. На думку О.П. Масюкевич, правове виховання – це діяльність, спрямована на підвищення рівня правосвідомості та правової культури за допомогою правових засобів впливу [1, с. 14].

На підставі аналізу цих дефініцій можна дійти висновку, що сутністю правового виховання курсантів є навчити їх поважати закони та підзаконні нормативно-правові акти України, та дотримуватися їх, виробити в них стійку орієнтацію на законслухняну поведінку. Усіх цих цілей можна досягнути за допомогою засобів правового впливу. Засоби – це те, що застосовується для досягнення поставленої мети [8, с. 242]. Це досить широке поняття, що включає в себе всіляку педагогічно доцільну організацію методичних шляхів впливу на формування правової свідомості та правової поведінки, а також формування соціально-правової активності, найчастіше у процесі правоохоронної діяльності.

С.М. Легуша та М.О. Супрун у своїй науковій праці зазначають, що засоби правового виховання курсантів – це організована методична система, яка об'єднує предмети, технічні можливості, а також різні шляхи передачі змісту правових норм, інформації, тобто все те, що використовується для реалізації та досягнення правовиховної мети [5, с. 39].

Звичайно, засоби правового виховання необхідно співвідносити з метою, адже, з одного боку, без необхідних засобів не реалізується мета, а з іншого – відсутність самої мети негативно впливає на засоби. Однак необхідно підкреслити, що використання лише засобів у правовиховній роботі з курсантами НАВС не може в повній мірі забезпечити досягнення поставленої мети. З плином часу їх кількість поступово збільшується, вони стають прогресивнішими, що дає змогу

позитивно впливати на процес виховання, але водночас ускладнюється їх вибір на кожен окремий випадок.

До числа найпоширеніших засобів правового виховання, що застосовуються до всіх курсантів належать:

- нормативно-правові акти, акти застосування норм права;
- засоби масової інформації (телебачення, газети, журнали, інтернет);
- культурно-освітні заклади (театри, кінотеатри, будинки культури);

– наукова та навчальна література [5, с. 40].

НАВС готує майбутніх правоохоронців, які заприсягнулися служити на вірність Українському народові та державі. Слід відмітити, що протягом усієї своєї професійної діяльності, випускники структури Міністерства внутрішніх справ України будуть користуватися двома нормативно-правовими актами: Законом України «Про Національну поліцію» та Конституцією України, як таким законом, що має вищу юридичну силу в країні. Тому курсанти повинні дотримуватися всіх норм, що зазначені в цих законах, і постійно їх застосовувати у своїй професійній діяльності. Однак слід також виокремити і ще декілька важливих документів, які допомагають майбутнім правоохоронцям забезпечувати порядок і діяти згідно з вимогами чинного законодавства: це Кодекс України про адміністративні правопорушення, завданням якого є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [2]; Кримінальний кодекс України, завданням якого є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням [3]; Кримінальний процесуальний кодекс України, завданнями якого є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав,

свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [4]; Сімейний кодекс України, що визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів [7], а також Правила дорожнього руху, положень яких повинні дотримуватися всі учасники дорожнього руху та майбутні правоохоронці [6].

Засоби масової інформації позитивно впливають на правове виховання курсантів академії. Однак через те, що в останнє десятиліття особливої популярності набула мережа Інтернет, можна загубитися в потоці інформації. Адже, якщо в газетах друкують інформацію, яка пройшла схвалення редакторів, власника газети, має автора та є офіційною, то в Інтернеті кожна людина може поширювати дезінформацію. Тому досить часто наголошують на тому, що довіряти потрібно лише офіційним джерелам, і загалом фільтрувати інформацію. Однак курсанти часто ігнорують об'єктивні засоби масової інформації, та користуються не законами чи кодексами, а першими-ліпшими сайтами, для того, щоб віднайти інформацію, оскільки це зробити простіше.

З метою вплинути на правове виховання своїх підопічних керівництво академії організовує походи в театри, кінотеатри, музеї, виставки. Адже постійне перебування в соціумі, з незнайомими людьми, в доволі незвичних місцях формує в курсантів стійкість, повагу до оточуючих та до культурних надбань людства. Такі заходи досить поширені на всіх курсах навчання в академії. І зазвичай відбуваються декілька разів на рік.

Наукова і навчальна література є чи не найголовнішим джерелом, що дає відповіді на правові питання. Адже саме у працях науковців ми можемо віднайти відповіді на майже всі питання, які нас цікавлять. Зрозуміти природу права, його суть і

зміст. Віднайти цікаві матеріали, дізнатися багато нового, що допоможе нам у майбутній професійній діяльності. Тому під час навчальної роботи, викладачі всіх кафедр намагаються прищепити курсантам любов до підручників, наукових видань і збірників. Також з метою поширення виховної роботи проводяться різноманітні конференції, до яких залучають усіх охочих курсантів, які прагнуть поглибити свої знання з різноманітних дисциплін.

Отже, засоби правового виховання є важливим елементом формування професійної культури курсантів. З їх допомогою здобувачі вищої освіти НАВС накопичують свої знання, розвиваються та стають фахівцями вищого рівня. Це все позитивно вплине на їх майбутню діяльність, благо нашої держави та Українського народу.

Список використаних джерел

1. Андрусишин Р. М. Поняття та сутність правового виховання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 12–15. URL: http://lsej.org.ua/4_2014/4_2014.pdf#page=12.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 10 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

5. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. Київ : Київ. юрид. ін-т, 2005. 265 с.

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Правила дорожнього руху» від 10 жовт. 2001 р. № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>.

7. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

8. Теорія держави і права в схемах та таблицях : навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ : Хай-Тек Прес, 2020. 296 с.

Бондар В'ячеслав Юрійович,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор
Мінченко О. В.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ДЕРЖАВА-АГРЕСОР», «ДЕРЖАВА-ОКУПАНТ» І «ДЕРЖАВА-ТЕРОРИСТ» СТОСОВНО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Ворога потрібно знати в обличчя!... Наш ворог в цій війні показав своє справжнє обличчя – згвалтовані дівчата, вбиті діти та знищені міста. Як можна називати таку країну? В цей час, коли десятки тисяч українців було несправедливо позбавлено життя, мільйони змушені ховатись від обстрілів ворога, який веде себе, як злочинець, а також мільйони в страхі втікають від війни, потрібно все називати своїми іменами. Це дорослий погляд на речі, який потрібен нам для нашої Перемоги.

Після звірств Росії потрібно якось юридично визначити її правовий статус, яким в подальшому слід «величати» її в ЗМІ та офіційних документах не тільки в Україні, а й в усьому світі. Я вважаю, що єдність позиції по цьому питанню важлива, так як покаже нашу більшу консолідацію! Сьогодні в новинах і в правовому полі є різні пропозиції стосовно того, як ідентифікувати росію – держава-агресор, держава-терорист чи держава-окупант.

Розпочнімо із дефініції «держава-агресор». Політологічний енциклопедичний словник за редакцією М.П. Требіна дає таке визначення агресії(в аспекті міжнародного права): «Агресія (від лат. *aggressio* – напад) – поняття міжнародного права, яке означає протиправне, пряме чи опосередковане, застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави» [1]. Озброєний напад однієї держави на іншу фактично є злочином проти людства і світу. На превеликий жаль, агресія держав одних проти інших довгий час, тобто з початку історії державотворення і до недавнього часу, вважалась нормою. Попри всі здобутки цивілізації і розвитку суспільств, схоже, що не всі держави

вважають, що агресія – це ненормально. ООН вже давно засудила будь-які прояви агресії. Генеральна Асамблея ООН в статті 1 резолюції 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року визначила агресію, як застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності чи політичної незалежності іншої держави, або іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй[2]. Слід сказати, що Україна Постановою Верховної Ради України «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором» від 27 січня 2015 року № 129-VIII вже визнала російську федерацію державою-агресором і закликала Організацію Об'єднаних Націй, Європейський Парламент, Парламентську Асамблею Ради Європи, Парламентську Асамблею НАТО, Парламентську Асамблею ОБСЄ, Парламентську Асамблею ГУАМ, національні парламенти держав світу також зробити це [3].

Щодо наступного терміну, а саме «держава-окупант», то слід сперше визначитись із розумінням поняття «окупація». ОКУПАЦІЯ (лат. – оволодіння, зайняття, від – захоплювати, займати) – у міжнародному праві тимчасове зайняття збройними силами території противника[4]. Верховна Рада України Постановою «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями» від 17 березня 2015 року за номером № 254-VIII як раз і визнала деякі райони тимчасового окупованими незаконними збройними формуваннями та російськими окупаційними військами [5]. Крім того, в багатьох українських нормативно-правових актах зустрічається поняття «держава-окупант» по відношенні до Російської Федерації. Зокрема, стаття 7 ЗУ «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268-VIII називає російську федерацію «державою-окупантом». Крім того, законотворець в статтях 5 та 13 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII також називають оперує поняттям «держава-окупант» [6].

Ще одним із варіантів є пропозиція визначати російську федерацію як «державу-терориста». З огляду на звірства Російської Федерації у печально відомими віднедавна Бучі, Маріуполі та Краматорську така позиція здається все більш переконливою. В преамбулі Женевської конвенції про тероризм від 29 травня 1987 р. сказано, що «відмінною рисою тероризму є страх і що цей страх стимулюється погрозами невивіркових і жакливих форм насильства, спрямованих проти простих людей». Я в діях Російської Федерації бачу тероризм в прямому сенсі цього слова. Крім того, в цій самій Женевській конвенції про тероризм зазначається, що «тероризм сучасної державної влади та її високотехнологічної зброї якісно на багато порядків перевищує політичне насильство, на яке спираються групи, які прагнуть знищити гніт і досягти визволення». В Розділі 1 зазначено, що державний тероризм, зокрема, проявляється у збройних нападах військових сил держави на об'єкти, які загрожують цивільному населенню, що проживає в іншій державі(прикладом можуть бути обстріли житлового кварталу будь-якого міста, яке прийшли рятувати представники «руського міра»), створенні та підтримці збройних сил найманців державою з метою підризу суверенітету іншої держави(так звані «ДНР» та «ЛНР») [7]. Президент Володимир Зеленський в інтерв'ю журналістам та у своїх сторінках у соціальних мережах закликає визнати Росію державою-терористом. Слід зазначити, на сьогодні до ВРУ був внесений законопроект Княжицького М.Л. та інших народних депутатів «Про заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України з боку Російської Федерації як держави-терориста, символіки, яка використовується збройними та іншими воєнними формуваннями Російської Федерації у війні проти України». В статті 1 цього законопроекту дано дефініцію держави-терориста, в статті 2 сказано, що «Російська Федерація є державою-терористом, однією з цілей політичного режиму якої є державний геноцид українського народу, фізичне знищення, масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, створення штучних гуманітарних катастроф в Україні або окремих регіонах» [8].

Як ми бачимо, на сьогодні в правовому полі немає одностайної чіткої позиції стосовно того, як варто називати росію. Наприклад, колишній посол у країнах Бенілюкс, а також

представник України при Європейському Союзі та НАТО, заслужений юрист України Володимир Василенко в часописі «Український тиждень» зазначив: «Застосування терміну “держава-терорист” є набагато слабшим, ніж термін “держава-агресор”. Це понижує рівень відповідальності Росії за ті злочини, які вона чинить» [9]. В ЗУ «Про внесення змін до законів України щодо вирішення деяких питань заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу – учасників Державного концерну “Укроборонпром” перед державою-агресором та/або державою-окупантом та забезпечення їх стабільного розвитку» від 12 липня 2018 року під номером № 2508-VIII ми бачимо бажання законодавця до поєднання в законодавстві цих двох термінів [10].

Термінологічна невизначеність в нормативно-правових актах призводить до викривлення дійсності, неточного розуміння правових понять та помилок в подальшому тлумаченні правових норм юристами та пересічними громадянами. Для того, щоб таких проблем не виникало – важлива єдність і точність розуміння та використання юридичних термінів і особливо сьогодні стосовно юридичного статусу Росії.

Війна продовжується!... Вона забирає багато життів, ламає незліченну кількість людських долів і залишає на щокіях море сліз... Я впевнений, що вона закінчиться нашою перемогою і ми не забудемо всього того, через що ми пройшли, будемо подорослому все називати своїми іменами і засвоїмо тяжкі уроки, йдучи в світле майбутнє вільної великої нашої України!

Список використаних джерел

1. Агресія. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. Х. : Право, 2015 URL: <https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/143/1-32.pdf>.

2. Визначення агресії. Затверджено резолюцією 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1974(рос.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text.

3. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором: Постанова Верховної Ради України від 27.01.2015 № 129-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text>.

4. ОКУПАНТ. Словник української мови : в 11 т. К. : Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua>.

5. Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями: Постанова Верховної Ради України від 17.03.2015. № 254-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-19#Text>.

6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2015 № 1207-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.

7. Женевська декларація про тероризм: Генеральна Асамблея ООН Док. А/42/307, 29 травня 1987 р. URL: <http://www.i-p-o.org/GDT.HTM> (дата звернення: 14.04.2022).

8. Проект Закону про заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України з боку Російської Федерації як держави-терориста, символіки, яка використовується збройними та іншими воєнними формуваннями Російської Федерації у війні проти України зареєстрований 26.03.2022 № 7214 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39284>.

9. Терміну «держава-терорист» немає в міжнародному праві – правник. Часопис «Український тиждень» від 07.04.2022 URL: <https://tyzhden.ua/Politics/254696>.

10. Держава-окупант та наслідки окупації. Міністерство з питань реінтеграції та тимчасово окупованих територій. Державні сайти України. URL: <https://minre.gov.ua/section/derzhava-okupant-ta-naslidky-okupaciyi>.

Борейко Руслана Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук ***Тихомиров Д. О.***

НОРМИ РЕЛІГІЇ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Релігійні норми, а тобто і сама релігія, формувалися не одне століття. В сучасності, в багатьох країнах норми релігії виступають не лише як за основу правового виховання суспільства, а є

набагато більшим, займаючи особливе місце, що на одному рівні з правовими актами державних органів, і навіть вище.

Релігія є однією із складових форм відображення духовного і морального світу людини, через які вона сприймає дійсність, а також виявляє своє ставлення до бажаної реальності. Тобто релігія допомагає у сприйнятті для людини життєвих принципів, переконань, настанов тощо.

Якщо копати більш глибоко, а саме податися в історію, то відомо, що перші релігійні уявлення в сучасному розумінні склалися ще за часів палеоліту приблизно 40–20 тис. років до н. е., коли жили люди сучасного антропологічного типу (кроманьйонці). За приклад можна взяти таку релігію, як іслам, що виникла в VII ст. та пов'язана з ім'ям пророка Мухаммеда, якого вважають посланцем Всевишнього і як говорить історія, саме Всевишній передав через Мухаммеда священний текст, який вміщено в Коран. Як і в VII ст., так і зараз є країни в яких Коран стоїть вище правового акту та приймаються такі акти відповідно до тексту Корану, що не можуть суперечити йому. У ряді сучасних ісламських країн Коран, а також Сунна (священне передання ісламу) регулюють відносини, які виникають у житті мусульманина. До таких країн можна віднести Саудівську Аравію, Пакистан, Ірак, Іран, Сирію та ін.

Як приклад, така мусульманська країна, як Іран, свої закони засновує на ісламському праві і сам державний апарат тісно переплітається з ісламським духовництвом. Так, в Ірані на рівні з державними органами діє спеціальний орган – Рада вартових конституції, діяльність якого забороняє особам, які не є мусульманами обіймати вищі державні посади, а членам парламенту – розробляти законопроекти, які не відповідають релігійним нормам. Конституція Ірану, а саме стаття 13, закріпила положення, відповідно з яким віряни інших релігій, окрім ісламу, християнства, юдаїзму, не можуть бути представлені в парламенті і не мають практично жодних юридичних прав [1].

Тобто, можна констатувати, що релігійні норми у даній країні зачіпають правові відносини в суспільстві і тим самим, впливають на поведінку людей закладаючи певний зміст у їх правове виховання.

Беручи до прикладу Україну, то вона вважається світською державою, це означає, що не закріплюється на державному рівні жодна обов'язкова релігія, особа взагалі може не сповідувати релігію, а також держава відділяється від церкви.

Так в основному правовому джерелі нашої країни – Конституції України, а саме в статті 35 міститься відповідне положення, що й підтверджує факт світської держави [2].

Хоча оглядаючись назад в історію, до прикладу XX ст., то в Україні низка шлюбно-сімейних відносин і деяких інших норм визнаних і встановлених церквою, була складовою правової системи. І після того, як держава відділилася від церкви, такі норми втратили юридичне значення.

Майже у кожному суспільстві, не виключаючи й українське, релігія виступає чинником формування того чи іншого ставлення індивіда до правових інститутів, формування протиправної чи правомірної поведінки. Коли норми закону стають етичними нормами для самої людини, вона вільна діяти у відповідності вже не з чиеюсь, а зі своєю волею, на свій розсуд, а її воля не вступає у конфлікт з настановами «Божого закону».

З огляду на те, що простежується переважання релігійних норм в правовому житті суспільства і їх сприяння у вирішенні багатьох питань, варто приділити увагу детальному вивченню питанню, що стосується самих норм релігії і яким же чином вони слугують основою правового виховання.

Взагалі, релігійні норми – це правила поведінки обов'язкового характеру для вірян різних віросповідань, що встановлені або затверджені церковними органами з метою регламентації певних сфер суспільних відносин відповідно до їх компетенції. Всі релігійні норми мають моральне спрямування, тобто заповіді [3].

Нормативний вплив на відносини віруючих, а саме на певні релігійні дії та саму поведінку визначаються характером засобів та суспільних відносин від чого і залежить застосування відповідних релігійних норм.

Не тільки за допомогою норми права формується правове виховання суспільства, також воно залежить від рівня духовного розвитку, правової культури, що було сформоване в даному суспільстві. Взагалі, сам ступінь впливу релігії пов'язаний з її місцем у суспільстві.

До складу нормативної правової системи входять систематизовані та об'єктивовані у нормативні акти релігійні норми, які регулюють взаємозв'язки між суб'єктами релігійних відносин. Саме завдяки релігійним нормам, що виступають як загальні правила поведінки реалізується потреба суспільства в затвердженні нормативних положень релігійної спільноти,

дотриманні режиму циклічності, сукупності повторюваних релігійних відносин і процесів у межах релігійної організації [4].

Так, в свою чергу, релігійні норми мають усі необхідні ознаки соціальних норм, які слугують зразком правил поведінки людей у тій або іншій ситуації, постають прикладом певних відносин. Передбачаючи конкретні варіанти поведінки в типових життєвих ситуаціях, релігійні норми впливають на свободу й свідомість людей, формують їх соціальну поведінку й тим самим регулюють відповідні суспільні відносини, що виявляються насамперед у діях або бездіяльності їх учасників.

Разом із правовою свідомістю, правовою культурою та праворозумінням релігійна свідомість визнається структурним елементом ідеологічної складової правової системи. Релігійні норми, як і правові можна розглядати як складові елементів правової системи. Поруч із системою джерел права релігійні норми, як і правові мають між собою тісний зв'язок, а саме: вони виступають своєрідним підґрунтям права формуючи його зовнішній зміст, а також виступають фактором розвитку права.

Право і релігія є найважливішими регуляторами суспільних відносин. З юридичного погляду, право наділене пріоритетом при соціальному регулюванні, оскільки завдяки своїй імперативності, формальній визначеності і державній захищеності воно здатне оптимально забезпечити нормальне функціонування суспільства. У той же час ефективність правового регулювання багато в чому залежить від узгодженої взаємодії з іншими, не юридичними регулятивними системами, в тому числі із релігією, яка містить численні оцінки належної й забороненої з позиції закону поведінки, тим самим, перетинаючись зі сферою правового регулювання [5].

Деяка частина релігійних норм має своїм об'єктом такі самі суспільні відносини, що й право, які належать не тільки до внутрішньо-церковної сфери (наприклад, відносини, що виникають при створенні релігійних об'єднань між віруючими регулюються виконавчими органами держави), а й до різних сфер суспільного життя, оскільки деякі релігійні організації намагаються у своїй діяльності вийти за межі задоволення релігійних потреб громадян.

Відомо, що релігійні норми й релігійна правосвідомість формуються в об'єктивних умовах і взаємодіють між собою. Так вони впливають на правосвідомість, складають уявлення членів суспільства про їх права та обов'язки, слугують орієнтиром у виборі належної поведінки, чим слугуватиме у здійсненні

правопорядку, і навпаки, правосвідомість впливає на релігійні норми, визначає практику їх застосування в інтересах віруючих, релігійних громад щодо реалізації такими суб'єктами своїх релігійних інтересів, обумовлюючи характер нормотворчої діяльності, правореалізації, механізм правового регулювання тощо.

Завдяки релігійним нормам стає можливим формування певної релігійно-нормативної ідеології, що в подальшому й утворює відповідний культурний та свідомий тип людини. Зараз прослідковуються випадки, коли через сам зміст релігійних норм, знаходять своє обґрунтування правові норми, які відсилаються до приписів священних джерел у нормах сучасного світського та релігійного права.

В кінці хотілось би навести вислів французького імператора Наполеона Бонапарта, який влучно характеризує релігію та її значення в країні: «Спільнота без релігії – це корабель без керма. Без релігії немає ладу. Тільки релігія дає сильну і тривалу підтримку державі. Дайте мені одного доброго священика, і тоді мені не потрібно сотні поліцаїв».

Таким чином, можна стверджувати, що норми релігії, які панують у державі виступають своєрідним підґрунтям права, а також постають специфічним інструментом на шляху духовного розвитку суспільства, тим самим, слугуючи основою для його правового виховання.

Список використаних джерел

1. Конституція Ірану від 15 листопада 1979 р. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/text/332330>.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 21.02.2014 № 5-рп/2014. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Скакун О. Ф Теорія права та держави : підручник. 4-те видання. К. : Алерта, 2016. 528 с.
4. Маніліч О. В. Місце релігійних норм у правовій системі держави: наук. *Права і суспільство*. 2012. № 4. С. 43–47.
5. Пайда Ю. Ю. Роль права та релігії в удосконаленні механізму реалізації прав людини: наук. стаття. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 1. С. 65–70. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/6559/7333>.

Бровко Валерія Костянтинівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент **Ланка О. Я.**

ПРАВОВА ОСВІТА ЯК ФОРМА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Важливе місце у формуванні всебічного розвитку особистості є висока правова культура. Адже, фізично здорову людину не можна вважати гармонійно розвинутою, якщо вона, маючи широкі знання, добре працюючи або навчаючись, порушує закони, права людини тощо.

Здатність людини розуміти правила співжиття і вимоги законів та відповідно поводитися не є вродженою, вона формується під впливом виховних заходів, є наслідком спілкування з іншими людьми, участі в різних видах діяльності.

Особливу цінність для підвищення рівня правової свідомості та правової, в тому числі й професійної культури, має правове виховання.

У науковій літературі здебільшого правове виховання розглядається як цілеспрямована, повсякденна, систематична діяльність людини з оволодіння правовими знаннями, формування позитивних правових мотивів і настанов, навичок правомірної поведінки, що полягає в самостійних зусиллях, спрямованих на вироблення звички до активної правомірної [1].

Правове виховання ставить такі завдання:

- озброєння молодих людей знаннями законів, систематичне інформування їх про актуальні питання права;
- формування правової свідомості як сукупності правових уявлень, поглядів, переконань і почуттів, які визначають ставлення особистості до вимог законів, регулюють її поведінку в конкретній правовій ситуації;
- прищеплення учням поваги до держави і права;
- вироблення навичок і звичок законослухняності як результату свідомого ставлення до громадянського обов'язку;

– формування в учнів нетерпимості до правопорушень, злочинності, намагання брати посильну участь у боротьбі з ними, здатності протистояти негативним впливам;

– подолання у правовій свідомості помилкових уявлень, що сформувалися під впливом негативних суспільних явищ [2].

Сутність правового виховання особи полягає передусім у ознайомленні та опрацюванні положень, норм та принципів Конституції України, основ галузей права, чинного законодавства, взагалі усіх правових приписів. Зазвичай правове виховання здійснюється за допомогою різних загальних та спеціальних правовиховних форм (способів), методів.

Однією із ефективних, на наш погляд, форм (способів) правового виховання є правова освіта. Адже саме під час її здобуття особа набуває системного уявлення про право, його зміст, структуру тощо.

Правова освіта – це комплекс заходів навчального, виховного й інформаційного характеру, які спрямовані на створення відповідних умов з метою набуття громадянами відповідного обсягу правових знань і навичок їх застосування, необхідних для реалізації своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов’язків [3; 4, с. 215].

Формування правової свідомості, правової освіти й політичної культури в нашому суспільстві не відбувалося й не може відбуватися стихійно. Воно має бути результатом активної діяльності суспільства, всіх його громадян [5, с. 11]. Правова освіта є основною, фундаментом нового суспільства в Україні. Адже громадяни є єдиним чинником, здатним утворювати державу та правопорядок, приводячи в дію Конституцію України й законодавство

Аналізуючи зміст правової освіти доцільно звернути увагу на те, що правова підготовка не вичерпується формальними юридичними знаннями та вмінням працювати із правовою інформацією. Сучасна правова освіта орієнтована на формування гуманітарного світогляду, сприяння становлення гуманістично зорієнтованої особистості, яка займає активну громадянську позицію, законослухняна, поважає права й свободу інших людей, уміє їх відстоювати, володіє юридичними знаннями, які може ефективно використовувати в повсякденному житті. Правова підготовка також формує переконання в значущості особистих обов’язків, особистої відповідальності за прийняті рішення й власні вчинки; розвиток

стереотипів правомірної поведінки; засвоєння принципів і особливостей правовідносин у суспільстві.

Відповідно, правові знання й практичні вміння – це взаємопов’язані сторони одного й того ж процесу, який сприяє становленню правової й громадянської позиції майбутнього юриста.

Проблемою, яка потребує розв’язання, є невідповідність змісту юридичної освіти і якості підготовки в правничих школах сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності правників у різних сферах діяльності тощо.

Дискусія навколо реформування системи юридичної освіти України, матеріалізувалася у проекті Концепції реформування юридичної освіти України (далі – *Концепція*) [6], який став предметом розгляду у профільному Комітеті з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України 21 січня 2021 року [7].

Метою Концепції ставилось створення умов для модернізації змісту юридичної освіти, спрямовану на:

- встановлення стандартів вищої юридичної освіти для досягнення стратегічних пріоритетів реформи правосуддя в Україні;
- відповідність освіти сучасним очікуванням і викликам суспільства;
- підвищення конкурентоспроможності випускників правничих шкіл на ринку праці;
- формування ґрунтовних теоретичних знань та практичних компетентностей правників;
- підвищення рівня обізнаності щодо питань професійної етики та прав людини;
- розуміння фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини.

Строк реалізації Концепції становить п’ять років [6, с. 3].

У даній Концепції звісно є як прихильники так і противники. На наш погляд однією із проблемних аспектів проекту Концепції є питання визначення місця та ролі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України

у системі юридичної освіти, а також запропонована авторами Концепції градація правничих професій і професійної діяльності у галузі права. Аналіз даної Концепції дозволяє погодитись з І. Єфремовою, яка наголошує на тому, що «У Концепції її авторами закладається поділ юридичної освіти на «належну» та «недоосвіту». Належну освіту, як очевидно із виступів її прихильників, мають мати: судді, прокурори, нотаріуси та адвокати. Натомість працівникам правоохоронних органів (НАБУ, ДБР, Національної поліції та ін.), юрисконсультам, працівникам системи юстиції, військовим юристам достатньо юридичної «недоосвіти» [8]. Це, наприклад, ставить працівників слідчих підрозділів у нерівне становище з іншими учасниками кримінального процесу. Відповідно, запропонована у проекті Концепції градація правничих професій і професійної діяльності у галузі права не відповідає вимогам сучасного суспільства і веде до обмеження не лише доступу до професії, а й певною мірою до монополізації правничої професії виключно представниками суду, адвокатури, нотаріату тощо. Тому, ми підтримуємо точку зору фахівців, які вважають за доцільне доповнити перелік правничих професій у п. 9 проекту Концепції і включити до нього слідчих, працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів, третейських суддів, наукових та науково-педагогічних працівників, які здійснюють наукові дослідження за правовим напрямом [9].

Висновки: В умовах становлення України як демократичної держави, правова освіта набуває особливої актуальності, оскільки включає систему виховних і навчальних дій, які спрямовані на формування у фахівців поваги до права, сучасних правових цінностей, правової культури, що, в свою чергу, сприяє становленню в особистості правової компетентності. Правова освіта, на наш погляд, в своїй основі має враховувати такі підходи:

- особистісно орієнтований, зорієнтований на те, щоб особа зайняла своє місце в суспільстві, знала і вміла захистити свої права, свободи і законні інтереси;
- компетентністний, спрямований на сумлінне та якісне виконання професійних обов'язків;

– діяльнісний, який спрямований на зайняття активної громадянської позиції в соціальному, правовому, економічному та культурному житті суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права (Актуальні проблеми). навч. посіб. / Бостан С. К., Гусарєв С. Д. та ін. Київ. 2013. 332с. URL: <https://lawbook.online/prava-gosudarstva-teoriya-ukraine/teoriya-derjavi-prava-aktualni-problemi.html>.

2. Поняття і форми правового виховання. URL: https://knowledge.allbest.ru/law/3c0b65625b2bd79b4c43b88521216d26_1.html.

3. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 № 992/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>.

4. Купчак Я. М., Повстин О. В. Правова освіта в системі органів і підрозділів служби цивільного захисту населення: мета, завдання та методи здійснення. *Вісник ЛДУ БЖД*. 2017. № 15. С. 215–221.

5. Шаравара І. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. Іюнь. 2015. URL: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/3/part_1/2.pdf.

6. Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>.

7. Інформація про засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій 21 січня 2021 року. URL: http://k.rada.gov.ua/news/main_news/75598.html.

8. Реформування чи руйнування юридичної освіти в Україні? URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/reformuvannya-chi-ruynuvannya-yuridichnoyi-osviti-v-ukrayini.html>.

9. Аброськін В., Албул С. Концепція розвитку юридичної освіти: погляди, думки, протиріччя. URL: <http://oduv.s.edu.ua/news/kontsepsiya-rozvitku-yuridichnoyi-osviti-poglyadi-dumki-protirichchya/>.

Вдовіченко Уляна Олексіївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент **Мозоль Н. І.**

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН

Широкі зміни соціального розвитку у суспільстві, демократизації взаємовідносин стосуються проблем не лише теоретичного, а й суто прикладного аспекту. Дослідження великої кількості юристів, соціологів, політологів та філософів вказують на те, що недостатність сформованої правової свідомості громадян є не тільки причиною виникнення різних соціальних конфліктів, а й призводить до криміналізації суспільства.

На формування індивідуальної правосвідомості впливає суспільна правосвідомість, проявляючись як соціально-психологічний феномен. Такий вплив обумовлений тим, що людина, перебуваючи в соціумі, в тій чи іншій мірі орієнтується на думку оточуючих її людей, їх ставлення до тих чи інших вчинків, їх реакцію на ці вчинки та пов'язані з нею наслідки.

В умовах правової держави і громадянського суспільства правосвідомість стає, фактично, основною ланкою суб'єктивних і об'єктивних форм взаємодії особистості, суспільства і держави. Правосвідомість суспільства спрямована на справедливе врегулювання відносин людей, які забезпечують збереження цінності особистості. Сучасна правосвідомість народів є важливим засобом підтримки та розвитку мирного і справедливого співробітництва між державами.

Зростання правосвідомості всього нашого суспільства буде слугувати підвищенню життєвого рівня громадян України, убезпеченням бізнесу, вільним розвитком особистості кожного громадянина, посиленням її захисту. Проблема налагодження механізму правового впливу на суспільні відносини з метою створення правової держави є комплексною, тому і потребує комплексних підходів до забезпечення окремих елементів цього правового явища.

Основою творення правової свідомості є правові знання, різні емоції, ідеї, переконання. У залежності від обізнаності правовими знаннями, характеру емоцій і переконань (позитивних або негативних), пов'язаних із правом, правова дійсність по-різному відображається у свідомості людини, а це, відповідно, формує різне ставлення до права і спричинить різні поведінкові форми в юридично значущих ситуаціях [2].

Усвідомлення правових норм лежить в основі правової свідомості, що є одним із феноменів соціального пізнання, що розуміється як пізнання соціального світу людиною, непрофесіоналом, пізнання ним повсякденної реальності свого власного життя. Поведінка людини і її правосвідомість може бути правомірною або ж протиправною. Безсумнівним є те, що правова норма існує завдяки моральності. Якщо моральний зміст зникне, правова норма перестане існувати. Відповідно, якщо людина моральна, дотримується законів моралі, її правосвідомість буде розвинута, а поведінка буде відповідати правомірній.

Звертаючись до концепції правосвідомості О.М. Леонтьєв зазначає, що «лише у формі психічного образу, що відкриває суб'єкту навколишній світ; на більш пізньому етапі об'єктом свідомості стає також і діяльність, усвідомлюються дії інших людей, а через них й власні дії суб'єкта. Породжуються внутрішні дії та операції, які відбуваються в розумі» [3]. Це наводить на думку про те, що формування особистості залежить не лише від людини, її власних особливостей, ідей та уявлень, а також й від суспільства, в якому живе та розвивається людина, виконуючи певні соціальні ролі.

Індивідуальна правосвідомість – це форма відображення вже правових явищ, яка охоплює психічні, інтелектуальні, емоційні та вольові процеси та стани: знання чинного права і законодавства, правові вміння і навички, правове мислення, правові емоції і почуття, правові орієнтації, позиції, мотиви, правові переконання та установки, які синтезуються у прийнятих рішеннях і спрямовані на піднесення, спілкування та взаємодію у процесі правової діяльності й поведінки у сфері правовідносин [4].

У процесі усвідомлення індивідом соціальних норм (культури) відбувається перетворення соціального досвіду у власні установки, орієнтації, цінності. У процесі соціалізації особистість формує свої соціальні якості, властивості, засвоює певні цінності, норми, загальноприйняті в її оточенні, а також систему їх оцінок, засвоює соціальний досвід.

На процес становлення індивіда та формування правосвідомості впливають різні фактори, в тому числі соціальні, економічні, політичні, правові тощо. Правосвідомість має різнобічну, розгалужену за структурою та змістом суть, зумовлену різними чинниками. Вона є категорією, яка, з погляду її виникнення, суті й еволюції, чітко визначена історично, економічно та соціально. Правосвідомість формується і розвивається на базі суспільної свідомості та її ідей (філософських, світоглядних, політичних, моральних тощо), що стосуються явищ суспільного життя і характеру дій людей, суспільних відносин, інтересів і потреб, які зумовлені економічною та політичною основою суспільства.

Спираючись на аналіз існуючих спроб побудувати модель правосвідомої особистості, можемо визначити, що правосвідомість детерміновано різноманітними особистісними утвореннями, а саме: ціннісні орієнтації особистості, моральна сфера, емоційно-вольова сфера та інтелектуальні здібності особистості.

Слід акцентувати увагу, що правосвідомість це все ж деяка система відношень особистості до права та його складових, яке формується самою особистістю, її поглядами, ідеями та впливом оточуючого суспільства. Основою формування особистості та її правосвідомості є саме виховання індивіда певною групою. На стан суспільної правосвідомості впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні явища, які між собою дуже тісно пов'язані. Об'єктивні явища сприймаються кожною особистістю суб'єктивно та формують певну думку, ідею та, як наслідок, поведінку людини.

Список використаних джерел

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Харків : Консум, 2005. 160 с.
2. Шелих А. А. Правосвідомість: доктринальні підходи до розуміння. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 2.
3. Леонтьев А. Н. Діяльність. Свідомість. Особистість. URL: <http://www.psy.msu.ru/people/leontiev/dsl/4-1.html>.
4. Юридична психологія : підручник / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. К. : КНТ, 2007. 359 с.
5. Парсонс Т. Система сучасних суспільств. М., 1997.
6. Скаун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Х. : Консум, 2001.
7. Юрченко-Шеховцова Т. І. Проблема формування правосвідомості особистості в сучасних умовах. К., 2015. С. 174–178.

Гасенко Богдан Васильович,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент **Ланка О. Я.**

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Розвиток демократичних процесів, процесів євроінтеграції та глобалізації обумовлює формування нової конфігурації світу. Окреслені зміни в суспільних та приватних відносинах передбачають інтенсивне впровадження нових вимірів правового простору державотворення. Важливим чинником системного підходу до процесів державотворення виступає правове виховання, зорієнтоване на найвищі цінності людської спільноти.

Важливим етапом у здійсненні процесу правового виховання є визначення його принципів.

Принципи правового виховання – обумовлені найважливішими закономірностями суспільного розвитку і механізму правового регулювання нормативно-регулятивні основи, засади, вихідні положення, ідеї, які є орієнтирами, що мають найвищу імперативність і загальнозначущість, визначають процеси формування правової свідомості, правової і професійної культури, законслухняності, правомірної поведінки та соціально-правової активності особи [1].

Правове виховання не є спонтанним, одномоментним процесом. Воно передбачає планомірний, організований, систематичний і цілеспрямований вплив на свідомість, психологію особи за допомогою різних правовиховних форм, засобів і методів.

Необхідно погодитись з С. Бостан, С. Гусарев, Н. Пархоменко, які підкреслюють, що завданням правового виховання є сприяння закріпленню у свідомості особистості правових установок, правових переконань, правових навичок, правових умінь [2, с. 70]. При цьому, в сучасних умовах правове виховання повинне базуватись як на світових стандартах, так і на традиціях українського народу, що дозволить сформулювати всебічно розвинену особистість, з високим рівнем правової культури та правосвідомості.

Суть та соціальне призначення правового виховання розкривається у його принципах – вихідних та визначальних

ідеях, що виступають як керівні положення [3, с. 26]. У науковій літературі до загальних принципів правового виховання зазвичай відносять:

1) *Законність*. Так, А. М. Колодій визначає принцип законності, як такий, що слугує у суспільстві інструментом поєднання порядку й організованості, додержання законів і підзаконних актів [4, с. 106]. Відповідно, принцип законності правового виховання передбачає суворе, повне і неухильне додержання і виконання правових норм та приписів усіма учасниками правовиховного процесу, що є необхідною умовою досягнення належного результату – формування високого рівня правосвідомості молоді [3, с. 26–27].

2) *Демократизм*. Даний принцип передбачає створення умов для ініціативності, самовиховання, можливості висловлення власної думки та поглядів тощо.

3) *Гуманізм*. Даний принцип передбачає поєднання у правовиховному процесі вимогливості і довіри, формування поваги до людини з нетерпимістю до всіх форм приниження та пригноблення особи. Він визначає не просто гуманне ставлення до особи, а вимагає врахування індивідуальних особливостей особи. Формування в межах правовиховного гуманного спілкування та співробітництва між його учасниками.

Не менш важливе значення для сучасного право виховного процесу мають *принципи об'єктивності і науковості*, що вимагає здійснення правовиховної діяльності з урахування реальних можливостей суспільства й держави, а також дійсного стану суб'єкта правовиховного впливу. Також дотримання даних принципів у правовиховному процесі дозволить уникнути крайнощів й однобічності, упередженості, спрогнозувати поведінку особи в різних умовах, виділити основне із множини завдань, а також передбачає участь науковців не тільки в теоретичних розробках, а й в практиці правового виховання.

Необхідно наголосити і на важливості *принципу колективізму*. Особливе значення даний принцип має для правовиховного процесу правоохоронців та військовослужбовців. Значення даного принципу полягає в тому, що не може бути успішним виховання, якщо колектив підрозділу стоїть осторонь від цього процесу. Виховні можливості колективу полягають насамперед у силі його громадської думки, в її відносній незаперечності, оскільки колектив рідко помиляється. Тому кожний правоохоронець (військовослужбовець) завжди несе моральну відповідальність як за себе так і за побратимів перед

колективом, узгоджуючи свою поведінку з його вимогами. Колектив також несе відповідальність за дії кожного члена. У колективі швидше й усебічно пізнається людина. Міцний і потужний колектив здатний попередити протиправні дії, не допустити порушення військової дисципліни [5, с. 3–17; 6, с. 16–21].

Необхідно також погодитись з В.В. Федоренко, який наголошує на важливості у процесі правового виховання *опори на позитивне*. Адже, як зазначає науковець, люди не народжуються хорошими чи поганими, такими вони стають і якщо у деяких молодих людей з'являються негативні риси характеру і нахили, то вони є наслідком конкретних несприятливих обставин життя або недоліків їхнього виховання в минулому чи в теперішній час. Сутність принципу опори на позитивне і полягає в тому, щоб використовувати кращі, позитивні якості людини і спиратися на них [7, с. 74].

Ще один принцип, який, на наш погляд, займає важливе місце у правовиховному процесі як особи в цілому, а особливо правоохоронців – *принцип систематичності*. Даний принцип передбачає те, що правовиховна робота із правоохоронцями повинна проводитись відповідно до розроблених планів, програм, наукових підходів у встановлені терміни. При цьому, слід мати на увазі й тісний зв'язок правового виховання з навчальним процесом, який має бути тією відправною основою, на якій базується правовиховна робота. К. Ушинський стверджував: щоб оволодіти наукою і вміти застосовувати її в житті, необхідно її вивчати в системі. Тільки система, безперечно, розумна, що виходить із самої суті предметів, писав він, дає нам повну владу над нашими знаннями [8, с. 355].

Вищенаведений перелік є беззаперечно не повний, можна виділити й інші принципи правовиховного процесу – доцільності, послідовності, комплексності та інші. Усі вони направлені на формування особистості, високого рівня її правової свідомості та правової культури.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що принципи відображають головні тенденції розвитку правового виховання, вказують на що передусім має бути спрямована правовиховна робота та її вплив. Принципи правового виховання є науковою основою змісту правового виховання, встановлюють параметри і межі його дії. Знання особливостей принципів правового виховання дозволяє формування правової свідомості, вироблення навичок і звичок правомірної поведінки особи.

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; відп. ред. О. В. Зайчук. К. : Юрінком Інтер, 2006. 685 с. URL: https://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1902.htm.
2. Бостан С. К., Гусарев С. Д., Пархоменко Н. М. Теорія держави і права : навч. посіб. К. : Академія, 2013. 348с.
3. Єрмоленко Д. О. До питання про принципи правового виховання молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 25–28. (Серія «Право»).
4. Колодій А. М. Принципи права України. К. : Юрінком Інтер, 1998. 208 с
5. Підласий І. М., Підласий А. П. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 12. С. 3–17.
6. Ріпа Л. А., Трусів Є. В., Красильник Ю. С. Науково-педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців контрактної служби. *Зб. наук. праць гум. ф-ту*. 2003. № 6 (37). С. 16–21.
7. Федоренко В. В. Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних сил України: соціально-філософський аналіз : дис. ... к.ф.н. : 09.00.03. Житомир, 2016. 225 с.
8. Ушинский К. Д. Сочинения : в 7 т. М. : Акад. пед. наук, 1949. Т. 5. 1949. 558 с.

Гуцан Валерія Юріївна,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач
кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Харченко Н. П.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Становлення та розвиток державності, глибокі перетворення в багатьох сферах життя суспільства, міжнародних відносинах потребують аналізу та переосмислення сутності, змісту, розуміння багатьох правових явищ, які ще

нещодавно вважались непорушними. Безумовний пріоритет природних прав людини і громадянина передбачає послідовне утвердження ідеалів гуманізму, справедливості, формування високого рівня відповідальності та створення належного захисту зазначених прав і свобод.

Однією з найбільш вагомих гарантій дотримання прав та свобод людини і громадянина є юридична відповідальність. Це фундаментальне явище юридичної науки відображає вплив права на суспільство та суспільні відносини.

Сучасні глобалізаційні процеси, визначення нашою державою власного геополітичного курсу, військова агресія проти України висуває на перший план необхідність забезпечення безпеки людини, громадянина та всього міжнародного співтовариства шляхом притягнення правопорушника до юридичної відповідальності.

Саме за допомогою цієї правової категорії може гарантуватись соціальна стабільність, забезпечуватись охорона суспільства від правопорушень, розвиток та зміцнення демократії. Проблематика юридичної відповідальності є актуальною, традиційно перебуваючи в числі найбільш дискусійних проблем теорії держави і права. Необхідність дослідження юридичної відповідальності зумовлена впливом цієї фундаментальної категорії права на дотримання законності, правопорядку та потребою вдосконалення механізму її дії.

Так, М. І. Матузов визначає юридичну відповідальність як один із видів соціальної відповідальності індивіда, головною особливістю якої є те, що вона пов'язана з порушенням юридичних норм, за якими стоїть апарат примусу держави [1, с. 267].

Н. В. Іванчук вказує на те, що відповідальність безпосередньо пов'язана з правами та обов'язками громадян, і виконанням взаємно прийнятих зобов'язань різними суб'єктами, із рівнем розвитку правосвідомості, правової культури громадян у суспільстві, тобто це «певна міра свободи» [2, с. 13].

О. В. Мелехін розуміє юридичну відповідальність як обов'язок правопорушника нести покарання, зазнавати санкцій, що передбачені правовими нормами і застосовуються компетентними органами за вчинення ним проти правного діяння [3, с. 312].

О. Ф. Скакун вважає, що юридична відповідальність - це передбачені законом вид і міра державно-владного

(примусового) зізнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене право порушення [4, с. 322].

На думку Л. С. Піголкіна, юридична відповідальність це вид державного примусу, що пов'язаний з державним осудженням винних протиправних діянь, які є небезпечними і шкідливими для держави та з якими ведеться боротьба шляхом застосування примусових заходів [5, с. 388].

За твердженням І. М. Юсупова: «Як самостійний і необхідний елемент механізму правового регулювання юридична відповідальність характеризується трьома специфічними ознаками: вона є видом державного примусу; єдиною підставою до її застосування виступає правопорушення; функціонує шляхом вжиття певних негативних заходів до осіб, що скоїли правопорушення [6, с. 80].

Отже, юридична відповідальність – це нормативна, гарантована та забезпечена державним переконанням або примусом міра реагування держави на дотримання та виконання норм права, у правомірній поведінці суб'єктів права, що схвалюється або заохочується державою, а у випадку порушення норм права – обов'язок правопорушника перетерпіти осуд, обмеження прав особистого, матеріального та організаційного характеру.

Серед головних ознак юридичної відповідальності є те, що вона ґрунтується на нормах права, формально визначена, володіє чіткістю, деталізованістю та загальнообов'язковістю; гарантується державою, безпосередньо пов'язана з державно-владною діяльністю та державно-правовим волевиявленням; забезпечується державним переконанням або примусом; її наслідками є державне схвалення, заохочення або осуд і покарання; здійснюється у визначеному процесуальному порядку.

Окреслені вище ознаки юридичної відповідальності дозволяють виокремити її серед інших видів соціальної відповідальності. У змісті цих ознак поєднані властивості, що характеризують як добровільну, так і державно-примусову форми реалізації юридичної відповідальності.

Варто зазначити, що юридична відповідальність як правовий інститут виконує певні функції. У сучасній правовій науці існує багато поглядів щодо класифікації функцій юридичної відповідальності, які за своїм змістом часто

дублюють одна одну, тому розглянемо основні з них. Здебільшого розрізняють регулятивну, охоронну, каральну, поновлюючу, виховну (превентивну) та заохочувальну (стимулювальну) функції. Однак варто зазначити, що не у всіх науковців збігаються погляди щодо необхідного існування саме такої кількості функцій [7, с. 241].

Так, регулятивна функція юридичної відповідальності знаходить прояв у тому, що закон, передбачаючи склад правопорушень і відповідні їм заходи відповідальності за їх вчинення, тим самим встановлює відповідні заборони та обов'язки громадян і юридичних осіб, тобто визначає їх бажану правомірну поведінку. Інформація про норми, що встановлюють юридичну відповідальність за конкретні правопорушення, про правомірну поведінку щодо їх дотримання та реалізації має регулятивний вплив на інших суб'єктів права. Реалізація регулятивної функції юридичної відповідальності служить передумовою виникнення інших функцій юридичної відповідальності.

Поряд з регулятивною функцією юридичної відповідальності слід виокремити також й виховну (превентивну) функцію як напрям правового впливу на індивідуальну і суспільну свідомість, який полягає у формуванні правосвідомості, правової культури та викоріненні зі свідомості особи правового нігілізму, антисоціальної поведінки (реальної або припустимої). Охоронна функція спрямована на захист позитивних суспільних відносин шляхом нормативно встановлених механізмів притягнення винних осіб до відповідальності у разі порушення норм права. Каральна функція – напрям правового впливу на суб'єктів правопорушення, що відповідає принципам юридичної відповідальності і полягає в осуді, позбавленні особистісного та майнового характеру. Не менш важливими є також поновлювальна функція – напрям впливу на свідомість та поведінку людей, який спрямований на впорядкування суспільних відносин, правового статусу суб'єктів; заохочувальна (стимулювальна) функція – напрям впливу на позитивне ставлення особи до встановлених правил поведінки і бажання виконувати (дотримувати) необхідні вимоги права й отримувати відповідні заохочення, передбачені законодавством, а також пізнавальна (інформаційна), що полягає у тому, що суб'єкти правовідносин отримують, накопичують певні знання щодо змісту правових норм певного виду юридичної відповідальності.

Отже, юридична відповідальність як правовий інститут відіграє надзвичайно важливу роль у правовому вихованні населення, окремих осіб, а також представників органів державної влади. Вона існує в основі права як чинник підтримки громадського порядку, сприяє регулюванню соціальних відносин, забезпечує функцію контролю, отримує закріплення в законодавстві. Однак наявність найрізноманітніших поглядів на проблему розуміння такого багатоаспектного явища, як юридична відповідальність, створює труднощі у правозастосовній практиці та перешкоджає ефективному функціонуванню в ролі механізму гарантії та забезпечення прав і свобод суб'єктів правовідносин [8, с. 163].

Список використаних джерел

1. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права. М. : Дело. 2013. 528 с.
2. Іванчук Н. В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 21 с.
3. Мелехин А. В. Теория государства и права : учебник. М. : Маркет ДС, 2007. 640 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. К. : Правова єдність ; Алерта. 2014. 524 с.
5. Теория государства и права : учебник / под ред. А. С. Пиголкина. М. : Юрайт-Издат. 2005. 613 с.
6. Юсупов И. Н. Юридическая ответственность как комплексный правовой институт. *Юридический мир*. 2009. № 1. С. 79–80.
7. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, 2017. 318 с.
8. Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 4 (28). С. 161–168. (Серія «Юридичні науки»).

Данько Вероніка Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач
кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Харченко Н. П.

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ І ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Правовий нігілізм є багатогранним правовим феноменом. Наявність правового нігілізму, передусім указує про те, що це прямі порушення чинних законів та інших правових актів (навмисні чи ненавмисні). Вони становлять величезний, всеосяжний масив кримінальних діянь, цивільних, адміністративних і дисциплінарних провин.

Правовий нігілізм – це характеристика певних негативних, деформованих сторін правосвідомості, яка різко критично, негативно ставиться до вимог поваги та дотримання права. Правовий нігілізм протистоїть у правосвідомості вимогам законності.

Антонімом правового нігілізму та інших форм деформації правової свідомості є правова культура. Це важлива складова соціальної культури загалом. Вона навчає нас розуміти право і діяти відповідно до нього. Більше того, не кожному людину, яка знає норми права, можна вважати, що вона має правову культуру. Лише тоді, коли знання правових норм безпосередньо поєднуються з необхідністю їхнього дотримання та виконання.

У суспільстві з високорозвиненою правовою культурою, як правило, немає місця правовому нігілізму, за винятком тих випадків, коли держава приймає закони, що суперечать основоположним принципам правотворчості. Але це швидше виняток, тому що у висококультурному правовому суспільстві держава зазвичай має той самий ступінь правового розвитку, що й суспільство, якщо не вище, за все, залишиться.

У різні часи люди по-різному ставилися до закону: одні виконували норми права, а інші – ні. Причини правового нігілізму найрізноманітніші. Від цілком обґрунтованих протестів щодо тих чи інших законів до штучно створеного неприйняття права взагалі як не потрібного соціального інституту.

Як зазначають науковці [1; 2]: «Існує безліч різних форм прояву правового нігілізму, до яких, зокрема, відносять: 1) прямі навмисні порушення чинних законів та інших нормативних правових актів є величезний набір кримінальних діянь, а також цивільних, адміністративних, дисциплінарних та інших правопорушень; 2) масове недотримання правових норм, коли суб'єкти (громадяни, посадові особи, державні органи, громадські організації) не співвідносять свою поведінку з вимогами правових норм, а прагнуть жити та діяти за своїми правилами; 3) війна законів, публікація суперечливих, паралельних або навіть взаємовиключних правових актів, які ніби нейтралізують один одного та призводять до колізій; 4) підміна легітимності політичною, ідеологічною чи прагматичною доцільністю, входження різних посадових осіб та органів, громадських сил та груп у нелегальне поле діяльності, прагнення реалізувати свої інтереси поза рамками Конституції. 5) слабкий правовий захист особистості підриває віру в закон, здатність держави забезпечувати порядок та спокій у суспільстві, захищати людей від злочинних зазіхань. Безсилля закону неспроможна викликати щодо нього позитивного ставлення, лише викликає невдоволення, роздратування і протест. Людина перестає цінувати, поважати, шанувати закон, тому що не бачить у ньому свого надійного гаранта та опори. У таких умовах навіть у законослухняних громадян розвивається нігілізм, недовіра до існуючих інституцій. Визнання і конституційне закріплення природних права і свободи людини поки що не супроводжується адекватними заходами щодо їх зміцнення і втілення у життя. А неможливість реалізувати своє право породжує в людини відчуття відчуження від нього, правове розчарування, скептицизм [3, с. 141].

Лише після з'ясування джерел та проявів правового нігілізму можна окреслити основні шляхи його подолання в таких сферах:

- у сфері загальнодержавної стратегії – спрямованість державної політики на захист інтересів особистості, всебічне забезпечення добробуту громадян, суворе дотримання Конституції і законів усіма державними органами, запозичення позитивних правових надбань інших держав світу, подальша інтенсивна інтеграція до міжнародного права (ратифікація, приєднання, підписання);

- у сфері правотворчості – професійна законодавча діяльність, розширення кола суб'єктів законодавчої ініціативи,

широке публічне висвітлення законопроектної діяльності, вдосконалення правової експертизи нормативно-правових актів;

- у сфері правозастосування – ліцензування юридичних професій, розвиток судової системи, забезпечення прямої дії норм Конституції, проведення практичних семінарів для працівників державних органів, створення консультативних рад при юридичних відомствах;

- у сфері юридичного виховання – популяризація правових знань через різні форми правового виховання, пробудження інтересу до правових знань і забезпечення їх доступності.

Варто звернути увагу на підготовку кваліфікованих кадрів, а саме юристів, які зможуть досконали і на професійному рівні тлумачити закон і служити Феміді.

Отже, попри те, що повністю подолати правовий нігілізм неможливо, однак можна мінімізувати його рівень шляхом вжиття низки комплексних заходів, консолідації суспільства, забезпечення принципу верховенства права, здійснення правового виховання громадян у напрямі вдосконалення вітчизняного законодавства та юридичної техніки, формування високого рівня правосвідомості населення України [4, с. 234].

Найбільш дієвим способом подолання правового нігілізму є розвиток в українському суспільстві правосвідомості та правової культури людей. Правова культура суспільства – різновид загальної культури, який становить систему цінностей, досягнутих людством у галузі права, і стосується правової реальності даного суспільства. Правова культура суспільства відбиває рівень розвитку правосвідомості в суспільстві, системи права і законодавства, юридичної практики і правової науки. Вона охоплює сукупність усіх правових цінностей, створених людьми в правовій сфері. Високий рівень правової культури суспільства є однією з важливих ознак правової держави, яка заснована передусім на принципах верховенства права і правового закону, поваги до основних прав і свобод людини і громадянина [1, с. 213].

Правова культура особи – це обумовлені правовою культурою суспільства ступінь і характер прогресивно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну діяльність. Правова культура особистості характеризує ступінь і характер її правового розвитку, виступає необхідною передумовою формування правової культури суспільства. Однак її не можна розглядати як властивість людини, одержану нею

від народження, оскільки правова культура особистості формується поступово під впливом таких різноманітних чинників, як суспільні зв'язки і відносини, правове виховання, правове навчання, правове спілкування, правова інформація, а також суспільної правової свідомості. В процесі пізнання та оцінки норм права особа враховує закріплені в них законодавцем соціальний зміст і об'єктивні потреби суспільного розвитку, а також співвідносить їх з можливістю задоволення свого власного інтересу. Відбиваючись у свідомості людини, цей процес сприяє формуванню її правової культури. Правова культура особистості – це складне явище, в структурі якого виділяють пізнавальні, оцінні та поведінкові елементи [5, с. 18].

Вагому роль у підвищенню рівня правової культури має професійна правова культура, яка базується на здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом. Про рівень професійної правової культури свідчатиме відповідний кваліфікаційний титул (ранг, категорія). Однак слід розрізняти формально визначену кваліфікацію, яка документально відображається у дипломах, атестатах, сертифікатах, і реальну правову кваліфікацію, яка, крім здобутих теоретичних і навчальних знань, передбачає ще й існування належного особистого професійного досвіду, сформованого під час конкретної юридичної практики. Високий рівень професійної правової культури визначає гармонійне узгодження цих засад.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова та ін.] / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, 2017. 318 с.
2. Актуальні проблеми теорії держави і права : навч. посіб. / за ред. С. М. Тимченко, С. К. Бостан, С. М. Легуша та ін. Київ : КНТ. 2015. 288 с.
3. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Ліра ЛТД, 2015. 468 с.
4. Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 688 с.
5. Славна О. В. Громадянське суспільство як основа розвитку правової держави в контексті конституційної реформи. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 1. С. 16–19. (Серія «Юридичні науки»).

Даценко Ірина Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент *Ланка О. Я.*

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Сьогодні розвиток правової культури є актуальною проблемою розвитку сучасних демократичних процесів української державності, адже це, на нашу думку, основа всього економічного, політичного та ідеологічного розвитку української нації. Реалізація ідей правового прогресу, громадянського суспільства та створення демократичної, правової, соціальної держави може бути досягнута лише в тому випадку, якщо політико-правові реформи будуть пов'язані з розвитком високої правової культури в українському суспільстві та всіх соціальних групах.

Розвиток правової культури не відокремлюється від розвитку інших видів культури – політичної, моральної, естетичної – оскільки має тісний зв'язок із загальною культурою народу, ґрунтується на її принципах, відображає його рівень. Це складний процес, об'єднаний спільним завданням – створення морально-правової атмосфери в суспільстві, яка гарантує реальну свободу поведінки особистості, у поєднанні з відповідальністю перед громадянським суспільством, гарантує її права, соціальну безпеку та повагу. Правова культура є невід'ємною та найважливішою складовою демократії.

Різні аспекти правової культури суспільства та особистості досліджували О. Войтанович, О. Ганзенко, Н. Коваленко, Р. Олійничук, І. Осіка, В. Ткаченко, О. Тітомир, В. Царенко, М. Цвік, В. Головченко, О. Довгий, А. Кутиркін, О. Скакун, В. Суботін, Н. Фоменко, М. В. Кравчук та ін.

М. В. Кравчук так визначає правову культуру:

– систему правових цінностей, що відповідає рівню досягнутого правового процесу і відбиває у правовій формі стан свободи особи, та інші соціальні цінності;

– глибоке розуміння та знання права, а також свідоме виконання його вимог [2, с. 309].

В. І. Камінська та А. Р. Ратинов одними з перших, хто досліджував цю проблему, визначили правову культуру як «систему предметних і ідеальних елементів, що належать до сфери дії права, їх відображення в свідомості і поведінці людей» [4].

За словами А. П. Семітко, правова культура розуміється як обумовлений всім соціальним, духовним, політичним і економічним ладом якісний стан правового життя суспільства, що виражається в досягнутому рівні розвитку правової діяльності, юридичних актів, правосвідомості і в цілому в рівні правового розвитку суб'єкта (людини, різних груп, всього населення), а також ступеня гарантованості державою і громадянським суспільством свобод і прав людини [5, с. 21].

Є й інші погляди на поняття «правова культура». Але, як бачимо, правова культура функціонує як соціальне явище в усіх визначеннях, що неможливе без людини та її діяльності, без прогресивної спрямованості та передового осмислення цієї діяльності.

Важливо відзначити, що правова культура:

1. містить оцінку правових інститутів, процесів, форм і діяльності даного суспільства. Іншими словами, вона характеризує правові цінності суспільства, прогрес, досягнутий у сфері права;

2. відображає якість правового життя в країні. Тому кожна держава має свою правову культуру;

3. є вищою формою усвідомлення інтересів і потреб суспільства в правовому регулюванні, тому право є соціальною цінністю, різновидом правового активу;

4. є частиною загальної культури. При цьому вона займає самостійне місце в соціокультурному просторі;

5. залежить від моралі суспільства та моральних якостей людей, які займаються легальною діяльністю;

6. є важливою умовою та передумовою становлення правової держави.

Залежно від носія правової культури розрізняють три її види:

- правову культуру суспільства;
- правову культуру особи;
- правову культуру професійної групи [6, с. 689].

Розрізняють три види правової культури, варто зауважити, що в реальному житті вони тісно переплітаються: правова культура як соціальне явище унікальна; правова культура суспільства не існує поза правовою культурою його членів (індивідів, груп); вона

є умовою, формою і результатом культурно-правової діяльності громадян та їх професійних груп [8].

Під структурою правової культури розуміють таку її будову, розташування елементів і зв'язків, котрі забезпечують її цілісність, збереження основних властивостей і функцій при впливі на неї різноманітних внутрішніх і зовнішніх, об'єктивних і суб'єктивних факторів дійсності (В. М. Карташов, М. Г. Баумова) [7, с. 176].

Зміст правової культури суспільства (соціальної групи) слід розглядати через такі структурні елементи:

- ідеолого-психічні – правосвідомість, правовий менталітет (правовий менталітет переважно розглядається в аспекті правової культури суспільства);

- нормативні – система права, система законодавства (тексти, що мають нормативно-правовий характер), правові традиції;

- поведінкові – правова поведінка (діяльність), як правомірна, так і неправомірна;

- об'єктивовані – правові інститути (установи), результати діяльності (юридичної практики) суб'єктів права, артефакти правової спадщини, надіндивідуальний (об'єктивований) правовий досвід [3, с. 55].

Як визначає Р. А. Сербин до структурних елементів правовиховного процесу відносять:

- організаційну систему правового виховання, що складається із суб'єктів, об'єктів і правовиховної діяльності;

- форми правового виховання – способи зовнішнього виразу правовиховної діяльності (індивідуальна, групова, масова і серед них – правове навчання, правова пропаганда, контрольована соціально-правова практика);

- методи правового виховання – сукупність певних способів, прийомів впливу на правосвідомість і поведінку об'єктів;

- засоби правового виховання – всі матеріальні та духовні засоби, що використовуються у процесі правового виховання [1; с. 5].

Структура правової культури суспільства включає:

- культуру правосвідомості – високий рівень правосвідомості, що містить оцінку закону з позицій справедливості, прав людини;

– культуру правової поведінки – правову активність громадян, яка виражається в правомірній поведінці;

– культуру юридичної практики – ефективну діяльність законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів [6, с. 689].

Знаючи це, можна констатувати, що правова культура суспільства, а особливо професійна культура та освіта, відіграють дуже важливу роль у розвитку демократичної, правової та соціальної держави, тому правова культура та освіта мають стати пріоритетом сучасного розвитку. Виділення структурних елементів правової культури допомагає зрозуміти її сутність, але не слід розуміти ці елементи як сукупність ізольованих компонентів. Усі структурні елементи правової культури нерозривні, постійно пов'язані між собою, визначають характер і особливості один одного.

Список використаних джерел

1. Сербин Р. А. Правова культура – важливий фактор розбудови державності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2003. 15 с.

2. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти) : навч. посіб. Вид. 3-тє, переробл. й доповн. Тернопіль : Терно-граф, 2013. 608 с.

3. Скуріхін С. М. Морфологія і динаміка правової культури : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2020. 314 с.

4. Каминская В. И., Ратинов А. Р. Правосознание как элемент правовой культуры. *Правовая культура и вопросы правового воспитания*. М., 1974. 202 с.

5. Семитко А. П. Правовая культура социалистического общества: сущность, противоречия, прогрес. Свердловск : Изд-во Урал. Ун-та, 1990. 172 с.

6. Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Х. : Еспада, 2006. 776 с.

7. Карташов В. Н., М. Г. Баумова. Правовая культура: понятие, структура, функции : монографія. Ярославль : Яросл. гос. ун-т, 2008. 200 с.

8. Макаренко Л. О. Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження : монографія. Київ : Парламентське видавництво, 2019. 576 с.

Євсеєнкова Катерина Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук *Тихомиров Д. О.*

ФАХОВА ВИЩА ОСВІТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вимоги сьогодення, які пов'язані з постійними викликами кримінального світу обґрунтовують необхідність фахової підготовки поліцейського, його готовність до здійснення своєї діяльності в умовах підвищеного стресу, ризику та браку часу. Професія поліцейського поєднує в собі спеціаліста у галузі правознавства, а також особу, уповноважену на виконання функцій держави в сфері охорони прав і свобод людини.

Законодавчо закріплено, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання здійснюють підготовку кадрів для МВС, Національної поліції України та Національної гвардії України [3]. Наразі висувуються думки щодо певної реформи, яка полягає у наданні можливості здійснювати підготовку правників виключно цивільними вузами, припиняючи, таким чином, функціонування ЗВО із специфічними умовами навчання. Майбутнім поліцейським в такому разі пропонується отримати вищу освіту, а потім пройти первинну професійну підготовку терміном в шість місяців.

При цьому цивільні заклади освіти, які здійснюють підготовку фахівців юридичного профілю, неспроможні забезпечити її на належному рівні та якості. Існуюча система підготовки правників у цивільних вишах не пристосована для підготовки фахівців для органів та підрозділів Національної поліції України з наступних причин:

1. Цивільні заклади вищої освіти не ставлять перед собою мету підготовки кадрів для Національної поліції України, а, отже, не враховують специфіки діяльності цього органу виконавчої влади. Їх підготовка здебільшого стосується широкого профілю спеціальності «Право». Крім цього, в умовах постійного некомплекту кадрів цивільні виші об'єктивно неспроможні

задовольнити потреби органів та підрозділів поліції у спеціалістах відповідних напрямів та рівнів підготовки [2].

2. Освітні програми цивільних закладів освіти недостатньо враховують специфіку практичної діяльності поліцейського. Навчальні плани підготовки юристів не включають такі необхідні для правоохоронців дисципліни як «Оперативно-розшукова діяльність», «Тактико-спеціальна підготовка», «Спеціальна фізична підготовка», «Режим таємності» та інші спеціальні навчальні дисципліни [2].

3. Незрозуміло, як викладач цивільного закладу вищої освіти без практичного досвіду роботи в правоохоронних органах та не володіючи специфічними знаннями здійснюватиме підготовку курсантів із фахових дисциплін, наприклад, розкриття та розслідування злочинів, документування злочинної діяльності, адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції тощо [2].

Відомча освіта у закладах системи МВС має свої особливості, які виховують майбутніх поліцейських стійкими та витривалими. Так, з перших днів навчання, курсанти починають усвідомлювати всю повноту відповідальності майбутньої службової діяльності, яка буде вимагати від поліцейського значної кількості виважених та обдуманих дій. Говорячи про систему навчально-виховного процесу у закладах системи МВС, слід зауважити, що вона направлена на забезпечення ефективної адаптації курсантів до реальних умов несення служби у поліції, тим самим, визначаючи специфіку викладання кожного блоку дисциплін навчального плану. Зокрема, викладаються дисципліни, пов'язані з режимом секретності, допусками до інформації, спецдокументації, практикою боротьби зі злочинністю тощо [5, с. 443].

Під час службової підготовки курсанти ознайомлюються з відомчими наказами МВС, інструкціями, законами, що регулюють діяльність поліції, а також певним чином обмежують їх права та інтереси у зв'язку зі специфікою служби. Особливо важливим у контексті відомчої освіти є вогнева та тактична підготовка майбутніх поліцейських, які у подальшому є теоретично та практично підготовані до поводження зі зброєю, розуміють усю відповідальність, покладену на них, а також психологічно стійкі та готові до застосування зброї на практиці [5, с. 444].

Також в контексті обґрунтування важливості відомчої освіти для поліцейських варто розглянути зарубіжний досвід з цього питання. Як слушно зазначає В. В. Сокурєнко, аналіз

стандартів навчання поліцейських, які пропонуються Міністерством юстиції США, дозволяє побачити, що до обов'язкових навчальних дисциплін віднесені: поведження з вогнепальною зброєю, навички самооборони, спеціальна фізична підготовка, тактика патрулювання, перша медична допомога, оформлення процесуальних документів, навички володіння комп'ютером, культурна різноманітність і толерантність, управління конфліктами навички медіації. У США та Канаді для роботи в спеціалізованих підрозділах (наприклад, детективом тощо) необхідна певна кількість років служби в поліції, а також відповідні навички та знання, здобуті під час спеціалізованої підготовки [4, с. 120].

Так, у країнах Євросоюзу підготовка поліцейських здійснюється на ґрунті відомих навчальних закладах трьох рівнів, що є обов'язковими для проходження. На першому рівні поліцейські отримують знання зі «загального, спеціалізованого та завершальних курсів», після чого складають іспити на заміщення вакантної посади молодшого складу поліції. Випускники першого рівня отримують атестат про середню поліцейську освіту. На другому рівні підготовка поліцейських провадиться у вищих школах поліції, після завершення якої випускники отримують диплом про вищу поліцейську освіту, яка надає їм право обіймати посади середнього складу поліції. На третьому рівні здійснюється підготовка старшого складу поліції в провідній поліцейській академії з видачою сертифіката про вищу поліцейську управлінську освіту [1, с. 18]. Цікавим і слушним є досвід країн учасниць ЄС, а саме те, що в 11 з 27 країн випускники поліцейських закладів освіти першого і другого рівнів отримують освіту, що еквівалентна до відповідної освіти цивільних вишів.

Враховуючи викладене можна дійти висновку, що специфіка службової діяльності поліцейського вимагає від нього бути фахівцем у галузі права та володіти певним комплексом навичок і умінь, які необхідні у протидії зі злочинністю. На даний час ефективною моделлю підготовки до майбутньої професії є навчання у закладах зі специфічними умовами навчання, а також періодичне проходження практики, стажування в органах та підрозділах Національної поліції України.

Список використаних джерел

1. Кісіль З. Р. До питання професійної підготовки працівників правоохоронних органів у сучасних умовах:

міжнародний досвід. *Вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ.* Серія психол. Львів, 2017. Вип. 1. С. 3–12.

2. Кучер В. О., Євхутіч І. М. Чи може цивільний вуз підготувати професійних поліцейських? : *Юридичний вісник України.* № 41 (1318). 2020. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream.pdf>.

3. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України : наказ МВС України від 15 квітня 2016 року № 315. *Офіційний вісник України.* № 41, 44. Ст. 1557.

4. Сокурєнко В. В. Особливості професійного навчання працівників поліції в сучасних умовах: закордонний досвід та можливості його використання в Україні. *Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України:* зб. матеріалів І Міжнар. наук.-прак. конф. (Харків, 2 трав. 2016 р.). 175 с.

5. Швець Д. В. Поняття, зміст та функції професійної підготовки поліцейського в Україні. *Форум права.* 2017. № 5. С. 441–446.

Жук Андрій Андрійович,
аспірант кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ

ПОВНОВАЖЕННЯ СЛІДЧОГО СУДДІ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Під час проведення досудового розслідування на слідчого суддю покладаються особливі повноваження з нагляду та оцінки процесуальної діяльності учасників кримінального провадження, та контроль за дотриманням конституційних прав та свобод підозрюваного (обвинуваченого). Саме слідчий суддя повинен об'єктивно оцінити представлені докази на підтримку клопотання про застосування заходу забезпечення, або ж законність та допустимість тих чи інших доказів, які потім будуть досліджені в

судовому порядку. Тому за таких умов слідчий суддя завжди перебуватиме під непрямым «підсвідомим» впливом учасників досудового слідства, і лише його неупереджений погляд на факти дозволить отримати справедливий результат роботи. Забезпечення контролю за дотриманням прав, свобод та законних інтересів осіб, які беруть участь у досудовому слідстві, покладає на слідчого суддю обов'язок спостереження за діями, в першу чергу, правоохоронних органів, як носіїв владних функцій. Однак, не варто забувати, що поняття прихильності та завчасного «переходу» на чийсь бік суперечить базовим принципам здійснення правосуддя та кримінального процесу в цілому. Слідчий суддя є гарантом законності, і його безсторонність забезпечує встановлення істини та рівноправності на досудовому слідстві, що, в свою чергу, прямо відображається в процесі судового розгляду [2, с. 454–455].

Значення судового контролю полягає у тому, що завдяки діяльності слідчого судді забезпечуються невідкладним судовим захистом права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження, а також створюються належні умови для реалізації засади змагальності під час досудового розслідування [3, с. 3].

На нашу думку при дослідженні діяльності слідчого судді на досудовому розслідуванні, доречним є виокремлення системи специфічних засад її здійснення, які навів Р. І. Тракало, якими, на його думку, є:

1) законність. Під час кримінального провадження слідчий суддя зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Невиконання або неточне дотримання кримінального процесуального законодавства України слідчим суддею призводить до суддівського свавілля, підриває авторитет судової влади, порушує права громадян;

2) швидкість (оперативність) розгляду слідчим суддею клопотань слідчого. Клопотання про застосування або зміну запобіжного заходу розглядається слідчим суддею невідкладно, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту фактичного затримання підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі, чи з моменту подання підозрюваним, обвинуваченим, його захисником до суду відповідного клопотання (ст. 186 КПК України). Слідчий суддя

зобов'язаний розглянути клопотання підозрюваного, обвинуваченого про зміну запобіжного заходу протягом трьох днів з дня його одержання згідно з правилами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу (ч. 4 ст. 201 КПК України). Клопотання про обшук розглядається в суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора (ч. 4 ст. 234 КПК України) тощо;

3) своєчасність виконання ухвал слідчого судді на проведення процесуальної дії. Так, ухвала слідчого судді щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її оголошення (ст. 205 КПК України). Строк дії ухвал на обшук житла чи іншого володіння особи, не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали (п. 1 ч. 2 ст. 235 КПК України);

4) допустимість повторного звернення до слідчого судді при відмові в наданні дозволу на проведення процесуальної дії. Так, постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу (ч. 5 ст. 248 КПК України);

5) апеляційний порядок оскарження ухвал слідчого судді (ст. 309–310 КПК України) [4, с. 116].

Зазначені засади характеризують найважливіші риси здійснення повноважень слідчим суддею, як специфічної діяльності під час досудового розслідування, першочергово при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. *Голос України*. 2012. 19 травня (№ 90–91).

3. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2008. 20 с.

4. Тракало Р. І. Роль слідчого судді у досудовому розслідуванні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. С. 109–119.

5. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ: Алерта, 2017. 548 с.

Журавель Олена Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Кривицький Ю. В.

МОДЕЛІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Правове виховання громадян України – важливий процес побудови демократичного, громадянського суспільства, спрямований перш за все на формування правосвідомості та правової поведінки громадян Української держави. На теперішній час проблема правового виховання залишається досить актуальною, оскільки зміцнення державності, конституційного ладу переважно визначається здатністю громадянського суспільства виконувати функції з підготовки особистостей, які мають активну соціально-правову позицію, що відбувається саме у процесі їх правового виховання. Формування правосвідомості в кожній державі світу відбувається під впливом багатьох факторів: соціальні особливості, економічна ситуація, політичні умови, військові конфлікти. У кожній державі створюється власний правовий менталітет, що зумовлює специфіку правового виховання різних правових систем світу. Проте для організації й реалізації нових форм, методів, видів і способів ефективного формування правової культури у громадян України необхідно застосувати відповідний позитивний досвід провідних країн світу.

Одним з видів виховання є правове, яке взаємодіє з іншими видами виховання: моральним, естетичним, трудовим, професійним тощо [1, с. 12]. Загальновідомо, що в розвинених демократичних країнах правове виховання є невід’ємною складовою системи громадянського виховання, що здійснюється завдяки поєднанню зусиль родини, школи, громадських організацій і держави. У США та інших країнах Заходу в тісному взаємозв’язку з питанням правового виховання знаходяться сучасні підходи до патріотичного виховання, оскільки розвиток відчуття поваги до історії власної країни в

загальній системі виховання взаємопов'язано зі знанням і дотриманням норм права в повсякденному житті. На сучасному етапі в багатьох країнах світу пріоритетними напрямками в методиках виховання патріотизму є вивчення проблеми збереження миру і попередження війни, які реалізуються за допомогою традиційних предметів в освітніх закладах і завдяки організації спеціальних навчальних курсів. Наприклад, у Франції відкрито понад 220 центрів для попередньої підготовки молоді, яка досягла призовного віку. Значна увага приділяється окремим аспектам підвищення рівня допризовної підготовки юнаків, а саме: пропагується військова політика Франції, докладно вивчається внутрішня та зовнішня політика держави, історія її збройних сил, за участю молоді розробляються заходи з укріплення зв'язків між армією та суспільством.

Сусідня країна, Польща, також має значні напрацювання у сфері патріотичного виховання. У державі реалізується програма «Патріотизм завтрашнього дня», що була розроблена польським урядом з метою переконати молодь будувати своє майбутнє на Батьківщині, а не їхати за кордон. Відповідно до програми в багатьох містах Польщі місцева влада організовує дні національного прапора, на телебаченні та на радіо лунають агітаційні ролики, в основу яких покладені принципи верховенства права, солідарності й справедливості. Загалом патріотичне виховання в Польщі розпочинається з дошкільного віку: дітей з садочка вчать як виглядає прапор, вчать національного польського гімну, виховують у них локальний патріотизм [2, с. 20].

У Великій Британії функціонує мережа організацій, які здійснюють різноманітні правовиховні заходи, зокрема – Plenet (анг. The Public Legal Education Network); Право для життя: фундація громадянської правової освіти; Громадянський фонд. Мережа організацій Plenet дає змогу громадськості розуміти свої суб'єктивні права та обов'язки, правильно оцінювати такі питання як юридичні проблеми та правова допомога. Діяльність Plenet реалізується шляхом проведення сесій або семінарів у школах, молодіжних групах і місцях відбування покарання, надання громадянам інформації щодо правових питань, проведення імітаційних рольових вправ і кампаній з підвищення обізнаності. Проекти Plenet у навчальних закладах допомагають відкрити правову систему для молоді та спонукають абітурієнтів подумати про кар'єру юриста.

Канадська практика правовиховної діяльності представлена такими інституціями як Народна школа права, Асоціація правової освіти громадськості, Служба громадської правової освіти та інформації. Приміром, Народна школа права (анг. People's Law School) є неприбутковою організацією в Британській Колумбії, що надає безкоштовну інформацію стосовно розв'язання юридичних проблем повсякденного життя (оренда житла, вирішення сімейних питань у позасудовому порядку, кредитна звітність, складання заповіту та багато інших юридичних питань для пересічного громадянина). Асоціація правової освіти громадськості (анг. Public Legal Education Association of Saskatchewan) також є неприбутковою неурядовою організацією провінції Саскачеван, що надає безкоштовну правову інформацію для широкої громадськості та шкільних спільнот за допомогою спеціальних веб-сайтів, друкованих ресурсів (анг. International Journal of Public Legal Education) та презентацій [3, с. 9].

Національні стандарти громадянського виховання США виокремлюють три ключові компоненти останнього: громадські знання, громадські навички, громадські здібності. Модель правового виховання в США припускає залучення до цієї справи різноманітних соціальних інститутів, серед яких важливу роль відіграє система освіти. Проте в американській педагогічній традиції правове виховання не виокремлюється. У США існує ефективна система правової освіти: правове виховання учнівської молоді завдяки вивченню курсів. З них виокремлюється курс державного ладу США (штату, інших структур місцевого самоврядування). Учні одержують інформацію про те, як працює політико-правова система США. Теми, що пропонуються для вивчення: «Як законопроект стає законом», «Процедури виборів», «Системи протидії в політиці», «Конституція США», «Біль про права» та ін. У старших класах школи більш поглиблено розглядаються конституційні принципи і політичні інститути, а також питання щодо сутності права, політики та участі в політичному житті. Аналізуючи суспільні цінності американських громадян, можна зробити висновки стосовно реальної ефективності зазначеної моделі правового виховання, адже завдяки американським методам правового виховання молоді в суспільстві сформувалися той американський патріотизм, американська національна гордість, американський активізм, американська громадянська ідентичність, котрими пишається ця країна [4, с. 201].

Досвід правового виховання Японії є одним з найважливіших серед загальносвітових тенденцій, оскільки саме в цій провідній країні світу правова культура на досить високому рівні, що відзначається своєрідною специфікою, оскільки ґрунтується на притаманному японському соціуму партикуляризмі, який сприяє розвитку міжособистісних стосунків на засадах звичаєвого права і статеві-вікової ієрархії, що допомагає підтримувати в суспільстві злагоду та гармонію. В Японії ідея права відіграє провідну роль у громадській свідомості як універсальний регулятор суспільних відносин, засіб забезпечення соціального консенсусу, досягнення надзвичайно високих економічних показників і розвитку політичної демократії. Основними напрямками правового виховання японського суспільства, що є невід'ємною складовою правової соціалізації, постають такі засоби як повсякденна практика звернення японців до правових реалій, поширення правової освіти та юридичної літератури, підвищення рівня загальної культури громадян. Особливістю спонукання молоді до сумлінного додержання усталених норм поведінки в японському соціумі є розвиток їх групової свідомості. Він передбачає стримування в собі стихійних поривів, набуття вміння поводитися належним чином, поважати старших, виконувати свій обов'язок, бути відданим родинним традиціям. Одним з найефективніших методів вважається груповий конформізм: відповідність учинків нормам групової поведінки. Підліток, який порушив ці норми, піддається вигнанню і неминуче стає моральним ізгоєм. Груповий конформізм притаманний навіть грі дітей. Дитина, яка схитрувала в процесі якої-небудь гри, автоматично позбавляється можливості брати участь у ній. Тобто в японців з раннього віку формуються певні стереотипи поведінки – обмеження, притаманні національному соціальному середовищу [4, с. 229].

Отже, ознайомлення із прогресивним досвідом провідних країн світу має сприяти розробленню комплексного підходу до організації та реалізації правового виховання різних вікових груп населення в Україні, що сприятиме успішній розбудові демократичної, соціальної, правової держави.

Список використаних джерел

1. Легуша С. М. Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 16 с.

2. Нестеренко О. М. Фактори, що визначають специфіку правового виховання в різних типах правових систем. *Держава та регіони*. 2018. № 1 (59). С. 17–22. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2018/5.pdf.

3. Нестеренко О. М. Правове виховання у сучасному суспільстві: теоретико-компаративістське дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2019. 21 с.

4. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман та ін. / За ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2013. 440 с.

Зеленуга Надія Станіславівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: завідувач кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Пендюра М. М.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Правове виховання курсантів є необхідною складовою у системі виховання в навчальних закладах МВС України, задля формування у курсантів важливих знань у галузі права, насамперед через їх пов'язаність з виконанням своїх службових обов'язків у майбутньому, формування правової свідомості та правової культури, адже це є одним із важливих критеріїв і передумов побудови демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства в Україні.

Правове виховання курсантів закладів вищої освіти МВС України базується як на світових стандартах, так і на традиціях українського народу, національному та інших видах виховання [1]. Врахування у правовиховній роботі вищевказаних чинників спрямоване на виховання всебічно розвинутої особистості.

Соціальне призначення правового виховання курсантів розкриваються в його принципах – вихідних і визначальних ідеях, які окреслюють шляхи вдосконалення правового виховання курсантів, виступаючи в якості керівних положень.

Метою цього наукового повідомлення є дослідження механізму правового виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Насамперед потрібно дати визначення поняття «механізм правового виховання», тобто це порядок переведення правових ідей і установок, що містяться в суспільній правосвідомості, у свідомість виховуваних (особистості, суспільної групи).

Механізм правового виховання курсантів, складається з таких елементів:

1. суб'єкти правового виховання – державні органи, організації, установи, керівники, вихователі, інші учасники правовиховного процесу, в тому числі й самі курсанти; суб'єкти – головна ланка, яка визначає та спрямовує загальний напрям правовиховної роботи, здійснює контроль та вносить корективи у розвиток правовиховного процесу;

2. об'єкти правового виховання – з одного боку, суспільна правова свідомість, з іншого – свідомість, воля та поведінка курсантів, яку необхідно сформуванати надавши сукупність правових і професійних знань, навичок і вмінь;

3. зміст, мета, завдання, принципи та функції правового виховання;

4. правова база (система норм права, сукупність основних і додаткових заходів, інформація правового змісту);

5. педагогічні технології являють собою системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодію, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти;

6. засоби, форми і методи правового виховання;

7. організацію та ефективність правовиховного процесу [2]

Механізм правового виховання особи в духовному внутрішньому зрізі (правовиховний процес особи) можна зобразити у вигляді таких стадій:

1. накопичення правових знань, правової інформації;

2. перетворення накопиченої інформації на правові переконання, звички правомірної поведінки;

3. готовність діяти, керуючись цими правовими переконаннями, тобто поводитися правомірно, відповідно до закону.

Таким чином, механізм правового виховання курсантів реалізується шляхом закріплення суб'єктами правових ідей, знань, установок, які містяться в суспільній правовій свідомості, у

свідомість курсантів, за допомогою правової бази, педагогічних технологій, засобів, форм, методів та інших компонентів, що складають механізм правовиховного процесу з метою досягнення належного результату в правовиховній діяльності.

Слід зазначити, що механізм реалізації правового виховання курсантів безпосередньо залежить від прийнятих Міністерством внутрішніх справ України нормативно-правових актів, а саме наказів і інструкцій, відповідно до яких виховна робота з персоналом органів правопорядку України визначається як комплекс організаційних, морально-психологічних, правових, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, спрямованих на забезпечення, формування і розвиток у працівників особистої відповідальності за свідоме виконання вимог Конституції та законів України, вірності Присязі, високої духовної культури і моральних якостей, почуття патріотизму, державного світогляду, засвоєння морально-етичних норм і вимог служби [3; 4].

Виховна робота в органах правопорядку здійснюється:

- керівниками органів і підрозділів – відносно безпосередньо підпорядкованого особового складу;
- працівниками апаратів по роботі з особовим складом – відповідно до функціональних обов'язків;
- помічниками заступників начальників органів і підрозділів по роботі з особовим складом з організації виховної роботи та старшими інспекторами з виховної роботи;
- громадськими організаціями, створеними в органах і підрозділах відповідно до чинного законодавства та нормативних документів МВС України тощо;

На підставі вище викладеного приходимо до висновку, що механізм правового виховання курсантів функціонує, розвивається та удосконалюється відповідно до прийнятих нормативно-правових актів, до змін, які відбуваються в державі та в суспільстві, тим самим забезпечує реалізацію основної мети правового виховання, тобто реалізує забезпечення наявності високого рівня правової вихованості курсантів: це не тільки знання права й розуміння необхідності виконувати правові розпорядження, а також сформоване ставлення до права і правового закону як до цінностей, що в демократичному суспільстві перебувають поза конкуренцією, готовність до правомірної поведінки, соціально-правової активності, а в остаточному підсумку – формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Список використаних джерел

1. Криштак І. В. Принципи правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-03/09kivafu.pdf>.
2. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. К. : Київ. юрид. ін-т, 2005. 265 с.
3. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки : Указ Президента України від 18 трав. 2019 р. № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.
4. Комплексна цільова програма національно-патріотичного, морально-етичного та художньо-естетичного виховання особового складу НАВС на 2021–2025 роки.

Кавранська Вікторія Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Кривицький Ю. В.

ФУНКЦІЇ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

У сучасних умовах розвитку України важливим завданням є теоретичне розроблення і практична реалізація ціннісних орієнтирів розвитку суспільства, найважливішим з яких є панування в суспільстві права, а не окремих людей, тобто ідеал правового суспільства. Здійснення цього завдання багато в чому залежить від формування суб'єкта такого суспільства. Тому виправданою видається увага до правового виховання особистості, формування особистісних якостей шляхом підвищення рівня правової культури, в тому числі й правової свідомості громадян України. В умовах глобальних соціальних змін саме правове виховання створює умови для розвитку правової активності громадян у суспільстві; прищеплює позитивне ставлення до права; формує почуття поваги до таких цінностей як справедливість,

свобода та рівність; забезпечує безперешкодний доступ населення до форм (джерел) права [1, с. 119].

Правове виховання – це складна та багатопланова діяльність, яка полягає у використанні соціального інструментарію з метою впливу на свідомість людей [2, с. 168]. Одним з видів правового виховання населення є правове виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Останнє здійснюється шляхом розкриття гуманістичного змісту права як рівної міри свободи, розмежування категорій право і закон, з'ясування значення людського виміру права, органічного поєднання теорії і практики організації та проведення правовиховної діяльності. Правове виховання курсантів спрямоване на формування в них належного рівня правової свідомості, правової та професійної культури, свідомого ставлення та беззаперечного виконання норм права.

Правове виховання як вид суспільної діяльності та його соціальна цінність реалізуються і відображаються в його функціях. Категорія «функція» є однією з центральних категорій теоретичної науки, за допомогою якої в науковій літературі розглядаються питання сутності, соціального призначення явищ, висвітлюється спрямованість їхнього впливу. У філософії інтерес до категорії «функція» зростає з поширенням у різних галузях науки функціональних методів дослідження. Функція – це філософська категорія, яка виражає призначення певного елемента в межах цілого. Загалом функція висвітлює всі існуючі взаємовідносини та забезпечує їх динаміку. Функціональний аспект завжди наявний у характеристиці таких глобальних явищ як право, держава, правова система, політична система суспільства, а також під час висвітлення інших явищ, таких як апарат держави, орган державної влади, юридична відповідальність та ін. Без функціонального аспекту система уявлень стосовно об'єкта вивчення була б не такою яскравою, повноцінною, а навпаки – збіднілою й урізаною. У теорії держави та права питання функції висвітлюється, як правило, через поняття основних напрямів, що в цілому відображає стан і рівень наукових уявлень стосовно пізнання соціальної ролі, функціонального призначення того чи іншого правового явища [3, с. 125]. На переконання С.М. Легуші, правове виховання як вид суспільної діяльності та його соціальна цінність реалізуються і відображаються в його функціях. Функції правового виховання курсантів – це напрями його

впливу на свідомість, волю та поведінку цієї категорії населення, потреба існування якого викликана необхідністю здійснення правового виховання як організованого процесу. Вони відображають його найбільш важливі, характерні елементи, риси, закономірності та спрямовані на виконання завдань, які ставляться перед правовим вихованням на сучасному етапі поступу соціуму. Це прояв сутності та змісту правового виховання в суспільних відносинах, але не доречно механічно пов'язувати функції правового виховання з його сутністю та змістом, адже як будь-яке явище воно завжди містить певний елемент незалежності від функцій. Система функцій правового виховання курсантів зумовлює його структуру, засоби, форми та методи [4, с. 9].

Серед основних функцій правового виховання цієї категорії населення С.М. Легуша виокремлює такі: пізнавальна, регулятивна, охоронна, ідеологічно-виховна, практико-прикладна, прогностично-евристична, комунікативна, профілактична. При цьому функції правового виховання курсантів мають складну, системну природу, з одного боку, їх реалізація відбувається одночасно, незалежно одна від одної, а з іншого – здійснення кожної стимулює ефективніше виконання інших функцій; їм притаманний динамізм, що пояснюється постійним удосконаленням, зміною відповідно до суспільних перетворень; функції правового виховання характеризуються послідовністю, безперервністю, систематичністю, що пояснюється необхідністю в постійному правовому вихованні курсантів; системний підхід у дослідженні функцій правового виховання курсантів забезпечує реалізацію його мети та дасть змогу повніше виявити об'єктивні можливості цього напрямку виховання з урахуванням оптимального розподілу й координації зусиль учасників правовиховного процесу; дослідження функцій правового виховання курсантів допомагає дати правильну загальну оцінку теоретико-практичного призначення правового виховання та його ролі в суспільстві [4, с. 9].

Зупинимось більш детально на характеристиці окремих функцій правового виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Так, пізнавальна функція передбачає знання права, поінформованість про нормативно-правові акти, про зміст норм права; без інформації про закон не може бути й ставлення до нього; засвоєння правової спадщини минулого і майбутнього – вітчизняної та зарубіжної. Ця функція відіграє провідне значення у процесі формування світогляду

здобувачів вищої освіти, а також розуміння ними правової реальності, адже поширення відповідних знань про право та державу забезпечить їх належну правову підготовку. У свою чергу регулятивна функція у правовиховній роботі з курсантами реалізується через внутрішній особистісний механізм регулювання поведінки за такими векторами: на базі положень, норм і принципів Конституції України, норм права, інших соціальних норм, нормативно-правових актів встановлюються відповідні правила поведінки в суспільстві; закріплюються основні права та обов'язки; визначаються межі компетенції учасників правовиховного процесу. Водночас охоронна функція правового виховання спрямована на охорону відповідної системи суспільних відносин, а також запобігання порушенням норм права. Курсанти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, отримавши правові знання, поінформовані про те, які суспільні цінності взяті державою та громадянським суспільством під охорону, в ході практичної діяльності доводять отримані правові знання до громадян шляхом використання прогресивних форм і методів правовиховної роботи. Реалізуючи охоронну функцію правове виховання сприяє підвищенню рівня розвитку суспільства, його інститутів.

Ідеологічно-виховна функція тісно пов'язана з пізнавальною, регулятивною та іншими функціями правового виховання курсантів, які охоплюють своїм змістом регулятивно-правовиховний вплив, але на відміну від них вона здійснюється шляхом використання у правовиховній роботі не спеціальноюридичних, а загальносоціальних прийомів і засобів. Ідеологічно-виховна функція правового виховання курсантів спрямована на розвиток і формування правової свідомості та правової і професійної культури, соціально-правової активності, законслухняності, правомірної поведінки та службової дисципліни. Необхідність застосування у правовиховній роботі з курсантами практико-прикладної функції полягає передусім у тому, що вона висвітлює призначення правового виховання в рамках тих суспільних перетворень, що відбуваються в нашій державі, а також допомагає реалізувати його теоретичні завдання на практиці. Вона здійснюється шляхом розробки нових програм і проєктів правового виховання курсантів з використанням наукових досліджень та застосуванням їх на практиці. Цей чинник безумовно підвищує престиж та авторитет практико-прикладної функції, адже якими б не були міцними та стійкими теоретичні знання, вміння, навички самі по собі, не

підкріплені практикою, не мають достатньої значущості. Поява у практичній діяльності нової теоретичної бази знань робить її більш ефективною [5, с. 341].

Отже, реалізація функцій правового виховання дає змогу визначити те соціальне призначення, яке займає право в суспільстві як універсальний регулятор суспільних відносин, що постійно виникають, змінюються, припиняються, а також знайти шляхи щодо зміцнення його ролі. Правове виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання є результатом суспільного розвитку, його матеріальних, духовних та інших потреб. Воно є проявом державної волі та одночасно здійснює на неї зворотний вплив. Функції правового виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання – це напрями його впливу на їх свідомість, волю та поведінку, потреба існування якого породжує необхідність здійснення правового виховання як організованого процесу. Функції правового виховання курсантів відображають його найбільш важливі, характерні елементи, риси, закономірності й спрямовані на виконання завдань, які ставляться перед правовим вихованням на певному етапі розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Сліпенчук В. О. Виховання правової людини як шлях до побудови правового суспільства у сучасній Україні. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 118–124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2015_128_18.
2. Почтовий М. М. Правове виховання як критерій ефективності реалізації правової політики держави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 167–171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_73_29.
3. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
4. Легуша С. М. Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 16 с.
5. Теорія держави та права : підруч. / Є. О. Гіда та ін. / за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.

Кньовець Яна Олексіївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор
Мінченко О. В.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ МОВІ ВОРОЖНЕЧІ

Мова ворожнечі – не нове явище в українському інформаційному просторі. Воно має поширеність у багатьох сферах публічного та приватного життя людини. Саме мова ворожнечі призводить до функціонування мови насильства – дій [4]. Курсанти мають знати про поширеність мови ворожнечі і про її прихований, непрямий характер, адже для майбутніх юристів важливим є навик професійного пошуку інформації, що виключає шаблони, стереотипи, упередженість та дискримінацію [6].

На сьогоднішній день в Україні немає законодавчо закріпленого поняття «мова ворожнечі». Комітет міністрів Ради Європи дає таке визначення: «Під терміном «мова ворожнечі» слід розуміти всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, в тому числі нетерпимістю, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них» [1].

Сутність мови ворожнечі визначає найважливіший чинник: вона ґрунтується на таких явищах, як соціальні, етнічні стереотипи, упередження і дискримінація. Вона є частиною ширшого і складнішого феномена – комунікації, заснованої на упередженнях і дискримінації [3].

Корпус «риторики ненависті» великий і розмитий, це не обов'язково повинен бути прямий заклик до насильства чи чітка вказівка на вбивство. Часто висловлювання мають непрямий характер, де за іронічною формою цілеспрямовано формується стереотипний образ «іншого» (іншої раси, етнічної приналежності, релігії, партії, орієнтації, меншини тощо), а на

старанно підготовленому негативному тлі створюється вже свій власний приклад – привабливий і правильний [2].

Мова ворожнечі ніколи не віддзеркалює об'єктивну ситуацію, тому не може бути мовою об'єктивного викладання фактів, а її активне використання щодо цілої країни або ж етнічної групи свідчить про наявність інформаційної агресії. Основною ознакою мови ворожнечі є те, що вона провокує екстремальні негативні відчуття щодо окремої групи людей.

Війна Росії в Україні стає потужним генератором для трансформацій комунікаційних форм самовираження. Головним завданням стає реакція, що блокує критичне сприйняття [4]. У мові змінюються не тільки значення слів, а й закони вживання, призначення обох – викликати цілеспрямовану емоційну реакцію, адже краще і яскравіше більшість людей запам'ятовують саме погані події і негативні асоціації. Вміла маніпуляція, яка підкреслюється викликаними емоціями здатна перешкоджати об'єктивному аналізу поданих фактів [2].

Російсько-українська інформаційна війна є прикладом такої когнітивної війни, де боротьба ведеться за програмування мислення як своєї сторони, так і протилежної в потрібному напрямі. І не просто за програмування, а за перепрограмування, в межах якого повністю міняються місцями поняття «друг» і «ворог» [3].

Щоб вийти переможцями у війні за істину, в першу чергу, слід тренувати в собі здатність до критичного мислення. З мовою ворожнечі можна боротися через усунення першопричин, включно зі стереотипами та дискримінацією [5]. Важливо зберігати чистоту розуму, не піддаватися емоціям та не вірити фейкам. Вміти бачити ситуацію з іншого ракурсу, а головне ставити собі питання, аби виявити причинно-наслідкові зв'язки явища в цілому. Борючись з ненавистю, що несе мова ворожнечі потрібно зменшити власну амплітуду гніву та зберігати холодний розум. Мову ворожнечі, що підбурює до насильства слід критикувати і знеохочувати, оскільки вона шкодить суспільству.

Критичне мислення та здоровий глузд відіграє важливу роль в пізнанні та аналізі інформації, проявляючись у вигляді чуття людини. Саме розвиток такого мислення курсантами, на етапі оволодіння спеціальністю, дозволить майбутнім офіцерам орієнтуватись в інформаційному просторі та робити власні неупереджені висновки [6].

Особливо у нинішній ситуації кожна людина має усвідомлювати наслідки та масштаби поширення мови ворожнечі. Розуміти наслідки прогнозованої реакції, варіанти небезпеки, яку може спричинити інформація, яку пропагують. Робити все можливе, аби уникнути трансляції ресурсу, що неправдиво дискредитує особу чи групу осіб і ґрунтується на національній приналежності, ознаках раси, статі, сексуальної орієнтації, релігії, національного чи соціального походження, тощо [4].

Висновки: Отже, відходити від шаблонів та стереотипів, чітко сприймати та усвідомлювати інформацію, аналізувати допустимість та достовірність почутого – безцінний навик для курсанта. Адже, патогенні тексти, подібно до вірусів, швидко поширюються та «інфікують» реципієнтів, вибудовуючи відповідне негативне ставлення до об'єкта дискримінації.

Розмежування людей на «ми – інші», навішування ярликів призводить до реальної загрози. Мова ворожнечі здатна провокувати негативні відчуття щодо окремої групи людей, а фейкові ресурси особливо розраховані на збудження сильних емоцій. Тому, якщо якась новина вивела вас з рівноваги – це «дзвіночок», щоб взяти паузу і ретельніше перевірити інформацію й обдумати, до якої дії підштовхують вас ті, хто її поширює.

Список використаних джерел

1. Recommendation №. R (97) 20 of the committee of ministers to member states on. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDC-TMContent?documentId=0900001680645b44>.

2. Рускевич К. Риторика ненависти. URL: <https://liva.com.ua/ritorika-nenavisti.html>.

3. Почепцов Г. Г. Особенности пропагандистских механизмов с двух сторон российско- украинского конфликта. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/33530>.

4. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4. С. 90–97. (Серія «Політика»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_13.

5. Що таке мова ворожнечі та як з нею боротися? URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:DxBEu2wcGfsJ:https://ukraine.un.org/uk/168160-shcho-take-mova-vorozhnechi-ta-yak-z-neyu-borotysya+&cd=7&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>.

6. Визначення стану сформованості критичного мислення у курсантів ВВНЗ. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/article/view/3798/0>.

Ковалюк Михайло Олексійович,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач
кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук *Харченко Н. П.*

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Становлення правової держави та формування громадянського суспільства в Україні передбачає перегляд основних концептуальних засад взаємодії органів державної влади, а також представників громадських організацій, окремих громадян відповідно до загальновизнаних міжнародних та європейських стандартів та принципів законності, рівноправності, неупередженості, публічності тощо.

Правова держава – це лише збільшення вимог до представників державної влади щодо їх кваліфікації та професійності, а й посилення правової культури серед самого населення. Адже без підвищення правосвідомості громадян, їх правової культури неможливо забезпечити послідовну реалізацію основних прав і свобод людини й громадянина в Україні.

Здебільшого в загальнотеоретичних розвідках правове виховання визначається як цілеспрямована діяльність держави, громадських організацій, окремих громадян щодо передачі юридичного досвіду; систематичний вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, установок, що забезпечують додержання, виконання і використання юридичних норм [1; 2].

Однак розвиток теорії правового виховання має неоднозначний та суперечливий характер. Правове виховання – складна і багатоаспектна система, що складається з багатьох елементів за допомогою яких можливий високий рівень трансформації правових цінностей. Саме тому правове виховання передбачає наявність складної організаційно-функціональної структури суб'єктів, спеціального інструментарію впровадження

яких сприятиме розуміння важливості правомірної поведінки та підвищення правової культури населення.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року Національна поліція України відноситься до системи правоохоронних органів, серед яких також є прокуратура України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки, органи, що здійснюють охорону державного кордону, органи і установи виконання покарань, органи доходів та зборів, Військова служба правопорядку при ЗСУ, слідчі ізолятори, рибоохорона, державна лісова охорона, органи фінансового контролю, а також ряд інших органів, що здійснюють правозастосовну та правоохоронну функції [3].

Центральне місце в системі правоохоронних органів в контексті правового виховання населення України займають, насамперед, підрозділи Національної поліції України.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року, під Національною поліцією України варто було б розуміти центральний орган виконавчої влади, що служить суспільству з метою забезпечення охорони їх прав, свобод та законних інтересів, а також ведення протидії злочинності та забезпечення громадського та державного порядку та безпеки [4].

Серед багаточисельних завдань на поліцію покладені безпосередньо завдання, спрямовані на здійснення превентивної та профілактичної діяльності щодо запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; припинення виявлених правопорушень. Здебільшого профілактична функція поліції реалізовувалась безпосередньо окремими службами МВС України, зокрема дільничними.

Однак нині МВС України спрямовує зусилля на налагодження зворотного зв'язку з інститутами громадянського суспільства, забезпечення відкритості й прозорості власної діяльності, зокрема за напрямом дотримання прав і свобод людини та громадянина. В межах МВС України створені відповідні інформаційні служби які спрямовані на формування та реалізацію комунікаційно-інформаційної політики МВС України, основними завданнями яких є аналіз й поширення інформації про причини та

умови, що сприяють учиненню правопорушень, інформацію про стан публічного порядку, динаміку правопорушень у певному регіоні, формування правових звичок, навичок й умінь з реалізації норм права в конкретних ситуаціях, пропагування випадків надання громадянам допомоги правоохоронними органами, систематизація інформації про результати звернень їхніх працівників до населення з проханням про надання допомоги в розшуку осіб, що переховуються, яких підозрюють у вчиненні злочинів, злочинців, які втекли з місць позбавлення волі, зниклих громадян для виявлення місця їх перебування, а також з метою ініціювання громадського інтересу до діяльності правоохоронних органів і розвитку правової активності населення [5, с. 3].

Отже, удосконалення правової культури населення України шляхом правового виховання є важливим напрямом діяльності МВС України. Актуальність цієї діяльності посилюється постійним розробленням нових форм, методів, принципів правової роботи з населенням. Однак й донині найбільш успішними залишаються правовий всеобуч, правова пропаганда права засобами масової інформації, правова агітація та самовиховання.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підручник. Київ : Кондор, 2006. 477 с.
3. Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#>.
4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
5. Булаєв В. П. Адміністративно-правове регулювання діяльності інформаційних служб системи МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2020. 218 с.

Корнійчук Анастасія Русланівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук *Власенко В. П.*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Запобігання злочинності є одним із напрямів кримінально-правової політики держави, що включає систему заходів, спрямованих на конкретних осіб та окремі групи, що вчиняють протиправні діяння, з метою викорінення злочинної поведінки і причин її появи в суспільстві, а також зниження рівня кількості правопорушень. Одними із суб'єктів здійснення запобіжних заходів щодо вчинення правопорушень є поліція та громадськість.

Серед зарубіжних країн запобігання злочинності передбачає комплекс нерепресивних заходів, тобто всю діяльність, яку здійснюють державні, громадські та приватні суб'єкти, спрямовану на попередження вчинення злочину та зменшення занепокоєння з цього приводу. Сюди входять заходи, спрямовані на зменшення масштабів і тяжкості злочину та його наслідків, або шляхом зменшення криміногенних можливостей, або шляхом дій щодо потенційних винних і жертв злочинів. Наприклад, у Чеській Республіці профілактика злочинності організована на трьох рівнях:

1) **на міжміністерському рівні** – центром міжвідомчого співробітництва є формування урядової превентивної політики щодо традиційної (загальної) злочинності та координація превентивної діяльності окремих міністерств, представлених у Республіканському комітеті з питань запобігання злочинності та стимулювання нових, а також Консультативною радою з попередження ситуаційної злочинності, яка займається попередженням ситуативних злочинів;

2) **на відомчому рівні** – програми профілактики правопорушень базуються на предметній компетенції окремих міністерств, збагачують їхню регулярну діяльність новими

елементами та підходами та впливають на створення відповідного законодавства;

3) **на місцевому рівні** – в якому задіяні органи державного управління, міліція, громадські організації та інші установи, що діють на території муніципалітетів. Суть системи профілактики правопорушень на місцевому рівні полягає в оптимальному розподілі обов'язків у сферах соціально-ситуативної профілактики з урахуванням місцевої ситуації, потреб і можливостей.

З точки зору ефективності, місцеві програми запобігання злочинності є найбільш дієвими. Вони спрямовані на співпрацю органів державного управління, органів місцевого самоврядування, поліції та неурядових неприбуткових організацій [1].

У Великій Британії та Америці запобігання правопорушенням передбачає три основні форми: ситуаційну, соціальну та превенцію за допомогою громадськості. Ситуативна превенція спрямована, насамперед, на обмеження можливостей для вчинення окремих злочинів. Суть цього методу полягає в організації підтримки держави пропагандистських кампаній із запобігання злочинам; розгляді проектів у сфері містобудування та забудов для створення середовища, вільного від злочинності; у зосередженні зусиль на виявленні та запобіганні можливостям для вчинення злочинів молоддю. Нині у Великій Британії, Франції, Нідерландах і деяких інших країнах ця форма запобігання є складовою офіційної політики протидії злочинності. До здійснення заходів соціальної профілактики правопорушень британські й американські науковці активно залучають громадськість. Оскільки правопорушення сприймають як соціальну проблему, у її розв'язанні має брати участь суспільство загалом. З-поміж завдань, що постають перед соціальною профілактикою, слід виокремити пріоритетні: поліпшення соціальних умов життя; посилення ролі соціальних інститутів; розширення можливостей для здобуття освіти, гідного працевлаштування, відпочинку. Такий вид профілактики правопорушень спрямований, передусім, на роботу з неповнолітніми, адже підліткове середовище вважають найпроблемнішим з погляду потенційної можливості вчинення суспільно небезпечних діянь [2, с. 382–384].

До системи запобігання злочинності у Федеративній Республіці Німеччини можна віднести: а) наявність трьох рівнів запобігання злочинності: первинне запобігання (вдосконалення різних сфер суспільного життя), вторинне запобігання (зменшення можливостей вчинення злочинів: а) третинне

запобігання (профілактика рецидиву); на теперішній час межі репресивних і профілактичних заходів є все більше розмитими; б) німецькі кримінологи виходять з того, що традиційні каральні заходи необхідні, однак їх застосування має бути максимально обмеженим; в) запобігання злочинності повинно бути справою усього німецького суспільства.

До сучасної французької концепції протидії злочинності можна віднести: розширення мережі так званого ситуативного запобігання злочинності (наприклад, встановлення камер відеоспостереження у громадських місцях); включення завдань запобігання злочинності до міських програм реконструкції; посилення кримінологічної профілактики злочинів (обмеження насильства в сім'ях; боротьба з прогулами учнів; скорочення числа підлітків, які кидають навчання у школі; відвернення вчинення повторних злочинів); поліпшення відносин поліції з місцевим населенням, особливо у приміських районах.

Основні підходи до запобігання злочинності в Італії охоплюються концепцією політики добросусідства (Neighbourhood Policing), запровадження якої відбулось у 2002 р. та яка на теперішній час остаточно ще не втілена у життя. Вона полягає у відході від репресивного, виключно карального підходу органів кримінальної юстиції Італії в питаннях запобігання злочинності до більш гуманних, пов'язаних із посередницькими, соціально спрямованими напрямками правоохоронних органів. Серед новітніх ініціатив можна виділити розширення мережі районних відділків поліції для охоплення увагою правоохоронців більшої території.

Японська модель запобігання злочинності включає наступні напрями запобіжної діяльності: 1) багатолітня реалізація стратегії «community policing» (політика орієнтування на місцеві громади); 2) заходи в межах загальносоціального запобігання злочинності; 3) ефективна кримінальна політика; 4) упровадження досягнень науки і техніки у діяльність із запобігання злочинності. Розглянемо перелічені складові детальніше.

Реалізація стратегії «community policing» (політика орієнтування на місцеві громади). Громадські організації створюються при поліцейських відділках і фактично представляють собою посередницьку ланку у взаємодії японської поліції з населенням. До основних форм роботи цих організацій можна віднести: а) інформування поліції про

злочини, правопорушення та інші події, які трапились на території обслуговування конкретного поліцейського відділку; б) просвітницька діяльність серед громадян про рівень криміногенності у конкретній префектурі; в) поширення серед місцевого населення інформації, спрямованої на зменшення його віктимізації. Ефективність діяльності цих організацій пов'язана із високою довірою японців до поліції.

Заходи в межах загальносоціального запобігання злочинності. Вказаний напрям протидії злочинності складається із низки заходів, спрямованих на удосконалення суспільних відносин у різних сферах. До таких заходів у першу чергу відносяться соціально-економічні, а також сприятливі соціально-психологічні умови виховання дітей і підлітків.

Ефективна кримінальна політика. Її складовими є: визнання злочинцем своєї вини; примирення потерпілого і злочинця; компенсація з боку винного матеріальної, моральної, фізичної шкоди, завданої учиненим злочином; активне сприяння злочинцем у розкритті злочину та притягнення усіх співучасників до відповідальності; відносна гуманність судової системи, незважаючи на існування в Японії смертної кари; призначення судами штрафів та інших кримінальних покарань, здебільшого не пов'язаних із позбавленням волі; високий показник у судовій практиці звільнення від відбування кримінального покарання з випробуванням за вчинення нетяжких злочинів; координація діяльності різних органів кримінальної юстиції: поліції, прокуратури, суду, установ виконання покарань [3, с. 129–134].

Європейська мережа запобігання злочинності (European Crime Prevention Network – EUCPN) у своїй діяльності активно використовує можливості мережі Інтернет для поширення знань щодо запобігання злочинності, забезпечення діяльності правоохоронних органів на національному та регіональному рівнях. В Естонії було розроблено проект «Інтернет-констеблі» щодо активного залучення поліції до запобігання злочинності з використанням можливостей мережі Інтернет. Основною метою «Інтернет-констеблі» було створення віртуальних поліцейських осередків на веб-порталах, найбільш популярних серед молоді. Поліція створила власні акаунти та електронні адреси у веб-середовищі, яке найбільше використовується молодими людьми. Така робота дає змогу поліції наблизитися до громадян, ефективніше проводити запобіжну діяльність та завдяки своїй

віртуальній присутності в мережі Інтернет зменшувати рівень злочинності в ній. Основні напрями роботи: боротьба з кіберзлочинністю та ювенальною злочинністю; запобігання віктимізації; забезпечення присутності поліцейських (як реальних осіб) у віртуальному просторі спілкування інших громадян для проведення цільових кампаній, лекцій і консультацій щодо запобігання злочинам. Тобто найбільшою новацією проекту є концепція електронного констебля, яка демонструє, що поліція перебуває в курсі сучасних комунікаційних технологій і готова до співпраці з громадянами [4, с. 147–148].

Ефективна боротьба із правопорушеннями вимагає створення надійного науково-практичного підґрунтя, удосконалення форм, методів і заходів запобіжної діяльності. Тому, зарубіжний позитивний досвід запобігання правопорушенням можна використати у вітчизняній правотворчій і правозастосовній практиці. Успішна організація запобігання злочинності поліцією залежить не лише від чіткого правового регулювання всіх видів і форм запобігання, а й від ефективної взаємодії її підрозділів, зокрема державних та місцевих органів влади. А залучення громадськості є одним із пріоритетних шляхів протидії злочинності, що сприяє зменшенню масштабів її поширення та покращенню криміногенної обстановки.

Список використаних джерел

1. Запобігання злочинності. Система запобігання злочинності в Чехії. URL: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>.
2. Йосипів А. О. Зарубіжний досвід запобігання злочинам, що вчиняють неповнолітні з маргінального середовища. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 381–392.
3. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія / за ред. В. В. Голіни. Харків, 2017. 252 с.
4. Бугера О. Сучасні кримінологічні стратегії запобігання злочинності з використанням мережі Інтернет: зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 146–149.

Котяш Іванна Леонтіївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук **Тихомиров Д. О.**

ВПЛИВ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ

Міжособистісні відносини — це сукупність зв'язків, створених для людей у вигляді почуттів, суджень і звернень одне до одного. Відповідно до статуту Національної академії внутрішніх справ, академія є закладом вищої освіти із специфічними умовами навчання, що свідчить про те, що курсанти отримуючи знання, набагато більше часу проводять в колективі, ніж студенти [1]. Пов'язано це із специфікою їх подальшої служби і свідчить це про те, що здебільшого через вплив міжособистісних відносин формується їх правова культура.

Проблема розвитку позитивних міжособистісних відносин у курсантів ставиться до числа найбільш актуальних. Це обумовлено тим, що позитивні міжособистісні відносини сприяють формуванню здорового морально-психологічного клімату в курсантському підрозділі, прискорюють соціальну адаптацію курсантів до специфіки служби й попереджають нестатутні відносини в курсантському середовищі. Вони формуються на взаємодії багатьох курсантів у процесі їх навчання й об'єктивно проявляються в їх характері та способах взаємних впливів одне на одного, що значною мірою впливає на правову культуру і характер прогресивно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну діяльність.

Міжособистісні відносини мають значний вплив на розвиток особистості, оскільки в умовах соціальної нестабільності кардинально змінюються умови взаємодії людей та характер їхніх взаємин, від взаємодопомоги в колективі суспільство рухається до конкуренції. Система суспільних стосунків, у яку включена кожна людина з моменту свого народження й до смерті, формує її суб'єктивні ставлення до всіх явищ дійсності. Ця система ставлень людини до навколишнього світу й до самої себе є найбільш специфічною характеристикою особистості, більш специфічною за ряд інших її компонентів,

таких, як характер, темперамент, здібності. М. Волицький підкреслює, що категорія особистості, розуміння її життєвого шляху дає можливість зрозуміти те, чому і як вона вибудовує певні міжособистісні стосунки, чи є самодостатньою у творенні себе і світу довкола неї, у який спосіб здатна протистояти соціальному тиску ззовні тощо [2]. Міжособистісні відносини займають центральне місце в житті молоді, студентського мікросередовища, у цілеспрямованому формуванні, регулюванні й корекції взаємин молодих людей, у створенні сприятливого середовища для виховання молодого покоління, у вихованні комунікативної толерантності. Суспільна природа людини реалізується через її належність до різних спільнот, у яких виникають і розвиваються міжособистісні відносини з партнерами. Їх структура і особливості залежать від того, в які групи включається людина, які права і обов'язки для себе обирає. Наприклад, особистість, яка приносить у колектив доброту і розуміння, має здатність до емпатії, комунікабельна, виявляє піклування та сумлінне ставлення до праці, безумовно буде сприяти оптимізації трудової і соціальної діяльності. І навпаки, особистість, яка нехтує нормами етики, проявляє егоїзм, невитриманість, демонструє гірші сторони свого характеру, буде руйнувати хороші міжособистісні стосунки, провокуватиме конфлікти. Міжособистісні відносини мають великий вплив на формування етичної культури. Різноманітність відносин, які виникають між курсантами у процесі тривалого взаємного спілкування, складає дві основні системи: систему ділових відносин і систему особистісних відносин. Життя особистості невіддільне від моральних вимог суспільства, як і перспектива суспільного розвитку нерозривно пов'язана з активністю людей. Тому моральна регуляція відносин особистості й суспільства є ніби внутрішнім моментом розвитку цих відносин, що вагомо впливає на діяльність особистості й суспільства. Саме спілкування виконує в суспільстві функції об'єднання індивідів та їхнього розвитку, що дозволяє трактувати його одночасно і як реальність суспільних стосунків, і як реальність міжособистісних стосунків. Оскільки особистість по-різному проявляє себе, як наодинці, так і в колективі. Колективна робота включає в себе навчання співпраці, оскільки групова згуртованість – це утворення, розвиток і формування зв'язків групі, які забезпечують перетворення зовні заданої структури на психологічну спільність людей, психологічний єдиний організм,

який живе за своїми нормами і законами відповідно до своїх цілей і цінностей. У курсантському колективі внутрішнє життя групи, соціальне, психологічне самопочуття об'єднаних у ній індивідів, ефективність взаємодії між собою та з навколишнім середовищем залежить від групової згуртованості. Таким чином, соціальне становлення особистості відбувається через її діяльність, взаємодію і спілкування з іншими людьми, у процесі чого не лише набувається соціальний досвід, а й створюється власна система цінних для особистості міжособистісних і суспільних взаємозв'язків з оточуючим світом.

Реформування системи вищої освіти та входження України у Європейський освітній простір зумовлює формування нових пріоритетів у навчально-виховному процесі. Одним із ключових компонентів ефективного навчально-виховного процесу є позитивна міжособистісна взаємодія курсантів. Проблема міжособистісних відносин одна з найважливіших у питанні формування людської психіки, її розвитку і становлення культурної поведінки. Подальше існування і розвиток особистості курсанта в нашій державі неможливий без системних заходів, які спрямовані на розвиток загальнокультурних компонентів у змісті правової освіти, орієнтованих на формування правової культури. Наприклад, спеціальна фізична підготовка курсантів при відповідній її організації й проведенні може служити ефективним засобом виховання особового складу в дусі відданості своїй Батьківщині, своєму народу. Ця навчальна дисципліна здійснює значний вплив на свідомість курсантів, їм прищеплюються такі риси як відповідальність, взаємодопомога, вірність своєму обов'язку, згуртованість. У процесі тренувань на заняттях спеціальної фізичної підготовки активізується внутрішня мотивація, яка у свою чергу сприяє самовдосконаленню, самовихованню правосвідомості. Їх міжособистісна взаємодія на заняттях також відіграє значну роль, оскільки здійснюється розвиток їх морально-правових якостей як у професійному, так і в особистісному ставленні. У процесі досягнення мети і завдань реалізуються функції, які покладені на визначення правового виховання. Теоретики права називають функції правового виховання як: передання вихованцям певної сукупності правових знань, навичок та вмінь; формування правових ідей, почуттів, переконань, формування правової установки на правомірну поведінку [3].

Формування правової культури курсантів найбільш ефективно забезпечується у тих видах навчання і правового виховання, які найбільш наближені до складних ситуацій у їх майбутній професійній діяльності. Саме від міжособистісних відносин залежить формування свідомості курсанта, адже він повинен довільно керувати собою в емоційно-напружених ситуаціях міжособистісної взаємодії, це в подальшому матиме значне відображення в його діяльності. Також правова культура має можливість не тільки закріплювати сформовані в соціумі відносини, але й створювати нові зв'язки.

Отже, правова культура являє собою систематичний і цілеспрямований вплив на свідомість і культуру поведінки курсантів з метою створення у них почуття поваги до права і навичок дотримання нормативно-правових актів на основі відповідного світогляду в професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Статут Національної академії внутрішніх справ. URL: <https://www.naiau.kiev.ua/pravoustanovchi-dokumenti/zrazki-dokumentiv/statut-nacionalnoyi-akademiyi-vnutrishnih-sprav.pdf>.

2. Савчин М. В. Соціальна психологія : навч. посіб. Дрогобич : Відродження, 2000. 274 с.

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник (пер. з рос.) Харків : Консум, 2001. 656 с.

Краєвський Олег Олегович,

здобувач ступеня вищої освіти

бакалавра навчально-наукового

інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри

кримінології та кримінально-

виконавчого права Національної

академії внутрішніх справ, доктор

юридичних наук, професор ***Мозоль С. А.***

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ

На сьогодні наша держава переживає найскладніший період за весь час її незалежності. Події які відбуваються на теренах нашої Батьківщини сьогодні, жорстокість та цинізм з якою вороги винищують наш народ шокує весь цивілізований

світ. Першопочатковою метою так званої «спецоперації» Російської Федерації на території України є «денацифікація» тобто знищення української самобутності, ідентичності та в цілому української нації. Саме тому аспекти національної свідомості кожного громадянина нашої країни є, як ніколи, актуальними та життєвонеобхідними зараз для подальшого майбутнього України, яке зараз в руках кожного українця.

Національна ідентичність, на думку сучасних вчених, насамперед полягає в ідентифікації членів певної спільноти як співгромадян. Національна свідомість – це усвідомлення громадянами себе членами єдиного громадянського суспільства, єдиної нації [1, с. 50]. Однією з головних ознак розвитку сучасного українського суспільства є пошук національної ідеї, яка б консолідувала прогресивні, творчі сили нашого соціуму. Враховуючи вищесказане можна із впевненістю зазначити що «національна свідомість» є досить складне та багатогранне поняття, а формування її, особливо в молодих здобувачах вищої освіти, потребує певного особливого підходу та методики, яка на даний час на жаль відсутня.

Особливе та важливе місце посідає формування національної свідомості в здобувачів освіти в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку майбутніх правоохоронців, військових, державних службовців [2, с. 12]. Саме цей контингент молодих людей є захисним стержнем нашої держави які зараз і в майбутньому завжди будуть на захисті нашої свободи та незалежності.

Отже, серед проблем, від розв'язання яких залежить здійснення національного відродження України, збереження її незалежності в такий час основне місце належить саме національній свідомості громадян. Це зумовлюється, насамперед, тим, що високий рівень національної свідомості пов'язаний не просто з теоретичним усвідомленням процесів національного відродження, а й з практичною готовністю людини до участі в розбудові незалежної держави та захисті її від зазіхань ворогів.

Список використаних джерел

1. Мартинюк І. В. Національне виховання: теорія і методологія. Київ : ІСДО, 2015. 80 с.
2. Актуальні проблеми формування національної самосвідомості під час навчання у вищих навчальних закладах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Донецьк, 9–10 листоп. 2007 р.). Донецьк, 2017. 256 с.

Красько Ірина Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: старший
викладач кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук **Харченко Н. П.**

ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ

Безспірним є той факт, що сучасна Україна знаходиться на етапі розбудови правової держави, тому одним із головних аспектів розвитку кожного індивіда є висока правова культура. При цьому, на наше переконання, чільне місце у системі суб'єктів, які повинні володіти високим рівнем правової культури, відводиться працівникам правоохоронних органів, які є уособленням законності та правопорядку в державі.

Саме тому, ще на етапі підготовки кваліфікованих кадрів вищі заклади освіти, зокрема вищі заклади освіти Міністерства внутрішніх справ України, які готують майбутні кадри для правоохоронних органів, повинні приділяти достатню увагу формуванню правової культури у курсантів цих закладів, у тому числі шляхом здійснення правового виховання, яке є невід'ємним елементом правової культури особи.

Основними завданнями вищих навчальних закладів в системі МВС є:

- освітня діяльність з підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та спеціалізації фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів згідно зі стандартами вищої освіти;
- виконання державного замовлення та угод на підготовку фахівців з вищою освітою;
- наукова, науково-педагогічна, науково-практична, науково-технічна і культурно-виховна діяльність; підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів для МВС та їх атестація;
- спеціальна курсова підготовка;

– довузівська профорієнтаційна підготовка учнів шкіл, ліцеїв, гімназій та інших загальноосвітніх навчальних закладів, а також інших осіб, які мають право вступу до ВНЗ [1].

При цьому звернемо також увагу на позицію науковців Т. П. Кучай та О. В. Кучай, які слушно зазначають, що формування правової культури та правового виховання здійснюється на всіх етапах становлення особистості, однак в силу вікових психологічних особливостей цей процес особливо активізується саме в період навчання особи в закладах вищої освіти при освоєнні правових та професійних дисциплін [2, с. 102].

За вірного підходу до способів правового виховання курсантів в закладах МВС України на етапі їх навчання, ймовірність формування в них достатнього рівня правової культури є найбільшою, що, безспірно, у подальшому позитивно впливатиме на їх професійну діяльність.

Оскільки, одним з основних завдань правового виховання є поширення серед студентів знання законів, систематичне інформування про зміни законодавства та актуальні проблеми, невід'ємним елементом правового виховання курсантів в закладах МВС України є отримання правової освіти.

Правова освіта передбачає наявність в курсантів в закладах МВС України сукупності правових та професійних знань, поглядів, переконань, правових установок тощо, які надають їм можливість правильно оцінити соціальну роль права як рівної міри свободи, справедливості, захисту її прав і законних інтересів [3, с. 17–18].

Однією з провідних галузей права для майбутніх працівників правоохоронних органів є кримінальне право. Саме тому у процесі формування правової освіти необхідно приділяти значну увагу дослідженню теоретико-правовим положенням Кримінального кодексу України як основного джерела кримінального права України. Особливо актуальним є дослідження курсантами закладів МВС України поняття та характерних ознак кримінальних проступків як виду кримінальних правопорушень., їх різноманіття, особливості структури та вивчення складів конкретних кримінальних проступків наведених КК України та особливостей здійснення їх кримінально-правової кваліфікації.

Соціальну сутність кримінального правопорушення виражає така матеріальна ознака як суспільна небезпека, адже роз'яснює

чому те чи інше діяння віднесено до категорії карних. Суспільна небезпека та суспільна шкідливість – однопорядкові явища. Різниця між проступком і кримінальним правопорушенням полягає, насамперед, у мірі їх небезпеки для суспільства. Закріплення кримінальним законом класифікації (категоризації) кримінальних правопорушень має фундаментальне значення для всієї системи кримінального законодавства.

До того ж курсанти ВНЗ системи МВС України мають вивчати не лише кримінальне чи адміністративне право, а й кримінологію як науку, яка досліджує детермінанти кримінальних проступків, особливості кримінологічної характеристики особистості, яка вчиняє проступки. Саме превентивна діяльність щодо правопорушень є важливим напрямом майбутніх правоохоронців.

Отже, дослідження різноманітних аспектів інституту кримінального проступку є необхідним елементом механізму правового виховання курсантів в закладах МВС України. Такий підхід дозволяє сформувати у курсантів закладів МВС України достатній рівень професійних знань про такий вид кримінальних правопорушень як кримінальний проступок, а також сформувати нетерпиме ставлення у цілому до кримінальних правопорушень, які характеризується найбільшим ступенем суспільної небезпеки, завдяки чому досягається ще одне завдання правового виховання – формування нетерпимого ставлення до злочинності у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС : наказ МВС України від 14 лют. 2008 р. № 62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08>.
2. Кучай Т. П., Кучай О. В. Правове виховання як основа правової культури майбутніх фахівців закладів вищої освіти. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. 2019. Вип. 61. С. 98–103.
3. Михайліна Т. В. Правова освіта та правове виховання: аспекти співвідношення у процесі формування правосвідомості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 3. С. 17–20. (Серія «Юридичні науки»).

Куранда Юлія Вікторівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент **Мозоль Н. І.**

СУТНІСТЬ, ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ

Тотальна недовіра суспільства до органів влади, недостатня просвітницька діяльність у сфері права, правова незабезпеченість громадян породжують поняття правового нігілізму.

Для того, щоб краще зрозуміти, що таке «правовий нігілізм», як він стосується правової культури і правосвідомості, необхідно визначити, що таке право, нігілізм та правовий нігілізм. Право – це система загальнообов’язкових, формально визначених правил поведінки, що встановлюються або санкціонуються та забезпечуються державою з метою упорядкування суспільних відносин. Поняття «нігілізм» походить від латинського «*nihil*», що в перекладі означає «ніщо», «нічого». Філософський словник подає таке визначення: «нігілізм – точка зору абсолютного заперечення, не пов’язаного з жодними позитивними ідеалами» [1, с. 51]. Правовий нігілізм являє собою деформацію правосвідомості особи, групи чи суспільства, яка характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, знеціненням соціальної необхідності права, не пропонуючи натомість ніякої альтернативи. Таке явище не несе за собою злочинного наміру, але породжує правопорушення, у тому числі й кримінального характеру.

Бурдоносова М.А. пропонує наступне визначення правового нігілізму – це напрям суспільно-правової думки, що виникає на певному історичному етапі розвитку суспільства, особливо посилюючись у кризові періоди, який відкидає соціальну цінність права, культивує негативне ставлення до нього та належить до стійких проявів деформації правосвідомості населення, заперечуючи чинні правові норми та не пропонуючи натомість нічого нового [2].

Правовий нігілізм є різновидом соціального нігілізму як родового поняття. Його сутність полягає в загальному негативному, неухвальному ставленню щодо права, законів, нормативного порядку, а з погляду причин – в юридичній відсталості, правовій невихованості основної маси населення. Подібні антиправові установки і стереотипи

є елементом, межею, властивістю суспільної свідомості і національної психології. Правовий нігілізм – це продукт соціальних відносин, який зумовлений безліччю причин і наслідків. Зокрема він підсилюється і такими реаліями наших днів, як політиканство та цинічний популізм лідерів всіх рангів, боротьба позицій і амбіцій. Впливає також і владолобство бюрократії, некомпетентність чиновників. [3].

Однак, як зазначає Н.В. Моджина, сутність правового нігілізму полягає не тільки в негативному ставленні до вірогідності юридичних установ для налагодження діяльності суспільства, але й, що є найбільш страшним, вселяє зневіру у високе призначення, потенціал та необхідність права, зменшує значимість правових приписів та настанов [4, с. 455]. М.Г. Матузов вбачає сутність правового нігілізму в загальному, зневажливому, негативному ставленні до права, законів, нормативного порядку [5, с. 593].

О.П. Дзьобань вважає, що можна представити правовий нігілізм як стан суспільної свідомості, для якого характерні: 1) негативна оцінка права (заперечення його як соціальної цінності); 2) поширеність навиків неправової, протиправної поведінки; 3) юридична некомпетентність (відсутність нових знань) [6, с. 46].

У науковій літературі існують два підходи до розуміння сутності правового нігілізму – класичний (традиційний) і новаторський. У межах класичного підходу правовий нігілізм розглядається як деструктивний соціальний феномен, сутність якого – негативне ставлення до права, зневіра в його можливості вирішувати нагальні проблеми так, як того вимагає соціальна справедливість. Представники новаторського підходу вважають, що до існування цього явища призводить саме право через свою недосконалість. Правовий нігілізм розглядається як специфічний соціальний орієнтир, який визначає напрям негативних тенденцій у юридичній сфері і без якого стає неможливим пошук нових концепцій та ідеалів, а також шляхів вирішення проблем, що існують у суспільстві [7, с. 53].

Наслідками правового нігілізму, як свідчать непоодинокі події суспільно-політичного життя, є різноманітні прояви нігілістичних настроїв. Серед основних можна назвати такі:

- свідоме недотримання або невиконання правових приписів органами державної влади, організаціями та громадянами;
- «війна законів та судових рішень», тобто видання суперечливих або таких, що виключають дію один одного, нормативно-правових актів та судових рішень;
- неузгодженість дій та конфронтація окремих гілок влади;

- підміна законності політичною, ідеологічною або прагматичною доцільністю;
- порушення прав і свобод людини й громадянина тощо [8, с. 546–547].

Спеціальними засобами, що сприяють зведенню до мінімуму правового нігілізму, слід назвати:

1. Якість законів та інших нормативно-правових актів. Забезпечення належної ролі закону в системі правових актів. Наявність стабільності та однаковості в регулюванні суспільних відносин.

2. Авторитет державної влади і налагодженість механізму її дії. Наявність розвинутої державної структури, здатної забезпечити виконання права. Вдосконалення системи правоохоронних органів і правозастосовної діяльності, зміцнення законності, підвищення ролі суду.

3. Високий рівень правосвідомості, який дозволив би закону працювати. Збереження самотутності правової культури. Поліпшення системи правової інформації, професійного навчання і виховання юристів, інших посадових осіб.

Необхідна систематична робота з підвищення професійної культури всіх суб'єктів правоохоронної системи, що сприятиме подоланню недовіри населення до правоохоронних органів. Додержання закону стане вигіднішим, ніж його порушення, коли зміцниться надійність права, що означає, з одного боку захист набутих прав, а з іншого – можливість будь-якого громадянина, який не має юридичної освіти, знати свої права. Надійність права припускає також стабільність правопорядку і можливість передбачати зміст конкретних юридичних рішень.

Правовий нігілізм є негативною стороною життя суспільства. Виникнення цього явища пов'язане з правовою неосвіченістю суспільства, тотальною недовірою до органів влади, романтизацією неправової поведінки. Наслідками правового нігілізму є «війна законів», свідоме порушення законів та приписів громадянами, порушення прав і свобод людини. Для зменшення явища правового нігілізму серед населення необхідно проводити підвищення правової культури серед громадян; вдосконалення законодавства; профілактичні роботи з питань правопорушень, зміцнення законності і порядку, державної дисципліни; повага і захист прав особистості.

Список використаних джерел

1. Бурдоносова М. А. Правовий нігілізм: сутність та основні риси. К. : Ін-т держави і права НАН України, 2012. № 4. С. 51–58.

2. Бурдоносова Марина. Теоретичні аспекти правового ідеалізму та правового нігілізму : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. (українська). Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. 8 с.

3. Бондаревський В. Г. Правовий нігілізм в Україні та шляхи його подолання. *Збірник праць*. К., 2012. 750 с.

4. Моджина Н. В. Правовой нигилизм и правосознание россиян. *Вестник Башкирского университета*. 2010. Т. 15. № 2. С. 455–459.

5. Матузов Н. И., Малько А. М. Теория государства и права : курс лекций. М. : Юристъ, 1997. 672 с.

6. Дзьобань О. П. Передумови та сенс правового нігілізму. *Вісник Національної Юридичної Академії імені Ярослава Мудрого*. 2009. № 1. С. 42–50.

7. Черніков О. О Правовий нігілізм: поняття, структура та форми прояву. *Право і суспільство*. 2014. № 1. С. 10–12.

8. Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М.В. Цвіка. Харків : Право, 2015. 584 с.

Курапова Віолетта Віталіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент ***Мозоль Н. І.***

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Успішна реалізація проєкту модернізації українського суспільства і української держави неможлива без урахування специфічних рис і особливостей розвитку політичної культури нашого народу. Ігнорування цих особливостей протягом новітньої української незалежності призводить до посилення суперечностей і розгортання криз політичного розвитку. Пояснення цього знаходиться на поверхні, оскільки специфіка політичної культури істотно впливає на формування і функціонування політичної системи, що часто не враховувалось представниками правлячої української еліти при опрацюванні й спробах реалізації певних стратегій розвитку країни.

У сучасному світі тема модернізації вийшла на арену не лише академічного, але і політико-правового життя. Абсолютно очевидно, що економічна модернізація не може відбутися без модернізації в політичній, правовій і духовно-культурній сферах. У сучасних умовах світу головною метою модернізації бачиться, передусім, у досягненні Україною конкурентоспроможного стану, знаходження свого місця у глобальному світі, у свободі людини [1].

Правова культура суспільства – це сукупність чинників, які характеризують рівень правосвідомості, досконалості законодавства, організації роботи з його дотримання, стан законності й правопорядку, структура якої є не лише багатогранною, а й багатогранною, яка складається з багатьох елементів [2].

Учені-правознавці визначають правову культуру переважно як систему правових цінностей, які мають відповідати рівню правосвідомості особи та суспільства загалом.

З правової культури особистості формується правова культура суспільства, яка відображає рівень його правосвідомості, правової активності, юридичної діяльності та прогресивності юридичних норм. Рівень та якість правової культури, відповідно, впливає на якість норм права та правил поведінки, які регулюють відносини у всіх сферах суспільного життя [7]. Тобто це є основою формування держави, і чим міцніший буде цей фундамент, тим більш могутньою, більш розвиненою та прогресивнішою буде й сама держава. Формування правової держави в Україні, а також громадянського суспільства можуть стати реальністю лише за умови, якщо соціальні, правові, політичні та економічні реформи будуть поєднані із підвищенням рівня правової культури усіх існуючих соціальних груп українського суспільства [3].

Одним із важливих елементів високого рівня правової культури суспільства є ефективність роботи правозастосовних, зокрема правоохоронних, органів – суду, прокуратури, органів внутрішніх справ тощо. Не менш важливим є і стан розвитку юридичної науки, ступінь залучення вчених-юристів до розроблення проєктів нормативно-правових актів і удосконалення їхнього змісту, програм боротьби зі злочинністю [4; 5].

Правова культура громадян України виявляється у свідомості національних цінностей навіть у непростий час. Держава будь-якими способами намагається приборати паніку, далі проводити навчальні заняття – це все з метою отримання правового прогресу, ефективності роботи правозастосовних органів, виходу науки на новий рівень.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Вивезення і зберігання об'єктів культури під час війни стало звичайним способом убезпечення культурних цінностей багатьох державних установ, воно також охоплювало мистецькі колекції приватних власників. Що стосується вивезення і зберігання приватних творів мистецтва, то воно відбувалося у великих кількостях, часто це були дуже цінні твори [8].

Правоохоронці пильнують за мародерами для забезпечення стану законності й правопорядку, з метою залишення культурного рівня таким, який був, адже його дуже важко буде піднімати після завершення воєнного стану.

Отже, правова культура – це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи та інші соціальні цінності. Як одне з культурних надбань людства, вона має постійно вдосконалюватись з метою забезпечення гармонійного та прогресивного розвитку суспільства й окремих осіб. Прогресивний розвиток суспільства безпосередньо повинен впливати на рівень його правової культури. Складовими цього прогресу є створення та охорона правових цінностей, що забезпечують безконфліктне існування суспільства; запобігання протиправній діяльності суб'єктів суспільних відносин тощо.

Список використаних джерел

1. Горбова Н. А. Правова культура та культура прав людини: співвідношення понять та шляхи імплементації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 16–18. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/publication/gorbova-natalya-arkadiyivna/>.

2. Сучасна політична лексика : навч. енциклопед. сл.-довід. / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.] ; за ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2015. 394 с.

3. Макарова О. В., Крилова Ю.І. Проблеми формування правової культури в українському суспільстві. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2015. Вип. 30. С. 104–108. (Серія «Економіка і право»). URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>.
4. Іваній О. М. Правова освіта як засіб формування громадянського суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 22. С. 42–45. (Серія «Юриспруденція»).
5. Макарова О. В., Крилова Ю. І. Проблеми формування правової культури в українському суспільстві. *Право*. 2015. № 30. С. 104–108.
6. Наукова стаття Правовий режим воєнного стану. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Правовий_режим_воєнного_стану.
7. Наливайко Л. Р. Принцип правової держави як принцип державного ладу України. *Соціологія права*. 2011. № 2. С. 35–42.
8. Солошенко В. В. «Захист культурних цінностей у період війн і збройних конфліктів». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4969/1/Захист%20культурних%20цінностей.pdf>.

Литвиненко Дмитро Русланович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент **Ланка О. Я.**

САМОВИХОВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Сьогодні в умовах війни українці знову проходять етап самовиховання тому, що кожен з нас вирішує як йому бути далі, чим займатися, як можна допомогти іншим людям, як підтримати Збройні Сили України в цей складний для кожного час. Саме це, на мій погляд, в певній мірі є складовою самовиховання.

В науковій літературі зазвичай правове виховання розглядається як здійснюваний за допомогою спеціальних форм, засобів та методів послідовний, систематичний та цілеспрямований правовий вплив на особу, соціальну групу, суспільство з метою засвоєння ними правових знань, підвищення рівня їхньої

правосвідомості і правової культури та вироблення орієнтації на соціально активну правомірну поведінку [1, с. 113; 2, с. 69].

Сутністю правового виховання є формування правової настанови на узгодження прагнень і сподівань особи з інтересами і сподіваннями суспільства, тобто процес вироблення непохитних правових ідей і принципів у правосвідомості осіб, яких виховують формування правової культури [3, с. 480]. Саме проникнення у сутність права, здатність свідомо сприймати, оцінювати певні правові явища, що є стрижнем правового виховання, спонукає людину до правомірних настанов, активної правомірної поведінки

Серед форм правового виховання доцільно виділити: правову освіту; правову інформацію; правову пропаганду; юридичну практику; правомірну поведінку; правове самовиховання [4, с. 132].

Безперечно, кожна з вище перелічених форм правового виховання має важливе значення та завдання, однак ми пропонуємо зупинитись на аналізі саме самовиховання, яке, на наш погляд, займає далеко не останнє місце в цій системі.

У науковій літературі під самовихованням зазвичай розуміють цілеспрямовану свідому, систематичну діяльність особистості з метою вироблення в собі бажаних духовних, інтелектуальних, моральних, естетичних, фізичних та інших позитивних рис й усунення негативних [4]. Відповідно, самовиховання є системною, послідовною та усвідомленою діяльністю, яка сприяє розвитку позитивних якостей особи та усуненню негативних.

Необхідно погодитись з О.Й. Войтанович який зазначає, що фундамент правової культури закладається в сім'ї [5, с. 57; 6, с. 217]. З дитинства батьки починають виховувати немовля так, щоб потім в дорослому віці їх дитина була людяною, чесною, доброю, прагнула розвиватися та поважала інших. Все починається саме з дитинства, коли батьки вкладають в нас стійкий фундамент всіх людських благ та слугують для дитини прикладом. Змалку дитину навчають конкретним правилам поведінки, вже в більш дорослому віці – поділ обов'язків та піклування про інших. Батьки, на наш погляд, повинні заохочувати у дитини незалежність, тобто спроможність самостійно виконувати свої обов'язки, самостійно вирішувати особисті для неї питання, але в той же час даючи їй відчуття безпеки та свою любов [7, с. 57]. Це, на наш погляд, формує фундамент для спроможності до самовиховання.

Активний процес самовиховання починається в підлітковому віці. Підлітки прагнуть розібратися в своїх вчинках, хочуть бути схожими на дорослих, у них в цей період активно формується характер, напрацьовуються стійкі звички в поведінці. Самовиховання – це найвищий етап виховного процесу. Однак досвід показує, що формування особистості проходить успішно за умови поєднання виховання й самовиховання [8].

Правове самовиховання є цілеспрямованою, повсякденною, систематичною діяльністю людини з оволодіння правовими знаннями, формування позитивних правових мотивів і настанов, навичок правомірної поведінки, що полягає в самостійних зусиллях, спрямованих на вироблення звички до активної правомірної поведінки [9, с. 135–136].

Д. Тихомиров стверджував, що систему методів організації процесу правового самовиховання складають ті ж самі методи, що й у процесі самовиховання, а саме: самопереконання; самонавіювання, самовправа; самодисципліна [10, с. 28].

Основними методати правового самовиховання є:

- *самоусвідомлення* – усвідомлення себе як особистості та свого місця й життєвих орієнтирів у суспільній діяльності [11, с. 34];

- *самопізнання* – вивчення особистістю своїх властивостей, системи цінностей, життєвих намірів, провідних мотивів і мотивацій, характеру, темпераменту, особливостей процесів пізнання, завдяки якому вихованець може самостійно визначити, яких успіхів він може досягти в тій чи іншій діяльності, а також проаналізувати можливості вдосконалення своєї повсякденної діяльності [12, с. 540];

- *самозобов'язання* – добровільне прийняття усвідомлених цілей, завдань, змісту самовдосконалення та визначення на цій основі програми самовиховання. Вони виникають завдяки внутрішньому переконанню в їх необхідності і визначаються умовами життя, потребами суспільства, обов'язками особи [13, с. 34];

- *самопереконання* – це підбір аргументів і за їх допомогою переконання самого себе в правильності чи неправильності певного вчинку.

- *самонавіювання* – використовується з метою подолання в собі страху, нерішучості, невпевненості в своїх силах;

- *самозаохочення* – корисне після подолання певних труднощів, виконання завдання;

– *самоаналіз* – це вміння проаналізувати та оцінити свій вчинок та ін. [13].

Цілеспрямована, повсякденна, систематична діяльність людини з оволодіння юридичними знаннями, формування в її свідомості позитивних правових навичок і настанов, здійснення моделей поведінки, що відповідають чинним нормам права, може здійснюватися лише за наявності активного вольового аспекту, що означає самоорганізацію і стриманість, вияв активності й витримку, рішучі дії за екстремальних обставин, здатність керувати своїми діями чи утримуватися від дій тоді, коли це необхідно. Вольова людина вміє стримувати власні інтереси й потреби та діяти в напрямі, якого вимагають правові норми, для досягнення суспільної мети [13].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що правове самовиховання є важливим елементом правового виховання, де кожен проявляє себе, де кожен показує рівень своєї правової свідомості та правової культури. Правове самовиховання кожного є самовихованням всього народу.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Вид. 3-тє, доповн. і переробл. К. : Правова єдність, 2011. 524 с.
2. Скуріхін С. М. Співвідношення правового виховання і стихійної правової соціалізації. *LEX PORTUS*. 2018. № 6 (14). С. 64–75.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. 2-ге вид. Х. : Консум, 2005. 656 с.
4. Майборода В. Самовиховання як засіб формування особистості. URL: <https://www.ar25.org/article/samovyhovannya-yak-zasib-formuvannya-osobystosti.html>.
5. Войтанович О. Й. Особливості правового виховання громадян України в сучасних умовах. *Форум права*. 2014. № 4. С. 55–60.
6. Советчук Н. М. Роль правового виховання в процесі формування правової культури. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. № 44. С. 213–223.
7. Войтанович О. Й. Особливості правового виховання громадян України в сучасних умовах. *Форум права*. 2014. № 4. С. 55–60.
8. Методи самовиховання (самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляція). URL: <https://studfile.net/preview/3540567/page:14/>.

9. Правознавство : навч. посіб. / [В.І. Бобир, С.Е. Демський, А.М. Колодій та ін.] ; за ред. В.В. Копейчикова. 2-ге вид., переробл. та доповн. К. : Юрінком Інтер, 1999. 699 с

10. Тихомиров Д. Е. Правове самовоспитание молодежи. К. : Знание Украины, 1991. 32 с.

11. Коваленко Н. Ю. Основні методи правового виховання студентів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 22. Ч. І. Т. 1. С. 32–35. (Серія «Право»).

12. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. К. : Либідь. 2003. 560 с.

13. Самовиховання як важлива форма правового виховання. URL: https://pidru4niki.com/16850303/pravo/samovihovannya_vazhliva_forma_pravovogo_vihovannya.

Литвинюк Ілона Сергіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент *Лапка О. Я.*

МЕТА Й ЗАВДАННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Побудова демократичної, правової держави обумовлює необхідність суттєвого підвищення правосвідомості громадян, їх правової культури, неухильне дотримання ними основних прав і свобод людини й громадянина, вимог законодавства, в цілому. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів, зокрема і від рівня організації правового виховання.

Правове виховання – це цілеспрямована діяльність держави, громадських організацій, окремих громадян щодо передачі юридичного досвіду; систематичний вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, установок, що забезпечують додержання, виконання і використання юридичних норм [1, с. 77–78].

Сучасна концепція правового виховання має зважати на суспільні зміни, можливості інформаційних технологій, розвиток комунікативних та мультимедійних засобів. Уповільнення

використання інформаційних технологій у сфері правового виховання призведе до відставання правосвідомості, вищості світових держав у правовому інформуванні населення, проникненню в країну елементів іноземного права, а відтак до відставання у формуванні сучасної правової культури. Інформаційна війна, сьогодні, пронизує також правосвідомість і правову культуру. Тому система правового виховання покликана бути високотехнологічною та інформаційною, здатною протидіяти зовнішньому інформаційному впливу і, найголовніше, забезпечити інформаційну безпеку національної правової культури.

Говорячи про правове виховання працівників органів внутрішніх справ, необхідно погодитись з О.А. Моргуновим, який наголошує на тому, що їх правове виховання доцільно розглядати саме як цілеспрямовану, систематичну діяльність державних органів, громадських організацій, вплив юридичної теорії та практики на свідомість працівника з метою виховання й формування в нього професійного рівня правосвідомості [2, с. 492].

У науковій літературі висловлюються різноманітні погляди щодо мети правового виховання особистості. Так, деякі науковці мету правового виховання визначають крізь призму позитивістського підходу до розуміння права, без урахування природно-правових та морально-духовних його аспектів. Зокрема вважають, що мета правового виховання полягає у досягненні ґрунтовних знань людини про законодавство, права та обов'язки особи; у прищепленні поваги до закону як невід'ємної соціальної цінності, подоланні правового нігілізму і цинізму; формуванні у громадян орієнтації на правомірну поведінку, створенні атмосфери нетерпимості до усіх випадків порушення закону [3].

В певній мірі необхідно погодитись з Т. Гасенко який зауважує, що правове виховання не ставить перед собою мети озброїти їх досконалими і повним знанням діючого законодавства. Мету правового виховання можна вважати досягнутою, якщо молодь знатиме основні принципи законодавства й керуватиметься ними у своєму житті, виходячи з глибокої переконаності в їх правильності і необхідності [4, с. 52].

Досліджуючи особливості правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України С.М. Легуша мету правового виховання диференціює за такими напрямками:

- 1) *освітній* – набуття необхідного рівня правових знань про положення, норми і принципи Конституції України, законодавства держав та галузі права, правові норми та приписи, норми, що

містяться в статутах, наказах, настановах, інших нормативних документах, які регламентують їх діяльність;

2) *виховний* – прищеплення поваги до положень, норм і принципів Конституції України, законодавства держави, норм права та інших соціальних норм, правових приписів, статутів, наказів, настанов, нормативних документів і свідомого, добросовісного, беззаперечного їх виконання;

3) *практичний* – уміння застосовувати правові знання у практичній діяльності, тобто чітко орієнтуватися у законодавстві, вміти знаходити та використовувати необхідні правові норми та приписи, передбачені законом права, та виконувати покладені на них обов'язки, реалізовувати в межах згаданих повноважень завдання та функцій держави [5, с. 17].

Досягнення вищезазначених аспектів мети правового виховання дозволяє сформувати в особистості високий рівень правової культури та правосвідомості. Що дозволяє їй не тільки знати, але й ефективно застосовувати правові положення, пропагувати правомірну поведінку і запобігати будь-яким проявам протиправної діяльності.

Правове виховання працівників ОВС спрямоване на поширення серед них правових ідей і теорій, правової інформованості й формування позитивного, ціннісного ставлення до права і закону, соціальної позиції про явища правового життя, виховання правових переконань, мотивів тощо. У процесі правового виховання, зокрема майбутні працівники ОВС, отримують необхідні знання про досягнення правової культури, про закони та інші нормативно-правові акти, міжнародні правові акти, права і свободи людини, правомірну поведінку, соціальну цінність права в життєдіяльності суспільства, у зміцненні законності та правопорядку. Загалом досягнення мети правового виховання сприяє формуванню правової культури [6, с. 82].

Важливе місце в процесі правового виховання займає визначення його конкретних завдань. Одним із пріоритетних завдань правового виховання, на наш погляд, це виховання працівників ОВС, які поважають людську гідність, права і свободи особистості, що володіють високою моральністю, виявляють національну терпимість, шанобливе ставлення до мов, традицій і культури інших народів.

Необхідно також погодитись з авторами колективної монографії «Формування правосвідомості юриста» С. С. Сливкою, М. І. Рудницьким, М. Т. Підгурським, які вважають, що одне із головних завдань правового виховання –

формування звичок, які є еталоном правосвідомості юриста. До таких звичок можна віднести: звичку дотримуватись норм права (утримання від здійснення дій, що охороняються правом); звичку виконувати норму права та юридичні обов'язки (виконання позитивних дій); звичку використовувати норми права (ініціативне і творче здійснення права) [7, с. 46].

Слушною є й позиція О.А. Моргунова, який наголошує на тому, що мета виховної роботи досягається й реалізується за допомогою вирішення наступних завдань: – виховання поваги до прав і свобод людини, її гідності, усвідомлення ролі працівників ОВС у реалізації й забезпеченні її прав і свобод; – формування державно-правового світогляду співробітників ОВС на основі державності, патріотизму, вірності присязі, виконання норм Кодексу честі працівника органів внутрішніх справ України, Етичного кодексу працівника органів внутрішніх справ України; – мобілізація на успішне вирішення оперативно-службових завдань, зміцнення законності та службової дисципліни; – виховання поваги до історії, культури, мови, традицій; – формування здорового морально-психологічного клімату в колективі; – виховання професійних якостей, необхідних для усвідомленого виконання службових обов'язків, у тому числі в екстремальних умовах; – підвищення психологічної стійкості до моральних, психічних і фізичних навантажень у процесі виконання службових обов'язків; – формування й підтримка позитивної суспільної думки про діяльність ОВС, підвищення авторитету та престижності професії [2, с. 493].

Зважаючи на складність професії, на наш погляд, не менш важливим завданням правового виховання працівників ОВС є вироблення необхідного правового мислення. Адже, правове мислення – не лише рівень розуміння права, а й наявність комплексу навичок застосування правових знань [8, с. 20]. Це дозволить сформувати відповідні вміння та навички щодо діяльності працівників ОВС в екстремальних ситуаціях.

Підсумовуючи вищевикладене можна сказати, що правове виховання має власну мету та завдання, вирішення і досягнення яких сприяє формуванню правової культури та правосвідомості працівників ОВС. У процесі правового виховання працівники ОВС отримують необхідні знання про досягнення правової культури, про нормативно-правові акти, міжнародні правові акти, права і свободи людини, правомірну поведінку, соціальну цінність права в життєдіяльності суспільства, у зміцненні законності та правопорядку.

Список використаних джерел

1. Пильгун Н. В., Череватюк В. Б. Загально соціальні основи виховної функції права. Теоретико-правові аспекти функцій права в системі державотворення України : зб. наук. пр. / за заг. ред. І.Л. Бородіна. Тернопіль : Вектор, 2016. С. 77–120.
2. Моргунов О. А. Сутність і зміст право виховної роботи в органах внутрішніх справ. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 491–497.
3. Проблемы теории государства и права : учебник / под ред. В.М. Сырых. М. : Эксмо, 2008.
4. Гасенко Т.В. Правова освіта та правове виховання в процесі соціалізації учнівської молоді. *Таврійський вісник освіти*. 2009. № 4. С. 48–58.
5. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. К. : Київ. юрид. ін-т, 2005. 265 с.
6. Андрусишин Р. М. Правове виховання працівників ОВС: теоретико-правовий вимір : дис. ... к.ю.н.: 12.00.01. Львів, 2016. 212 с.
7. Формування правосвідомості юриста./ Сливка С. С., Рудницький М. І., Підгурський М. Т. та ін. Львів: ЛІВС, 1997. 96 с.
8. Головченко В. В., Неліп Г. І., Неліп М. І. Правове виховання учнівської молоді: питання методології та методики. К. : Наук, думка, 1993. 137 с.

Мазур Марина Іванівна,

здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук **Тихомиров Д. О.**

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

З розвитком цивілізації питання сімейного виховання не втратило своєї актуальності, а мабуть, ще більше її набуло. Сімейне виховання є найбільш затребуваним видом виховання в усі часи, так як сім'я належить до числа таких явищ, інтерес до

якої завжди був стійким і масовим. Воно було і залишається невід'ємною частиною національної системи освіти і виховання. Досить поширеним у процесі сімейного виховання залишається великий вплив батьків на формування мотивації у навчанні та подальшу реалізацію дитини як особистості у самостійному визначенні майбутньої професії. Саме на це і зверну увагу у своєму дослідженні.

Сімейне виховання в широкому розумінні слова – це одна з найбільш древніх споконвічних форм соціалізації та виховання дітей, яка органічно об'єднує вплив культури, традицій, звичаїв, поглядів народу, сімейно-побутових умов і взаємодію батьків із дітьми, у процесі якої відбувається повноцінний розвиток і становлення їхньої особистості [1, с. 37]. Під сімейним вихованням у вузькому значенні слова ми розуміємо взаємодію батьків із дітьми, яка ґрунтується на родинній емоційній близькості, любові, турботі, повазі та захищеності дитини і сприяє створенню оптимальних умов для задоволення потреб у повноцінному розвитку й саморозвитку особистості дитини.

Ушинський К.Д. розумів сімейне виховання як цілеспрямований процес формування «людини в людині». На думку вченого, сутність виховання в сім'ї не в кодексі правил поведінки, а в тому, щоб створити внутрішню спрямованість людини. Першим й основним завданням сімейного виховання педагог вважав підготовку людини до життя [2]. Безумовно, погоджуюсь з думкою і вважаю, що саме у сім'ї відбувається формування основних рис майбутнього суспільної поведінки особистості: старші передають йому певні погляди, зразки поведінки; від батьків він отримує приклад участі або ухилення від участі в суспільному житті, перші раціональні та емоційні оцінки. Тому дуже важливим є той факт, що діти – це віддзеркалення сім'ї, а який приклад подасть сім'я дасть зрозуміти з якими якостями сформувалась особистість.

Сімейне виховання є безпосереднім чинником впливу у формуванні мотивації особистості до процесу навчання. Анкінсон Дж. вважав, що визначна роль в процесі належить взаєминам у сім'ї. Основою для розвитку мотиву досягнення є позитивні емоційні асоціації, пов'язані з успіхами і підкріпленням їх з боку батьків, заохочення асоціюється з успіхом покарання – з невдачею. На основі цього формується тенденція в поведінці дитини – досягти успіху і уникнути невдачі в діяльності, за яку заохочували батьки [3].

Підсумовуючи вищевикладене, хочу зазначити те, що саме батьки розвивають у дитині бажання досягти щось нове і

формують у дитини бажання вчитися, якщо з самого дитинства у неї є сформований внутрішній стимул, то навчання приносить їй задоволення, вона буде старанною й зацікавленою. Результатом роботи будуть не лише оцінки, а сформований багаж знань, яким можна буде оперувати не лише на заняттях, а й у повсякденному житті. Від того, наскільки в дитини сформується інтерес до навчання, значною мірою залежить її успішність в подальшому.

Характер сімейного виховання безпосередньо впливає і на успішність професійного самовизначення дитини. Дуже важливим є те, щоб цей вибір був адекватно співвіднесений з особистісними та професійними якостями особистості, з урахуванням її потреб та інтересів. На жаль, досить часто трапляються випадки, що батьки вирішують це питання за них, не згодні з вибором дитини і пропонують переглянути свої плани й зробити інший вибір, намагаються тиснути на них, що пригнічує їх волю професійного самовизначення. Вони, спираючись на власний досвід та вік, вважають, що мають у всьому рацію і мають право вирішувати за свою дитину, прагнуть, щоб діти компенсували їхні недоліки в майбутньому у тій діяльності, у якій вони не змогли себе повністю виявити в свій час.

Слушною є думка Еріксона Е. щодо вибору професії у майбутньому, він наголошував, що батьки, з одного боку, мають оберігати дитину, а з іншого – надавати їй певну свободу в професійному самовизначенні; дитина, своєю чергою, встановлює необхідний баланс між вимогами батьків і власною ініціативою [4].

Думка вченого є обґрунтованою та зваженою, адже саме в юнацькі роки відбувається формування професійного та пізнавального інтересу, особистісного і професійного самовизначення. В ці роки розвивається самостійність, відповідальність за себе і своє життя, змінюється світоглядна позиція, проявляється менша залежність від батьків. Юнаки та дівчата здатні самостійно вирішувати виниклі складні питання, з'являється адекватна самооцінка, усвідомлення себе, власної індивідуальності і неповторності, що дає змогу стверджувати становлення Я-концепції. На основі цього створюється індивідуальний стиль розумової діяльності, розвиваються та удосконалюються розумові здібності, інтереси та орієнтації, які направлені саме на здобуття бажаної професії.

Отже, сім'я є основним виховним осередком, з якого починається процес соціалізації особистості, формуються індивідуальні риси характеру. Проведений аналіз проблеми

впливу сімейного виховання на формування особистості доводить, що великий вплив батьків у процесі сімейного виховання залишається у випадках формування мотивації у навчанні та подальшої реалізації дитини як особистості у самостійному визначенні майбутньої професії.

Список використаних джерел

1. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., доповн. К. : Кондор, 2007. 656 с.
2. Гаміна Т. С., Гончар О. Ю. Педагогіка сімейного виховання : навч. посіб. Луганськ : Альма-матер, 2012. 523 с.
3. Федоришин Г. М. Психологічні проблеми сімейного виховання. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 219 с.
4. Котик І. О. Роль рефлексії у формуванні готовності до вибору професії. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 3. С. 6–71.

Мазур Марія Олексіївна,

здобувач ступеня вищої освіти

бакалавра навчально-наукового

інституту № 3 Національної академії

внутрішніх справ

Науковий керівник: завідувач кафедри

теорії держави та права Національної

академії внутрішніх справ, кандидат

юридичних наук, доцент

Пендюра М. М.

**ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ:
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СУТНІСТЬ І ЗАВДАННЯ**

Сутність (есенція) (дав. -гр. οὐσία, ὑπόστασις; лат. essentia, substantia) – філософська категорія, що виражає головне, основне, визначальне в предметі, таке що зумовлене глибинними, необхідними, внутрішніми зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення [1].

Процес виховання – це закономірна, послідовна, безперервна зміна моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів. Основним системоутворюючим елементом цього процесу виступає педагогічна взаємодія.

Будучи складовою цілісного виховного процесу, педагогічна взаємодія містить у собі всі його структурні компоненти:

- мету або педагогічну задачу;
- суб'єкти взаємодії;
- активність щодо реалізації внутрішніх суттєвих сил суб'єктів взаємодії;
- матеріальні, соціальні і духовні цінності сторін, що взаємодіють;
- соціальні норми, за якими організується взаємодія;
- соціально-психологічну ситуацію, в якій відбувається взаємодія;
- особистісно-розвивальний результат цієї взаємодії.

Виховання – це процес, за допомогою якого передається і засвоюється соціально цінний досвід поколінь [2].

В умовах здобуття освіти, виховання виступає як спеціально організований і цілеспрямований педагогічний процес формування належного рівня свідомості і поведінки особистості. В процесі формування людини велике значення має її бажання постійно вдосконалювати свої можливості щодо активної свідомої творчої діяльності в усіх сферах суспільного життя.

Таким чином, виховання можна визначити як процес систематичного, організованого і цілеспрямованого впливу на свідомість людини, її духовний та фізичний розвиток, з метою формування повноцінної особистості як невід'ємної частини суспільства, зумовлений дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників.

У широкому розумінні – це сукупність всіх впливів на свідомість, поведінку та психіку людини, які спрямовані на її підготовку до активної участі у виробничому, культурному, громадському житті суспільства. У вузькому сенсі виховання є планомірним впливом батьків, школи та вузу на вихованця.

Для повноцінного розвитку та взаємодії в суспільстві людина, яка вважає себе громадянином країни, має бути обізнана у всіх сферах та механізмах правового формування особистості.

Правове виховання є необхідною умовою підвищення правової активності громадян, формування правової культури суспільства, окремих соціальних груп або колективів, подальшого зміцнення законності і правопорядку. Воно тісно пов'язане з іншими видами соціального виховання – моральним, ідейно-політичним, естетичним, професійним та ін.

Правове виховання – це цілеспрямований, повсякденний і систематичний вплив держави та її органів, громадських

об'єднань і організацій на свідомість людей з метою виховання у них відповідного рівня правової свідомості, правової культури і зразкової правомірної поведінки [4].

Механізмами правового виховання є використання системи предметів і джерел правової інформації для передачі різним групам населення країни, змісту правових норм, інформації тощо.

Правова освіта (навчання), тобто процес передачі, накопичення та засвоєння правових знань у всіх дошкільних, загальних середніх, вищих навчальних закладах, установах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Неабияке значення в процесі правового виховання курсантів відіграє правильне визначення завдань правовиховної роботи, адже саме правильність у підборі завдань забезпечить поступовий, поетапний вплив на свідомість, волю та поведінку даної категорії населення. Крім того, правильний вибір завдань правового виховання забезпечить досягнення його мети.

Не менш важливим чинником у процесі правового виховання, який потребує правовиховного впливу на особу, є її постійна необхідність у спілкуванні, орієнтації в суспільстві. Ця потреба має бути задоволена існуючою системою освіти і безпосередньо правової освіти курсантів.

У широкому значенні під правовою освітою розуміють сукупність усіх засобів, які тим чи іншим чином впливають на курсанта як громадянина держави і члена суспільства.

Курсанти вищих навчальних закладів як громадяни держави повинні набути правової культури європейського типу, що сприятиме її інтеграції у світовий правовий простір.

Правова освіта є формою, що дасть змогу прискорити оновлення застарілих правових форм регулювання суспільних відносин, збалансувати інтереси різних верств населення. Відповідно система правової освіти курсантів має бути гнучкою і постійно враховувати зміни.

Сутність правового виховання курсантів, з одного боку, проявляється в його функціях, де синтезуються основні напрями правовиховного процесу, а з іншого – воно базується на системі норм права та здійснюється за допомогою засобів, форм і методів даного напрямку виховання [3, с. 63].

Список використаних джерел

1. Сутність. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>.

2. Сутність процесу виховання. Принципи виховання.
URL: <https://studfile.net/preview/5458011/page:32/>.

3. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. К. : Київ. юрид. ін-т, 2005. 265 с.

4. Правове виховання. URL: https://pidru4niki.com/15950210/pravo/pravove_vihovannya.

5. Головченко В. В. Правове виховання учнівської молоді: питання методології та методики. К. : Укр. Ценддсі б.р., 1993. 137 с.

Малярчук Оксана Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук *Тихомиров Д. О.*

ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ МВС: ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЇХ ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ

Актуальною проблемою сьогодення є і залишається питання підвищення професійної культури працівників усіх органів державної влади та місцевого самоврядування, це зумовлено умовами інтенсивного розвитку Української держави, розбудови демократичного суспільства, що закріплюється та гарантується Конституцією України.

Однією з складових професійної культури є професійна етика, яка є системою правил, що визначають поведінку спеціаліста у службовій обстановці, норм, які відповідають існуючим законам та відомчим нормативним документам, професійним знанням, стосункам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків. Іншими словами, це норми поведінки, яка забезпечують моральний характер відносин між людьми, що оснований на професійній діяльності.

Професійна етика вивчає: відносини трудових колективів і кожного фахівця окремо; моральні якості фахівця, що

забезпечують найкраще виконання професійного боргу; взаємини всередині колективів, специфічні моральні норми, властиві для даної професії; особливості професійного виховання. Головним завданням професійної етики є вивчення складного процесу віддзеркалення професійних стосунків у моральній свідомості, у морально-професійних нормах. Федоренко Е. визначає предметом професійної етики є буття професійної моралі, її специфіка, умови формування, закономірності розвитку в конкретних історичних формаціях [4, с. 15].

Професійна етика – один з головних інструментів працівника правоохоронної системи, правильне оперування яким забезпечує більш ефективне та результативне виконання своїх професійних обов'язків. Тому вона є об'єктом дослідження таких наукових діячів: Гусарєва С., Карпова О., Сливки С., Скакун О., Тихомирова О. та багатьох інших.

Плішкіна В. відзначає, що чим вищі громадянська зрілість, професіоналізм, майстерність співробітника, тим ефективніші наслідки його праці, тим вищий його культурний рівень [5, с. 613]. Крім того, численні соціологічні дослідження показують, що додержання законності і службової дисципліни визначається не стільки вимогливістю керівників, скільки моральними установками правоохоронців [6, с. 235].

Головним інструментарієм регулювання питання професійної етики у сфері МВС є Наказ МВС від 09.11.2016 № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських».

Поліцейський – це громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції [2]. Він виконує свої професійні обов'язки керуючись основоположними принципами, які закріплені в Конституції України, Законі України «Про Національну поліцію», а саме, верховенства права; дотримання прав і свобод людини; законності; відкритості та прозорості; політичної нейтральності; взаємодії з населенням на засадах партнерства; безперервності; справедливості, неупередженості та рівності [2].

Наказ МВС № 1179 визначає основні вимоги до поведінки поліцейського, зокрема його обов'язки:

1) Неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського.

2) Професійно виконувати свої службові обов'язки, діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами.

Ці положення є основоположними у професії поліцейського, адже вся його діяльність базується на правових приписах.

3) Поважати і не порушувати права та свободи людини (право на життя; на повагу до гідності; на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла; на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; на свободу світогляду і віросповідання; тощо).

4) Виявляти повагу до гідності кожної людини, справедливо та неупереджено ставитися до кожного, незважаючи на расову чи національну приналежність, мову, стать, вік, віросповідання, політичні чи інші переконання, майновий стан, соціальне походження чи статус, освіту, місце проживання, сексуальну орієнтацію або іншу ознаку.

Адже Конституція України визначала, визначає і буде визначати людину, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Рівність усіх громадян незалежно від статі, раси, релігії, національності, віку, політичних поглядів, тощо гарантується державою на законодавчому рівні (ст. 24 КУ), тому поліцейський як головний охоронець прав, свобод громадянина зобов'язаний пильнувати та реагувати у разі їх порушення [1].

5) Неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства України.

Перш за все, правоохоронець це людина, що наділена такими якостями як чесність, добросовісність, справедливість та дисциплінованість. Він є зразком для поведінки і прикладом законслухняної людини, тому, на мою думку, дотримання антикорупційного законодавства є ключовим аспектом у визначенні професійної компетентності та здатності особи відповідати такій почесній професії.

6) Поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно і ввічливо, викликаючи в населення повагу до поліції і готовність співпрацювати. Працівник правоохоронного органу – це особа, що весь час працює з людьми, тому навички комунікації, уміння налагоджувати дружні та щирі контакти з кожним є найголовнішим інструментом в роботі поліцейського,

і саме від цього залежить результативність проведених ним операцій та дій.

7) Контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям впливати на прийняття рішень та службову поведінку.

При виконанні своїх службових обов'язків поліцейський не може надавати перевагу тій чи іншій особі у залежності від його суб'єктивних оцінювань. У кожній ситуації працівник поліції має бути розсудливим, об'єктивно оцінювати обстановку та характер того, що відбувається, він ні в якому разі не має права керуватись власними емоціями та внутрішніми почуттями.

8) Мати охайний зовнішній вигляд, бути у встановленій формі одягу.

9) Дотримуватися норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики.

Охайний зовнішній вигляд представника правоохоронної системи включає належний стан однострою, наявність всіх елементів на уніформі (шевронів, жетону, погонів, тощо), охайну зачіску та поголене обличчя. Також, при спілкуванні з людьми поліцейський не має права використовувати матірну лайку або якимось чином емоційно забарвлювати своє мовлення, агресивно висловлюватись та безпідставно підвищувати голос у спілкуванні під час виконання своїх службових обов'язків. Також поліцейський повинен дотримуватись субординації у стосунках з колегами, з повагою ставитись до старших за віком.

10) Зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

11) Інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Такими обставинами можуть бути втрата дієздатності, хвороба, відкриття кримінального провадження щодо особи, втрата громадянства, тощо.

12) Заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

13) Заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність, висловлювати особисте ставлення до

діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження в політичних або особистих цілях.

14) Заборонено розголошувати та використовувати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у тому числі після припинення служби в поліції, крім випадків, визначених законом.

15) Заборонено перебувати на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, уживати тютюнові вироби під час безпосереднього виконання службових обов'язків і в невстановленому місці.

Відзначимо, що в узагальненому вигляді моральні вимоги до правоохоронця включають: відношення до людини як до найвищої цінності; повага та захист прав, свобод і людської гідності; глибоке розуміння соціальної значущості своєї ролі в суспільстві; відповідальності перед державою, бо саме від правоохоронних органів у більший мірі залежать громадська безпека; розумне та гуманне використання прав, які надані законом поліцейському, у відповідності з принципами справедливості; принципів, мужність, самовідданість у боротьбі зі злочинністю, об'єктивність та неупередженість в прийнятті рішень; бездоганність особистої поведінки на службі й у побуті, чесність, непідкупність, турбота про професійну честь, суспільну репутацію правоохоронця; дисципліна, морально-психологічна готовність до дій у складних ситуаціях, здібність до розумного ризику в екстремальних умовах; постійне удосконалення професійної майстерності, знань в галузі службової етики, підвищення загальної культури, розширення інтелектуального кругозору, творче освоєння необхідного в професійній діяльності вітчизняного та зарубіжного досвіду [7, с. 183–184].

Важливе місце у формуванні цих якостей належить професійному вихованню та навчанню курсантів та слухачів, особового складу НПУ. Зокрема це здійснюється шляхом викладання таких дисциплін як: етика, політологія, психологія, риторика та інших.

Контроль за дотриманням етики поліцейським здійснюють керівники органів (підрозділів) шляхом запобігання проявам неетичної поведінки своїх підлеглих поліцейських ; організації роботи з розвитку професійної етики; проведення

навчання, інформаційно-роз'яснювальної роботи; ужиття заходів щодо припинення корупційного правопорушення, у разі якого він повинен негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений орган у сфері протидії корупції.

Тож, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що формування професійної етики працівників органів МВС є однією з актуальних проблем у сучасній правовій науці. Професійна етика є складною професійно-особистісною характеристикою особи, що відображає специфіку фахової діяльності та складається із сукупності етичних якостей працівника МВС, які регламентують і регулюють вирішення ним професійних завдань та обов'язків.

До професійно-етичних якостей працівника МВС відносять порядність, чесність, відповідальність, справедливість, повага до людської гідності, толерантність, принциповість. Розвиток чи зародження цих якостей у представниках правоохоронної системи є професійно необхідним, адже антигуманні, грубі, пихаті та корупційовані поліцейські підривають довіру суспільства до правоохоронної системи вцілому.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/580-19/find?text=%E5%F2%E8%EA>.
3. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України від 9 листоп. 2016 р. № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#top>.
4. Федоренко Е. Г. Профессиональная этика. К. : Вища школа, 1983. 214 с.
5. Кони Ф. А. Избранные сочинения. М., 1964. Т. 4. 421 с.
6. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. К. : НАВСУ, 1999. 702 с.
7. Бандурка О. М., Соболев В. О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ : підручник. Х. : Вид-во Ун-ту внутр.справ, 2000. 480 с.

Мамульчик Анна Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
філософії права та юридичної логіки
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук *Шевчук Р. М.*

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Поштовхом до написання даної роботи стало бажання розкрити сутність бойового хортингу як одного із засобів патріотичного виховання здобувачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Зазначений вид професійно-прикладної підготовки і спорту є досить актуальним зважаючи на воєнний стан, введений на території України у зв'язку з повномасштабним наступом російських військ. Таким чином, аналізуючи освітній процес з огляду на ситуацію в нашій країні, доцільним є приділення особливої уваги вихованню кожного патріотом та захисником своєї держави що є метою бойового хортингу.

Перш за все, для повного розуміння важливості використання такого засобу виховання справжніх патріотів як бойовий хортинг, необхідно розглянути його поняття. Отже, бойовий хортинг являє собою систему комплексного фізичного виховання, створену для професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил, співробітників фізичної охорони, різних підрозділів Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Державної служби надзвичайних ситуацій. Крім того, він включає в себе медичний курс підготовки, психологічну, тактико-спеціальну підготовку, вогневу підготовку, універсальні навички володіння холодною зброєю, виживання в умовах тривалої ізоляції. Таким чином, особа, проходячи курс занять, здобуває необхідні прийоми силової нейтралізації противника в екстремальних умовах війни, а також у мирний час [1]. Результатом пройдених навчань з бойового хортингу є набуття

професійних навичок щодо алгоритмів дій у бойових умовах, а також у ситуаціях що становлять особисту чи колективну громадську небезпеку.

Не менш важливим, є аналіз бойового хортингу як традиційної бойової культури України. Споконвіку склалося так, що українців прийнято вважати бойовою нацією. Якщо звертатися до історії, то бойовий хортинг бере свій початок ще з часів козацтва. Термін "хортинг" походить від славнозвісної назви острова Хортиця, де козаки вдосконалювали своє бойове мистецтво з метою захисту рідного краю. Саме ідея відродження культурних, військово-патріотичних, бойових традицій Запорізької Січі лягла в основу сучасного хортингу [2].

З огляду на викладену інформацію, можна стверджувати, що саме українська бойова традиція, яка сягає до нас з глибини віків, дає можливість розглядати бойовий хортинг не лише як єдиноборство, а й як частину традиційної культури українського народу. Суть бойового хортингу полягає не лише в фізичних уміннях особи, він також є проявом українського воїнства, яке впливає з прагнення молодого покоління продовжувати діло предків, що полягає в відстоюванні незалежності українського народу та обороні державних кордонів від загарбників, які протягом багатьох віків намагаються зробити неможливе – знищити українську культуру та націю.

Бойовий хортинг, зважаючи на його фізичну складову, розвиває такі якості як мужність, сила, витривалість, спритність та швидкість реакції. Поряд з цим, враховуючи історичні особливості походження бойового хортингу, можна стверджувати, що він сприяє формуванню в свідомості молодого покоління патріотичного духу та розуміння важливості захисту національної безпеки, що є досить актуальним з огляду на ситуацію, що склалася в Україні, а саме активні бойові дії, що ведуться на території нашої держави.

Засновник бойового хортингу Едуард Єрьоменко заповів своїм нащадкам і послідовникам, що кожна людина, яка вирішила опанувати цей вид професійно-прикладної підготовки і спорту зобов'язана дати клятву перед собою і своїм наставником, що ніколи не використовуватиме силу в непорядній, недобрій або нечесній справі, для скоєння злочину, в корисливих цілях або для нападу на мирну людину. Прийоми і вправи бойового хортингу мають тренувати не тільки людські

тіла, але і їхні лицарські інстинкти, почуття честі і гідності, усе чим славиться українське військо.

Звісно, опанування прийомів бойового хортингу дає людині можливість стати фізично сильною і вміло використовувати отримані навички на практиці, в реальних екстремальних ситуаціях, проте, їх головна мета не буде досягнута, якщо людина, поряд з бойовим мистецтвом, не навчиться лицарській етиці – битися за правду і захищати слабкого, завжди стояти на боці істини, не давати нікому ображати дітей і старих людей та боронити Батьківщину [3].

Надзвичайно важливим, у системі занять з бойового хортингу є осмислення його філософської, історичної і морально-виховної спадщини. Воїни, що володіють даним видом мистецтва ведення бою характеризуються стійкістю, рішучістю, мужністю, звитягою, відповідальністю та сміливістю у боротьбі за правду і волю. Вони не терплять брехні і зла, прагнуть справедливості і чесності, вимагаючи цього і від інших людей. В суспільстві таких воїнів, називають героями, захисниками держави, гордістю та совістю нації. Особи, які володіють навичками бойового хортингу і застосовують їх в реальному житті, вбачають сенс боротьби саме в тому, заради чого вони борються. Вся Україна – це їх біль, радість і щастя тому що вони – її захисники.

Таким чином, для молодого покоління, з огляду на триваючий військовий конфлікт, надзвичайно важливим є обізнаність в традиціях і культурі України, а також в історії українського народу. Саме це є рушійною силою бойового хортингу, адже без психологічної складової технічні навички введення бою втрачають свій істинний сенс. Викладач бойового хортингу виховує в учнях усвідомлення важливості мирного життя з пам'яттю про минуле, наголошуючи, що застосування сили є доцільним лише в умовах власного захисту і захисту суспільства в цілому.

Бойовий хортинг як один і засобів патріотичного виховання молоді полягає в прищепленні любові до Батьківщини. Важливим є роз'яснення необхідності розуміння України, як не просто окремої держави, а як місця де ти народився і виріс, де попередні покоління силою та словом відстоювали твоє незалежне майбутнє. Саме любов до рідного краю, знання його історії, якому, поряд з фізичними прийомами,

навчають викладачі бойового хортингу, є підґрунтям для виховання справжніх захисників та патріотів.

Ідеологія бойового хортингу притаманна українським воїнам, які впродовж майже десятиліття боронять нашу державу від російських загарбників. Захисники нашої країни, пам'ятаючи подвиги предків, які вірно відстоювали місце України на карті світу, кожного дня доводять, що ми – вільні і незалежні, примножуючи здобутки попередніх поколінь та унеможливаючи намагання країни агресора, яка трактує історію незламного українського народу на власний лад, силою знищити нашу Батьківщину.

Підсумовуючи вищесказане, варто зробити висновок, що бойовий хортинг це не лише мистецтво бою, це розуміння заради чого ведеться цей бій. Основною метою програми бойового хортингу є виховання громадянина-патріота на військових, культурних та оздоровчих традиціях українського народу, формування морально-етичних якостей, всебічна фізична підготовка молоді до захисту Батьківщини, що є нагальним питанням, зважаючи на повномасштабний збройний наступ російських військ. З огляду на це, можна стверджувати, що введення в навчальну програму здобувачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання додаткових занять з бойового хортингу не лише сприятиме фізичному зміцненню особи, а й розвиватиме в ній патріотизм та бажання бути захисником своєї держави.

Список використаних джерел

1. Бухтіяров О. А., Єрьоменко Е. А., Гришук В. Л. Бойовий хортинг як система підготовки українського професійного воїна-патріота. Ірпінь, 2020. С. 126–139.

2. Коваль А. В. Використання потенціалу хортингу в патріотичному вихованні української молоді. *Педагогічні науки*. 2017. Т. 2. № 76. С. 55–59.

3. Єрьоменко Е. П. Аналіз навчально-тренувального арсеналу бойового хортингу : монографія. Київ : НФБХУ, 2021. 435 с.

*Мозалевська Вікторія Олександрівна,
ад'юнкт кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ*

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ УКРАЇНИ

Якими діти народжуються – це ні від
кого не залежить, але в наших силах
зробити їх хорошими через правильне
виховання.

Плутарх

Сьогодні наша держава швидкими кроками, в умовах воєнного стану іде до Європейського Союзу. Перед нашим українським суспільством постає одне із важливих завдань – підвищення правосвідомості населення, особливо молоді, бо поширеним явищем нашого буття виступають різноманітні прояви її деформації:

- маніпуляція законодавством залежно від ситуації, поблажливе ставлення до протиправної діяльності правлячої еліти;
- поступове звикання населення до злочинності у різних її проявах від шахрайства до торгівлі людьми, тероризму і навіть геноциду;
- відсутність єдиної високоєфективної системи правового виховання, анти пропаганда правої поведінки та заклики до насильства через соціальні мережі в Інтернеті.

Якщо говорити про правосвідомість молоді, то вона складається з чотирьох складників: знання про право, законодавство та механізм правового регулювання; вміння використовувати правові знання та навички на практиці; рівень правової вихованості; правовий розвиток та рівень прагнення до навчання [1, с. 25]. В умовах нестабільності законодавства, численних змін, реформування базових галузей, складно орієнтуватися у його нормах, особливо молодим людям, в силу несформованої особистої думки та залежності від інших. Тому проявляється правосвідомість хаотично, асимілюючи негативні прояви. Громадськість більше не покладається на право як на певний непохитний постулат, а керується саме правосвідомістю при оцінці своєї поведінки як правової чи неправової. І якраз за цих обставин важливо виховувати у дитини з народження поняттям добра і зла через казки, маленькі оповідання. Любити природу, не

давити мурашок, допомагати тваринам, не говорити нецензурною лайкою, не кидати сміття, привчати до порядку та своїх обов'язків. Недаремно кажуть: все починається з малого/ з дитинства.

Діти сьогодні вчаться жити у житті (виписано із пластового часопису «Цвіт України», із заповідей В. Сухомлинського, із порад психологів, які працюють з дітьми):

- якщо дитину постійно критикувати – вона вчиться ненавидіти;

- якщо дитина живе у ворожнечі – вона вчиться агресивності;

- якщо дитина зростає у докорах – вона починає жити у почуттях провини;

- якщо дитина зростає у терпимості – вона вчиться сприймати інших;

- якщо дитину підбадьорюють – вона починає вірити в себе;

- якщо дитину хвалять – вона вчиться бути вдячною;

- якщо дитина зростає в чесності – вона вчиться бути справедливою;

- якщо дитина живе у розумінні і доброзичливості – вона вчиться знаходити любов у цілому світі.

Позитивне сприйняття норми права є передумовою формування поваги особи до суспільних і державних інтересів, прав та свобод людини і громадянина. Це сприяє утвердженню правомірної поведінки та реалізує позитивну /перспективну/ правову відповідальність, що полягає в дотриманні заборон, використанні обов'язків і дозволів.

У наш час соціальні системи немислимі без інформації. На думку К.В. Кіліжекової, яка використовувала інформаційно-кібернетичний підхід до дослідження суспільних зв'язків, взаємний обмін соціальної інформації: «суспільство-індивід», «індивід-група», «група-група» та інші, відбувається за каналами зв'язку від системи яка генерує інформацію, наприклад, колективна свідомість; на систему, яка її приймає і переробляє, наприклад, індивідуальна свідомість, кінцевою метою інформаційного процесу є належна поведінка [2].

Щоб підвищити правосвідомість найважливішого інтелектуального культурного та професійного резерву українського суспільства – молоді, необхідно підходити поступово та комплексно:

- 1) покращення політичного, соціального, економічного та культурного рівня життя в українському суспільстві,

популяризувати серед молоді правосвідомість – дати можливість побачити різницю між добром і злом та зробити самостійний вибір: бути жертвою, або зловмисником чи бути доброю, порядною людиною та вести правосвідомий спосіб життя. На жаль, результати анкетування, свідчать про те, що кожен 20-й студент допускає можливість порушення ним Закону. Крім того кожний 2-й студент потенційно схильний до скоєння правопорушення, якщо правило поведінки, закріплене тією чи іншою нормою права, буде суперечить його інтересам;

2) покращення матеріальних благ, забезпечення робочих місць для молоді, подолання проблем фінансової безграмотності. Молодь мріє про «заробіток легких грошей» і «солодке життя». Мають бажання один раз заробити великі гроші навіть нечесним шляхом і все життя не працювати, що призводить до зросту злочинності;

3) ведення належної інформаційної політики, поширення правових знань та навичок у суспільство; привчати до виконання обов'язків. Порушення балансу між правами та обов'язками у наш час (більше прав і менше, або взагалі немає обов'язків) призводить у майбутньому до безвідповідальності за вчинки;

4) розвиток ідеалів духовного та морального збагачення, відроджувати бережливе ставлення до національних цінностей, до своєї оселі, батьків. Вчити справжньому патріотизму та героїзму, престижу до «всього українського», любові до нашої мови, культури, історії, звичаїв, традицій. Наразі серед молоді наявне явище масової «ринкової» психології, за якою товарно-грошові відносини поширюються на всі сфери життя, в тому числі і правову. Це спричиняє деякі викривлення духовно – ідеологічної сфери, що призводить до знецінення верховенства права і свобод людини .

5) Розвивати інтелект, вчитися аналізувати, поповнювати словниковий запас завдяки читанню літератури, в кінці кінців подолати мовну безграмотність, яка є шкідником розвитку цивілізації. Безграмотність тягне донизу, як у соціальному так і в особистому плані. Зараз є чимало книг з розвитку розумових здібностей, але більшість людей лінуються їх навіть прочитати. Для них виходом була б чарівна таблетка, ковтнувши яку стаєш генієм як у фільмі «Області темряви». Але без таблетки головний герой фільму ніхто. Сьогодні, в деяких європейських країнах запровадили безкоштовні курси підвищення грамотності для дорослих носіїв мови. Треба

розуміти, що навчання - це «інвестиція в себе», тільки так можна подолати бідність!

Україна - це наша ненька і до неї треба ставитися з любов'ю та відповідальністю! Якщо ми будемо своїми діями шкодити державі, обкрадати її, ми поступово знищимо себе як націю. Ми зобов'язані інвестувати усі сили і засоби в розвиток «людського фактору»/ «людського потенціалу» -соціальної культури, що включає в себе і правове виховання, громадян.

Щоб побудувати заможну і сильну державу, треба мати добрі думки, добрі слова та добрі справи! Будемо гідні нашої прекрасної землі!

Список використаних джерел

1. Олійник О. О. Зміни у правосвідомості сучасної української молоді. *Юридичний науковий електронний журнал* URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/6.pdf.

2. Килижекова К. В. Структура и типы информационных каналов в обществе. *Гуманитарный вектор*. 2012. № 3 С. 98–104 URL: <https://http://cyberleninka.ru |users|profile| tags>.

Молчанюк Дарина Анатоліївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент ***Мозоль Н. І.***

ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

В умовах сьогодення правова соціалізація – це комплексна проблема, вирішення якої залежить не тільки від напрацювань правової науки, але й від якості її розроблення соціологічною, філософською, психологічною, педагогічною та іншими сферами суспільних наук, що дає нам змогу визначити проблему правової соціалізації як міждисциплінарну [5].

Поняття соціалізації, запропоноване Е. Дюркгеймом, слід розуміти як процес формування основних якостей особистості на основі виховання, навчання, засвоєння соціальних ролей, внаслідок чого особистість перетворюється на реального, у

соціальному аспекті, члена суспільства, тобто набуває здатності жити і діяти у ньому. Правова соціалізація виступає при цьому як процес набуття особистістю таких соціальних якостей, що необхідні їй для входження в суспільство як певну правову систему [4].

У найбільш загальному вигляді правова соціалізація має своєю метою входження (інтеграцію) особистості у правове життя суспільства. Звернення до людини як до суб'єкта правового життя суспільства означає прагнення зрозуміти його в різноманітті правових і протиправних зв'язків, а також інших залежностей, що впливають на правовідносини. Це, своєю чергою, передбачає бажання і вміння помітити за зовнішніми проявами незримі глибинні сили. Впливати на них значно складніше, ніж агітувати або примушувати до запропонованих дій, застерігати або утримувати від заборонених [1, с. 196].

Механізм будь-якого аспекту соціалізації, у тому числі і правового, базується на засадах соціальної активності. Тільки завдяки такій активності особистість включається в життя суспільства, а необхідні для соціалізації якості особистості перетворюються на умови її діяльності [4].

Процес правової соціалізації може бути стихійним і цілеспрямованим. При цьому цілеспрямована правова соціалізація є не що інше, як правове виховання. Розрізняють три форми правової соціалізації:

1) за допомогою навчання – полягає в здобутті елементарних правових знань і засвоєнні відповідних норм. Під час навчання прищеплюється певний образ поведінки. Тут найактивніше себе проявляє держава, починаючи із закріплення в законодавстві відповідних норм, утворення державних інститутів і закінчуючи створенням розгалуженої системи загальної і юридичної освіти;

2) шляхом передачі досвіду – відбувається в результаті осмислення власних помилок і подій свого досвіду, а також життєвого досвіду навколишніх людей;

3) «символічна» соціалізація – ґрунтується на власних абстрактних уявленнях людини про право, державу, країну, націю [2].

Процес правової соціалізації детермінується багатьма чинниками об'єктивного і суб'єктивного характеру. До перших належать вид політико-правового режиму, рівень розвитку ринкової економіки, стан національної культури, системи права і системи законодавства та інші. Другу групу утворює

внутрішній оціночно-мотиваційний механізм особистості, органічно пов'язаний із правовими цінностями суспільства. Варто погодитися з думкою, що останнім часом у зв'язку з процесами глобалізації сучасного світу та переходом до інформаційного етапу розвитку людської цивілізації все більше впливають на формування правосвідомості і, відповідно, на процес правової соціалізації чинники мегарівня (міжнародного життя): демократизація сучасного світу, міжнародне право, міжнародні конфлікти, кризи тощо [3].

Певною мірою правова соціалізація – це віддзеркалення правового виховання на рівні особистості, сприйняття суб'єктом права правовиховних зусиль суспільства.

Правове виховання – це постійний вплив на людину з метою формування у неї правової культури та активної правомірної поведінки.

Правова освіта і виховання, як нерозривно пов'язані між собою форми соціального впливу, є найважливішими сторонами єдиного процесу соціалізації, суть якої полягає в русі суб'єктів до значущих цілей, заданих суспільством і опосередкованих не тільки зовнішньою соціокультурною реальністю, але і внутрішнім духовно-етичним і інтелектуальним потенціалом особи, що розвивається. У процесі правового виховання особистість це суб'єкт, що підпадає під виховний вплив, розвиває в собі здібності до об'єктивної критики і самокритики, самоаналізу і рефлексії, очищенню від соціально-міфологічних помилок і самокоректуванню своєї суспільної діяльності в рамках соціального морально-правового механізму суспільства.

Правовий освітній простір, в якому протікають процеси правової соціалізації, став необхідною компонентою сучасного світового інформаційного простору, що формується на базі новітніх технологій, і надає значну дію на індивідуальну і суспільну правосвідомість [6].

Список використаних джерел

1. Жаровська І. М. Правова соціалізація на сучасному етапі розвитку правової науки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 855. С. 193–198. (Серія «Юридичні науки»).
2. Нестеренко О. Особливості правової соціалізації внутрішньо переміщених осіб. 2017. С. 186. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/42.pdf>.

3. Проць О.Є Особливості правової соціалізації у суспільстві ризику. 2019. С. 23 URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2019/7.pdf.

4. Дзьобань О. П. Правове виховання і правова соціалізація: діалектика взаємозв'язку. С. 2–8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravove-vihovannya-i-pravova-sotsializatsiya-dialektika-vzaemozv-yazku>.

5. Парута О. Правова соціалізація особи як об'єкт теоретично-правового дослідження. 2018. С. 38. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/jan/15411/8.pdf>.

6. Підчасов Є.В. Соціалізація особистості в контексті правосвідомості та правового виховання. 2015. URL: https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00853364_0.html#text.

Муравська Аліна Олегівна,

здобувач ступеня вищої освіти

бакалавра навчально-наукового

інституту № 3 Національної академії

внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри теорії

держави та права Національної академії

внутрішніх справ, кандидат юридичних

наук, доцент ***Мозоль Н. І.***

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Події останніх років показали, що громадянська свідомість присутня у більшості громадян країни. Нажаль, вона не розповсюджена на все суспільство. На Євромайдан у різних містах України вийшли ті люди, які усвідомлювали своє право на виявлення своїх думок щодо майбутнього розвитку держави. Демократичні свободи громадянського волевиявлення існували формально, але виявилось, що суспільству ще потрібно їх вибороти. Надто мала частка суспільства знала, які права впливали на діяльність держави в демократичному суспільстві. Більшість жила радянськими стандартами.

Українське суспільство є суспільством перехідного типу, тобто радянський спадок досі відчутний. Значна частина громадян не усвідомлює, що таке демократичні цінності, ще більше не в повній

мірі розуміють як ними користуватися. З огляду на це, особливої значущості набуває проблема виховання у молодого покоління шанування національних традицій, любові до Батьківщини, відданості справі зміцнення державності, сприяння усвідомленню громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських цінностей, формування активної громадянської позиції, утвердження якостей громадянина – патріота своєї держави.

Громадянська культура (культура громадянства) «полягає у здійсненні громадянського ества людини, у повнокровному його втіленні, реалізації» [5, с. 200]. Однією із ознак громадянської культури є законотриманість, що втілюється у свідомому дотриманні суспільних законів, повазі до прав інших людей, визнанні суспільних авторитетів. Іншою ознакою є лояльність, яка виражається у шанобливому й доброзичливому ставленні до державних законів, чинного уряду, установленної влади. Лояльність також позначається в здатності людини до самообмеження («свобода однієї людини закінчується там, де починається свобода іншої»). Таким чином, один із рівнів громадянської культури - це правосвідомість людини.

При тому сліпого дотримання законів недостатньо, щоб бути громадянином, адже С. Г. Рябов часто застосовує слова «громадянське суспільство» для позначення саме демократичного суспільства. Вчений пропонує розрізняти різні громадянські суспільства за рівнем «відстоювання особи від держави» [6, с. 202], види яких корелюють з класифікацією політичних режимів.

Тоталітарний режим немає нічого спільного з демократичними цінностями, адже в такому суспільстві панує атмосфера свавілля, вседозволеності, авторитет вождя і його волі, незахищеності від примх владної верхівки. Цікаво, що ряд науковців, схоже, підтримують думку за відомим висловом графа Жозе де Местра «Кожен народ має таку владу, на яку заслуговує», адже «Культура тоталітаризму – це добровільна відмова від демократії» [6, с. 203]. Тут ще раз звернемо увагу на те, що вчені необхідною умовою існування демократії вважають демократичну налаштованість суспільства.

Те ж стосується й авторитарного режиму. В авторитарному суспільстві панує жорсткий, суворий закон, дотримання якого є обов'язковим і не може мати ніяких заперечень [6, с. 204].

Демократичні цінності визначають можливість впливати на державне життя, свободу волевиявлення. Отже, «ознаками

громадянської культури демократичного типу є законослухняне, лояльне і разом з тим вимогливе і критичне ставлення до інституцій влади та їхніх настанов, цінування особистості своїх інтересів і позицій та здатність їх захищати і здійснювати» [6, с. 204].

Кожне суспільство породжує певний вид культури, який продукує відповідні норми поведінки, типи відносин між людьми, ціннісні орієнтації, особистісні та громадські пріоритети. Підтвердження цьому ми знаходимо, аналізуючи погляди різних мислителів та вчених.

У працях Сократа, Платона, Аристотеля чітко простежується думка про вищість громадянських (суспільних, державних) обов'язків, їхню перевагу над індивідуальними інтересами особистості; досягнення загальної мети мало першість порівняно з прагненнями і бажаннями окремих людей [1, с. 144]. Звідси громадянська культура, хоча такий термін і не використовувався мислителями, несла в собі ідеї про безумовне підпорядкування індивіда державі, дотримання визначених нею норм буття, переважно в політичній сфері.

Новий сплеск інтересу до ідеї громадянського суспільства спостерігається у XVII ст. У цей час з'являється теорія громадянського суспільства Дж.Локка. Саме з неї розпочинається класичне тлумачення цього терміну, хоча він ще поєднується з політичною сферою і не відокремлюється від держави. Громадянська культура цього періоду може бути визначена як система домовленостей, свобода переконань і думок, свобода володіння й використання власності, рівність людей між собою, захищеність від чужої сваволі, терпимість, толерантність у взаємних діях.

Запропонований Дж.Локком тип громадянського суспільства і характерної для нього культури, суттєво наближається до сучасних визначень цих понять. Громадянськість як ознака культури (на відміну від республіканської теорії громадянства античності) набуває ліберальних рис. У її основу покладаються ідеї свободи і прав індивіда, який уперше підноситься над суспільством і державою, наділяється такими основними групами прав, як громадянські, політичні та соціально-економічні. Проголошується рівність усіх індивідів між собою, тотожність їхніх представницьких прав, незалежно від обов'язків і обставин [2, с. 149].

Його сучасник Т.Гоббс дотримувався дещо іншої думки стосовно сутності громадянського суспільства і громадянської

культури. Він вважав, що проголошений Локком стан необмеженої свободи індивіда в користуванні своїми правами може повернути суспільство до його природного стану. Адже право на все фактично означає відсутність права на будь що. Щоб уникнути незручностей і загроз, які неодмінно виникають за таких умов, Т.Гоббс пропонував запровадити громадянський стан (*status civilize*), що, на його переконання, надало б змоги регулювати невпорядковані відносини між людьми відповідними законами та нормами. Для цього, стверджував він, люди мають укласти угоду й створити державу, яка стане над суспільством, відчужуючи частину природних прав індивідів. Це і буде громадянське суспільство, яке на відміну від природного, додержавного, характеризуватиметься станом людяності, що несе в собі громадянську культуру [3].

Період творення Київської Русі є в цьому контексті унікальним етапом, коли формування основ громадянської культури збігалось з процесами державотворення. Головний громадянський обов'язок слов'янина щодо своєї держави вбачався в захисті її від численних зовнішніх ворогів, а провідна громадянська цінність у впевненості в могутності, силі своєї держави як надійному факторі майбутнього слов'янської нації [4, с. 17].

Особливим періодом, позначеним активізацією ролі громадськості як передумови формування громадянського суспільства і громадянської культури, можна вважати 60-і роки XIX ст. У цей час під впливом революційних подій у Європі, а також антикріпосницької реформи 1861 р. спостерігається пробудження інтелектуальних і моральних сил в усіх сферах громадсько-політичного життя. Означене «пробудження» вносило певні зміни в культуру тогочасного суспільства, наповнюючи її зміст громадянським компонентом. Останній може розглядатися як окремі паростки громадянського суспільства, що набували прояву через створення органів місцевого самоврядування (земств); діяльність добровільних (недержавних) об'єднань громадян – громад; виникнення громадських рухів і політичних партій, незалежних від державної влади; створення незалежних друкованих видань; піднесення вагомості громадської думки.

У громадській думці під впливом західноєвропейських філософських теорій громадянськості виникають власне українські. Започаткована кириломефодіївцями ще в 40-х роках ліберально-народницька течія, у другій половині XIX ст. перетворилася на теорію громадівського соціалізму. Її послідовники (В.Антонович,

Б.Грінченко, М.Грушевський, М.Драгоманов, М.Зібер, С.Єфремов та ін.) досить критично ставилися до унітарних державних структур, республіканського централізму, межових проявів націоналізму, які спонукали до примусу особистості, насильства над людиною, обмеження її прав і свобод. Громадянська культура у цьому контексті поставала як становлення демократичного мислення, спрямованого на підтримку власної громади, спільноти рівних громадян.

Таким чином, сутність поняття «громадянське суспільство» і розуміння породжуваної ним громадянської культури неоднозначно тлумачилися на різних етапах історичного розвитку. Їх визначення значною мірою зумовлювалося поглядами, які сповідували мислителі тієї чи іншої епохи.

Нинішній ренесанс громадянської культури пов'язаний із загальними соціокультурними та політико-економічними процесами, характерними для сучасного етапу розвитку України, що активізує наукові дослідження з цієї проблематики, актуалізує необхідність переоцінки усталених у недалекому минулому поглядів на її сутність. Одним з напрямів таких досліджень має стати проблема формування в молодого покоління громадянської культури як важливого елементу загальної культури суспільства й окремої особистості.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Политика. Сочинения : в 4 т. М. : Мысль, 1983. Т. 4.
2. Громадянин. Держава. Громадянське виховання: Антологія / упоряд. М. П. Рагозін, О. В. Сухомлинська. Донецьк, 2001. 262 с.
3. Гоббс Т. Избранные произведения. М. : Мысль, 1965.
4. Корінна Л. В. Формування громадянських цінностей старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Житомир, 2004. 220 с.
5. Рябов С. Г., Томенко М. В. Основы теории политики. К. : ТанDEM, 1996. 192 с.
6. Рябов С. Г. Политологическая теория державы. К. : ТанDEM, 1996. 240 с.

Осадча Карина Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
філософії права та юридичної логіки
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук *Шевчук Р. М.*

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Українське суспільство, як і будь-яке інше, має низку складних проблем як матеріального, так і духовного характеру, що можуть ставати суттєвою перепорою на шляху до ствердження України як цілісної, незалежної, патріотичної держави, побудованої на засадах помірному громадянського націоналізму. В умовах воєнного часу кризові аспекти у структурі суспільства здатні загострюватися на фоні складної економічної та соціальної обстановки, у зв'язку із значними обмеження деяких громадянських прав, а також через травматичні події у житті людей. Однією із ключових проблем українського суспільства ще у період довоєнного часу стало питання патріотичного виховання молоді та становлення національно свідомих громадян.

До початку активної фази бойових дій 24 лютого 2022 року чимала частина українського суспільства ставилась до явища патріотизму як до чогось формального та застарілого, через що доцільність виховання його у молоді багатьма людьми ставилась під сумнів. Необхідність переосмислення поняття національної свідомості та вагомості патріотичного виховання постала в Україні ще з моменту проголошення незалежності, адже прояви національної самоідентифікації рішучо турбувались за часів СРСР, а також свідомо пригнічувались пропагандистськими наративами Російської Федерації, покликаними виховати в українців почуття меншовартості та культурної неповноцінності.

З початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України частина суспільства переосмислила деякі переконання в межах власного світогляду, адже стало ще більш

очевидно, що прогалини у системі національно свідомого виховання є одним із важелів, що використовується ворогом для ведення гібридної війни впродовж останніх восьми років.

Як слушно наголошує, М. Дідовець, патріотичне виховання – це складова загального виховного процесу молоді, який за мету ставить набуття її представниками соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина України, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури тощо [1, с. 30–32].

Невід'ємною складовою патріотичного виховання молоді, зокрема і здобувачів освіти закладів із специфічними умовами навчання є формування у молоді так званої національної самосвідомості, що, як зазначає І. Мартинюк є усвідомлення людини себе як носія певних національних і культурних цінностей, що сформувалися у процесі розвитку суспільства. Відповідно до своєї національної свідомості людина прагне проявити себе як суб'єкт власної національної дійсності, реалізуватися в її межах, зробити внесок в розвиток людства від її імені [2, с. 29].

Національна свідомість – це така специфічна категорія, що за сутністю своєю є нічим іншим як усвідомленням особистістю своєї приналежності до певної нації. Тому саме соціокультурне явище нації, під яким розуміють спільноту людей, об'єднаних низкою чинників, є ключовим [3, с. 414].

Національно свідомо сформована особистість здатна, перш за все, усвідомлювати поняття нації як таке, а також сутність саме тієї нації, належність до якої вона ідентифікує. Окрім того, вона здатна об'єктивно оцінювати становище власної нації серед низки інших та розцінювати їх як джерело розвитку, а не об'єкт ототожнення. Надмірна концентрація лише на одному аспекті може призвести до виродження національної свідомості у нацизм, а нехтування ними – до помилкових уявлень щодо своєї нації, якими може маніпулювати ворог.

Одним із головних аспектів належного комплексного розвитку національної свідомості є функціонування історичної пам'яті молоді. Історична пам'ять нації, що фіксує найбільш значущі події за період її існування є складовою так званої історичної свідомості. Її значення неодмінно зростає у критичні

моменти нації, у періоди зіткнення інтересів однієї нації з іншою [4, с. 53].

Саме тому патріотичне виховання має опиратися не лише на роз'яснення та поширення ідей усвідомлення власної національної приналежності, але й на ґрунтовній історичній просвіті здобувачів освіти. Традиційно історія сприймається молоддю як базова навчальна дисципліна без чіткого усвідомлення її функціонального призначення та необхідності вивчення. Тому до вивчення історії в межах навчальної програми було б доцільно впровадити додаткові методи патріотичного виховання – лекції, диспути, конференції, предметом яких стали б національно вагомі проблеми історії та сьогодення України. Значний рівень обізнаності в царині історії здатен зробити молодь менш чутливою до сприйняття пропаганди та неправдивої інформації, яку ворог застосовує як інструмент впливу на маси.

Враховуючи особливості навчальних закладів із специфічними умовами навчання, патріотичне виховання та зрощення національної самосвідомості має формуватися не лише на загальнонаукових, естетичних, соціокультурних засадах, але й на принципах поваги до законності та гуманності у державі. Зокрема, С. Гончаренко зазначає, що патріотизм – це таке громадянське почуття, соціально-історичне явище, що виражається у вигляді відповідних переконань і поглядів, спрямовується на всебічний розвиток країни та захист її інтересів [5, с. 249].

Саме здобувачі вищої освіти закладів із специфічними умовами навчання несуть найбільшу відповідальність серед інших за діяльність, що сприяла б розвитку держави та захищала б її законні інтереси. І, як наслідок, така молодь має бути найбільш національно та історично свідомою, а також найбільш міцною у своїх переконаннях та поглядах.

Отже, встановивши необхідність здійснення належного патріотичного виховання молоді як інструменту формування міцного підґрунтя для розвитку української національної ідеї та захисту незалежності держави, можна виокремити основні напрямки відповідної роботи. Ефективним інструментом формування необхідних ідей та навичок слугували б інтерактивні форми діяльності в межах самоврядування: лекції, диспути, просвітні гуртки та заходи, співпраця із громадськими організаціями.

Організація загального навчального процесу та комунікації між її учасниками має відбуватися у повазі до принципів демократії, гуманності, поваги до людської гідності,

із дотриманням відповідних етичних засад, що стимулювало б закріплення відповідної світоглядної культури у здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Дідовець М. Коли бракує концепції національного виховання. *Віче*. 2005. № 2. С. 30–32.
2. Мартинюк І. Національне виховання як основа розвитку активної особистості. *Урок української*. 2001. № 7. С. 29–33.
3. Горський В. Україна в історико-філософському вимірі. *Філософська і соціологічна думка*. 1993. № 2. С. 10–31.
4. Масненко В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості. *Український історичний журнал*. 2002. № 5. С. 49–62.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

Пендюра Софія Максимівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Кривицький Ю. В.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема національно-патріотичного виховання в силу різних історичних обставин завжди була вкрай важливою для українського суспільства. З часів здобуття незалежності України це питання дедалі більше набуває системного характеру. В Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні

та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей.

У 2019 р. Указом Президента України затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки. Відповідно Міністерством освіти і науки України було внесено зміни і викладено в новій редакції Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Ці документи складають правове підґрунтя для розвитку системи національно-патріотичного виховання в системі освіти загалом і в системі вищої освіти зокрема. У Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки окреслюється стан і потреби національно-патріотичного виховання в Україні, визначається мета, основні напрями досягнення цієї мети, сфери, шляхи та механізми реалізації Стратегії тощо. Наголошується на тому, що в основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей [1].

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження у свідомості та почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;

- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності;
- працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [2].

Водночас у США патріотичні почуття і гордість за власну країну прищеплюються американцям з самого дитинства. Непересічне значення у цьому процесі відіграє активна пропаганда державних символів через ЗМІ, культуру та інститути громадянського суспільства – школи, університети, різноманітні скаутські та молодіжні організації.

Найбільш активно до ідей патріотизму залучають у Китаї, де ця діяльність становить основу державної політики і координується Комуністичною партією, Комуністичним союзом молоді та Федерацією молоді Китаю.

У Японії в 2006 р. відбулося реформування освітянської політики і відповідно до закону про освіту в школах ввели уроки патріотизму, головна мета яких посилити почуття національної гордості, власної гідності та поваги до японських традицій. У школах Великої Британії, починаючи з 2007 р., запроваджено обов'язковий предмет з основ громадянства [3].

Для того, щоб покращити національне-патріотичне виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в Україні в умовах воєнного стану доречно було б зробити такі речі:

- розробити факультативний предмет (дисципліну) з цієї теми, який у повному обсязі пояснював би сутність національно-патріотичного виховання;

- залучати, за можливості, курсантів до освітньо-культурних програм, наприклад, таких як театри, музеї як реально, так і у режимі онлайн;

- залучати курсантів до волонтерської роботи та допомоги Збройним Силам України;

- проведення навчально-польових зборів та інших організаційно-масових заходів військово-патріотичного спрямування;

- проводити вечори пам'яті, круглі столи, екскурсії, які мають на меті розвинути патріотичні цінності.

Список використаних джерел

1. Особистість студента та соціокультурне середовище університету у суспільному контексті : зб. наук. пр. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 18 трав. 2020 р.). URL: <https://ihed.org.ua/conference/vseukrayinska-naukovo-praktychna-konferentsiya-osobystist-studenta-ta-sotsiokulturne-seredovyshe-universytetu-v-suspilnomu-konteksti/>.

2. Національно-патріотичне виховання. URL: <https://mon.gov.ua> <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya>.

3. Патріотичне виховання молоді як невід’ємна складова системи забезпечення національної безпеки України : аналітич. записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/patriotichne-vikhovannya-molodi-yak-nevidemna-skladova-sistemi>.

Підгородський Богдан Мирославович,
аспірант кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ»

Проблематику теоретичного розуміння категорії «юридична конструкція» можна розглядати з огляду на довготривалий процес розвитку права та зміни світосприйняття суспільства спричиненого піднесенням цивілізації. Брак потреби перцепції та розвитку деяких позицій загальнотеоретичної юриспруденції поступово відображається у відсутності або недостатності ефективного створення та реалізації відповідних положень права. Це у свою чергу, доводить той факт, що теорія та практика взаємопов’язані і не можуть існувати окремо одна від одної.

Повертаючись до проблематики юридичної конструкції варто сконцентруватись на питанні розкритті понятійного апарату такого феномену, що у свою чергу надасть можливість його всебічного ефективного використання у практичній площині юриспруденції. З огляду на наявні наукові позиції правознавців, на наше переконання, можна умовно виділити три підходи до інтерпретації юридичних конструкцій, а саме: догматичний, позитивістський та прикладний. На підтвердження зазначеної тези наведемо декілька позицій із відповідною аргументацією.

Відтак, представниками догматичного підходу обґрунтовується теза, що юридичну конструкцію варто розуміти не тільки як спосіб побудови абстракції, але й як метод або прийом наукового пізнання. До представників цього підходу можна віднести Р. Ієрінга, Н.М. Коркунова, П.І. Люблінського, М.С. Кельмана та Г.І. Неліпович, а також інших авторів. Так, Р. Ієрінг зазначав, що насамперед будь-яке правове явище має бути спочатку піддане аналізу щодо наявності складових елементів, потім сконструйоване за принципом поєднання проаналізованого із співставленням мети, а вже наступним кроком буде класифікація на відмінності чи подібності [6, с. 75]. Поділяючи таку наукову позицію Н.М. Коркунов акцентує свою увагу на поєднанні складових елементів правовідносин [8, с. 422], а П.І. Люблінський на використанні методу логічної дедукції, що виражається в узагальненні схожостей для вирішення конкретної правової ситуації [10, с. 118].

Дещо по-іншому трактують юридичну конструкцію представники сучасної вітчизняної західної школи права, зокрема М.С. Кельман вказує на те, що під цим феноменом варто розглядати метод за допомогою якого відмежовується нормативна та теоретична складові, де особливого значення набуває «...план їх розгляду і звернення до відповідних функцій» [7]. Натомість Г.І. Неліпович пропонує розглядати юридичну конструкцію як засіб структурування правової інформації та способу мислення [11, с. 12].

Другий (позитивістський) підхід юридичних конструкцій можна інтерпретувати як наявність конкретного стислого юридичного матеріалу у нормах права з метою формулювання правової поведінки та правовідносин. На наше переконання, до представників цього підходу можна віднести науковців, які ототожнюють правові категорії «юридична конструкція» та «правова модель», оскільки останню можна вважали еталонним (бажаним) показником правових відносин та поведінки, що закріплені у відповідних законодавчих актах. Відтак, в якості наукових «носіїв» такої течії можна назвати М.В. Цвіка та О.В. Петришина, Т.А. Доценко, Ж.О. Дзейко, Л.А. Луць та деяких інших. Зокрема, Ж.О. Дзейко зазначає, що під цим терміном варто розуміти «нормативні моделі, які є формою відображення основних властивостей суспільних відносин, що перебувають у сфері правового регулювання, складові яких створюють певну цілісну систему, характеризуються відносною стійкістю та самостійністю, зумовленою їх змістовним та

функціональним спрямуванням, і створюються для створення законів та їх систематизації у формах кодифікації та консолідації» [1, с. 16]. Л.А. Луць трактує зазначене поняття як «структурне розміщення державно-правових явищ, за допомогою яких формуються нормативно-правові приписи» [9, с. 185]. Т.А. Доценко вважає, що юридична конструкція – це комплекси правових засобів, що створюють типізовані моделі, які відображають відповідні різноманітні види суспільних відносин [2, с. 317].

Влучно, також, буде зазначити, що в якості підвиду такого підходу можна вважати позицію, коли юридичну конструкцію розглядають як засіб правотворчої техніки. Зокрема, до представників такої тези можна віднести Д.Є. Пономарьова, А.О. Дутко та О.В. Зінченко. Так, наприклад, О.В. Зінченко зазначає, що юридичну конструкцію можна вважати «елементом правотворчої техніки, що виступає ідеальною моделлю структурного розміщення правового матеріалу, яке характеризується внутрішньою єдністю прав, обов'язків і форм відповідальності відповідних осіб та одночасно є методом пізнання права та відносин, що ним врегульованні» [5, с. 18]. Натомість А.О. Дутко пропонує розуміти її (юридичну конструкцію) як закріплені у законодавчих актах ідеальні моделі побудови правових явищ, що створюються для формування регулятивних, охоронних та захисних правових приписів і досягненні визначеності законів [3, с. 34–35].

Однак, на нашу думку, найбільш вагомого значення юридичні конструкції набувають безпосередньо у процесі їх юридичного перевтілення, тобто переходу із площини теоретичної у практичну. Коли передбачені законодавцем моделі правовідносин та поведінки втілюється у різних життєвих ситуаціях. Відтак, влучним у цьому сенсі видається наукова позиція М.І. Козюбри, який зазначає, що «юридичні конструкції – це своєрідна модельна побудова прав, обов'язків, відповідальності, їх усталені схеми, в які втілюється нормативний матеріал. Наприклад: соціальне забезпечення, добровільне страхування, майнова відповідальність і таке інше. Саме такі специфічні мовно-термінологічні форми дають можливість зацікавленій особі діяти певним чином при реалізації своїх прав та обов'язків» [4, с. 222–223]. Таким чином, на наше переконання, така правова категорія як «юридична конструкція» змістовно характеризується широким комплексом діяльності, починаючи від процесу навчання і здобуття

необхідних знать, у тому числі, термінопонять та їх юридичних властивостей, до подальшого якісного та ефективного правотворення та правореалізації.

Як результат проведеного дослідження, можемо дійти висновку, що проблематика розуміння юридичних конструкцій є предметом наукових пошуків значної частини представників загальнотеоретичної юриспруденції, де нарізним каменем слугує визначення змісту та призначення цього поняття.

Список використаних джерел

1. Дзейко Ж. О. Законодавча техніка в Україні (теоретико-історичне дослідження) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2011. 39 с.
2. Доценко Т. А. Сущность юридических конструкций. *Проблемы юридической техники*. 2000. С. 316–323.
3. Дутко А. О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : монографія. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 176 с.
4. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
5. Зінченко О. В. Деякі аспекти розуміння юридичних конструкцій. *Держава і право*. 2010. Вип. 48. С. 16–21.
6. Иеринг Р. Юридическая техника. М. : Статут, 2008. 231 с.
7. Кельман М. С. Методологічне значення юридичних конструкцій. URL: <http://ruh.znaimo.com.ua/index-8713.html?page=13>.
8. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. Книги 1–4. По изданию 1914 г. Редактирование и комментарии : учебник / авт. предисл. И.Ю. Козлихин – науч. изд., [репринтное]. М. : Юрид. центр Пресс, 2003. 430 с.
9. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: Навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). Київ : Атіка, 2008. 412 с.
10. Люблинский П. И. Техника, толкование и казуистика уголовного кодекса / под ред. и с предисл. В. А. Томсинова. М. : Зерцало, 2004. 248 с.
11. Неліпович (Бойко) Г. І. Юридична конструкція як засіб структурування правової інформації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 20 с.

Ремез Олена Леонідівна,
аспірант кафедри теорії держави
і права Національної академії
внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КУРСАНТІВ (ПОЛІЦЕЙСЬКИХ) ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Початок все державної активної фази російської агресії проти України 24 лютого 2022 року є однією з важливих причин для переусвідомлення значимості якості безпекового сектору нашої держави, зокрема її кадрового потенціалу. Серед якої підготовка професійних кадрів для сектору безпеки посідає значне, основоположне місце.

Таку підготовку здійснюють, зокрема, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання – державні установи, які займаються підготовкою поліцейських. На даний час підготовка поліцейських проходить на базі деяких закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ та 4 закладів Національної поліції, що діють для підготовки вперше прийнятих на службу фахівців. А саме: Академія патрульної поліції (м. Київ); Криворізької академії патрульної поліції; Рівненської академії патрульної поліції; Житомирського навчального центру підготовки поліцейських [1].

Як стверджує Жукевич І. П. для ефективного виконання службових обов'язків майбутній правоохоронець зобов'язаний володіти певним комплексом професійних компетентностей, високим рівнем професіоналізму та відповідними особистісними якостями, які потребують постійного вдосконалення. При цьому, основними складовими професійної компетентності мають бути: правова, комунікативна, конфліктологічна, соціокультурна, психологічна, акмеологічна та інформаційна складові [2].

Основи професійної підготовки правоохоронця складаються в процесі навчання. Однак, досить важливими є і рівень власної професійної освіти, досвід й індивідуальні здібності людини, її прагнення до безперервної самоосвіти і самовдосконалення, що є не менш важливими аспектами у формуванні та становленні справжнього професіонала. Адже, виконання професійних обов'язків поліцейським часто здійснюється у конфліктах, емоційно виснажливих умовах,

нерідко пов'язане із забезпеченням людських стосунків, а також рішенням що впливають на їхню долю.

Психологічний аспект праці пов'язаний з тим, що дії працівника визначаються і регулюються внутрішньою (психічною) діяльністю – пізнавальною, мотиваційною, емоційною. Так, під час праці в людини активізуються такі пізнавальні процеси, як відчуття, сприймання, мислення, пам'ять, уява. У процесі праці їй необхідно бути уважною, виявляти вольові якості. Під час виконання роботи працівник може переживати різні психічні та емоційні стани – активність, зацікавленість, зосередженість, ентузіазм, напруження, стомленість, незадоволення, нудьгу і т. ін. У праці реалізуються й одночасно розвиваються професійні здібності, знання, трудові навички, вміння працівника, розкриваються риси його характеру, моральні якості, мотиви діяльності [3].

За будь-яких обставин і стосовно будь-якої людини, як у робочий, так і в неробочий час поліцейський зобов'язаний дотримуватися норм професійної етики. При зверненні до особи поліцейському заборонено бути зверхнім, погрожувати, іронізувати, використовувати ненормативну лексику. Поліцейський повинен бути коректним та не повинен допускати застосування насильства чи інших негативних дій щодо членів суспільства, а також, незважаючи на провокації, повинен залишатися об'єктивним. З метою зменшення кількості випадків застосування поліцейських заходів примусу, поліцейський повинен проявляти розсудливість, відкритість, почуття справедливості, володіти комунікативними навичками (переконання, ведення переговорів тощо), а в необхідних випадках мати керівні та організаційні якості [4]. Усі перераховані аспекти досить важливі в умовах мирного стану в державі – відсутності війни. Однак, необхідність потужних професійних кадрів збільшується коли в державі відбувається війна або збройний конфлікт. Прикладом цього є вторгнення російської армії на територію України (Донецькі, Луганські області, АРК Крим) коли ні народ, ні влада не була готовою до такого. Адже ХХІ століття – час максимального демократичного становлення у світі, час гуманізму та людяності. Однак, для країни-агресора такі основоположні людські цінності виявилися далекими від їхнього менталітету та сприйняття. Омана пропаганди російської влади під яку потрапило населення держави-агресора не залишила багато місця для правди про Україну та український народ у свідомості Росіян. Адже, більша

частина населення підтримала напад на Україну та її землі, а що ще жакхливіше – підтримала факти вбивства, мародерства, згвалтування, знущання, катування та багато інших ганебних, принизливих, вчинків проти людяності і гуманізму.

Роль та місце працівника поліції у час воєнного стану з 24 лютого 2022 року можна визначити як одне з основоположних. Адже, не тільки Збройні Сили України, а й працівники поліції активно були задіяні не тільки на охорону громадського порядку, приведені в бойову готовність до захисту території України, а й здійснювали безпосередній збройний захист громадян, зокрема в метро.

Настрій людей на війні не менш важливі ніж справна зброя і техніка. Коли відбувається щось жакхливе і неочікуване, люди спочатку відчувають шок, діють автоматично, по програмі виживання. Розум намагається перебирати варіанти майбутнього, щоб якось підготуватися до нього - і не може цього зробити. Планування обмежене до декількох годин. Потім повертаються базові емоції, і після шоку можуть прийти, наприклад, відчай, жакх, заперечення і т. д.

Якщо людина знаходиться серед оточення інших осіб, хтось повинен взяти на себе функцію «головного» і керувати. Таку функцію взяли на себе поліцейські. Їх професійна компетентність відграє значну роль у стримуванні паніки, заспокоєнні переконанні, підтримці та інших життєво-важливих факторах які впливають на життя. Різні почуття: від агресії та злості до сорому й провини. Емоційний вир панує в людині під час стресової ситуації. Трагічні події залишають слід – психологічну травму. Протидіяти цьому можна за допомогою психологічних аспектів. Саме тому, формування компетентного професіонала – поліцейського є важливим процесом ще з становлення людини від курсанта до офіцера, а його особистісні якості є беззаперечно вагомим чинником, який може впливати не тільки на його життя, а й на життя оточуючих і значної частини суспільства.

Список використаних джерел

1. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/verhovna-rada-uhvalila-zako№proyekt-shodo-zakladiv-profosviti-zi-specifichnimi-umovami-navchannya-vin-vrahovuє-osoblivosti-pidgotovki-policejskih>.

2. Жукевич І. П. Професійна компетентність майбутніх правоохоронців. 2016. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5653/1/%D0%86%D0%9D%D0%A8%D0%9E%D0%9>

C%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%90%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%93%D0%9E%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%9A%D0%90_p118-121.pdf.

3. Поняття про умови праці та аналіз умов праці працівників поліції. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/occupational_h_s/info/lec4.html.

4. Громадська спілка «Мережа правового доступу». URL: <https://ldn.org.ua/consultations/yakymy-je-vymohy-do-etych№ji-povedinky-politsejskyh/>.

Репеде Тетяна Сергіївна,
аспірант ПЗВО «Київський
міжнародний університет»

ДЕЯКІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНЬОГО ОМБУДСМЕНА: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

На сьогодні, проблема нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти, забезпечення й захист прав і свобод людини і громадянина в освітньому просторі є досить актуальною, адже її успішне розв'язання постає одним із головних чинників формування в Україні інтелектуально прогресивного і по справжньому європейського суспільства. Одним із способів інституційного розв'язання вказаної проблеми є впровадження в державі інституту освітнього омбудсмена. У зв'язку з цим варто звернути дослідницьку увагу на діяльність освітніх омбудсменів у зарубіжних країнах та порівняти їхній досвід з українськими реаліями, зокрема доцільно проаналізувати нормативно-правові акти, що регулюють функціонування даної інституції. Вітчизняний науковий доробок з вказаної проблематики представлений працями таких вчених, як: В. Баштанник, Л. Голяк, О. Грезіна, В. Закриницька, С. Косінов, Л. Лазарева, К. Мануїлова, О. Марцеляк, Н. Наулік, Я. Неділько та ін., де представлені результати досліджень питань становлення і функціонування спеціалізованих омбудсменів, в тому числі й освітнього. Однак, враховуючи те, що інститут освітнього омбудсмена в Україні перебуває на стадії активного становлення й розвитку, його нормативно-правове забезпечення потребує подальшого наукового дослідження.

Становлення інституту освітнього омбудсмена в Україні розпочалось із його нормативного закріплення у статті 73 Закону України «Про освіту», де, зокрема, визначено, що з метою забезпечення належних умов для реалізації права особи на освіту в системі освіти діє освітній омбудсмен. Служба освітнього омбудсмена була створена 6 червня 2018 року (Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання освітнього омбудсмена»), але тільки 4 листопада 2019 р. вона офіційно запрацювала, включаючи 15 працівників.

Першим чинним освітнім омбудсменом України є Сергій Горбачов, призначений на посаду Кабінетом Міністрів України. У освітній діяльності омбудсмен діє на підставі таких нормативно-правових документів: Конституція України, Закон України «Про освіту» (стаття 73 «Інститут освітнього омбудсмена»), Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 р. № 491 «Деякі питання освітнього омбудсмена», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 6296-р «Про призначення Горбачова С. І. освітнім омбудсменом» тощо.

Освітній омбудсмен призначається та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за відповідним поданням Міністра освіти і науки. Призначається особа на цю посаду на строк – п'ять років без права повторного призначення. Основними вимогами до претендентів на посаду освітнього омбудсмена є: наявність українського громадянства, безперервне проживання в Україні не менше п'яти років, наявність вищої освіти й досвіду роботи у сфері науки та освіти не менше п'яти років, вільне володіння українською мовою, знання чинного законодавства тощо. До основних повноважень освітнього омбудсмена в Україні належить:

- розглядати подані здобувачами освіти, їх представниками, батьками, а також педагогічними та науковими представниками скарги та перевіряти, викладені в них факти;
- від закладів освіти і науки та освітянських органів, отримувати й аналізувати, узагальнювати інформацію, яка є необхідною для реалізації його функцій та завдань, у тому числі й інформацію з обмеженим доступом;
- проводити відповідні перевірки та, за їх результатами, приймати законні рішення для задоволення поданої скарги, надавати рекомендації освітнім організаціям, закладам;

- безперешкодно, у визначеному законом порядку, відвідувати органи місцевого самоврядування, органи державної влади, заклади освіти всіх рівнів;

- звертатися до правоохоронних органів, органів державної влади щодо порушення прав людини у сфері освіти та науки;

- надавати необхідні консультації освітянам, їх представникам, батькам та іншим суб'єктам;

- представляти інтереси особи у суді.

Потрібно наголосити, що інститут освітнього омбудсмена в Україні фактично функціонує з 2019 року. Натомість в зарубіжних країнах з розвинутою демократією дана інституція функціонує досить давно. Наприклад, в США інститут університетського омбудсмена почали створювати наприкінці 1960-х рр., головним його завданням було вирішення конфліктів як за участі студентів, так і за участю професорсько-викладацького складу. Міжнародним нормативно-правовим документом, на основі якого в різних штатах США почали запроваджувати посаду освітнього омбудсмена була Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, прийнята ООН 14 грудня 1960 року. Цікавим є те, що в цій країні існує галузева спеціалізація вирішення проблемних питань науки та освіти. Так, як зазначають вітчизняні дослідники даної проблеми, «у Сполучених Штатах Америки, крім студентських омбудсманів, існують омбудсмани у справах учнів. У Сполучених Штатах Америки вони діють у середній школі Енн-Арбор (штат Мічиган), у Далласі (штат Техас), у школі графства Монтгомері (штат Меріленд), у Ніагара-Фолс (штат Нью-Йорк), Філадельфії (штат Пенсільванія), Сіетлі (штат Вашингтон) та Уічіто (штат Канзас). Функції, компетенція та повноваження омбудсманів Сполучених Штатів Америки у справах учнів нагадують функції, повноваження та компетенцію студентських омбудсманів» [1, с. 100].

Як зазначає О. Грезіна: «Омбудсмени з питань освіти в Сполучених Штатах Америки – це професіонали з великим досвідом у сфері освіти, розв'язання конфліктів, посередництва та залучення сім'ї до освіти. Вони виступають за справедливий процес для студентів у державних школах. Омбудсмени розмовляють з усіма залученими сторонами, щоб зрозуміти проблему, дослідити застосовані закони та політику, сприяти та/або опосередкувати розмови між батьками та шкільними

посадовцями, а також керувати всіма сторонами щодо вирішення проблеми якнайкраще для студента» [2, с. 135].

Необхідно зауважити, що це величезна практика та досвід, який варто запровадити і в Україні, адже у нашій державі, на жаль, така спеціалізація відсутня. Приклад американського омбудсмена являє собою ресурс для надання інформації та підтримки батькам, учням, вихователям в освітянській сфері. Американський омбудсмен, також надає допомогу батькам і учням, студентам з обмеженими можливостями, щоб сприяти їм у розумінні та орієнтуванні діяльності освітньої і наукової сфери. Щодо України, то, на нашу думку, інклюзивна освіта не викликає належної уваги у посадових осіб, порівняно з Американською та Європейською практикою.

Стосовно перспектив розвитку освітнього омбудсмена потрібно зазначити, що, на наш погляд, роль даної інституції буде тільки зростати, адже багато питань, загальноосвітні проблеми, спричинені пандемією COVID-19, глобалізаційними процесами вимагають удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності освітнього омбудсмена. Важливим питанням, що актуалізує роль освітнього омбудсмена в умовах «ринкового розвитку» суспільства є співвідношення ціни і якості освітніх послуг, які продовжують знижуватися. Оскільки Україна посідає 4 місце в світі за рівнем підліткової агресії, основним напрямком роботи даної служби має стати започаткування антибулінгової кампанії та контроль за підготовкою шкільних психологів. А також належне забезпечення навчально-виховного процесу (зокрема он-лайн) в умовах коронавірусної пандемії.

Таким чином, для забезпечення розвитку в Україні правової, соціальної держави з розвинутим громадянським суспільством потрібно звертатися до прогресивної практики зарубіжних країн, щоб максимально удосконалити діяльність освітнього омбудсмена та знизити кількість випадків порушення прав учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Марцеляк О. Місця освітнього омбудсмена в механізмі захисту прав людини в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. Vol. 1. № 5. С. 97–106.

2. Грезіна О. Зарубіжний досвід упровадження інституту освітнього омбудсмена: компаративний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 134–137.

Романенко (Легуша) Юлія Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
Інституту права Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Упродовж останніх десятиліть інститут прав і свобод людини та громадянина набував все більшого розвитку, адже саме їх дотримання та захист вважається чи не найголовнішим завданням держави правової, соціальної, демократичної. Наразі в аспекті повномасштабної збройної агресії, розпочатої з боку Російської Федерації, як ніколи, дана тематика є важливою і актуальною.

Законом України № 2102-IX від 24 лютого 2022 року, Верховна Рада України затвердила Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1], і таким чином, перед Україною постає нове пріоритетне завдання, – збереження та забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного конфлікту.

Окремі аспекти даної тематики неодноразово розглядали такі вчені, як: Алексєєв С. С., Васечко Л. О., Грецова Є. Є., Гуляєва Є. Є., Глушков В. О., Гончар О. В., Демидова Л. Т., Квітко А. Ф., Кудрявцев М. А., Коссе Д. Д., Максименко С. В., Осинська О. В., Опанасюк Н. А., Пунда О. О., Шимчук А. О., Ягофаров І. Д. та інші.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день відсутнє законодавче визначення поняття «обмеження прав людини», натомість ми можемо спостерігати різноманітні підходи до розуміння даного терміну в правовій доктрині.

Зокрема, І. Д. Ягофаров пропонує розглядати «обмеження права» в двох сенсах. По-перше, як виключення із загальної сукупності прав і свобод людини, яке відбувається в силу різного роду об'єктивних чи суб'єктивних обставин, що мають найчастіше політичний характер. По-друге, обмеження являє собою звуження обсягу та/або змісту конкретних прав і свобод шляхом встановлення просторових меж, тимчасових рамок, кола осіб або певних варіантів поведінки індивідів [2].

Є. Є. Грецова пропонує розуміти обмеження як допустиме міжнародним правом та/або внутрішньодержавним правом втручання в права і свободи людини, які відповідають вимогам

законності, необхідності, доцільності і співрозмірності цілі, яка переслідується. Ціллю обмеження прав і свобод людини є охорона основних загальноновизнаних цінностей в суспільстві, до яких відносяться життя, свобода, гідність, здоров'я і моральність населення, а також підтримка державної безпеки, забезпечення суспільного порядку та інші цінності [3].

Отже, обмеження прав людини – це допустиме нормами національного законодавства та нормами міжнародного права втручання в права і свободи людини та громадянина, їх звуження, що є пропорційним відносно чинників, що здійснюють негативний вплив на повноцінну реалізацію особаю прав і свобод.

Відповідно до частини 1 статті 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [4].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

Варто зазначити, що відповідно до статті 1 Конституції України, наша держава є демократичною, соціальною та правовою. З огляду на це, навіть під час дії такого виняткового правового режиму, як воєнний стан, – лише окремі конституційні права можуть бути обмежені таким чином, що відповідає чинному законодавству, а саме шляхом затвердження Верховною Радою України протягом двох днів з моменту підписання Президентом України Указу про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, в якому мають чітко зазначатись причини введення, термін та територія дії останнього, а також відповідний перелік обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно до частини 2 статті 64 Основного Закону України, в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені наступні права і свободи: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом; право на громадянство та на зміну громадянства; право на життя; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність; право надсилати індивідуальні чи колективні письмові звернення та на обґрунтовану відповідь на них; право на житло; на рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї; рівність прав дітей незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; неможливість бути двічі притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; право на судовий захист прав і свобод людини і громадянина; право знати свої права і обов'язки; гарантія, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; право на правову допомогу; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди; право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази; презумпція невинуватості; гарантія того, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Варто зазначити також те, що обмеження прав і свобод людини і громадянина має відбуватись не тільки відповідно до чинного законодавства України, а й відповідно до міжнародно-правових норм загалом і до норм міжнародного гуманітарного права зокрема, адже воно набуває особливої актуальності в контексті повномасштабної збройної агресії з боку Російської Федерації.

Міжнародне гуманітарне право – це галузь міжнародного права, головна мета якої полягає в гуманізації ведення воєнних дій та полегшення страждань жертв війни; норми, що визначають основоположні принципи захисту прав людини під час збройного конфлікту.

Також певні положення, що стосуються обмеження та порушення прав людини містяться в Конвенції про захист прав людини, і основоположних свобод, Європейській соціальній хартії (1961 р.), Європейській конвенції про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (1987 р.).

Підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок про те, що права і свободи людини і громадянина мають залишатись пріоритетними для держави, навіть в умовах введення воєнного стану на всій території України, що є безпрецедентним явищем для нашої держави, і, безумовно, спричиняє труднощі у функціонуванні механізму захисту та охорони конституційних прав і свобод. Так само, за таких обставин, держава, як ніколи, повинна злагоджено працювати над удосконаленням та посиленням організації захисту прав громадян, контролю обмеження прав останніх, пропорційності застосування такого обмеження та його відповідності чинному законодавству України та міжнародно-правовим нормам.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text>.
2. Белый А. В. Понятие и значение ограничения прав человека и гражданина. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2009. № 7 (145). Вып. 18. URL: <http://www.lib.csu.ru/vch/145/006.pdf>.
3. / Грецова Є. Є. Правомерные ограничения прав и свобод человека в международном праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2009. 26 с.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/389-19>.
6. Васечко Л. Обмеження прав людини в умовах глобалізації: проблеми теорії і практики. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 4–8.
7. Гнатковський М. М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини, Київ, 2017. С. 22. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf.
8. Осинська О. В. Обмеження прав і свобод людини: теоретико-прикладні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ : Б.в., 2010. 20 с.

Ротт Ангеліна Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: завідувач кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Пендюра М. М.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Правове виховання є одним з найважливіших у процесі освітнього процесу курсантів, воно здійснюється за допомогою різних форм та способів, одним з них є психологічний аспект.

Правове виховання є наслідком впливу на людину багатьох чинників соціально-економічного укладу життя, політичного режиму, внутрішньої політики, ідеологічних норм законодавства та юридичної практики, моральної атмосфери, традицій суспільства, а також загальної освіти та юридичного навчання.

Правове виховання є багатоплановим процесом, що охоплює такі аспекти, як діяльність правознавців та юридичних установ, взаємодію численних державних органів, громадських організацій, громадян, правовий вплив яких є процесом донесення до свідомості кожної конкретної особи певної суми правових знань, формування у неї правових переконань, настанов щодо цілеспрямованої соціально корисної дії. Це різновид психолого-педагогічної діяльності, яка полягає у переконанні, передачі понять та ідей вихованцю для формування таких поглядів і настанов у поведінці індивідів, які вимагають потреби соціального розвитку, враховуючи психологічні властивості кожної людини. Відтак, правове виховання – це цілеспрямований, постійний вплив на індивіда з метою формування правової культури і прагнення до активної правомірної поведінки; цілеспрямована, послідовна, систематична діяльність держави, її органів, громадських об'єднань та організацій з метою формування певної системи правових знань, умінь, навичок, правової думки, правових почуттів тощо [2, с. 90].

Таким чином можемо визначити що, одними з головних завдань психологічних аспектів правового виховання курсантів є:

- донесення інформації враховуючи психологічні аспекти;
- дотримування законів, громадського правопорядку;
- формування свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків перед суспільством і державою;
- формування високої правосвідомості і правової культури;
- формування поваги до законів і правил людського співжиття;
- формування готовності дотримуватися і виконувати закони і вимоги Конституції України.

Основні положення та ідеї психологічних аспектів правового виховання висвітлюються у багатьох наукових працях філософів (А. Васильєва, В. Рибнікова, М. Хачатуряна В. Чефранова та ін.), юристів (В. Головченка, М. Костицького, Г. Міньковського, В. Лапаєвої та ін.), соціологів (В. Котюка, В. Щегорцова), педагогів (В. Загревої, І. Запорожана, В. Іови, Л. Кузьменко, О. Пометун, В. Оржеховської, М. Подберезького, Л. Твердохліб, Н. Ткачової, М. Фіцули та ін.), психологів (М. Аралової, В. Вінс, С. Воронової, Я. Гошовського та ін.) [1, с. 245].

Реалії сучасного життя вимагають визначення місця і ролі правового виховання, з урахуванням психологічних аспектів, в контексті реформування правової системи, його мети і завдань, перегляду та удосконалення форм і методів. Для вирішення цих проблем необхідно продовжувати вдосконалювати систему освітнього навчання в Україні.

Під час формування психології правового виховання індивіда домінуючими засадами повинні стати загальнолюдські цінності. Оскільки вони мають світоглядне значення, формування правової культури суспільства, його членів на підставі загальнолюдських цінностей є однією з головних засад, стрижнем правовиховного процесу. Треба погодитись з думкою Ю. Бойко-Бузил, що до основних психологічних засад правового виховання на сучасному етапі модернізації України необхідно віднести таке: правове виховання повинне ґрунтуватися на глибоких народних традиціях гуманізму, на народній педагогіці, кращих зразках світової культури (що є найближчими чинниками формування особистості) [1, с. 92].

Основою для розробки методології правового виховання в Україні має стати ідея гуманізму в політико-правовій думці, підтримана державою, громадськими організаціями України. Ідея гуманізму, у свою чергу, тісно пов'язана з ідеєю побудови громадянського суспільства, тому що зміст останнього становить взаємоповага громадян одне до одного, єдність мети та завдань.

Враховуючи вище сказане ми думаємо що, питання правового виховання, з акцентуванням уваги на психологічні аспекти, мають і матимуть надзвичайно важливе значення для підготовки спеціалістів юридичного, педагогічного, психологічного та соціального профілів.

Список використаних джерел

1. Поліщук О. В. До проблеми правового виховання учнів 5–6 класів шкіл-інтернатів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/270265392.pdf>.

2. Boiko-Buzyl Y., Salii I. Psihologichni osoblivosti pravovogo vihovania v konteksti reformuvannya pravovoi sistemy Ukrainy [Psychological distinguished characteristics of legal education in the context of reformation of the legal system of Ukraine]. *Social development & Security*. 2019. № 9 (1). P. 90–95.

3. Чорний В. С. Військова організація України: становлення та перспективи розвитку : монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2009. 368 с.

Савка Наталя Іванівна,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: завідувач кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

Пендюра М. М.

ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У ЗВО МВС УКРАЇНИ

Гостра необхідність впровадження правової культури в систему викладання в різних навчальних установах виникла ще з дня проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року. Чітко зазначено на початку двохтисячних років ХХ століття науковцем-правознавцем Легушею С.М.: «В сучасних

суспільно-політичних умовах України місце правового виховання визначається за номером першим і таким, що спрямовує всі інші ланки освітньо-виховного процесу» [4, с. 8]. Таким чином правове виховання є невід'ємною частиною життя курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Це пов'язано із важливістю наявності певних важливих знань у державослужбовців цієї структури, що передбачають будування правової, соціальної, демократичної держави, відповідно до ст. 1 Конституції України від 28 червня 1996 року [1], розвиваючи почуття гідності, важливості закону та суспільної важливості в курсантів.

Тема правового виховання громадян України була у полі зору таких провідних вчених як В.Д. Бабкіна, В.В. Головченка, С.Д. Гусарева, А.С. Засць, О.М. Нестеренка, Ю.М. Оборотова, М.Д. Касьяненко, а правового виховання курсантів (студентів) зокрема досліджували Р.М. Андрусишин, М.І. Ануфрієв, П.П. Баранова, О.М. Бандурка, Я.Ю. Кондратьєв, С.С. Сливка, М.В. Кожушко, А.А. Токман, С.В. Федосєєва, М.О. Супрун, С.М. Легуша та інші. Але незважаючи на це, дослідженню специфіки правового виховання вихованців закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в аспекті формування їх правової культури, приділено мало уваги.

Правове виховання, як і будь яка виховна робота, проводиться в певних формах. Тому метою наукового повідомлення є аналіз форм здійснення правового виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Слід зазначити, тлумачення поняття «правове виховання», тобто це формування морально-правової (а також естетично-правової) культури, яка включає в себе: володіння певною системою знань і ціннісних орієнтацій, естетики, моралі права в єдності; готовність дотримуватись правових норм і громадянських обов'язків; правову пропаганду; виховання в дусі поваги до законів і прав; формування активної життєвої позиції; неприпустимість антисуспільних дій та порушень громадського порядку [5, с. 153–154]. Крім цього Нестеренком О.М. зазначено, що правове виховання забезпечує поведінку, яка узгоджується з потребами, інтересами та цінностями демократично орієнтованого суспільства, які повинні знаходити втілення в нашій правовій системі [3, с. 50]. Закон України «Про освіту» є основою діяльності всіх навчальних закладів України, зокрема у закладах вищої освіти із

специфічними умовами навчання. Окрім цього ним встановлені певні засади, що затверджують важливість правової освіти в навчальних закладах та установах, одна з таких: виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій [2]. У зв'язку зі специфікою проведення навчального процесу кожної учбової установи, та звичайно в меті його проведення і в суб'єктах до кого воно застосовується, кожен навчальний заклад вибирає свої способи та форми реалізації правового виховання. Головною метою здійснення правового виховання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання є культивування моральної і правової свідомості, наділення знаннями законодавства України, що необхідні для практичної та професійної діяльності поліцейського, а для її досягнення в учбовому процесі цих установ наявні особливі форми правового виховання осіб.

Слід зазначити, що під формами правового виховання розуміються способи та методи зовнішнього вираження діяльності, використовуючи які, проводиться робота з виховання населення в дусі поваги до законів, неодмінного їх виконання, сприяють формуванню в громадян правосвідомості, правової культури, виховуються в них навичок правомірної поведінки та прискорюють їх соціально-правову активність [6, с. 86]. Щодо впорядкування таких форм, то Легушею С. М. вказано таку класифікацію: 1) за призначенням, метою, змістом на: загальні (правова освіта, правова пропаганда, правова агітація тощо), спеціальні (службова підготовка, правова практика, проведення науково-практичних семінарів); 2) залежно від кількості охоплення осіб – на: масові, групові, індивідуальні; 3) з точки зору впливу – на: індивідуальні, опосередковані, безпосередні [4, с. 41].

У правовому вихованні курсантів широко використовуються основні організаційні форми масової правової роботи, бо така робота з цією категорією людей є невід'ємною частиною навчального процесу, це: лекційна пропаганда, індивідуальні співбесіди, форуми, конференції, дискусії, консультації та інші. Проте основними формами правового виховання саме в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання є: правова освіта; правова пропаганда; правова практика; правова просвіта; правова агітація; індивідуально-виховна робота; правове самовиховання.

Серед них особливу увагу приділяють правовій освіті, адже це підґрунтя правового виховання, під час якого курсанти оволодівають необхідними правовими знаннями, навичками та вміннями застосування правових норм, які регламентують їх діяльність. Правова пропаганда займає особливе місце серед форм правового виховання, проводить пропаганду Конституції України, законодавства держави, поширення правової інформації про стан законності і правопорядку, нововведення у закони та інші нормативно-правові акти, за допомогою проведення лекцій, диспутів, виставленні інформації у тематичних соціальних мережах, веб-сайтах та веб-сторінках й інших засобах масової інформації. Крім цього у межах правової пропаганди влаштовуються зустрічі із відомими юристами-науковцями, практичними працівниками правоохоронних органів, за допомогою яких правові знання розповсюджуються через бесіди, відповіді на запитання, обговорення. Однією з основних форм правового виховання є правова практика, яка покликана допомогти майстерно оволодіти курсантами основам професійних знань, що включають: закріплення раніше отриманих нових правових і професійних знань; розвиток навчально-виховних навичок і вмінь; розвиток фахових якостей особистості курсантів. Крім цього правильність проведення правового виховання передбачає утворення особливого виду - правове самовиховання, що є показником розуміння курсантом вимог викладачів та керівництва, і що особливо важливо, обов'язків та вимог до вибраної професії. Правове самовиховання передбачає самостійне ознайомлення та вивчення положень законодавства, правових приписів, норм статутів, наказів, настанов і керівних документів, що регламентують їх діяльність.

Отже, правове виховання займає особливе місце в регулюванні освітнього процесу курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Установи та заклади вищої освіти структури МВС України використовує загальні та особливі форми здійснення правового виховання. Найбільш вираженими із останніх є: правова освіта, правова пропаганда, правове самовиховання.

Список використаних джерел

1. Конституція України 28 черв. 1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

2. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

3. Нестеренко О. М. Актуальні проблеми та цілі правового виховання молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 35(2.1). С. 48–50. (Серія «Право»).

4. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. К. : Київ. юрид. ін-т, 2005. 265 с.

5. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва : Навч. посіб. К. : Вища школа, 1993. 320 с.

6. Заєць А. С. Форми правового виховання в сучасній Україні: теоретико-правовий аналіз. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. Вип. 76. С. 85–91.

Семирозум Ігор Михайлович,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач
кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Харченко Н. П.

ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК НАСЛІДОК ВІДСУТНОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Питання про причини правопорушень завжди було і залишається складним. Глобальною причиною всіх правопорушень є соціальні конфлікти, які завжди існують у суспільстві. Вони призводять до того, що інтереси певних соціальних груп, іноді окремих осіб, є причиною конфлікту та спільних інтересів, тому соціальні причини, моральні поняття та діяльність людей значно відрізняються від необхідного права, а отже, і виникає небезпека їх порушення.

Що стосується конкретного права, то це може бути зумовлено декількома причинами, іноді незалежними від однієї: це може бути обумовлено економічними причинами (наприклад, неможливість знайти роботу та легальних працівників);

соціальні причини (зокрема, недоліки виховної роботи); сучасний сімейний характер або інші ознаки, в яких проживає злочинець, особистий характер (наприклад, здатність пити або вживати наркотики) [1, с. 134].

Іноді причиною правопорушення є недосконалість чинного законодавства – наприклад, завищені ставки податків для юридичних осіб змушують їх керівників шукати шляхи ухилення від сплати податків або без цього промислова комерційна діяльність буде просто неможлива. У цьому випадку, звісно, необхідно використовувати подібну причину – для найбільш оптимальних даних буде менше, ніж тих, хто ухиляється від їх оплати.

Отже, правопорушення як соціальне явище тісно пов'язане з об'єктивними та суб'єктивними причинами й умовами суспільного життя, впливає на різні його сфери внаслідок різноманітних процесів. Характеризується високим динамізмом не лише всередині держави, а й у межах регіону. Тому виділяти конкретний перелік причин, які породжують це явище, було б неправильно.

Крім того, необхідно розрізняти причини конкретного, індивідуального правопорушення; причини того чи іншого виду правопорушень; причини правопорушень як масове явище [2, с. 123].

Попри усталеність інституту правопорушень в юридичній літературі нині також точаться суперечки щодо причин правопорушень. Під причинами правопорушень розуміють сукупність явищ об'єктивного та суб'єктивного характеру, які здатні визначити протиправну поведінку юридичних осіб [3, с. 243].

Поведінка людини залежить як від соціальних, так і від біологічних факторів. Причому пріоритетне значення мають соціальні чинники через те, що людина формується і діє у відповідному соціальному середовищі і її дії залежать не стільки від фізіологічних особливостей і стану організму, скільки від міжособистісних стосунків на різних рівнях і в суспільстві. в цілому.

Основна причина протиправної поведінки людини пов'язана з різноманітними протиріччями, які впливають на дестабілізацію нормального функціонування соціального середовища та особистості. Загострення цих протиріч призводить до зростання правопорушень. Про це свідчать інерційні рушійні тенденції в економічній, політичній та інших сферах нашого життя. Більше

того, суперечності, що виникають у сфері економіки, є наріжним каменем, детонатором усіх інших протиріч.

Причини правопорушень не слід ототожнювати з умовами їх вчинення. Причина правопорушення знаходиться в природному, необхідному зв'язку з наслідками, завжди викликає їх. Умови (у поєднанні з іншими обставинами) лише сприяють утворенню наслідків (збільшенню чи зменшенню наслідків причин), не викликаючи їх із необхідністю. Під причинами правопорушень розуміють сукупність явищ об'єктивного та суб'єктивного характеру, які здатні визначити протиправну поведінку юридичних осіб [4, с. 26].

Наприклад, у зв'язку зі змінами відносин власності в сучасній українській державі створені такі умови та характер поділу праці, оцінки та розподілу її результатів, які породжують соціальну та моральну нерівність, викликаючи природне невдоволення однієї частини населення та спроби збагатити решту всіма законними, а в деяких випадках і незаконними способами.

Цей процес супроводжується: недосконалістю прийнятих нормативних актів; нігілізм, низька правова культура; недостатньо ефективна робота правоохоронних органів; криза моральних цінностей; алкоголізм і наркоманія та інші обставини.

Все це призводить до зростання численних корисливих злочинів, активізації тіньової економіки, організованої злочинності.

Однак ніякі зовнішні обставини не можуть призвести до правопорушення, поки вони не стануть рушійною силою. На основі об'єктивних причин і умов формуються суб'єктивні причини та умови правопорушень з відповідними елементами соціальної психології, які виявляються у викривлених потребах та інтересах. Насправді вони відіграють вирішальну роль у виборі законної чи протиправної поведінки особи.

Таким чином, до суб'єктивних причин правопорушень можна віднести низький рівень правосвідомості та правової культури людей, асоціальні мотиви та цілі, потреби та інтереси осіб. Суб'єктивними умовами, що сприяють вчиненню правопорушень, зазвичай вважаються демографічні та соціально-психологічні ознаки, які безпосередньо не викликають правопорушення. Це, наприклад, темперамент, стать, вік, риси характеру, наявність психологічних розладів, різні фізичні вади тощо.

Об'єктивними причинами правопорушень є специфічні протиріччя його суспільства: економіки, політики, соціальної та

духовної сфер життя людини. Наприклад, відставання свідомості окремих груп людей від їх суспільного життя, економічні та політичні кризи та ін.

До об'єктивних умов, що сприяють вчиненню правопорушень, належать недоліки в організаційно-технічному порядку, які підтримують і поживляють дію об'єктивних і суб'єктивних причин.

Основні напрями боротьби зі злочинністю визначаються характером причин і умов, що породжують ці явища.

Головним суб'єктом боротьби та протидії правопорушенням є правоохоронні органи [5], які послідовно борються зі злочинністю, але самі суттєво зменшити масштаби її поширення в суспільстві не в змозі. Для цього необхідний комплекс економічних, соціально-політичних, організаційних заходів, які будуть спрямовані на зміцнення економічної системи, підвищення матеріального добробуту, свідомості та культури громадян, наведення порядку і стабільності в розвитку суспільних відносин.

Важлива роль відводиться правовій освіті. Громадяни повинні бути поінформовані про законодавчі вимоги, встановлені до них державою. Адже іноді порушення вимог законодавства пов'язане не з асоціальним ставленням особи, а з незнанням змісту правових актів. Хоча незнання норм закону не скасовує юридичної відповідальності. Для усунення деяких правопорушень важливо вжити інших заходів.

Отже, в умовах соціально-економічної нестабільності, зниження суспільної свідомості та девальвації моральних цінностей, коли окремі форми протиправної поведінки почали розглядатися в масовій свідомості як соціально прийнятні й навіть повсякденні, зусилля низькоякісного мистецтва, послаблення виховної роботи серед молоді призводить до вчинення правопорушень. Саме тому значну роль має відігравати постійна правова освіта. Громадяни мають бути проінформовані про вимоги, які до них висуває держава. Адже іноді порушення правових приписів пов'язане не з асоціальною поведінкою особи, а з незнанням змісту правових актів.

Необхідно підвищити ефективність роботи правоохоронних органів у цій сфері, покращити їх штат, матеріально-технічне забезпечення тощо. Саме превентивна діяльність правоохоронних органів може змінити динаміку зростання вчинення правопорушень.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС ; Освіта України, 2017. 320 с.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підручник. Київ : Кондор, 2006. 477 с.
3. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Юрінком Інтер. 2019. 584 с.
4. Серих О. В. Причини й умови правопорушень як предмет дослідження доктринальної деліктології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 25–28.
5. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

Слободян Ольга Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач
кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук **Харченко Н. П.**

ВЧЕННЯ ПРО ФОРМИ ДЕРЖАВИ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ

Форма держави є важливою загальнотеоретичною юридичною категорією, яка характеризує результат складного політико-правового процесу взаємодії суспільства й держави. Розкриття особливостей організації та здійснення державної влади, територіальної будови та взаємозв'язку територіальних одиниць між собою та державою в цілому, а також способів, методів та принципів реалізації державної влади дозволяє не лише констатувати стан демократичності, справедливості, законності у державі, а й розкрити напрями розвитку тієї чи іншої країни та суспільства.

Розкриття форми держави відіграє надзвичайно важливу пізнавальну роль у характеристиці будь-якої держави, адже особливості територіального устрою, державно-правового режиму та правління зумовлені національним складом населення, територіальними розмірами країни, геополітичним і географічним розташуванням, історичними, культурними та правовими традиціями народу тощо. Формування та становлення форми держави відбувалося протягом тривалого часу, а також у різні історичні епохи. Здавалось би до чого, яким чином впливає форма держави на систему правового виховання та рівень правової культури суспільства, однак вивчення форми держави конкретних країн, генезису ставлення конкретної форми держави протягом сторіч, дозволяє констатувати про певні ментальні цінності того чи іншого народу. Навіть сьогодні ми бачимо, що протягом тривалого часу Російська Федерація проводить агресивні, військові дії щодо незалежної та суверенної країни – України, порушуючи загальноприйняті стандарти ведення війни та всупереч закріплених норм Будапештським меморандумом.

Форми правління ніколи не були та не залишаються константними. Під впливом різних факторів (політичних, економічних, ідеологічних) вони завжди змінювались та еволюціонували, постійно змінювались також й уявлення про них. Дослідження феномену держави завжди було пов'язане із численними протиріччями щодо його поняття, змісту, форми тощо, однак цей напрям у сучасній загальній теорії держави не тільки не втратив своєї актуальності та цінності, але й потребує подальшої розробки та аналізу.

Стародавні філософи цікавились формами державного правління з точки зору пошуку оптимальних моделей політико-правової організації суспільного життя. Вони досить поглиблено розглядали різноманітні форми державного правління, зокрема їхню структуру державного механізму та розподіл повноважень між окремими органами державної влади. Кожен з них звертав увагу на різні фактори. Так, Протагор акцентував увагу на принципи державної влади, правомірність та справедливість різних форм правління держави [1, с. 178]. Сократ же ж навпаки зосереджував свою увагу саме на моральних засадах здійснення державної влади, правилах добору на державні посади, а також на ролі правильного виховання, освіти та законів у процесі здійснення державного правління [2, с. 181]. Ці філософські витоки сприяли сучасному баченню важливого принципу

державної діяльності: особа має право займати державну посаду, якщо у неї є наявні здібності до керування кимось, тобто мають бути у неї лідерські здібності. Ця людина повинна також бути освіченою, тому що як людина, яка не має спеціалізованої освіти може керувати будь якою гілкою влади? Такий посадовець не буде професіоналом у своїй роботі та не зможе якісно виконувати покладенні на нього функції та обов'язки. Більш того, головним на що в першу чергу потрібно звертати увагу – це особисті якості осіб, які керують державою.

Республіканська форма правління стала оптимальним варіантом форми правління держави, тому що є розподіл влади з метою недопущення її узурпації, а також саме ця форма державного правління можлива лише з демократичним політичним режимом. Демократія – політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ. При цьому управління державою здійснюється народом, безпосередньо (пряма демократія), або через обраних представників (представницька демократія) [3, с. 240]. Демократія неможлива без постійного правового виховання як населення держави, так і представників державної влади.

Отже, дослідження загальнотеоретичних засад інституту форми держави сприяє розумінню переваг держави, розвиток якої базується на принципах законності та демократичності, а також необхідності широкого залучення громадян до формування та організації діяльності державних органів, взаємної відповідальності особи та держави шляхом точного і неухильного дотримання та виконання норм права всіма громадянами, державними органами та іншими суб'єктами права в умовах постійного удосконалення правового виховання представників органів державної влади, а також суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. К. : НАВС, 2017. 318 с.
2. Скаун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Київ : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2016. 526 с.
3. Актуальні проблеми теорії держави і права : навч. посіб. / за ред. С. М. Тимченко, С. К. Бостан, С. М. Легуша та ін. Київ : КНТ, 2015. 288 с.

Соломонюк Олександр Ярославович,
аспірант кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ

ПРАВОСУДДЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Питання розбудови дійсної правової Української держави, з переважаючими принципами верховенства права та об'єктивного (неупередженого) судового розгляду, а також формування правового виховання суспільства набули своєї нагальності та незворотності. Розглядаючи сутність правового виховання в сучасній юридичній науці, можна стверджувати, що воно безпосередньо поєднується із правосуддям та є його важливим елементом.

В юридичній науці правосуддя характеризують як самостійну галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ.

Сутність правосуддя полягає у *вирішенні спорів (конфліктів) про право*, які виникають у суспільстві між окремими його членами чи їх колективними формуваннями, а також у правовій оцінці поведінки фізичних осіб та їхнього правового виховання. В основу правосуддя закладена роль своєрідного експерта з питань права, який наділений повноваженнями виносити від імені держави остаточні рішення, що є обов'язковими для виконання всіма, кого б вони не стосувалися, тобто правосуддю надається особливий суспільний авторитет у формуванні правового виховання.

Завданнями правосуддя є: всебічне зміцнення законності й правопорядку; запобігання злочинам та іншим правопорушенням; охорона від будь-яких посягань закріплених у Конституції України основних засад суспільного ладу, його політичної та економічної систем, соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, проголошених і гарантованих Конституцією та законами України, прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань; виховання громадян у дусі точного й неухильного виконання Конституції та законів України, додержання дисципліни праці, чесного ставлення до державного і громадського обов'язку, поваги до прав, честі й гідності громадян; виправлення й перевиховання осіб, які порушили закон.

Принципи здійснення правосуддя – це закріплені в законі основні державно-політичні та правові ідеї щодо завдань і порядку здійснення процесу судочинства, його стадій та інститутів у всіх категоріях справ.

На думку Т. Коляди, правове виховання – це постійний вплив на людину з метою формування в неї правової культури та активної правомірної поведінки. Аналіз поглядів О. Балинської, О.Ф. Скакун, М. Фіцули засвідчив, що правове виховання – це складний процес систематичного і цілеспрямованого впливу на індивіда з метою формування і становлення особистості відповідно до тих правових ідеалів, що панують у суспільстві, тобто з метою формування правової свідомості індивіда. Загальновідомо, що на теперішній час в Україні соціальні цінності, пріоритетність прав і свобод людини, їх гарантії беруть основи з європейських стандартів правосуддя. Як слушно зауважує А.В. Скуратівський, правова культура є неодмінною умовою динамізації трансформаційних процесів, становлення в Україні правової держави та громадянського суспільства [1, с. 4]. Крім того, у глобалізаційних умовах розвитку держави С.Г. Стеценко та Л.О. Васечко звертають увагу на правову акультурацію, яка стосується всіх аспектів правового життя суспільства, особливо – поширення й утвердження в різних правових системах ідеї прав людини, системи їх гарантії і захисту [2, с. 105–106].

Науковці визначають правове виховання як цілеспрямовану діяльність держави, громадських організацій, окремих громадян щодо передачі юридичного досвіду; систематичний вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, установок, що забезпечують додержання, виконання і використання юридичних норм [3, с. 78]. М.І. Козюбра підкреслює, що правове виховання передбачає утворення спеціального інструментарію, перетворення його в особисті переконання і внутрішній орієнтир поведінки [4, с. 154]. Результатом правового виховання громадян є рівень правової вихованості, яка визначається як внутрішній духовно-правовий стан, у якому знаходиться особистість на момент прийняття рішення про те, як вчинити за тих чи інших обставин; це стан правосвідомості особистості, рівень її правової культури, готовність до правомірної або протиправної поведінки [5, с. 38].

Загальне правове виховання має за мету (у формально-юридичному сенсі) формування в суспільства поваги до закону. Дійсно, саме повага до закону зумовлює належний рівень правової

свідомості та правової культури, формує своєрідний правовий ідеал [6, с. 21]. Проте результативність правового виховання передбачає врахування факту залежності рівня правової культури від таких факторів: 1) якості та змісту нормативного регулювання; результатів правозастосування. Важливим елементом правового виховання є наявність позитивної суспільної (громадської) думки щодо правових процесів та їх результатів у державі. Зокрема до предмета громадської думки в будь-якій галузі судочинства відносять: процесуальне законодавство та його ефективність; практичну діяльність органів, що займаються процесуальною діяльністю, з позицій ефективності їх діяльності, дотримання в ній принципів об'єктивності, законності; питання вини та міри покарання [7, с. 87]; 2) питання правової мови та мовної правосвідомості. Саме правова мова відображає правову культуру суспільства, її головні цінності, норми, технологію, спосіб правового життя, виховання (формування) правової свідомості, правових знань та правової компетенції особи (індивіда) – суспільства – держави [8, с. 56].

Правосуддя здійснюється для вирішення конфліктів у правовідносинах. Поведінка кожного учасника судочинства повинна відповідати існуючим у суспільстві та закріпленим у законодавстві нормам моралі, ціннісним засадам, специфіка яких певним чином кореспондується через зміст процесуального статусу відповідної особи. Виконання правових процесуальних норм у судочинстві зумовлюється високою культурою його учасників, які вважають для себе моральним обов'язком точно слідувати правилам процесуального закону. Така формула є ідеальною для всіх видів вітчизняного судочинства.

Як справедливо зазначає О.Й. Войтанович, нині в нашому суспільстві навряд чи хто сумнівається в крайній необхідності істотного підвищення рівня культури взагалі, і особливо правової культури [9, с. 56].

Отже, правосуддя потребує наявності особливого професійно-етичного компоненту, який формується зокрема у процесі професійно-правового виховання. Професійно-правове виховання формує у громадянина комплекс таких правових і професійних знань, умінь, навичок, звичок, уявлень і переконань, які забезпечують його становлення як особистості та фахівця відповідного рівня. За допомогою правосуддя формується правосвідомість, розуміння принципів права, повага до нього, упевненість у справедливості законів, юридичних прав і обов'язків та інших правових явищ, так і правову активність, передову

юридичну практику. Одним з найважливіших шляхів становлення й розвитку індивідуальної і загальносуспільної правової свідомості та правового виховання є правове виховання населення, зокрема правова освіта, правова пропаганда й агітація, самовиховання, тобто правова діяльність, спрямована на формування в людей високого рівня правової свідомості та правової культури. Звідси слідує, що правосуддя є одним з елементів правового виховання, що здійснюється через судову систему.

Список використаних джерел

1. Скуратівський А. В. Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2004. 24 с.
2. Стеценко С. Г. Васечко Л. О. Глобалізація та право: національний вимір : монографія. Київ : Атіка, 2012. 132 с.
3. Пильгун Н. В., Череватюк В. Б. Загально-соціальні основи виховної функції права. *Теоретично-правові аспекти функцій права в системі державотворення України* : зб. наук. пр. / за заг. ред. І. Л. Бородіна. Тернопіль : Вектор, 2016. С. 77–120.
4. Козюбра М. І. Принцип верховенства права і права людини. *Права людини і правова держава (До 50-ї річниці Загальної декларації прав людини)* : тези доп. та наук. повідом. (Харків, 10–11 груд. 1998 р.). Харків, 1998. С. 9–11.
5. Тихонович Л. А. Правове виховання громадян як форма взаємодії норм моралі. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету*. 2011. С. 35–40.
6. Правовое воспитание молодежи / Н. И. Козюбра, В. В. Оксамытный, П. М. Рабинович и др. Киев : Наукова думка, 1985. 319 с.
7. Алексеева А. О. Роль суспільної думки та суспільної моралі у прийнятті судового рішення. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 2 (27). С. 84–90.
8. Хаустова М. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 54–64.
9. Войтанович О. Й. Особливості правового виховання громадян України в сучасних умовах. *Форум права*. 2014. № 4. С. 55–60.

Ткачук Юлія Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 3 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: завідувач кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Пендюра М. М.

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО САМОВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ВИСОКОСВІДОМОГО ПРАВООХОРОНЦЯ

Актуальність цієї теми полягає в необхідності підготовки майбутніх кадрів правоохоронних органів з відповідним рівнем правової свідомості та культури. Але перед тим як перейти до безпосереднього розгляду цієї теми, потрібно на нашу думку окреслити, що таке право взагалі та яку роль воно відіграє в житті людини.

Системою загальнообов'язкових правил, встановлених і охоронюваних державою, називають правом. Саме ця система правил висловлює індивідуальні та загальні інтереси всіх громадян держави.

Право виступає в ролі регулятора суспільних відносин, вона захищає права громадян і держави. Саме з цієї причини неможливо уявити існування і функціонування країни без системи права, оскільки у зворотному випадку громадські відношення не будуть впорядковані належним чином.

Демократичні держави, якими і є більшість сучасних розвинених країн, не мають можливості здійснювати який-небудь вид діяльності поза системою загальнообов'язкових правил. В «обов'язки» права входить регулювання внутрішніх взаємин у державному механізмі та оформлення структури держави.

Також за допомогою права закріплюють форму державного устрою, політичний режим і форму правління певної держави. Право визначає компетенцію державних органів і компетенцію посадових осіб, що й представляють державні органи.

Різноманітними аспектами правового виховання і самовиховання в розрізі заявленої теми займалися такі вітчизняні науковці як В.М. Андріанов, Р.М. Андрусишин, В.Г. Андросюк, М.І. Ануфрієв, В.Д. Бабкін, О.М. Бандурка, Я.Ю. Кондратьєв, С.М. Легуша, М.О. Супрун, Л.І. Казміренко та ін. [1]. Провівши аналіз наукового доробку цих вчених обґрунтовуються проблеми змісту і завдань правового виховання, його принципи та функції, а також розроблені критерії ефективності.

Розкриваючи сутність та значення правового самовиховання курсантів ЗВО із специфічними умовами навчання в процесі формування високосвідомого правоохоронця, ми зосередили свою увагу на аналізі основних положень монографії С.М. Легуша, М.О. Супрун «Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм» [2], так як вважаємо цю роботу найбільш повною за викладкою матеріалу на дану тематику.

Автори визначили поняття виховання як процес, за допомогою якого передається і засвоюється соціально цінний досвід поколінь і вважали, що в умовах здобуття освіти виховання виступає як спеціально організований і цілеспрямований педагогічний процес формування належного рівня свідомості і поведінки особистості. В процесі формування людини велике значення має її бажання постійно вдосконалювати свої можливості щодо активної свідомої творчої діяльності в усіх сферах суспільного життя.

Автори підкреслюють, що сутність правової соціалізації полягає в засвоєнні особистістю правових цінностей, втілення їх у норми свого життя і поведінки, в особисті якості і особливості психології.

Також зазначали, що рівень правового виховання, формування правової свідомості та правової культури – один із важливих критеріїв і передумов побудови демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства в Україні [2, с. 7].

Насамперед мета правового виховання полягає у формуванні глибокої поваги до права і почуття відповідальності перед законом.

Ціль правового самовиховання виявляється у правомірній поведінці і у самоконтролі щодо дотримання правових норм.

Щоб реально знати та розуміти таку галузь знань як право, необхідно знати та розуміти об'єктивні закони суспільних відносин, їх розвитку, психологію поведінки людей, основи походження та джерела права, поняття права та базових та природних прав людини, даних від природи кожному, їх взаємозв'язок з мораллю та прийнятими в суспільстві моральними та іншими цінностями, категорії справедливості, основи організації суспільства та держави, їх значення, функції та призначення, основи теорії права та держави та багато іншого. Дуже важлива цілісність та системність розуміння суспільних процесів та методів їх регулювання.

Для початку варто розпочати з читання Конституції України, бажано з коментарями, не всі статті легко піддаються для повного розуміння, потім так само прочитати цивільний кодекс, сімейний кодекс, кримінальний та адміністративний кодекс. Для загального світогляду на право існує безліч літератури на тему теорій виникнення держави, також філософії права і на останнє це римське право. Але не тільки з книжок можна вивчати правознавство, в світовій мережі інтернету є багато цікавих документальних фільмів, де видатні вчені в цій галузі науки можуть давати інформативні та зрозумілі коментарі, також є доступ до лекцій з різних тем правознавства.

Основна та сама головна суть самовиховання в правознавстві – це накопичення кожен день все більше та більше знань своїх прав та можливостей в країні в якій живе людина, підтримання впевненості в кожній своїй дії, розуміння, що людина повинна робити, за що може понести покарання, все це розширює світогляд людини, робить її ерудованою. Право оточує людей навколо, воно повсюди, щоб знати все це потрібно його вивчати, але саме ефективніше це дається за допомогою самовиховання.

Список використаних джерел

1. Столяренко А. М. Юридическая педагогика : курс лекций. М. : ЭКМОС, 2000. 496 с.
2. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. К. : Київ. юрид. ін-т, 2005. 265 с.

Товпига Ліна Миколаївна,
аспірант кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ

НАУКОВА СПАДЩИНА СЕРГІЯ МИХАЙЛОВИЧА ЛЕГУШІ

Становлення та формування кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ неможливе без її працелюбних та самовідданих кадрів, які внесли та вносять свій вклад в її діяльність. Неможливо й не маємо права обійти увагою колишніх науковців, ветеранів кафедри, які хоч і розірвали трудові відносини, однак, їх багаторічне надбання і до сьогодні привертають увагу молодих науковців, аспірантів, ад'юнктів та докторантів, продовжуючи їх вивчення у своїх наукових роботах та дисертаційних дослідженнях.

Одним, з таких науковців початку двохтисячних ХХ століття, варто пригадати доцента кафедри Легушу Сергія Михайловича. Його творчу діяльність становить низка праць, присвячених проблематиці теорії державоправознавства та виховання курсантської молоді в закладах освіти МВС України. Це такі роботи як: «Актуальні проблеми держави та права», «Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина» (2004 р), «Поняття і юридичні властивості нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України» (2004 р), «До визначення поняття та змісту консолідації – форми систематизації законодавства» робота» (2005 р), «Правові відносини як форма і результат правової діяльності» (2006 р), «Правозастосовча діяльність: теоретико-правовий та історичний аспекти» (2005 р), «Реалізація та дія права: проблеми співвідношення та взаємозв'язку», «Систематизація законодавства – важлива передумова розв'язання протиріч між владою і суспільством в Україні» (2005 р), «Стан та перспективи розвитку правової освіти в Україні» (2000 р), «Стан та перспективи формування правової свідомості та правової культури громадян в період державотворення в Україні» (2001 р), «Сутність та функції правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України» (2002 р), «Юснатуралізм про співвідношення природного права та позитивного закону» (2006 р) та інші [3].

В навчальному посібнику «Теорія держави та права», автором влучно описано реалізацію та дію права, проблеми співвідношення та взаємозв'язку. Також, дано визначення дії нормативно-правового акта, як динамічна характеристика процесу реалізації приписів нормативно-правових актів, що складається із сукупності зовнішніх факторів, які здійснюють регулятивний вплив нормативно-правового акта на врегульовані ним суспільні відносини [4].

В книзі «Актуальні проблеми держави та права», розглянуто теорію держави та права як науку, її місце та роль у системі суспільних і юридичних наук, а також об'єкт та предмет як визначальні характеристики ТДП. Висвітлено проблеми методології ТДП. Увагу приділено причинам і умовам виникнення, визначенню місця держави та теоретичному осмисленню її сутності. Охарактеризовано форми держави (політичного режиму, державного правління, державно-територіального устрою) [1, с. 283–285].

У роботі «Правові відносини як форма і результат правової діяльності», автор розмежовує категорії «юридична» та «правова» діяльність. Де юридична діяльність здійснюється тільки компетентними суб'єктами права, на професійній основі, шляхом застосування вимог правових норм, а правова діяльність є різновидом соціальної діяльності і здійснюється всіма суб'єктами, як юристами так й не юристами, на професійній так і не на професійній основі [2, с. 25].

Однак одна з провідних праць науковця, це монографічне дослідження «Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України». У цій роботі автором здійснено комплексне дослідження проблеми сутності, функцій і механізму правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України, визначено поняття правового виховання курсантів, його мету та завдання, здійснена їх диференціація, розкрито органічний зв'язок освітнього, виховного та розвиваючого характеру навчання; сформульовано загальні та спеціально-професійні принципи, які необхідно використовувати у правовиховній роботі з даною категорією населення; здійснено аналіз засобів, форм і методів правового виховання курсантів, сформульовано критерії ефективності правового виховання і підготовки курсантів у тому числі й до дій в екстремальних ситуаціях.

Ця робота і до сьогодні є актуальною та користується великою популярністю серед молодих науковців і знаходить відображення у роботах: Р. Андрусишин «Поняття та сутність правового виховання», де відображено за С. Легушею, функції правового виховання; О. Нестеренко у роботі «Правове виховання у сучасному суспільстві: теоретико-компаративіське дослідження», опирається на дослідження С. Легуши, та використовує ці дослідження для порівняння; К. Бойправ, В. Кондратьєв, у своїй роботі «Правове виховання як засіб формування правової свідомості населення України», спираючись на С. Легушу, розкриває необхідність правового виховання населення. Також науковця Сергія Легушу у своїх роботах згадують: Федосєєва С. В., Осташова В. О., Черкашин А. І., Іванюта Н. В., Чорней В. С. та інші.

Спираючись на вище сказане, стає зрозуміло, що спадщина науковця С.М. Легуши є великим надбанням для розвитку юридичної науки та дослідження сутності виховання у різних його формах та проявах, не дивлячись на те, що змінюються часи, обставини, покоління, суспільство... Однак, як зазначав А. Макаренко, проблеми у вихованні циклічні, змінюються тільки відношення до них. Тому спадщина Легуши Сергія Михайловича – є неоцінним скарбом, який ми молоді науковці, плекаємо у своїх роботах сьогодні, опираючись на знання та застосовуючи їх для подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми держави та права : навч. посіб. Ч. 1. Актуальні проблеми теорії держави / С. М. Тимченко, С. К. Бостан, С. М. Легуша, Н. М. Пархоменко, Т. О. Пікуля, Н. В. Пронюк. 2-ге вид., стер. К. : КНТ, 2008. 285 с.
2. Легуша С. М. Правові відносини як форма і результат правової діяльності. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. С. 25.
3. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / Ромашов Р. А., Пархоменко Н. М., Легуша С. М., Муртазаєва Г. Н. К. : КЮІ МВС, 2005. С. 62.

Фаста Марина Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор
Мінченко О. В.

ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ

Важливим етапом у здійсненні процесу правового виховання курсантів є визначення його принципів. Термін "принцип" походить від лат. *principium* - основа, початок і може розглядатись в суб'єктивному значенні як основне положення (принцип мислення, принцип дії) та в об'єктивному розумінні як вихідний пункт, першооснова, найперше (реальний принцип, принцип буття). Ще в давні часи філософи, науковці зверталися до проблеми визначення суті основи, початку, принципу в цілому як явища суспільного життя. [1]

Загальні принципи: гуманізму, законності, демократизму, систематичності та доступності. [2]

Як зазначалося, у правовиховній роботі із курсантами вищих навчальних закладів МВС України, крім загальних принципів, існують ще й спеціально-професійні. [3]

Спеціально-професійні принципи правового виховання курсантів:

1. Ті, що стосуються змісту правового виховання курсантів:

– особистісно-орієнтаційний принцип полягає насамперед у тому, щоб вся система освіти, навчання і виховання працювала на формування особистості курсанта, майбутнього офіцера правоохоронних органів; тісно поєднувала, з одного боку, зацікавленість виховання особистості, а з іншого – не шкодила інтересам вузу, держави, суспільства;

2. Ті, що стосуються організації правовиховного процесу:

– доцільності навчання та правового виховання – навчальний та правовиховний процес курсантів;

– повинен бути побудований відповідно до психолого-педагогічних закономірностей засвоєння правових і професійних знань, навичок і вмінь;

– нероздільності навчання та правового виховання з вирішенням освітніх, навчальних, виховних і розвиваючих завдань - спрямований на надання курсантам можливостей у самовдосконаленні при отриманні спеціальності, а також розвитку їх професійних інтересів і можливостей, дотримуючись умов виховуючого навчання, розвиваючої освіти, а також освітньої функції навчання;

– свідомості й активності правильного використання самостійної підготовки курсантів – має на меті стимулювання їх мотивації, щодо добросовісного виконання покладених на них обов'язків, пізнавальної активності та свідомого засвоєння навчального матеріалу; активізації самостійної підготовки з чітким поєднанням максимально доцільних форм, методів і засобів; вдосконалення правових та професійних навичок і вмінь з чітким регулятивним контролем організаційного, матеріального і методичного забезпечення самостійної підготовки;

– єдності навчальної, практичної і дослідницької діяльності - полягає в тому, щоб як найактивніше курсанти брали участь у науково-дослідній роботі вузу, кафедр, організацій і гуртків; стимулювання творчого підходу до вирішення наукових завдань;

– широкого використання освітнього, навчального та виховного потенціалу вузу, тобто внутрішніх норм, правил поведінки; стилю підготовки фахівців; виховного потенціалу структурних підрозділів (факультетів, кафедр, служб тощо) та інших учасників, які беруть участь у формуванні особистості спеціаліста;

– створення належних умов для формування та становлення особистості – полягає у створенні, з одного боку, соціальних, психолого-педагогічних і організаційних умов у вузі, а з іншого – надання необхідних умов навчального побутового характеру, дозволя курсантів, створення можливостей для духовного збагачення та інтелектуально-культурного розвитку; педагогічного співробітництва, культу освіти, навчання, правового виховання, майбутньої професії;

3. Ті, що стосуються майбутньої професійної діяльності:

- професіоналізації – полягає в наданні учасникам правовиховного процесу можливості, на основі державного освітнього стандарту, відбору професійнозначущого змісту з урахуванням майбутньої спеціальності, в спроможності курсантів до індивідуалізації професійної майстерності шляхом вільного вибору навчальних дисциплін;

- нероздільності теорії і практики – йдеться про те, щоб у освітньому, навчальному та правовиховному процесі теорія тісно взаємодіяла та підкріплювалась практикою, адже широке залучення курсантів до правової практики протягом усього їх перебування у вищому навчальному закладі стане запорукою адаптації у майбутній професійній діяльності;

- відповідності методики впливу у гуманістичній, моральній спрямованості правового виховання курсантів;

- включення курсантів у активну суспільно-корисну діяльність;

- врахування та використання в правовиховній роботі з курсантами їх позитивних якостей;

- динамізму. [4]

Отже, принципи правового виховання курсантів відображають найбільш об'єктивні особливості розвитку суспільства, його інститутів, які зумовлені всією сукупністю притаманних йому цінностей, інтересів, вимог, суперечностей. У них відбито його суб'єктивне сприйняття членами суспільства, їх моральні і правові погляди, почуття, що відповідно висвітлюються в різних теоріях. Вони відображають головні тенденції розвитку правового виховання, вказують на що передусім має бути спрямована право- виховна робота та її вплив.

Функції правового виховання курсантів - це напрями його впливу на їх свідомість, волю та поведінку, потреба існування якого породжує необхідність здійснення правового виховання як організованого процесу. Вони відбивають його найбільш важливі, характерні елементи, риси, закономірності і спрямовані на виконання завдань, які ставляться перед правовим вихованням в умовах сьогодення [5].

Для з'ясування змісту функцій правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України необхідно класифікувати їх відповідно до напрямів реалізації кожної. Так, до основних функцій правового виховання даної категорії

населення слід віднести: пізнавальну, регулятивну, охоронну, ідеологічно-виховну, практико-прикладну, прогностично-евристичну, комунікативну, профілактичну [6].

Отже, реалізація принципів та функцій правового виховання курсантів дає змогу визначити те соціальне призначення, яке займає право в державі як регулятор відносин, що постійно виникають, змінюються, припиняються, а також знайти шляхи щодо зміцнення його ролі в суспільстві. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України є результатом суспільного розвитку його матеріальних, духовних і інших потреб. Воно є проявом державної волі та одночасно здійснює на неї зворотний вплив за допомогою своїх принципів та функцій.

Список використаних джерел

1. Андрусишин Р. М. Форми та методи правового виховання працівників міліції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. (Серія «Право»). URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1742/avtoreferata ndrussyshyn.pdf>.
2. Колодій А. М. Принципи права України. К. : Юрінком Інтер, 1998. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08-Kolodiy.pdf?sequence=1>.
3. Педагогіка вищої школи : навчальний контент (конспект або розширений план лекцій) з навчальної дисципліни. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/gdppd/11.pdf>.
4. Матвеев С. В. Правовое воспитание сотрудников органов внутренних дел. *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України*. 2000. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-03/09kivafu.pdf>.
5. Фіцула М. М. Правове виховання учнів. Київ : Ізін, 1997. URL: http://kipt.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/Fitsula_M_M_-_Pedagogika_Alma-mater_-_2002.pdf.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Х. : Консум, 2000. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-51.html>.

Федонюк Анна Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Кривицький Ю. В.

СИСТЕМА, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Безперечно кожен з нас хоч колись замислювався над тим, який колосальний внесок для нашого життя робить наявність правового виховання. Його важливість неможливо переоцінити в усіх сферах життєдіяльності, які воно об'єднує й упорядковує. Усі ми прагнемо жити в суверенній, незалежній, демократичній, соціальній і правовій державі. Проте побудова і збереження такого ладу неможливе без цього надважливого елемента. Підвищення правосвідомості та правової культури суб'єктів суспільних відносин, зокрема курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, забезпечує підготовку свідомих представників правоохоронних органів, які здатні ефективно забезпечувати охорону прав і свобод людини, законно протидіяти злочинності, ефективно підтримувати публічну безпеку і порядок у суспільстві.

Правове виховання – це цілеспрямований постійний вплив на людину з метою формування в неї правової культури й активної правомірної поведінки. Основна мета правового виховання – надати курсантові необхідні в житті юридичні знання, уміння і навчити його поважати право та дотримуватися його, тобто сформувати достатньо високий рівень правової культури, здатний значно зменшити кількість правопорушень.

Ознаки (рисни) правового виховання: 1) ґрунтується на засадах системи норм і принципів права; 2) припускає впровадження у правосвідомість виховних складових елементів упорядкованих суспільних відносин – дозволів, зобов'язань, заборон. Поєднуючись у процесі функціонування права із заходами державного забезпечення, дозволи, зобов'язання,

заборони перетворюються на первинні засоби правового регулювання, які створюють умови для здійснення правомірної поведінки; 3) спирається на можливість застосування примусової сили держави через покладання юридичної відповідальності на правопорушників [1, с. 118].

Для того, щоб детальніше дослідити явище правового виховання необхідно розглянути таку складну категорію як система. У філософській енциклопедичній літературі під системою розуміють сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія [2, с. 583]. Система правового виховання виступає складним явищем, що поєднує декілька елементів:

- суб'єкти – до них відносять різні організації, державні органи, спеціально уповноважені державою особи, які займаються правовим вихованням;

- об'єкти – громадяни чи суспільні групи, які піддаються вихованню, наприклад, курсанти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання;

- сукупність заходів, принципів, засобів і способів здійснення правовиховної діяльності;

- ефективність правовиховного процесу, результати, контроль;

- умови, взаємодію, організацію тощо.

Звідси слідє, що система правового виховання – сукупність основних частин (елементів) правовиховного процесу, котра забезпечує його визначений порядок і організацію [1, с. 119].

На нашу думку, особливо важливими є заходи, способи і засоби, адже саме вони є знаряддям впливу на об'єкти правового виховання. Зокрема С.Д. Гусарєв та О.Д. Тихомиров вважають, що формами правового виховання можуть бути:

- 1) правова агітація, тобто правовий вплив на правосвідомість і настрої невеликої кількості населення шляхом колективних та індивідуальних співбесід, виступів на мітингах, зборах, а також за допомогою засобів масової інформації;

- 2) правове навчання. Однією з цілей правової освіти є подолання правового нігілізму, який є антиподом правової культури, коли громадяни свідомо заперечують, ігнорують і негативно ставляться до права, чинного законодавства та правових форм організації суспільних відносин, прав і свобод інших людей. Правовий нігілізм породжує правопорушення й тому він несумісний з правовою державою;

3) юридична практика. На практиці ці форми реалізуються у функціонуванні системи юридичної освіти, проведенні науково-практичних семінарів, конференцій, організації стажування, підвищення кваліфікації;

4) самовиховання та самоосвіта. Цілеспрямована, повсякденна, систематична і самостійна діяльність громадян з оволодіння правовими знаннями і навичок правомірної поведінки [3, с. 321–322].

Якщо справа стосується організації правового виховання курсантів, які навчаються в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, то в її основу покладаються проведення лекцій, семінарів, практичних занять, індивідуальних співбесід, професійних тренінгів, конференцій, навчальної практики, консультацій, стажувань, самостійних занять, заліків, екзаменів.

Окрім того, варто згадати і про методи правового виховання:

- метод переконання, який передбачає вплив вихователя на свідомість, почуття і волю вихованців різноманітними засобами з метою формування в них позитивних особистих якостей та активної життєвої позиції;

- метод позитивного прикладу, який передбачає цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість і поведінку вихованця сукупністю позитивних особистих прикладів з боку вихователя;

- метод заохочення, який передбачає застосування комплексу засобів морального і матеріального стимулювання за успіхи та кращі результати в різнобічній діяльності вихованців;

- метод примусу, який передбачає застосування таких заходів, які впливають на свідомість і поведінку невихованої частини населення і тим самим примушує їх виконувати покладені на них обов'язки та чинне законодавство всупереч їх волі.

Основним завданням, що ставлять перед собою фахівці, є виховати всебічно розвинуту особистість, яка здатна адаптуватись до безпрецедентних випадків у практичній діяльності. Правовиховну діяльність можна визнати ефективною, якщо курсант закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання:

- усвідомив необхідність правового самовдосконалення та має навички критичного ставлення до своїх знань;

- ефективно набуває необхідні знання шляхом самоосвіти;

- став правосвідомою особистістю, мислення якої ґрунтується на усвідомленні цінності права та його суб'єктів, повазі до них;

– виробив непримиренне ставлення до проявів антиправової діяльності та відчуває осуд до правопорушників;

– здатний втілювати набуті знання в життя задля забезпечення безпеки та порядку в суспільстві.

Отже, в результаті застосування організованої системи ефективних заходів правового виховання отримаємо високий рівень правової вихованості курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, їх сформовану правову культуру. Власне, рівень правової вихованості – це не тільки знання законодавства й розуміння обов'язковості його виконання, а й безпосередньо сформоване ставлення до права як до цінності, що забезпечує демократію в суспільстві. При формуванні такого світогляду в майбутніх правоохоронців виключаються випадки правового нігілізму, а також збільшується ефективність виконання покладених на поліцейських повноважень.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. 4-те вид. Київ : Алерта, 2016. 528 с.

2. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редокол.) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

3. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Знання, 2010. 495 с.

Ханас Валерія Геннадіївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент
Кривицький Ю. В.

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Правове виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання має базуватися як на світових стандартах, так і на традиціях народу, національному та інших видах виховання. Облік у виховній роботі вищевказаних факторів

спрямований на виховання всебічно розвиненої особистості. Суть і соціальне призначення правового виховання курсантів розкриваються через його принципи – вихідні та визначальні ідеї, які визначаються шляхом вдосконалення правового виховання курсантів, виступаючи як керівні положення [1, с. 37].

Сучасна вітчизняна система правового виховання виходить із наступних основних принципів. З огляду на те, що виховний процес є системою, тому й принципи, котрі відбивають його закономірності, також становлять систему. Організація правового виховання курсантів вимагає дотримання як загальних педагогічних, так і спеціально-професійних принципів правового виховання. При цьому принципи правового виховання застосовуються не ізольовано, а комплексно, серед них немає головних і другорядних.

Утім, одним із провідних загальних педагогічних принципів, на яких ґрунтується правове виховання, виступає принцип гуманізму. Його основна суть полягає в застосуванні за допомогою органічного поєднання вимогливості та довіри, любові та поваги до людини з яскраво вираженою нетерпимістю до всіх існуючих форм приниження гідності.

Принцип законності слугує в суспільстві інструментом поєднання порядку та організованості, дотримання законів і підзаконних актів, передбачає суворе, повне та неухильне дотримання та виконання у виховній роботі з курсантами законів, нормативно-правових актів, правових норм і розпоряджень усіма учасниками виховного процесу, що є необхідною умовою досягнення належного результату.

У свою чергу принцип демократизму у виховному процесі виключає авторитарну поведінку особи, яка виконує функції вихователя, в тому числі жорсткість, упередженість і безмірну різкість у критиці недоліків, наявних у конкретного курсанта, зобов'язує вихователя створювати такі умови для вихованців, які б визначали розвиток ініціативності, гласності, суспільного думки, самовиховання [2, с. 17]. Таким чином, цей принцип проявляється, з одного боку, у співпраці у виховній роботі між вихователем і вихованцем, роблячи їх рівноправними суб'єктами виховного процесу, а з іншого – виключає всездозволений характер у відносинах та анархію.

Наступний принцип – принцип науковості, який передбачає детальний аналіз та оцінку реальної дійсності в контексті пізнання об'єктивних законів розвитку суспільства та їх практичне застосування у правовій галузі, а також пояснення

явищ, які відбуваються, і можливих причин їх виникнення [3, с. 24]. Саме тому необхідно враховувати сучасні наукові дослідження закономірностей правового виховного процесу максимально використовувати як юридичні, так і інші науки. У зв'язку з цим зростає значення та роль правової педагогіки, педагогічного процесу, психології курсантів, а також науково-обґрунтованих рекомендацій щодо оптимальної організації виховної роботи. Зазначений принцип проявляється, з одного боку, в розкритті перед курсантами правового аспекту організуючої діяльності, а з іншого – розуміння ролі права як важливого інструменту управління.

Принцип зв'язку з життям передбачає врахування різноманітної діяльності органів публічної влади у проведенні роботи у виховному напрямі, включаючи правотворчу, правозастосовну та правоохоронну. При цьому така діяльність досягає кінцевої мети лише тоді, коли перекладає загальнотеоретичні постулати на мову практики, пов'язує виявлену проблематику з конкретними завданнями певної правової інституційної одиниці [4, с. 170].

Зв'язок правового виховання курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання з практичною реалізацією проявляється в такому: 1) підтвердження теоретичних положень конкретними прикладами із життя; 2) необхідність визначення сутності та змісту правового розуміння, основних причин, що породжують порушення права, визначення базових заходів, котрі запобігають їх виникненню, та розробку концептуальних висновків і практичних рекомендацій стосовно найефективніших способів реалізації норм права.

Принцип об'єктивності інформації, суть якого проявляється в тому, що при об'єктивному висвітленні певних подій та явищ, що мають виражене негативне забарвлення необхідно визначити можливі причини їх виникнення, а також вказати вихованцям на існуючі проблеми і, отже, на способи їх ліквідації.

Слід відзначити, що уникнення найбільш гострих питань, а також ігнорування існуючих проблем у сфері законності можуть викликати колосальну недовіру до роботи, що проводиться в аналізованій галузі, а також завдати непоправної шкоди процесу формування правової культури курсантів, безумовної поваги до права [5, с. 496].

Принцип доступності, дохідливості та популярності передбачає, щоб найскладніші питання були викладені в

максимально доступною для широкого загалу формі. Варто підкреслити, що терміни «дохідливість» і «доступність» не тотожні спрощенню, яке своєю чергою завдає колосальної шкоди виховному процесу і робить його досить поверхневим і малоефективним.

Відповідно важливе місце у правовиховній роботі з курсантами має зайняти саме принцип відкритості. Це активні партнерські зв'язки з суспільством загалом і його окремими елементами, включаючи різні інституційні одиниці, підприємства та організації, державні структури. Концептуальне значення при реалізації цього принципу у правовиховній роботі з курсантами закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання відіграє юридична наука та відповідна навчальна дисципліна «Теорія держави та права».

Правове виховання курсантів повинно здійснюватися в чіткій відповідності до існуючих наукових підходів, а також до розроблених планів і програм. Щоб опанувати юридичну науку та вміти застосовувати її в житті, необхідно вивчати систему юриспруденції. Саме тому принцип системності у правовиховній роботі з курсантами закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання передбачає застосування в певній системі перспективних засобів, форм і методів виховної роботи, що дозволяє без проблем досягти наміченого результату, що має важливе значення для досягнення запланованої мети.

Список використаних джерел

1. Легуша С. М. До визначення поняття правового виховання слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України. *Держава і право*. 2000. Вип. 6. С. 36–39.
2. Федосєєва С. В. Загальнотеоретична характеристика правового виховання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3 (66). С. 15–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnus_2014_3_4.
3. Легуша С. М. Правове виховання та його роль в умовах сьогодення. *Держава і право*. 2000. С. 23–29.
4. Почтовий М. М. Правове виховання як критерій ефективності реалізації правової політики держави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 167–171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_73_29.
5. Легуша С. М. Стан та перспективи розвитку правової освіти в Україні. *Правова держава*. 2000. Вип. 11. С. 494–503.

Чабанюк Ігор Мирославович,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач
кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Харченко Н. П.

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Нині наша держава перебуває на етапі складних трансформаційних процесів практично в усіх сферах суспільного життя, що покликані забезпечити побудову в Україні правової, демократичної, соціальної держави. З огляду на це виникає потреба у формуванні науково-теоретичної основи реалізації принципу законності, як одного з фундаментальних принципів правової держави.

Законність як один із найважливіших елементів правової основи державного і суспільного життя є складним та багатоаспектним явищем, яке має притаманні йому принципи та вимоги. Саме законність є таким правовим явищем, що відіграє роль найефективнішого засобу втілення в життя правових приписів. Ідейною основою законності є суворе і неухильне дотримання правових норм.

Категорія «законність» є однією зі складних і фундаментальних категорій в юридичній науці. Багатоаспектність розуміння її змісту пояснюється тим, що, виходячи зі специфіки пізнавальних завдань, особливостей методологічної основи досліджень, її інтерпретація здійснюється за допомогою такого понятійного ряду, як «режим», «принцип», «засіб».

Тривалий час забезпечення законності зводилося головним чином до роботи контрольно-наглядових і правоохоронних органів, зокрема й суду, який розглядався саме як правоохоронний орган, а не як орган правосуддя, що гарантує права і свободи громадян.

Сьогодні ж законність повністю пов'язують із побудовою правової держави й основною її рисою – верховенством права.

Традиційна загальнонаукова інтерпретація визначає законність як «режим (стан) відповідності дій, поведінки,

діяльності посадових осіб, громадян та юридичних осіб законам і підзаконним нормативно-правовим актам держави, який утворюється в результаті неухильного додержання останніх усіма суб'єктами права» [1, с. 142].

Законність, на думку О. Скакун, «це комплексне (принцип, метод, режим) соціально-правове явище, що характеризує організацію функціонування суспільства і держави на правових засадах. Вона відображає правовий характер організації суспільно-політичного життя, органічний зв'язок права і влади, права і держави, права і суспільства» [2, с. 446].

Законність, як вважає Ю. Ведерніков, «це юридичний засіб забезпечення прав особи і високої організації суспільства, який полягає у реалізації духу й букви правових законів. Такий підхід до розуміння законності є спробою автора змістити акценти від зовнішнього її вияву, від форми – до суті, призначення, її духу» [3, с. 349].

З точки зору О. Зайчука, законність слід визначати як «реалізовану в режимі демократії систему ідеологічних, психологічних і юридичних вимог правомірної поведінки всіх громадян, посадових осіб, органів держави та громадських організацій» [4, с. 321-322].

Слід погодитись також з позицією М. Гурковського що про законність можна говорити тоді, коли:

1) «послідовно і неухильно дотримується встановлений у державі демократичний порядок видання законів і підзаконних актів;

2) самі закони та підзаконні правові акти за своїм змістом є демократичними;

3) розпорядження, які містяться в законах та підзаконних актах, неухильно додержуються тими, кому вони адресовані, – державним органам, посадовим особам, громадянам;

4) у державі ефективно діє система контролю за точним виконанням законів» [5, с. 265–266].

Отже, законність реалізується в багатьох вимірах, зокрема:

– як принцип здійснення державної влади – вимога законодавчого закріплення компетенції владних структур, ухвалення рішень у межах їхньої компетенції та на підставі закону, дотримання в діяльності держави пріоритету прав і свобод людини;

– як принцип поведінки громадян – реальна можливість здійснення особами наданих їм прав, зокрема звернутися за

судовим захистом власного права, вимога неухильного виконання покладених на особу обов'язків, а також наявність ефективних засобів справедливої юридичної відповідальності;

- як принцип побудови системи нормативних актів – ієрархічність і впорядкованість цієї системи, верховенство в ній конституції, яка втілює фундаментальні правові цінності, відповідність підзаконних актів законам;

- як метод державного управління суспільством – свої функції держава здійснює винятково на правових засадах, шляхом прийняття необхідних суспільству нормативно-правових актів, забезпечення їх реалізації та здійснення контролю і нагляду за законністю із суворим додержанням правових процедур і використанням правових засобів і способів;

- як режим соціально-політичного життя – забезпечення прийняття винятково правових законів і відповідних їм підзаконних актів, точне й неухильне їх виконання всіма суб'єктами права [6, с. 269].

Отже, законність як один із найважливіших елементів правової основи державного і суспільного життя є складним та багатоаспектним явищем, яке має притаманні йому принципи та вимоги. Саме цей соціальний і юридичний феномен об'єктивно виникає з метою впорядкування правових явищ, забезпечення стабільності і передбачуваності процесів правового регулювання. Сутність законності полягає в точному та неухильному дотриманні й виконанні законів і підзаконних нормативно-правових актів органами державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими особами, уповноваженими на те особами та громадянами. Законність розглядається як принцип, метод і режим. Вона є необхідним засобом і умовою системи органів внутрішніх справ сучасної правової держави. Для законності характерними є такі основні риси як універсальність, загальнообов'язковість, обґрунтованість, наявність у державі суб'єктів забезпечення дотримання режиму законності. Головним принципом законності є нерозривна єдність законності і справедливості; гарантованість основних прав і свобод громадян; верховенство закону в системі нормативно-правових актів; загальність і єдність законності; єдність розуміння законності; неприпустимість протиставлення законності і доцільності; невідворотність відповідальності за правопорушення; умовленість законності демократією. Усі принципи працюють тільки у системній єдності. Чітка і неухильна реалізація названих принципів може розглядатися як своєрідна програма дій із зміцнення законності у сфері застосування права.

Водночас стан законності у сфері правозастосування залежить від якісного рівня розвитку і взаємодії різних факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Ключовим завданням забезпечення законності в сучасній Україні є забезпечення ефективного функціонування інституту відповідальності за порушення законності. У нормотворчо-законодавчій площині це пов'язано з прийняттям цілої низки законодавчих актів, які б сприяли забезпеченню законності й правопорядку шляхом формування запобіжних чинників найбільш небезпечним загрозам законності або створювали умови для плідної реалізації принципів та вимог законності.

Список використаних джерел

1. Білозьоров Є. В., Власенко В. П., Горова О. Б., Завальний А. М., Заяць Н. В. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О.Д. Тихомирова. К. : НАВС, 2017. 318 с.
2. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Київ : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2016. 526 с.
3. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ ; Ліра ЛТД, 2015. 468 с.
4. Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 688 с.
5. Гурковський М. П. Законність застосування правових норм у діяльності ОВС. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів, 2014. С. 264–274.
6. Актуальні проблеми теорії держави і права : навч. посіб. / за ред. С. М. Тимченко, С. К. Бостан, С. М. Легуша та ін. Київ : КНТ, 2015. 288 с.

Ціко Христина Володимирівна,
здобувач вищої освіти 2-го курсу
юридичного факультету Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник: **Тихомиров Денис
Олександрович**, доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук

ПРАВОВА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ

У сучасному суспільстві цінності становлять онтологічну основу культури, політики, права, які є свідченням побудови громадянського суспільства на засадах цінностей і принципів, а не вузьких групових інтересів чи з позиції сили. Це також є свідченням бажаної, декларованої та певною мірою реалізованої відкритості суспільства, його демократичності, розвиненості соціальних структур, зокрема правової держави.

Для розкриття змісту поняття «конституційні цінності» потрібно структурувати поняття на складові частини («конституційний» та «цінності»). Аналіз конституційних цінностей через їх соціальну сутність (як різновид соціальних, зокрема, правових цінностей) дає можливість пов'язати гносеологію конституційних цінностей із генезою ідей про природне право. Це настановує на велику кількість підходів до розуміння права як природного феномену чи як штучно створеного, що відкриває пряму співзалежність між домінуючим праворозумінням (як теоретичним обґрунтуванням системи цінностей) та сутністю права.

У літературі зустрічаємо різноманітні інтерпретації соціальних цінностей, зокрема, їх характеризують певними ознаками: вони виникають у соціальній площині і втілюються в ідеях, принципах, зразках, нормах, цілях, ідеалах; як елемент моральної свідомості, соціальні цінності історично формуються внаслідок економічних, релігійних, політичних та інших обставин; вони є ідеальними моделями поведінки і мають здатність задовольняти потреби та інтереси людини, соціальних груп, суспільства в цілому.

Таким чином, система соціальних цінностей являє собою частину цінностей, пов'язану з публічною (соціальною) комунікацією. Соціальні цінності розглядаються як об'єкти інтересів людини, явища, які здатні задовольняти потреби людини (тобто існують у зв'язку з людиною) і є щоденним орієнтиром у соціальних комунікаціях.

Соціальні цінності, які діють у правовій сфері, набувають характеру правових цінностей. Вони пронизують правосвідомість суспільства і з часом стають основними принципами права. Право як ціннісне утворення має вихідною основою такі моральні феномени, як справедливість, обов'язок, відповідальність, свобода і автономія людини. [1, с.121] Тому можемо прослідити не лише аксіологічну природу права, а й глибше – антропологічне обумовлення правових цінностей і принципів. Правові принципи та ідеали є цінностями тією мірою, якою вони зв'язані з людиною і проявляються у системі юридичних прав і свобод.

Ми з'ясували, що цінності вважаються суб'єктивними умовами можливості існування права. Існує думка, що цінності є необхідними атрибутами права, завдяки яким воно набуває свого змісту, формуються дозволи, заборони, зобов'язання. Вони знімають момент байдужості у поведінці правового суб'єкта, і без них феномен права був би неможливим [2, с.412] . Тому право розглядається як найважливіша ланка між ідеальною моральною свідомістю та суспільством.

Правові цінності утворюють гнучку систему, що існує в просторі реалізації інструментальної цінності права та моделює цілі його функціонування у суспільстві. З іншого боку, правові цінності складають онтологічну основу права і є найбільш важливим фактором його розвитку. В такий спосіб система правових цінностей являє собою змістовне наповнення права.

Продовжуючи аналіз прикметника «конституційний», з'ясуємо, чи є він тотожний тому, що парламент, який «встановлює конституцію, буквально пише ці цінності в тексті конституційного документа... Таке використання слова «конституційне» передбачає думку про те, що письмова конституція може надати будь-яке значення конституційним цінностям». [3]

Якщо відштовхнутися від позитивістської точки зору, тоді запропоноване вище розуміння суті конституційного є вірним.

Тобто, конституційне – таке, що встановлене у конституції законодавцем. Якщо ж подивитися на проблему з природно-правової точки зору, то конституційними є положення, які відповідають неписаним конституційним нормам та принципам (природне право, принцип справедливості та розумності тощо), які «не зафіксовані у конституційному тексті, але органічно з ним пов'язані, а також конституційним цінностям та легітимним цілям конституційно-правового регулювання у суспільстві». [4, с.128]

У цьому контексті слушною є думка Т. Пейна, що «конституція не є документом уряду, а документом людей, які входять до уряду. А уряд без конституції – це влада без права на неї. [5] Тобто можна зробити висновок, що у правовій державі публічна влада повинна бути легітимною, тобто визнаною народом. Основою легітимації влади є конституція, яка є одночасно результатом демократичної легітимації та основоположним актом, що регламентує легітимацію влади. Таким чином, «конституція – це насамперед акт установчої влади народу, яка є первинною щодо установлених влад, до яких з-поміж інших належить і законодавча влада». [6] З вищенаведеного випливає, що обмеження предмета конституційного права тільки нормами конституційного законодавства не відповідає практиці сучасних держав у процесі здійснення конституційного правосуддя.

Цінність Конституції проявляється в тому, що вона є унікальним документом, в якому виражається система цінностей і програма життя суспільства, держави, яка має якості загальності та обов'язковості.

Конституційні цінності розглядають як блага, втілені в різних юридичних формах, які закріплені в конституції і виводяться з її змісту шляхом офіційного тлумачення. Конституційні цінності також розглядають як універсалії, які забезпечуються засобами правового захисту відповідно до конституції та визначають зміст її принципів і норм. [7, с.85]

Ефективна взаємодія правової держави і громадянського суспільства можлива на ґрунті загальнолюдських цінностей та природного права, які знайшли своє втілення у принципах права. Вагома роль у процесі забезпечення такої взаємодії відводиться конституційним судам. Конституційний Суд

України, завданням якого є утвердження верховенства права, нерідко звертається до таких цінностей і принципів.

Отже, поняття «конституційні цінності» відображає велику частину правової реальності, яка наділена унікальними ознаками, якостями та змістом і складає певну цілісність, яка має самостійне значення. Суть конституційного розкривається як така, що встановлена законодавцем у конституції. Якщо ж подивитися на проблему з природно-правової точки зору, то конституційними є положення, які відповідають неписаним конституційним цінностям та принципам, а також легітимним цілям конституційно-правового регулювання у суспільстві.

Аналіз конституційних цінностей через їх соціальну сутність (як різновид соціальних, зокрема правових, цінностей) та використовуючи методологію філософії права дає можливість пов'язати конституційні цінності з ідеєю природного права. Антропна природа конституційних цінностей відображена через їх прямий і безпосередній зв'язок з людиною і знайшла свій прояв у підході до ієрархії конституційних цінностей, на вершині якої знаходиться людська гідність. Людська гідність є найвищою соціальною цінністю та відображає особливе значення і роль людини у поєднанні з суспільством. Верховенство права є інструментальною (процедурною) цінністю і виникає лише за умови ефективної реалізації вищезазначених основних конституційних цінностей.

Список використаних джерел

1. Гришук О. Філософія конституційних цінностей Київ : ВАІТЕ. 2019. 121 с.

2. Жербовська К. Правові цінності у взаємодії правових систем : дис ... канд юрид наук Одеса : НУ «ОЮА». 2017. 412 с.

3. Nishihara H. The significance of constitutional values. Vol. 4 No. 1. 2001. P. 1-18 URL: https://www.researchgate.net/publication/26634874_The_significance_of_constitutional_values

4. Савчин М. Конституціоналізм і природа конституції Ужгород : Ліра. 2009. с.128

5. Пейн Т. Права людини Львів : Літопис. 2000. 283 с.

6. Ковальчук В. Конституція та легітимація державної влади URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_54

7. Савчин М. Конституціоналізм і природа конституції Ужгород : Ліра. 2019. 85 с.

8. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ. 2021. 528 с.

9. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри, Київ. 2020. 151 с.

Ярошенко Юлія Вікторівна,
ад'юнкта ад'юнктури та докторантури
Національної академії внутрішніх справ

НАВЧАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Корупція – це явище, що існувало впродовж сотен років та продовжує існувати на даний час. Рівень існування корупції, на даний час є лакмусовим папірцем, що проявляє та показує рівень розвитку держави та суспільства. Отже дослідження протидії та запобігання корупційних діянь є актуальним та важливим питанням наукового дослідження на сьогоднішній день.

Поняття корупції не визначено законодавством України та знаходиться більше в сфері наукового використання. Вітчизняні представники юридичної науки виділяють наступні ознаки корупції:

- корупція є цілісним багаторівневим і багатовимірним соціально-правовим явищем;
- корупція має системний характер;
- корупція здебільшого є латентною, тобто прихованою;
- суб'єктами корупції є державні службовці або службовці комерційних чи інших організацій (в тому числі міжнародних), а за пасивного підкупу – і фізичні особи;
- корупція відбувається у вигляді підкупу (пасивного або активного) або у вигляді систематичного незаконного використання службовцями свого статусу в корисливих цілях;
- метою корупціонерів (суб'єктів корупції) є передусім незаконне отримання матеріальних, інших благ і переваг, в тому числі немайнового характеру. [1. с. 43]

Отже корупцію можна визначити як системне, латентне соціально-правове явище, що здійснюється з метою отримання

матеріальних благ або нематеріальних переваг, особами, що володіють державно-владними повноваженнями або розпоряджаються державною, комунальною та іншою неprivатною власністю.

Протидію та боротьбу з корупційними діями, умовно, можна поділити на два елементи – перший виявлення та притягнення до відповідальності винних осіб, а другий – запобігання та недопущення здійснення корупційних дій. Перший елемент відноситься до компетенції спеціально створених державних органів, відповідно до їх повноважень і по суті здійснюється вже після вчинення корупційного діяння. Реалізація ж другого елементу здійснюється ширшим колом суб'єктів, що в себе включає як діяльність державних органів, установ так і не державних організацій та окремих осіб та направлена на недопущення діяння, ліквідацію першопричин, профілактичну навчальну та виховну діяльність щодо недопущення вчинення корупційних дій.

У зв'язку з тим, що корупційні дії можуть здійснювати виключно особи то можна стверджувати, що на їх поведінку впливає не тільки службова але і до службова діяльність. Навчання та спеціалізоване навчання у вищих навчальних закладів являється одним з елементів дослужбової діяльності, що прямо та опосередковано може впливати на майбутню діяльність представника державної влади.

Державна політика явище багатогранне та в залежності від обраної методології може мати відмінності у визначенні, проте у зв'язку з ораною темою доцільно використати діяльнісний підхід до її розуміння. Так державна політика – це один із результатів соціальної діяльності, що створений чітко передбаченими в законі державними органами їх представниками та службовцями, спрямована на закріплення стратегічних засад здійснення державної діяльності у різних сферах суспільного життя [2, с. 206].

Вищі навчальні заклади із спеціальними умовами навчання і являються одним з суб'єктів, що реалізують, а не створюють державну політику в межах поставлених завдань. Так, реалізацію державної політики в сфері запобігання корупції в ВНЗ можна поділити на три напрямки.

Перший напрямок – це процес навчання, що проявляється у наданні загальнотеоретичних знань про явища та процеси в державі, а також негативний вплив на них та на саме суспільство

від корупційних діянь. До даного напрямку знань можна віднести блок загально-теоретичних та історичних дисциплін.

Другий напрямок – це надання спеціалізованих знань про корупцію, що більше пов'язано з суб'єктно-об'єктним складом діяння відповідальність за вчинення корупційних діянь тощо. Даний блок знань надається галузевими дисциплінами, наприклад адміністративним правом, кримінальним правом.

Третій напрямок можна виділити як поза навчальний вплив на суб'єктів освітнього процесу. Тут можна вказати про діяльність виховних відділів, керівників курсів, командирів груп, а також про позанавчальні заняття, що проводяться на регулярній основі, наукові конференції і круглі столи на дану тематику, щорічні лекції та курси щодо заповнення декларацій та антикорупційної тематики при змінках, що вносяться в законодавство. Як приклад такої діяльності можна вказати:

Навчальні онлайн курси з питань запобігання корупції («Просто про е-декларування», «Конфлікт інтересів: треба знати! Від теорії до практики») [3].

Круглі столи та семінари (Круглий стіл «Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції», Тематичний короткостроковий семінар з підвищення кваліфікації із основних положень Закону України «Про запобігання корупції») [4].

Як підсумок можна сказати, що навчання є одним з провідних елементів державної антикорупційної політики та носить засадничий та світоглядний характер. Реалізації антикорупційної політики в вищих закладах освіти здійснюється всіма суб'єктами навчального та виховного процесу. Правильний вибір комплексу методів впливу може надати можливість зменшити рівень корупції в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Сkochиляс-Павлів О. В. Корупція як негативне соціально-правове явище: ознаки та причини. *Право та державне управління*. 2019. № 2. С. 41–46.

2. Тихомиров Д. О. Співвідношення категорій державної діяльності, державного управління та державної політики у правових дослідженнях безпекової проблематики. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 201–208.

3. Державна інспекція енергетичного нагляду України. URL: <https://sies.gov.ua/zapobigannya-ta-protidiya-korupciyi/informacijno-analitichni-materiali/navchalni-onlajn-kursi-z-pitan-zapobigannya-korupciyi>.

4. Національна академія внутрішніх справ. URL:
<https://www.naiu.kiev.ua/pravova-prosvita/osnovi-antikorupcijnogo-zakonodavstva-ukrayini/osvitno-informacijni-zahodi-na-antikorupciju-tematiku/?Page=6>.

РЕКОМЕНДАЦІЇ
науково-теоретичної конференції
«Актуальні питання правового та патріотичного виховання
здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами
навчання в умовах воєнного стану»,
присвяченої Дню науки та пам'яті
Сергія Михайловича Легуші

Широкомасштабна війна Російської Федерації проти України означена прагненням агресора протидіяти подальшому становленню та розвитку нашої країни як незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, зміцненню українських інститутів громадянського суспільства. Тривалий час наша держава не лише декларує євроінтеграційні та євроатлантичні прагнення, а й активно та системно здійснює удосконалення вітчизняних державних і суспільних інституцій відповідно до європейських цінностей та стандартів.

Нині довгоочікувані українські бажання щодо членства Європейського Союзу можуть бути реалізовані у зв'язку з можливістю спеціальної спрощеної процедури отримання статусу кандидата на членство в Європейському Союзі.

Адже героїчне протистояння українців та України військовим діям Російської Федерації продемонстрували всьому цивілізованому світу високий моральний дух, патріотизм, згуртованість нашого народу, а також професійність, мужність, доблесть української армії, монолітність виконавчої, законодавчої, судової гілок влади та Президента України.

Однак не менш важливим сигналом для міжнародної спільноти є численні факти й докази високого рівня правореалізації Україною взятих на себе правових зобов'язань згідно з ратифікованими міжнародними правовими актами, що визначають закони і звичаї війни. На відміну від нашої держави, армія Російської Федерації на чолі з головними очільниками держави, демонструє низький рівень правової свідомості і культури, порушуючи основні заборони та правила ведення війни, серед яких заборона нападу на цивільних осіб, їх власність або цивільні адміністративні будівлі, перешкоджання наданню гуманітарної допомоги цивільному населенню, яке її потребує, повага до дітей, жінок, медичного персоналу, лікарень і карет швидкої допомоги, гуманне поводження з військовополоненими, заборона застосування фосфорних боеприпасів, запалювальних авіабомб, хімічної зброї тощо.

Міжнародна допомога та підтримка України, засудження військових дій Російської Федерації розвиненими країнами шляхом накладання безпрецедентних санкцій на країну-агресора, ще раз констатує правильність декларації зовнішньополітичного курсу нашої держави на інтеграцію з європейською спільнотою.

Зважаючи на те, що рівень правової культури населення та представників органів державної влади в європейських країнах вироблений сторіччями та є дійсно високим, перед Україною неминуче постануть завдання підвищення правової культури нашого населення та наших представників органів державної влади.

Попри жакливі людські та значні інфраструктурні втрати в Україні внаслідок військової агресії, знаходяться громадяни України, які демонструють низький рівень правосвідомості та правового і патріотичного виховання.

Саме тому правове та патріотичне виховання має стати в подальшому головним інструментом становлення дійсно громадянського суспільства та правової держави в Україні як шляхом удосконалення, так й перманентним пошуком нових та більш ефективних форм, способів та засобів правового виховання.

Підбиваючи підсумки заслуховування та обговорення доповідей і повідомлень, учасники науково-теоретичної конференції «Актуальні питання правового та патріотичного виховання здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану» вважають за доцільне:

1. Констатувати необхідність та ефективність організації правового виховання здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання в системі МВС України в бойових і повсякденних умовах з метою розв'язання нагальних службових та побутових проблем.

2. Узагальнити й поширити наявний практичний досвід фахівців-педагогів, психологів із застосування традиційних та інноваційних методів, прийомів і технологій правового виховання в роботі з персоналом підрозділів МВС України.

3. Активно впроваджувати креативний підхід до використання психологічного інструментарію в роботі з персоналіями та командами за найбільш актуальними напрямками:

– психодіагностика та діагностичні критерії змінених і критичних станів психіки, виявлення ознак несприятливої динаміки психічних станів;

- надання термінової психологічної допомоги в разі констатування негативних психічних змін в особистості, перебігу психічних процесів і критичних психоемоційних станів у бойових, постбойових умовах та в умовах тривалого психологічного напруження;

- формування програм індивідуальної психотерапії та психокорекції стресогенних і постстресових психофізіологічних та емоційних станів персоналу підрозділів;

- опрацювання продуктивних навичок актуалізації та застосування індивідуальних захисних механізмів психіки в бойових і штатних умовах службової діяльності з метою адекватної оцінки ситуації та саморегуляції поведінки;

- здійснення психологічної роботи з родинами співробітників структурних підрозділів, організація заходів надання психологічної підтримки та супроводу в умовах невизначеності, розлучення, безпосередньої небезпеки для життя та здоров'я, переживання горя;

- взаємодія з підрозділами інформаційного забезпечення з метою психологічного супроводу заходів контрпропаганди, нейтралізації деструктивних та провокаційних чуток, виникнення панічних настроїв у царині персоналу МВС України та цивільного населення.

4. Визначити перспективні напрями організації правового виховання персоналу структурних підрозділів МВС України через призму Стратегії національно-патріотичного виховання на 2022–2025 роки.

Оргкомітет

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО
ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ
НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали
науково-теоретичної конференції
(Київ, 19 травня 2022 року)

Відповідальні упорядники:

КОРОЛЬЧУК В. В., ПЕНДЮРА М. М.,
КРИВИЦЬКИЙ Ю. В., ХАРЧЕНКО Н. П.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої
продукції Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 14.04.2022. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 23,0. Ум. друк. арк. 21,39

Тираж 50 прим.
